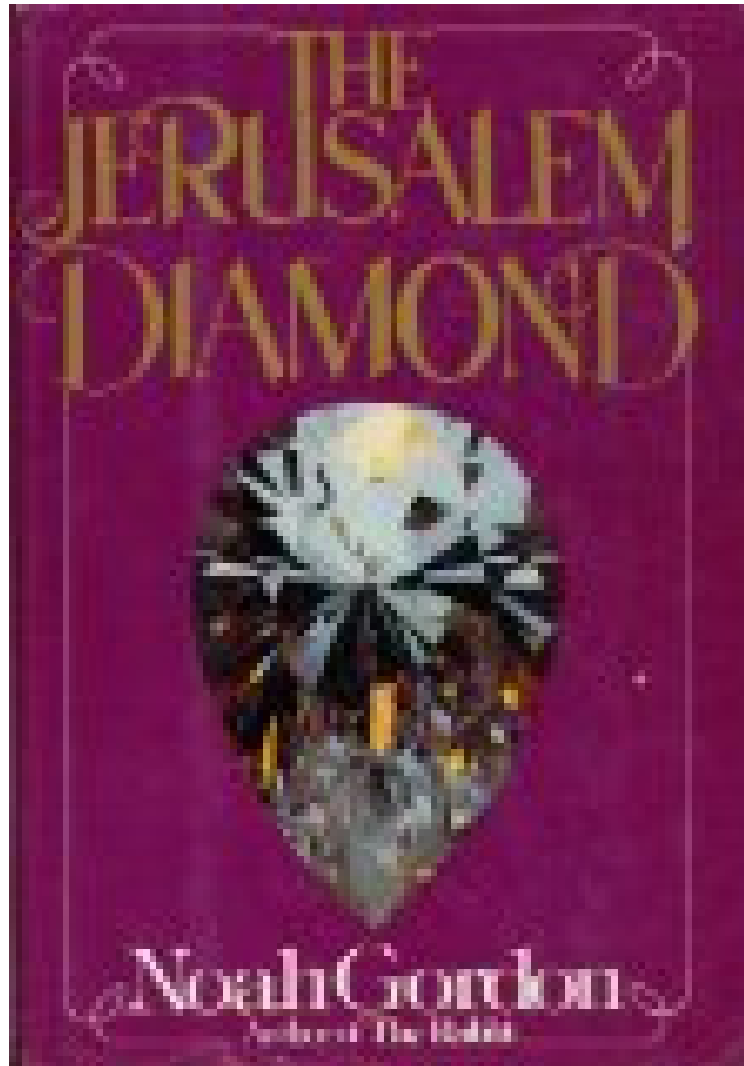

*Ovo je za
LISU, JAMIE i MICHAELA, i za LORRAINE*

NOA GORDON

**JERUSALEMSKI
DIJAMANT**

ZAHVALE

Mnogo mi je ljudi pomoglo u pisanju ove knjige. Neću ih ni pokušati sve spomenuti, no moram zahvaliti mojoj agentici Pat Schartle Myrer i mojoj urednici, Charlotti Maverson, kao i Liši Gordon i Lorraine Gordon na njihovim uredničkim savjetima. Zahvalan sam Albertu Lubinu, direktoru Diamond Dealers Cluba iz New Yorka, dr. Cvrusu H. Gordonu, Gottesmanovom profesoru na Odsjeku za hebrejske studije Sveučilišta New York, Louisi i Emanuelu W. Munzeru što su obnovili sjećanje na neke od najmračnijih trenutaka Europe kao i dr. Yigaelu Yadinu iz Jeruzalema što je samnom razgovarao o Masadi.

Posebnu zahvalnost dugujem Yisraelu Lazaru, učitelju i prijatelju, zato što je strpljivo i u dobrom raspoloženju odgovarao na moja beskonačna pitanja o zemlji njegova rođenja, Izraelu.

Za sve pogreške do kojih je došlo u ovim područjima odgovoran sam samo ja.

PRVI DIO

GUBLJENJE

1

GENIZA*

*(sklonište, prostor za smeštaj starih knjiga i spisa u sinagogama ili na jevrejskim grobljima)

Baruh se svakog jutra budio očekujući uhićenje.

Prazni je svitak bio od dobrog bakra, tankog i glatkog poput kože. Metnuli su ga u vreću i skrivajući se poput lopova odnijeli do male jazbine na rubu napuštenog strništa. U spilji je bilo mračno unatoč jarko plavom nebu na ulazu, te je napunio svjetiljku, upalio je i stavio na ravnu stijenu.

Tri mlada zavjerenika s kožom šekara sjedila su vani budno motreći i pretvarajući se da su pijani. Stariji ih je jedva čuo. U prsima ga je opet boljelo, a ruke su mu se tresle dok je prisiljavao samog sebe da se prihvati bata i šila.

Ovo su riječi Baruha, sina Nerije ben Mahseja svećenika iz Anatota u zemlji Benjaminovoj, kojemu je preko Jeremije, sina Hilkije Koena, zapovjedbno da skloni blago Gospodinovo u dane Zidkije, sina Jošijinog, kralja Judina, devete godine vladanja njegova.

Bilo je to sve što je Baruh upisao prvog dana. Kada dokument bude dovršen, te će uvodne riječi biti priznanje koje će, otkrije li se svitak prije dolaska zavojevača, značiti njegovu smrt. No nešto gaje tjeralo da zabilježi kako nisu obični zločinci.

Jeremija mu je rekao što ih je Gospodin napatio da učine. Baruhu je dugo trebalo da shvati da mu njegov prijatelj govori kako će ukrasti stvari iz Hrama, posvećene stvari sa svetog mjesta. —

„Nabukodonozor se poigrava s Faraonom Nekom. Kada njegove horde opljačkaju Egipat doći će ovamo. Spalit će hram, a predmete će odnijeti ili

uništiti. Gospodin nam je zapovjedio da sakrijemo svete stvari do vremena kada se opet budu mogle upotrijebiti u Njegovu slavu."

— Reci svećenicima.

— Jesam. Kada kuća Bukki sluša Gospodina? Baruhje othramao onoliko brzo koliko mu je to dopuštala njegova bolesna noga.

Umirao je, no zbog toga su dani koji su mu preostali bili još dragocjeniji. Rizici su ga ispunjavali stravom.

Uspio ih je odagnati iz misli sve do dana kada su poluidivlji nomadi, koji su obično u širokom luku zaobilazili grad, došli do gradskih vrata i preklinjujući zatražili zaštitu. Nekoliko sati poslije, cesteprema Jeruzalemu zagušile su izbjeglice koje su bježale pred najgroznijom vojskom svijeta.

Jeremija ga je pronašao. Baruh je ugledao svjetlo u prorokovim očima koje su jedni shvaćali kao znak ludila, a drugi Božjeg prosvjetljenja.

— Čujem Njegov glas. Cijelo vrijeme.

— Zar ne postoji mjesto na kojem se možeš sakriti?

— Pokušao sam. Traži mene.

Baruh je ispružio ruku i dodirnuo bradu drugog čovjeka, bijelu poput njegove. Činilo mu se kao da će mu prepući srce. — Što želi da učinim? — upitao je.

Ostale su već pridobili. Kada su se sastali, bilo ih je dvaput po sedam pa im je sreća možda bila dvostruko naklonjena, no Baruh se bojao da ih je previše. Mogao ih je uništiti jedan doušnik.

Zapanjilo ga je što neki ljudi sudjeluju u uroti protiv kuće Bukki, svećeničke obitelji koja je vladala Hramom. Šimor Levit, glava kuće Adija, bio je čuvar riznice. Njegov sin Hilak održavao je posvećene predmete. Hezekijaje nadgledao čuvar Hrama, Zakarija je zapovijedao vratarima, a Hagajje upravljao stadima teretnih životinja. Ostale je doveo Jeremija zbog njihove mladosti i snage.

Odabirući predmete koje je trebalo sakriti odmah su se složili oko nekih:

— Ploče zakona.

— Kovčeg i njegov pokrov.

— Zlatni kerubin.

No nakon toga su se žučljivo prepirali.

Neke od najboljih će morati ostaviti. Veliki su predmeti bili osuđeni na propast. Menora. Žrtvenik. Mjedeno more s divnim mjedenim bikovima i brončanim stupovima ukrašenim mjedenim ljljanima i mogranjima.

Suglasili su se da sakriju Tabernakul. Bio je načinjen tako da se može prenositi te su ga spremili u dijelovima.

I njegove zasune i klinove, koje je prije devetsto godina od zlata načinio Gospodinov majstor, Bezalel ben Uri.

Oplećak Velikog Svećenika optočenog s dvanaest dragulja, od kojih je svaki bio dar jednog plemena.

Zlatne trube koje su sazivale Izraelićane.

Čudesno izrađenu staru tapiseriju koja je pokrivala Vrata Sunca.

Dvije harfe koje je izradio i na kojima je svirao David.

Posude za prikupljanje desetine i srebrne umivaonike.

Zlatne žrtvene zdjele i posude za žrtve Ijevanice od iskovanog zlata.

Srebrne i zlatne talente dobivene od godišnjeg poreza od pola šekela koji je plaćao svaki Židov.

— Ostavimo talente i sakrijmo više svetih predmeta — rekao je Hilak.

— Moramo uzeti i blago koje nije posvećeno — rekao je Jeremija.

— Možda će se jednog dana uz njegovu pomoć izgraditi nova kuća Gospodinova.

— Postoje zlatne šipke koje vrijede mnogo talenata — rekao je Hilak pogledavši oca, rizničara.

— Koja je neposvećena stvar najdragocjenija?

— Golemi dragulj — smještaje odgovorio Simor. Hilak je klimnuo.

— Veliki žuti dijamant..

— Uzmite ga — rekao je Jeremija,

Sjedili su i tmurno se pogledavali, svjesni koliko toga ne mogu uzeti. Tri noći za redom, negdje između večeri i jutra, Hezekijaje povlačio čuvare Hrama s Novih Vrata.

Glavnim ulazom u Svetište nad Svetištima koristio se samo Veliki Svećenik kada je u njega ulazio na Jom Hakipurim kako bi se kod Svemogućega zauzeo za ljude. No postojao je i skroviti ulaz do kojeg se dolazilo s gornjeg kata Hrama. S vremena na vrijeme spuštali su svećeničke radnike kako bi očistili i osvježili sveto mjesto.

Na taj su način četrnaestorica ukrala Zavjetni kovčeg i ono stoje bilo u njemu, ploče sa zakonima koje je na Sinaju Gospodin dao Mošeu.

Mladog su svećenika koji se zvao Berehija spustili na konopcu.

Baruh se držao podalje od Svetišta nad Svetištima. Bio je iz svećeničke obitelji no rodio se s jednom nogom kraćom od druge što ga je učinilo haja negom, Gospodinovom pogreškom. Nije mu bilo dopušteno dotaknuti svetinje jer je ta čast pripadala onima bez mane.

No Berehijin strah nije bio veći od njegovog dok su drugi popuštali konop, a mladić, okrećući se polako, poput velikog pauka, spuštao u tajnovitu utvrdu svetog mjesta.

Mutna je svjetlost padala preko čovjeka koji se njihao i zapinjala na svjetlucavim krilima. Berehija je prvo otpremio kerubi-na, a Baruh je odvratio pogled zato stoje sam Neiskazivi sjedio između ovih likova na najsvećaniji dan da čuje molbe Velikog Svećenika.

Potom pokrov Kovčega. Od punog zlata te ga je bilo teško podići.

Naposljedku Kovčeg.

U kojem su bile Ploče zakona!

Podigli su Beheriju, blijedog i drhtavog. — Sjećam se Uze — protisnuo je.

Baruh je znao o čemu je riječ. Kada je kralj David pokušao preseliti Kovčeg u Jeruzalem posrnuo je jedan od volova. Uza koji je stupao u blizini pridržao je svetu škrinju kako ne bi pala, no Gospodin se rasrdio i srušio ga.

— Uza nije umro zato što je dotaknuo Kovčeg nego zato što je sumnjao u Gospodinovu sposobnost da ga zaštiti — rekao je Jeremija.

— Zar to i mi ne radimo sakrivajući ga?

— Jahve ga štiti. Mi smo njegova služinčad — oštro je odvratio Jeremija mladiću. — Hajdemo. Tek smo počeli.

Šimor i Hilak odveli su ih ravno do dragocjenosti i svetih stvari za koje su se odlučili.

Baruh je ugledao bakreni svitak i predložio da ga uzmu kako bi na njemu popisali skrovišta. Bakar bolje stari od pergamenta, a postane li obredno nečist lako ga se može očistiti.

Deva je odnijela kovčeg i Ploče zakona iz Solomonovog Hrama, a magarac poklopac. Kerubinova krila, poput zalutalih štapova u naramku pruća, razapinjala su grubu tkaninu kojom su bili pokriveni.

Baruha su uzeli zato stoje bio pisar. Jeremija mu je tada rekao da na bakreni svitak upiše položaj svih skrovišta, te se nasamo susreo sa svakim od trinaestorice, podijelio im predmete i poslao ih da ih sakriju. Nijedan osim onoga kojem je predmet bio dodijeljen nije znao mjesto na kojem će biti skriven, položaj genize. Samo je Baruh znao sva mjesta i što je u njima.

Zašto su samo u njega imali povjerenja?

Odgovor mu je sinuo za vrijeme polaganog napredovanja bolesti, kada mu je od boli zastao dah u grudima i kada je vidio da su mu ruke postale beskrvne plave kandže.

Jeremija je vidio kako iznad njega poput obećanja lebdi tamni anđeo Malak ha-Mavet. Njegova nadolazeća smrt bila je dio njegove odgovornosti

Buki svećenici i dalje su odbijali priznati kako bi se njihov svijet mogao promijeniti, no svi ostali predosjećali su rat. Na zidinama se nagomilavalo drvo za vatre, kao i ulje koje će kuhati i prolijevati po onima koji ih budu napadali. Proljeća u Jeruzalemu bila su dobra no nije bilo dovoljno hrane.

Sakupili su svo žito u gradu i spremili na čuvana mjesta, a svu stoku zaplijenili zbog užasa koji im se spremao.

Trebalo je žaliti one koji će preživjeti opsadu te Baruh stoga i nije žalio sebe, iako gaje bol naposljetku toliko oslabila da nije više mogao držati šilone niti podići čekić.

Netko će drugi morati dovršiti njegov posao.

Od ostalih trinaestero Abijatar Levit bio je najpogodniji za pisara, no Baruh je počeo razmišljati kao Jeremija te je odabrao Hezekiju.

Vojnik nije bio majstor u pisanju i zadatak mu se činio tegotnim no vodio je mačevaoce i nesumnjivo će poginuti na zidinama, a tajne će umrijeti s njim.

Ujutro, kada su zabarikadirali gradska vrata, Baruhje uz pomoć drugih došao do zidina i vidio daje preko noći neprijatelj stigao I podigao šatore nalik komadićima mozaika koji su dosegali obzor.

Vratio se s Hezekijom u spilju i uspio dovršiti posljednji odlomak:

U jami ispod Sakre sjeverno od Velikog odvoda, u cijevi koja vodi prema sjeveru, nalazi se ovaj dokument s objašnjenjem i popisom svih predmeta.

Baruh je čekao dok Hezekija nije ukucao i posljednje slovo, a onda je smotao dokument. S druge strane zidina neznanci s malim bradama i visokim šiljastim šeširima već su galopirali na svojim kudravim ponijima oko Davidovog grada.

— Sada sakrij svitak — rekao je.

TRGOVAC DIJAMANTIMA

Dvostrano ogledalo postavljeno visoko iznad poda u njegovom uredu omogućavalo je Harryju Hopemanu da od gore gleda na smireni luksuz tvrtke Alfred Hopeman & Son, Inc. Zidovi, sagovi i namještaj bili su nenametljivo crni ili raskošno sivi, osvjetljeni neizravnim bijelom svjetlošću koja je isticala svjetlucanje Hopemanove zbirke kao daje cijeli dućan baršunom obložena kutija.

Njegov je posjetitelj bio Englez koji se zvao Sawyer. Harry je znao da kupuje obveznice američkih kompanija za članove OPEC-a. Osim toga bilo je opće poznato da je kupovina tek dio Sawyerovog posla; pomagao je u vođenju OPEC-ove crne liste sjevernoameričkih tvrtki koje posluju s Izraelom.

— Imam klijente koji bi rado kupili dijamant — rekao je Sawyer.

Osam mjeseci prije neki je kupac iz Kuvajta naručio od Hopemana & Sona ogrlicu, a zatim naglo otkazao narudžbu. Otada nisu imali nijednog kupca iz arapskih zemalja. — Sa zadovoljstvom ću pozvati nekoga da vam pokaže što imamo — rekao je odsutnog duha.

— Ne, ne. Žele točno određeni dijamant koji je u Svetoj zemlji ponuđen na prodaju.

— Gdje?

Sawyer je podigao ruku.

— U Izraelu. Žele da odete onamo i kupite ga za njih.

— Lijepo je kad te trebaju.

Sawyer je slegnuo ramenima.

— Vi ste Harry Hopeman.

— Tko su oni!

— Ne smijem reći. Shvaćate.

— Ne zanima me — rekao je Harry.

— Gospodine Hopeman. Bit će to kratko putovanje koje će otvoriti važna vrata i donijeti vam mnogo novca. Mi smo poslovni ljudi. Nemojte, molim vas, dopustiti politici...

— Gospodine Sawyer. Ako vaši poslodavci žele da radim za njih, moraju me sami zamoliti.

Njegov je posjetitelj uzdahnuo. — Ugodan vam dan, gospodine Hopemane.

— Do viđenja, gospodine Sawyer.

No čovjek se vratio. — Biste li možda mogli preporučiti nekoga tko je jednako stručan kao vi?

— Hoće li onda moja tvrtka biti izbrisana s popisa bojkotiranih tvrtki?

— Kakvog popisa? — upitao je Sawyer lukavo. No bio je obučen da namiriše posao; nasmiješio se.

Harry se također nasmiješio.

— Nažalost, jedinstven sam.

Zadovoljstvo zbog susreta nije ga držalo cijelo poslijepodne. Na njegovom radnom stolu nalazili su se popisi robe, izvješća o prodaji, papirologija koju je mrzio.

Čovjek koji je vodio brusionicu dragulja u Četrdeset sedmoj ulici i žena koja je vodila elegantni dućan Alfred Hopeman & Son na Petoj aveniji bili su obučeni da ga ne trebaju. To mu je ostavljalo vremena da radi na imanju i trguje s malim brojem osobnih klijenata — veoma bogatih ljudi koji su kupovali rijetke dragulje, kustosima muzeja koji su sakupljali dragulje od vjerskog ili povijesnog značenja, no takve se transakcije nisu obavljale svakog tjedna. Dani poput ovog bili su neizbježni.

Prazan hod.

Nije se obratio tajnici nego je sam okrenuo broj.

— Bok. Došao bih malo do tebe.

Je li oklijevala prije no što je pristala?

— Dobro — rekao je.

Dok je ležao izvaljen i obrazom naslonjen o rub madraca, a žena ležala s njezinom dugom kosom raširenom preko jastuka, rekla mu je da se seli.

— Kamo?

— U manji stan. Vlastiti.

— Ovo je tvoj stan.

— Ne želim ga više. Ni čekove, Harry. — Morala je podići glas da nadjača televizor, koji je uporno držala uključen kad god su vodili ljubav zato što su zidovi njezinog stana bili tanki iako skupi.

— Koji ti je sada vrug?

— Čitala sam o jelenima. Znaš li išta o jelenima, Harry?

— Nemam pojma.

— Ne ševe se uopće osim u doba parenja. Tada mužjak zaskoči bilo koju ženku i čim svrši, pobjegne.

— Vrlo je teško zadržati srndaća.

Nije se nasmiješila. — Ne otkrivaš li određenu... sličnost?

— Jurim li ja to u šikaru?

— Harry Hopeman nije životinja, on je poslovni čovjek. On se prvo uvjeri da je stvar sređena, kako bi je ponovno mogao upotrijebiti, a onda otiđe.

Zagundao je.

— Ja nisam stvar, Harry.

Podigao je glavu.

— Ako se osjećaš tako... iskorištenom, reci mi, molim te, što su značila posljednja dva mjeseca?

— Privukao si me — rekla je mirno. Pogledala gaje. — Tvoja brončana kosa s malim crvenim šarama. I boja tvoje kože. Većina bi žena rado imala takvu kožu.

— Morale bi se brijati dvaput dnevno.

Nije se smiješila. — Zubi nalik životinjskima. Pa čak i tvoj nos nalik nekom sportskom trofeju.

Odmahnuo je glavom.

— Udario me je neki tip. I to davno.

Sada se nasmijala.

— To se uklapa. U tvom slučaju male životne tragedije postaju prednosti. — Vrškom prsta dotaknula je tamne dlake na njegovom ručnom zglobu. — I sam pogled na tvoje ruke nekad me je... imaš potpuno savršene ruke. Tako odmjerene. Kada si podizao biser ili dragi kamen uvijek sam prestajala raditi kako bih te promatrala. — Nasmiješila se. — Bila sam spremna za tebe mnogo prije no što si toga bio svjestan. Mislila sam da te mogu osvojiti. Tako mladog za sav taj novac. Tako lijepog u svojoj ružnoći. Bila sam sigurna da ti je žena izgubila ili pamet ili privlačnost kada se iselila iz tvoje kuće.

Pogledao ju je.

— Kanila sam čekati kako bih u pravom trenutku pokupila cijelu nagradu.

— Nije to takva nagrada — rekao je. — Nisam znao da je želiš osvojiti.

Prsti koji su nekad tipkali njegova pisma dodirivali su sada njegov obraz.

— Nikada neće biti pravi trenutak. Trebaš li me, Harry? Želiš li me uistinu?

Osjećao je grižnju savjesti.

— Slušaj — rekao je — moraš li nam to raditi?

Klimnula je. Samo su je oči izdavale.

— Obuci se i pozdravi se, Harry — rekla je gotovo nježno.

Četrdeset sedma ulica između Pete i Šeste avenije privlačila ga je i pružala utjehu od vremena kada je kao mladić naporno radio kao i svi ostali mladići koji su se obučavali u trgovini dijamanata.

Najbogatiji blok na svijetu bio je bijedna gomila otrcanih izloga i starih zgrada koje su ga podsjećale na osamljenika u dronjcima koji pod krevetom čuva pune vreće novca. Bilo je i nekoliko izuzetaka — čuvena stara knjižara i papirnica. Ostalo je bila industrija dijamanata, glasnija nego u otmjenim četvrtima Manhattana, jedno od nekoliko nespojivih mjesta na kojima se Harry Hopeman osjećao kod kuće.

Prošao je mladića na granici adolescencije koji je razgovorom zadržavao muškarca koji mu je mogao biti djed. Ta su dvojica stajala ispred izloga na kojem je bio zalijepljen izbljedjeli, poderani natpis.

ZABRANJENO JE
PJEŠAKE NAGOVARATI
NA KUPNJU

Članak 435-10.1 upravnog zakonika - Odbor draguljara

— Ne, ali ne, imam nešto veoma slično. Dat ću vam vraški dobru cijenu — govorio je momak usrdno.

Harry se nasmiješio, sjetivši se svojeg šegrtovanja na tim pločnicima. Dućani na malo bilo su nusproizvod. Prava se Četrdeset sedma ulica mogla naći u malim skupinama ortodoksnih Židova koji su stajali na pločnicima, otocima između bujica kupaca, semitskih Kvekera u dugačkim turobnim kaftanima i širokim, krznom obrubljenim šeširima koji su se zvali štrajmeli ili u tamnim šeširima i modernim crnim ili tamnoplavim odijelima. Klimao je i pozdravljao one koje je poznao. Nekolicina je, poput dječaka koji izmjenjuju špekule, proučavala sadržaj raskupusanih papirnatih rupčića — no od ovih su špekula plaćali školovanje djece i zubne aparatiće, najamnine, hranu i članarinu u sinagogi, u šulu.

Slučajni promatrač ne bi znao u što gledaju. Dijamanti su najlakši način spremanja golemih suma novca u sićušan prostor. To su uglavnom bili posrednici koji su kupovali drago kamenje od uvoznika, kao što je bio Harryjev otac, često na kredit, a onda ih prodavali draguljarnicama. Većina njih nije imala ni izložbeni prostor ni ured. Kada bi vrijeme bilo loše odlazili su s ulica i trgovali uz kavu u restoranu ili hodnicima ili izložbenoj dvorani

Kluba trgovaca dijamanata, u čiji je trezor svake večeri mnogo njih pohranjivalo svoju robu.

Neki bi postupno prešli u majušne prostore u mravinjacima koji su oivičivali obje strane ulice. Malo bi njih prešlo na raskoš. Neka od najvećih trgovačkih bogatstava Amerike započeli su trgovci dijamantima koji su trgovali na tom pločniku s uredom u džepu, oprezno kupovali i prodavali, koristeći umjesto ugovora fraze na jidišu i rukovanje.

Harry je Petom avenijom prešao na drugu stranu industrije dijamanata, zaustavivši se ispred Tiffany & Co. kako bi se divio jednom primjerku u izlogu, jedinstvenom bijelom dijamantu od možda 58 karata koji je bio umetnut u broš. Bio je impresivan, no to nije dijamant oko kojeg su se mogle stvoriti legende. A on se bavio legendama.

Uživao je pri najmanjem pogledu na jedan od fantastičnih dragulja.

Priče njegovog djetinjstva bile su pravi ljetopisi o Kraljičinoj ogrlici, Velikom mogulu, Orloffu, Crnoj zvijezdi Afrike, Planinama sjaja, Cullinanu. Neke od tih velikih dijamanata, skrivenih u trezorima, vidjelo je u ovom stoljeću samo nekoliko pari očiju. No muškarci koji su se nedjeljom poslijepodne okupljali u stanu njegovog oca i pili crni čaj znalački su govorili o njima budući da su im to ispričali njihovi očevi.

Neke od starih obitelji koje su se bavile dijamantima preživjele su i širile se gotovo isto kao i svisci koji su se razmnožavali uz Hudson. Plodili su se i množili. Kada bi došlo do prenatrpanosti mlađi su se selili na nova područja sve dok se francuski, engleski, njemački, talijanski, nizozemski i belgijski ogranci iste obitelji nisu bavili draguljarskim poslom. Nekolicina trgovaca dijamantima u stanju je generaciju po generaciju pratiti unatrag svoje korijene što je neobično za ovo doba kada većina ljudi ne zna ni tko su im bili čukundjedovi. Na jidišu se kaže da takvi ljudi imaju jikus avot, ugledne pretke. Harryjev otac Alfred Hopeman samosvjesno je govorio da je potomak Lodewyka van Berkena.

Prije te židovske brusionice dragog kamenja u Brugesu dijamanti su blistali jedino ponekim sretnim hromom prirode; kakav takav sjaj dobivali bi jedino kada bi ih trljali jedan od drugoga. Van Berken je bio školovani matematičar. 1467. smislio je točan raspored faseta koje je i izbrusio koristeći se okruglom pločom koja se brzo okretala, a bila premazana dijamantnom prašinom impregniranom maslinovim uljem. Poliranjem je iz svakog dijamanta mogao izvući njegov sjaj, a metodu je čuvao kao obiteljsku tajnu. Rođaci koje je obučio bili su začetnici nizozemske i belgijske industrije brušenja dijamanata i nakitom opskrbljivali europske kraljeve. Jedan od njih

izbrusio je čak i dragulj — koji je poslije struci postao poznat kao Inkvizijski dijamant — u zamjenu za život španjolskog rođaka koji je morao biti spaljen kao heretik.

Te je priče slušao Harry dok su druga djeca slušala bajke.

Ljeto nakon druge godine studija na Columbiji prvi je put otišao u Europu. U Antverpu, u kojem se veći dio privrede temelji na industriji dijamanta, pronašao je kip Lodewyka van Berkena. Majstor je prikazan u haljetku bez rukava i s tokom, oznakama svoje struke. Stoji držeći lijevu ruku na lijevom boku i kritički promatra dijamant kojeg drži između desnog palca i kažiprsta.

Proučavajući njegove ružne crte lica Harry nije vidio mnogo obiteljskih sličnosti. Pa ipak, bio je svjestan da ga je otac naučio brusiti dijamante van Berkenovom metodom koja se nije promijenila gotovo pet stoljeća, metodom koju je naučio Alfred i sve generacije unazad do van Berkena.

— Jeste li doista u rodu? — upitala ga je djevojka s kojom je nekoliko dana putovao. Bila je hladna i plavokosa, unuka episkopalnog biskupa. Smatrala je da su Semiti užasno egzotični, što je on iskorištavao.

— Tako kaže moj otac.

— Upoznaj nas.

Važno ju je predstavio kipu.

Tjedan poslije kada su otišli u Poljsku kako bi vidjeli Auschwitz u kojem su pogubljeni očevi češki rođaci svladala ga je tuga s kojom su mrtvi židovi, njegova krv, komunicirali s njim, a hladna ga je djevojka iznenadila dubinom svojih osjećaja: doživjela je histeričan napadaj. No u Antverpu je na povijest još uvijek gledala poput televizijskog komičara. — Čudno, uopće ne izgleda židovski — rekla je.

Kada se vratio u ured našao je poruke na telefonskoj sekretarici. Uzvratio je poziv iz Kalifornije.

— Harry? Bog za Harryja! Englesku i su Georgea! — Glas koji je uzbuđivao milijune bio je već nerazumljiv. Glumac je spadao među najaktivnije sakupljače dijamanta na svijetu. Osim toga, bio je usred čuvenog raskida.

— Bok, Charles.

— Harry, trebam tvoju pomoć. Kupujem.

Pitao se želi li glumac simbol pomirenja ili simbolični dar za prolaznu ljubav. — Veliki, Charles? Ili intiman i šarmantan?

Razumio je pitanje i bio mu zahvalan.

— Veliki, Harry. Definitivno veliki i neobičan. Nešto izvanredno prikladno. Pomirenje.

— Drago mi je što to čujem, Charles. Morat ću promisliti. Koliko imamo vremena?

— Upravo je otputovala u Španjolsku. Imamo vremena.

— Divno. I, Charles... — Oklijevao je. — Drago mi je zbog tebe.

— Hvala ti, prijatelju Harry. Znam daje.

Uzvratio je poziv ženi iz Detroita. Pokušavala je uvjeriti muža da jedan dio njihovog kapitala prebaci u plavo-bijeli dijamant od 38,26 karata.

— Vi doista mislite da je to dobra investicija? — upitala je.

— Vrijednost većine dragulja u posljednjih se pet godina utrostručila.

— Mislim da će popustiti — rekla je. Harry nije bio optimističan.

Kada mu je bilo dvadeset tri godine nabavio je veliki bijeli indijski dijamant kojeg nije odmah platio. Trgovac mu gaje dao na povjerenje zato što je godinama poznavao njegovog oca. Prodao ga je za manje od dva tjedna naftnoj bogatašici iz Tulse iz Oklahome, majci neke djevojke s Barnarda. Tijekom prodaje, koja je obilježila početak njegovog uspjeha, doživio je gotovo seksualno uzbuđenje.

Osjećao se kao da mu zuji u ušima no to nije bio toliko tjelesan osjet koliko snažno i intenzivno uključanje intuicije. Sada mu je neuključenost tog osobnog radara bio znak da žena iz Detroita po svoj prilici nije klijent.

— Nemojte ga tjerati, gospođo Nelson. Tako veliki kamen ne prodaje se brzo. Čekat će vas.

Uzdahnula je. — Bit ćemo u kontaktu.

— Tako je.

Zatim je nazvao Saula Netschera u tvrtku S.N.Netscher & Co, Inc., koja se bavila uvozom i izvozom industrijskih dijamanta.

— Harry. Čovjek po imenu Herzl Akiva želi se susresti s tobom.

— Herzl Akiva? — Harry je premetnuo telefonske poruke i našao ga.

— Da, zvao me je. Ime je izraelsko — rekao je ravnodušno.

Netscher, najbliži prijatelj njegovog oca, žestoko bi zagrizao kada se radilo o prikupljanju novca u dobrotvorne svrhe, a u prikupljanju priloga za Izrael bio je neumoran.

— Radi za njujorški ured neke tekstilne tvrtke. Sastani se s njim, hoćeš li?

Tekstilne? Harry je bio zbunjen. — Naravno, ako će ti to priuštiti zadovoljstvo.

— Hvala ti. Kada ću te ja vidjeti?

— Hajdemo na ručak. Krajem tjedna? Ne, nije mi zgodno. Početak sljedećeg tjedna mi više odgovara.

— Bilo kada. Znaš mene. Puštam ti oca da se muči s tvojim odgojem, a ja ubirem plodove.

Harry se nasmiješio. Veoma je volio Saula no ponekad nije bilo zgodno što je uz svojeg oca imao i starca koji si je prisvajao tu povlasticu. — Javit ću ti se.

— Dobro. Budi mi zdrav, dečko moj.

— Zai gezunt, budi zdrav, Saule.

Iako nije bilo poruke od njegove žene on ju je ne misleći nazvao.

— Della?

— Harry? — Zvučala je isto, toplo i živo. Odviše je dugo bio s njom u braku, a da ne bi primijetio da je nakratko zadržala dah. — Kako si?

— Dobro, dobro. Samo sam se pitao... trebaš li nešto?

— Ne bih rekla, Harry. No lijepo je od tebe. Bila sam u utorak u Jeffovoj školi — rekla je. — Rekao je da ste divno proveli vikend.

— Nisam bio siguran. U nedjelju sam morao raditi.

— Oh, Harry — rekla je umorno. — To što smo ga poslali u internat godinu dana ranije zbog naše... situacije... teško mu je palo. Kao i rastava i sve ostalo.

— Znam, no on je dobro.

— Nadam se. Drago mi je da si nazvao — rekla je. — Možemo li večeras zajedno večerati? Trebali bismo porazgovarati o nekim stvarima u svezi njegove bar micve.

— Bar micve? Bože, pa bar micva je mjesecima daleko.

— Harry, apsolutno je nužno da te stvari obavimo mjesecima unaprijed. Bi li onda da odemo sutra na večeru?

— Sutra idem na večeru kod oca. Mogao bih ga nazvati...

— Nemoj, molim te — rekla je brzo. — Hoćeš li ga pozdraviti u moje ime?

— Da. Pa, uskoro ćemo razgovarati o bar micvi.

— Hvala što si nazvao. Ozbiljno to mislim.

— Zbogom, Della.

— Do viđenja, Harry — rekla je svojim jasnim glasom.

Lamborghini kojeg je vozio nalazio se u garaži u East Nyacku na servisu. Sid Lawrenson, njegov čovjek za sve, došao je na Manhattan i pokupio ga u drugom autu, tri godine starom Chrvsleru. Lawrenson je mrzio grad te je prebrzo vozio sve dok se promet prema sjeveru nije prorijedio, a oni zašli duboko u okrug Westchester. Cesta na koju su naposljetku skrenuli silazila je u preskupu dolinu između elegantnih brežuljaka sa starim stablima lovora i rododendronima. Vratareva kućica označavala je ulazak na krivudavi kolni prilaz koji se nije vidio s ceste zato što su ga zaklanjali visoki hrastovi, američke platane i crnogorična stabla.

Polovicu kuće sagradio je početkom osamnaestog stoljeća čovjek kojemu je za vrijeme nizozemske vladavine zemlju dala West India Company; druga je polovica dodana više od jednog stoljeća poslije, no tako vješto daje bilo teško reći gdje koji dio počinje, a gdje završava.

— Večeras te neću trebati, Sidney — rekao je kada je izašao iz auta.

— Jeste li... hm... sigurni, gospodine Hopeman?

Harry je klimnuo. Lawrensonova žena Ruth, Hopemanova domaćica, bila je tiranka te je Harry već dugo sumnjao da Sidney negdje u blizini, vjerojatno u selu, ima prijateljicu manje oštra jezika.

— Onda ću obaviti neke poslove.

— Uživaj u njima.

Presvukao se u traperice i pulover, a onda pojeo večeru koju mu je pripremila Ruth Lawrenson. Kada su se Hopemanovi rastavili, domaćica koja je Della voljela, dok joj se Harry samo sviđao, jasno je stavila do znanja za koga bi ona i njezin muž radije radili. No Della se preselila u mali stan u gradu i dvaput tjedno naručivala spremačicu te su Lawrensonovi ostali zbog čega su on — i Sidney, pomislio je iznenada se zabavljajući — imali razloga biti zahvalni.

Nakon večere popeo se stubama do pretrpane i udobne radne sobe. Na stolu za brušenje dragulja u uglu nalazile su se pile, turpije, stroj za brušenje dragog kamenja, kao i zbirka kamenih kristala i poludragog kamenja u različitim fazama ispoliranosti. Ostatak sobe bio je više radna soba nego radionica. Radni je stol bio pretrpan knjigama ispunjenih bilješkama, stranicama rukopisa, a na policama se nalazila nevjerojatna kombinacija časopisa — Biblijska arheologija, Dragulji i minerali, Starine orijenta, Lapidary Journal, Israel Exploration Society Record, Deutche Morgenlaendische Gesellschaft Zeitschrift...

Spremala se topla noć za proljeće. Rastvorio je prozor kako bi uhvatio povjetarac s rijeke, a zatim sjeo i počeo završavati istraživanje za članak: Ruski kraljevski dragulji od Ivanove Kazanske krune do draguljima optočenog prsnog oklopa Mihaajla Feodoroviča Romanova. Kad god se bavio tim razdobljem posebno je cijenio činjenicu što slobodan živi u Americi u dvadesetom stoljeću, stotine godina nakon što su slavenski kraljevski znalci, koji su stavljali dragulje čak i na svoje papuče, svoje draguljima optočeno prestolje plaćali krvlju i kostima milijuna ljudi. Čitao je polako, radeći zabilješke na malim karticama brižljivim, iako nečitkim rukopisom, sretan prvi put tog dana.

Nekoliko sati poslije, kucanje.

— Telefon — rekla je Ruth Lawrenson.

— Je li sve u redu? — Nikada ga nije ometala u poslu.

— Pa, ne znam. Čovjek po imenu Akiva kaže da je vrlo važno.

— Recite mu da nazove sutra. U moj ured.

— Već jesam. Uporno ponavlja kako je veoma hitno. Harryjev je pozdrav bio odrješit.

— Gospodin Hopeman? Nadam se da me je gospodin Saul Netscher najavio.

Glas je imao naglasak koji je Harryja obično zabavljao, naglasak nekoga tko je engleski naučio kao strani jezik pod Britancima.

— Da. Sada, nažalost, imam posla.

— Ispričavam se. Vjerujte mi, žao mi je, no moram vas vidjeti radi veoma važne stvari.

— Je li riječ o poslu, gospodine Akiva?

— Da, riječ je o poslu, gospodine Hopeman. — Oklijevao je.

— Moglo bi se reći daje u pitanju mnogo više od posla.

— Dođite ujutro k meni u ured.

— To ne bi bilo pametno. Možemo li se naći negdje drugdje?

— Glas je načinio stanku. — Osim toga moram u svakom slučaju porazgovarati s vašim ocem.

Harry je uzdahnuo. — Moj je otac praktički u mirovini.

— Molim vas budite strpljivi. Sve ćete shvatiti kada se sretnemo.

Slabo je osjećao radar.

— Sutra navečer bit ću kod oca, Istočna šezdeset treća ulica broj 725.

Hoćete li doći u osam?

— To je divno, gospodine Hopeman. Šalom.

— Šalom, gospodine Akiva — rekao je.

U četiri ujutro probudio gaje telefon. Čuo je statički šum i zbunjene riječi na dva jezika.

— Prontot Gospodin Hopeman?

— Halo? Halo?

— Gospodin Hopeman?

— Da. Tko ste, do vraga, vi?

— Bernardino Pesenti. Kardinal Pesenti.

Kardinal Bernardino Pesenti bio je upravitelj Baštine Svete stolice. Bio je zadužen za brigu o vatikanskim dragocjenostima, velikim umjetničkim zbirkama i neprocjenjivom nizu starina — draguljima optočenim križevima, bizantinskom nakitu, dijelovima oltara, kaležima i drugim posudama. Nekoliko godina prije ugovorio je da Harry kupi draguljima optočenu krunu Naše Gospe od Czenstochowe, transakciju koja je na neki način ublažila dug varšavske nadbiskupije, a pomogla da crno sivi sjaj dućana Alfred Hopeman & Son postane stvarnost.

— Vaša Uzoritosti. Kako ste?

— Dovoljno zdrav da obavljam posao za Svetog oca. A vi, gospodine Hopeman?

— Ja sam vrlo dobro, Vaša Uzoritosti. Mogu li išta učiniti za vas?

— Nešto možete. Planirate li uskoro u Rim?

— Nije mi u planu, no uvijek se može organizirati.

— Želimo da nas zastupate.

— U kupovini? — Crkva je naslijeđivala. Rijetko je prodavala, no nije se mogao sjetiti kada je posljednji put kupovala.

— U vraćanju ukradenog dragulja.

— Dragulja ili antikviteta, Vaša Uzoritosti?

— Dijamanta koji je u Svetoj zemlji ponuđen na prodaju. — Kardinal Pesenti je zastao. — Riječ je o Aleksandrovom oku, gospodine Hopeman.

— Pojavio se? — Nakon što je ukraden iz Vatikanskih muzeja kamena nije bilo desetljećima. Odjednom je osjetio silno zanimanje.

— Moja obitelj je na mnogo načina povezana s tim kamenom.

— Toga smo i više nego svjesni. Jedan od vaših predaka ga je izbrusio. Drugi ga je postavio u mitru pape Grgura za Svetu majku crkvu. Vaš je otac jednom očistio i mitru i dijamant. Sada bismo željeli da nastavite tu tradiciju. Budite naš zastupnik i vratite ga kamo pripada.

— Moram razmisliti — rekao je Harry.

Uslijedila je kratka, nestrpljiva tišina.

— Vrlo dobro — rekao je Bernardino Pesenti. — Trebali biste doći ovamo da porazgovaramo o tome. Sada je u Rimu toplo i lijepo. Kakvo je vrijeme u New Yorku?

— Ne znam. Vani je vrlo mračno.

— Oh, Bože — rekao je napokon Kardinal. Harry se nasmijao.

— Uvijek zaboravim — rekao je kardinal Pesenti. — Nadam se da ćete uspjeti opet zaspati.

— Prego — rekao je Harry. — Nazvat ću vas za dan, dva. Do viđenja, Vaša Uzoritosti.

— Buona notte, gospodine Hopeman.

Ustao se i nespretno tapkajući vratio slušalicu. Intuicija mu je zujala toliko glasno da ju je gotovo čuo. Sjeo je na rub kreveta i čekao da se utiša kako bi pokušao shvatiti što se zbiva.

DOGOVORENI SASTANAK

Kada mu je postalo jasno da želi i radost stjecanja znanja i uzbuđenja i koristi poslovnog svijeta shvatio je da će mu biti potrebna nevjerojatna samodisciplina kako bi spriječio da jedan posao ne uništi drugi. No učenik je uvijek bez oklijevanja prihvaćao darovani dan, a on bio sretan kada bi iz ureda doznao da ga taj dan ne čekaju nikakve obveze. Nakon doručka vratio se u radnu sobu i napisao članak o ruskim draguljima koristeći se bilješkama koje je napravio prethodne večeri. Radio je s pomnjom. Prerađivao je stranice i pripremao tekst za tisak dok je ručao ono što mu je u podne Ruth Levinson donijela na pladnju.

Kasno popodne članak je bio u omotnici adresiranoj na The Slavik Reviewu, spreman da bude poslan.

Presvukao se u trenirku i tenisice, a onda prošao kroz voćnjak koji se prostirao od kuće do rijeke dijeleći šumu. Kada je stigao do staze koja je pratila rijeku počeo je trčati uživajući u povremenim bljeskovima Hudsona koji su dopirali kroz drveće. Više od tri godine išao je tim putem, tri kilometra niz rijeku, a onda natrag, preko posjeda nekoliko susjeda. Rijetko bi koga susreo, a danas nije vidio nikoga. Na povratku je ubrzao ritam; kada je ugledao kuću trčao je punom snagom boreći se protiv zraka kao da teče poput rijeke. Kada je utrčao u voćnjak jelen koji je brstio novo lišće preplašio se i odjurio. Izgubio se iz vida kratko zamahnuvši bijelim repom, a on je potrošio kisik na smijeh. Sada je znao još nešto o jelenima; oni su jeli njegova stabla jabuka. Jeff je želio pušku za jelene no mogao ju je dobiti samo preko Harrjevog mrtvog tijela.

— Nestani, prokleti mužjače!

Dok je znojan ulazio u kuću shvatio je da je to mogla biti i srna.

Začuvši njegovo dahtanje Ruth Levinson, koja je mislila da se čovjek slomljena srca ne bi smio pokazati da se zabavlja, uputila mu je zastrti pogled. Njegov je otac bio odjeven u tamnoplavi blejzer od grubog engleskog kamgrana, po mjeri izrađenu svilenu košulju koja je tako bijela bila ustupak godinama; maramu boje trule višnje sa sitnim, zagasitoplavim turskim uzorkom; svijetlosive hlače i lagane cipele od crne kože, ulaštene, ali ne i sjajne. Alfred Hopeman koristio je svoju besprijekorno krojenu odjeću nenapadno i prirodno po europskoj modi, što je bila hjepa navika koju je

usvojio kao director Hauptmanna, jedne od najpoznatijih kuća za trgovinu dijamantima.

Otišao je iz Njemačke 1931. odjeven u dobro odijelo, ali gotovo bez prtljage. U New Yorku je, kao jedna od prvih stvari koje je učinio, pronašao krojača. Amerikanci su se još uvijek sjećali otmice i ubojstva Lindberghovog djeteta; pogubljenje Bruna Hauptmanna bilo je još uvijek dovoljno svježije te je svaki put kada bi ga nekome predstavili vidio kako lice te osobe potresa malo struje s električne stolice. Nakon primanja u državljanstvo promijenio je ime u Hopeman.

Četrdeset sedma ulica bile je sirovija i bučnija od berlinske Leipziger Strasse no unatoč Alfredovom besprijekornom stilu odijevanja od početka se ondje osjećao kao kod kuće. Zbog događaja u njegovom životu postao je u potpunosti svjestan, što prije nije bio, da je Židov te je uživao u židovstvu njujorškog okruga u kojem se trgovalo dijamantima. Četiri je godine radio za druge, štedljivo se ponašajući sa svojim kapitalom i čekajući povoljan trenutak sve dok se napokon nije opet osamostalio. Zatim je sljedećih osam godina radio u Četrdeset sedmoj ulici prodavajući dijamante, bruseći ih i polirajući. Nova je tvrtka bila uspješna iako nikada nije dosegla ugled i otmjenost njegovog njemačkog ateljea. Bio je solidno, premda skromno, afirmiran kada mu se sreća nasmiješila i privukla ga k sebi.

DeBeers Diamond Corporation ima pod nadzorom 95 posto dragog kamena koje se svake godine izvadi iz zemlje. Samo nekoliko osoba unutar DeBeersa točno zna kolika je zapravo pričuva iz koje kapaju količine koje su dovoljno male da dijamanti ostanu dragocjeni.

Deset puta godišnje, u devetokatnoj poslovnoj zgradi daleko od Fleet Streeta u Londonu koja je poznata pod imenom Konzorcij, a službeno se zove Središnja prodajna organizacija, veliki se broj nebrušenih dijamanta dijeli u dvjesto pedeset manjih zbirki približno istog broja, veličine i kvalitete. One su određene za Dvjestopedeseticu, svjetsku elitu trgovaca dijamantima.

Povlaštenim je trgovcima dopušteno da osobno izaberu dragulje na prikazivanju koje se zove pogled, no nema pogađanja; očekuje se da trgovac uzme ono što mu je dodijeljeno. Mnogi ostaju kod kuće i primaju pošiljku redovnom poštom. Prije pogleda ili slanja poštom svaki od tih trgovaca mora Organizaciji platiti milijun dolara. U većini se slučajeva u pošiljci, koja uvijek sadrži nebrušene ili grube dijamante u vrijednosti koja nije manja od dvjestopedeset tisuća ni veća od milijuna dolara, nalazi i ček kojim se vraća preostali iznos.

Novi član se priključuje biranom bratstvu samo kada smrt ili ozbiljna bolest izbriše neko ime. Alfred nije ni slutio da će postati jedan od Dvjestopedesetorice. Ushit koji je osjetio kada su ga obavijestili zamijenila je

zabrinutost kada je shvatio koliki će mu kapital za to biti potreban. No njegovo ime na DeBeersovom popisu bio je dovoljan zalog da dobije bilo koji iznos. Prvih šest kutija neobrađenog kamenja prodao je trgovcima na veliko a da im je razbio pečate, po prosječno 17 posto većoj cijeni od onoga koliko je on platio DeBeersu. U roku od osamnaest mjeseci vratio je kredite.

Kada je Harry otvorio novi i elegantni Alfred Hopeman & Son na Petoj Aveniji, on je preuzeo pogon za poliranje u Četrdeset sedmoj ulici, a londonske kutije počeo slati izravno njemu. Bila je to golema prednost. Plaćao je Alfredu njegov profit i uzimao ono što bi izabrao, dovršavajući najprobranije primjerke u svojem ateljeu, prodajući ostale na veliko raznim industrijskim granama. Zapravo je takav dogovor činio od njegovog oca veoma imućnog umirovljenika.

— Jesu li muškarci spremni za čaj? — povikala je Essie.

— Večera je bila tako dobra da ni za što drugo nema više mjesta. —

Kulinarska vještina njegove pomajke bila je jedna od malobrojnih tema o kojima su mogli razgovarati. Majka mu je umrla kad mu je bilo devet godina; rastao je gledajući Alfreda u vezama s mnogobrojnim ženama od kojih su neke bile lijepe. Pa ipak je u svojoj starosti Alfred oženio najneugledniju, najnezanimljiviju od svih hausfrauen.

I nikada nije izgledao tako zadovoljno, morao je priznati Harry.

— Kada očekujete tog čovjeka? — upitala je Essie.

— Oko osam.

— Trebala bih obavijestiti portira. Od provala su posebno strogi, hvala Bogu.

— Zove se Herzl Akiva. Imali ste provalu?

— Gospodin Akiva. — Čuli su kako zove portira. — Ne mi, nego susjedi.

— U ovoj zgradi? — Pogledao je oca. Alfred je slegnuo ramenima.

Kada je Harryju bilo jedanaest godina njegovi su ispucali prsti jednog dana otkrili čudnovate grude u staklenci vazelina u donjoj desnoj ladici očeva radnog stola. Neposredno ispod površine nalazio se golemi i grubi dragi kamen čije su donje dvije trećine bile premazane pozlatom poput pretjerano velike šljokice. Ispod njega je bilo skriveno šest malih žutih dijamanata. Ne mogavši izbjeći objašnjenje Alfred mu je rekao da je veliki dragulj umjetan, da je to hamajlija koju je dobio od svojeg oca. Rekao je da ga drži kako bi lopov pomislio da je u staklenci smeće, a da su tih šest dijamanata, iako mali, odlične kvalitete i veoma vrijedni. Misleći na sadržaj staklenke koju je toliko puta prevrnuo tražeći gumene trake, spojnice i ostale dragocjenosti Harry je osjećao samo nevjericu.

Pitao je oca:

— Zašto su ondje?

— Nije važno.

No Harry tvrdoglavo nije popuštao. Naposljetku mu je rečeno kako je slična zaliha omogućila Alfredu da pobjegne iz Njemačke.

— Životinje u smeđim uniformama, nadam se da su dobili koleru, čekali su u mojem dućanu da me uhite.

Harry je zurio osjećajući nazočnost nacista.

— Drži se, do vraga, dalje od mog stola. Jasno?

Nekoliko godina poslije, Harry je pronašao Alfredove preservative u skrivenoj kutiji cipela. Nekoliko ih je nestalo što je bilo primijećeno; kutija cipela je nestala, a Harryja su pozvali iz razreda u njegovoj ortodoksnoj školi na West Sideu kako bi s gospodinom Sternbancem, školskim psihologom, vodio ukočene razgovore o seksu. No staklenka vazelina nije nestala. Vratila se za stalno u donju desnu ladicu kada je njegov otac odlučio da s njim podijeli odgovornost. Harry je shvatio kompliment. Tajna ga je činila drugačijim od djece u školi. Nikada više nije otvorio staklenku. Bilo je dovoljno što je ondje i što on zna što je u njoj. Dijamanti u stolu nisu bili povod prepirkama sve dok godinama poslije nije shvatio da nikakva osiguravajuća kuća neće napisati policu za dragulje koje od New Yorka štiti vratar i krinka od vazelina.

Zatražio je od Alfreda da ih drži u sefu u dućanu. Njegov je otac odbio te su se posvađali oko dragulja.

— Provale — rekao je.

Alfred se nije obazirao na njega.

— Kada ću vidjeti unuka?

— Ne izbjegava te. Nema vremena zbog škole.

— Gojiš škola. A Della?

— Jučer sam razgovarao s njom. Pozdravlja te.

Alfred je ogorčeno klimnuo. Uzdahnuo je kada je zazujao telefon.

— Penje se — povikala je Essie.

— Što možemo učiniti za nekoga tko se bavi tekstilom? — rekao je Harry.

Herzel Akiva bio je srednje visine i prosijed i imao tanke, gotovo u potpunosti, sijede brkove.

— Veoma se malo vremena bavim tekstilom. Radim za vladu, gospodine Hopeman.

Alfred se nagnuo prema naprijed.

— Vladu Sjedinjenih Država?

— Vladu Izraela.

— Ako vas je poslao moj prijatelj Netscher, prodajete izraelske obveznice.

Akiva se nasmiješio.

— Ne prodajem. Koliko znate o bakrenom svitku? — upitao je Harryja.

— Bakrenom svitku s Crnog mora?

Akiva je klimnuo.

— Pronađen je početkom pedesetih, kratko vrijeme nakon dijelova na pergamentu. Nije u Jeruzalemu, u Svetištu knjige s ostalim svicima. Ovaj je u Amanu, zar ne?

— U Jordanskom muzeju. Je li vam poznat njegov sadržaj?

— Sadrži opise mjesta na kojima su sakrivene relikvije i blago. A nije riješeno ni pitanje potječu li vrijednosti s popisa iz Hrama ili samostanske zajednice u Kumranu.

— Imate li vi neko mišljenje?

Harry je slegnuo ramenima.

— To nije moja specijalnost. No uvijek mi se činilo nevjerojatnim da su muškarci u Kumranu mogli sakupiti tako mnogobrojna i raznovrsna bogatstva kako je opisano u svitku.

— Pretpostavimo da vam kažem kako je pronađen još jedan bakreni svitak? I da potkrjepljuje tvrdnju da skriveno blago potječe iz Hrama?

Harry je u tišini čuo disanje svojeg oca.

— Govorite li nam to?

— Da — rekao je Akiva.

Prije više od godine dana, rekao im je, David Leslau, profesor biblijske povijesti na Hebrew Union College-u u Cincinnatiju, vršio je iskapanja na južnom zidu Drugog Hrama u Jeruzalemu. Na dubini od šest metara pronašao je tragove čovjeka — krhotine lončarije, kovanice, nekoliko ručnih alatki. Dva metra dublje, njegovi su kopači naišli na otvoreni žlijeb koji su izgradili inženjeri kralja Heroda.

— Instinkt arheologa govorio mu je da slijedi taj žlijeb kroz zid kako bi pronašao dokaze koji će ispričati priču o rođenju i smrti velikog božjeg Hrama — rekao je Akiva. — No to je bilo zabranjeno. Mjesecima je ispunjavao obrasce i čekao odgovore prije no što su mu dopustili da kopa na tom mjestu. Ortodoksni su studenti dvaput bacali kamenje na njegove radnike te su morali pozvati policiju da ih štiti. Znao je i da se u arapskoj četvrti proširila glasina daje iskapanje početak kopanja tunela do Hrama na Gori — navodno će izroniti blizu Kupole kamena i postaviti eksploziv koji će raznijeti Omarovu džamiju.

— Nije imao izbora. Slijedio je dio žlijeba koji je vodio s područja Hrama. Vodio je gotovo ravno prema jugu, prema Davidovom gradu.

— Nakon gotovo dvadeset jednog metra Leslau je shvatio da su ljudi koji su gradili taj otvoreni žlijeb spojili s još starijim odvodnim sustavom, velikim propustom izgrađenim od velikih komada kamenja od kojih je svaki bio udubljen u sredini. Kameni blokovi bili su vješto isklesani oko šupljina tako da su ulazili jedan u drugi tvoreći golemu, čvrsto zatvorenu cijev.

— Leslau je ušao u propust s džepnom svjetiljkom i nije našao ništa neobično, osim što je u gornjem dijelu jedan kamen bio zamijenjen s dva manja komada. No kada su njegovi radnici odmakli to kamenje našli su iza njih nešto što je ličilo na zahrđali komad ispušne cijevi.

— Izraelac ih je pogledao. — Bio je to bakreni svitak.

— Nemoguće — rekao je Harry odlučno. Akiva je čekao.

— Ja se redovito dopisujem s Maxom Bronsteinom, Leslauovim bliskim kolegom s fakulteta. On bi mi to sasvim sigurno rekao.

— Obvezali su ih na šutnju iz političkih razloga — rekao je Akiva.

— I Vatikan i muslimanska zajednica u Izraelu protive se svemu što podupire židovski zahtjev za Istočnim Jeruzalemom i nikad nisu prestali raditi na tome da se proglasi međunarodnim gradom. Leslie je svoj svitak pronašao u trenutku kada su i Crkva i Omarova Džamija vršili zajednički diplomatski pritisak da nezakonitim proglase sva iskapanja na ili u blizini brda s Hramom. U početku su mislili da bi to mogli objaviti nakon što se stvari smire. No do tada su preveli svitak.

Harry je klimnuo.

— Otkriće svitka na Gori dovelo bi Islam u nepriliku jer bi ih jasno podsjećalo daje Hram tu bio prije Džamije. A prerano objavljivanje teksta svitka izazvalo bi zlatnu groznicu, trku u kojoj bi se znanstvenici natjecali s pustolovima.

— Postoji još značajniji razlog za tajnošću — rekao je Akiva. — Vjeruje se da se neka od geniza, obrednih skrovišta, nalaze u Samarijskoj pustinji, negdje istočno od Nablusa.

Harry je zazviždao.

— Ne razumijem — rekao je Alfred.

— To je područje sada Zapadna obala. Ondje bi neki željeli osnovati palestinsku državu — rekao je tiho Akiva. — Teško da je to mjesto na kojem bi naši neprijatelji željeli da budu otkriveni stari židovski artefakti. Takav bi pronalazak ojačao povijesno utemeljeni zahtjev moderne izraelske države na okupiranu zemlju. Prošlu je godinu neki Egipćanin kontaktirao pouzdane zapadnjake u Jordanu pokušavajući prodati dva dragulja. Kaže da imaju biblijsko značenje.

— Ah. Dakle, tu mi ulazimo u priču — rekao je Alfred pripaljujući cigaru.

— Jedan od dragulja je crveni granat.

Alfred Hopeman se nasmiješio.

— Mi rijetko trgujemo polu dragim kamenjem.

Akiva je klimnuo.

—Više će vas zanimati drugi kamen. Veliki dijamant. Žuti, vi biste rekli jarko žuti.

— A zašto vas zanima taj jarko žuti kamen? — upitao je nedužno Alfred.

— Spomenuo sam kako se vjeruje da je bakreni svitak zapis skrivenih dragocjenosti koje su iznesene iz Hrama. David Leslau vjeruje daje žuti dijamant jedna od tih dragocjenosti.

— Iz Hrama? — Harry je bio naviknut na to da radi s dragocjenim draguljima vjerskog značenja, no pomisao na predmet iz Hrama ispunila ga je strahopoštovanjem.

— Leslau misli da zna gdje bi mogao bio skriven dijamant. Kaže da potječe iz oskvrnute genize.

Harry je promumljao. — Koliko je velik kamen?

— Velik je. — Akiva je pogledao u malu bilježnicu. — Dvjesto jedanaest karata.

Alfred Hopeman ga je čudnovato gledao. — To je Inkvizicijski dijamant — rekao je Alfred odmah. — Imao sam ga tri mjeseca u mojem sefu u Berlinu. 1930. ili 1931.

— Mi mislimo 31. — rekao je Akiva. — Ako je to isti kamen.

Prodavatelji ga nazivaju Caba.

— Tako ga zovu muslimani — rekao je Alfred — prema zgradi u Meki prema kojoj se u molitvi okreću svi mohamedanci. Kada je bio u posjedu Crkve zvali su ga Aleksandrovo oko — prema jednom od papa koji se zvao Aleksandar. Veliki je to dijamant, gospodo, 211,31 karata izbrušen kao brioleta sa 72 fasete. 1931. dala mi gaje na čišćenje napuljska tvrtka Sidney Luzzatti & Sons. Umetnutog u jedan od onih predmeta koji se stavljaju na glavu — kako se ono zovu, Harry?

— Mitra. Grgurova mitra.

— Da. Godinama poslije, naravno, neki je lopov izvukao dragulj iz mitre i izašao s njim iz Vatikanskih muzeja. Od tada više nisam čuo za njega. Do sada.

— Iz Vatikana je ukraden 1946. — rekao je Akiva — a 1949. ga je u tajnosti kupio Faruk od Egipta.

— Ah — rekao je Alfred.

— Uklapa se — rekao je Harry svojem ocu. Pomislio je kako se Alfred doimlje omamljeno. — Tata — rekao je. — Jesi li dobro?

— Da, da. Naravno.

— Nije bio na popisu egipatske vlade kao dio imetka koji je Faruk ostavio kada je napustio prijestolje — rekao je Harry. — Proučio sam zapisnike s dražbi na kojima su se prodavale Farukove stvari. Neki su predmeti bili divni, no većina ih je bila šlok, imao je užasan ukus. Jedino je pornografska zbirka bila posebna.

— To je za male dječake — promrsio je njegov otac. — Muškarac može sa ženom činiti nekoliko stvari, sve ostalo je izobličavanje.

— Alfred je zatvorio oči. Gnječio je svoj obraz. — Bože moj — rekao je.

— Ne, nije bio na popisu s dražbi — rekao je Akiva. Pogledao je Harryja. — Želimo da vi kupite dijamant.

— Morat ćete stati u red — rekao je.

Noseći pladanj s kolačima ispred sluškinje koja je nosila servis za kavu Essie je stala kao ukopana i vrisnula.

Slijedeći njezin pogled vidio je da je lijeva strana očevog lica tijesto načinjeno od nedovoljne količine brašna, da je zatvoreno oko opušteno, a usta obješena prema bradi.

— Tata? — prošaputao je Harry. Nije znao što se događa u ljudskom tijelu kada pretrpi moždani udar, no znao je da je otac na početku jednoga.

Alfred se zanjihao, a on ga je uhvatio. Komad kolača pao je s pladnja, a Essie je iz nekog razloga kleknula da ga pokupi sa saga.

— Prestani s tim! — rekao je Harry debeljuškastom, preplašenom licu.

— Zovi doktora. — Čvrsto je držao oca u zagrljaju i ljuljao ga.

Bezobrazni stari gad.

Pod usnama mu je njegova bijela kosa imala okus istrošenosti. Jedan od njih, on ili njegov otac, počeo je drhtati.

4.

ALFREDOVE BILJEŽNICE

Smjestili su njegovog oca u sobu na dnu hodnika koju su ispunili monitori za praćenje rada srca. Alfredovom se sinu otac nije više činio bezobraznim. Lijeva mu je strana tijela bila paralizirana. Nije imao umjetno zubalo; mnogo je zijevao, a kada je izdisao, gornja mu je usna brektala i lepetala što Harry nije mogao podnijeti.

Ušla je specijalizantica i nagnula se preko kreveta.

— Gospodine Hopeman — rekla je glasno, no on je ostao u dubokoj besvijesti.

Nakon što je otišla pokušao je Harry.

— Tata.

Otac je otvorio oči i zapiljio se u njega ne vidjevši ga. — Doktor Silberstein, ich bitte um Entschuldigung, oprostite mi, molim vas.

— Zašto je njegov otac tražio oprostjenje s užasom u glasu i tko je Silberstein? Alfred se gubio i sanjao, vodeći jednosmjerne razgovore na nerazumljivom njemačkom.

Pluća su mu se punila tekućinama koje su ispuštale mjehuriće kada je disao, a ljudi su dolazili i zabijali gadnu malu cijev u njegovo grlo i isisavali otrove. Poslije su mu se oči otvorile i pronašle Harryjevo lice. Željno su ga ispitavale.

— Ja... — Alfred je pokušao šaputati no nikakav glas nije izašao iz njegovog grla. Očne jabučice su iskočile, a ruka na plahti drhtala je od uzbuđenja. Očajnički je pokušavao nešto reći svojem sinu. Harry mu je podigao jastuk i prinio njegovim usnama čašu s vodom, no on je bio odviše slab da bi pio. Vlažnost mu je ipak povratila glas.

— ..trebao sam ti reći...

— Što, tata?

—... 'kvizicijski dijam...

— Ne govori. Samo se odmaraj, tata.

— Greška. — Alfred se naprezao da kaže. Nije uspio.

— Dijamant ima grešku?

Starac je stisnuo svoje zatvorene oči, a zatim ih brzo otvorio. Harry se htio uvjeriti.

— Inkvizicijski dijamant ima grešku? Njegov je otac klimnuo, dišući s mukom.

— Nije me briga — rekao je Harry. — Do vraga i dijamanti. Samo se odmaraj da se oporaviš. Razumiješ li?

Alfred je legao. Kapci su mu pali poput vrata garaže. Sjedeći uz krevet zaspao je i Harry. Uskoro ga je specijalizant nervozno dotaknuo po ramenu. Kada je pogledao krevet učinilo mu se kao daje njegov otac otišao u šetnju, ostavivši svoje tijelo za sobom.

Jeff je došao kući osjećajući nelagodu u odijelu kojeg je prerastao.

Prišao je Harryju i zagrlio ga bez riječi. Poslali su ga natrag u školu odmah nakon pogreba. Prosvjedovao je osjećajući olakšanje. Della koja je voljela starca gorko je plakala na grobu. S Harryjem i Essie obavljala je sivu, obredno žalovanje. S papučama na nogama dočekivali su posjetitelje sjedeći ispred zastrtog zrcala. Kada je bio dijete, u kući pokojnika svi su sjedili na tvrdim drvenim sanducima, pokoravajući se uputi da ožalošćeni ne trebaju tražiti utjehu. Klupa za jednokratnu upotrebu predstavljala je modernu prilagodbu tradiciji. Na neki bi način više volio sjediti na pravom sanduku.

Prve dvije večeri stan njegovog oca bio je prepun ljudi iz struke koji su međusobno ozbiljno razgovarali na engleskom, jidišu, hebrejskom, francuskom, flamanskom. Poliglotski je zvuk bio toliko nalik žamoru s burze dijamantata da je uspio u tome naći utjehu.

Essie je kanila pridržavati se punih sedam dana žalovanja na ortodoksni način, no njemu se trećeg jutra činilo kao daje uhvaćen u zamku. Akiva je došao tog popodneva.

— Nadam se da to što sam dirnuo u stare uspomene nije doprinijelo njegovoj bolesti.

— Krvni mu je tlak bio strahovito visok. Uvijek je izbjegavao uzimati svoje lijekove unatoč ženinom neprestanom prigovaranju. Liječnici kažu daje bilo neizbježno.

Činilo se da je Izraelcu laknulo.

— Niste mu morali reći što želite.

— Željeli smo da vam da informacije o Inkvizicijskom dijamantu. Željeli bismo da kupite taj kamen.

— Kao i nekolicina drugih.

— Židov ste, gospodine Hopeman. Nećete, valjda, zastupati nekog drugog u ovom slučaju?

Harry je uzdahnuo.

— Vjerojatno ne.

— Izrael je umorna žena s tri prosca — rekao je Akiva. — Židovi su oženjeni njome — od 1948. zakon nam daje pravo da je, da tako kažem,

držimo za tijelo. Arapi i kršćani kao ljubomorni ljubavnici drže je svaki za jedan gležanj. Sva je trojica mahnito razvlače u različitim smjerovima te se na trenutke čini da će je rastrgati kao haringu.

Sada svaki od tih prosaca želi taj dijamant isto kao i zemlju. Određene ga arapske skupine očajnički žele iskoristiti kao propagandni materijal, kao talisman koji će im pomoći da sljedeći sukob pretvore u pravi Džihad, sveti rat. I budite uvjereni, može se iskoristiti na taj način. Odmahnuo je glavom.

— To je borba za Svetu zemlju u manjoj mjeri. Nije im nimalo stalo što dijamant ima židovsku povijest. Postoje zapisi koji dokazuju da je poslije bio u posjedu samog Saladina. Gotovo jedno stoljeće bio je u kruni koja je ukrašavala maksuru, sjedište vrhovnog duhovnog vođe u džamiji u Acri u kojem je Saladin dvije godine odolijevao kršćanskoj moći Francuske i Engleske i ušao u muslimansku povijest kao najveći vojni junak.

— Katolici su ga počeli svojatati još kasnije, a i žešće — rekao je Harry. — Posjeduju ga od doba Inkvizicije kada su postali njegovim vlasnikom u Španjolskoj. Žele ga natrag jer je njihov. Njima je ukraden.

Izraelac je klimnuo.

— Dugo je vremena bio dio velike zbirke unutar zidova Vatikanskog muzeja.

— A zbog čega David Leslau misli da potječe iz Hrama? — upitao je Harry.

Akiva je oklijevao.

— Neću o tome razgovarati dok se ne obvezete.

— Neću se obvezati ni na što. Upravo sam pokopao oca.

— Doista, trebalo me podsjetiti. Ne žurite, čekat ću koliko god hoćete, no mi vas trebamo, gospodine Hopeman. Onaj tko ode mora uz stručno znanje imati i čitav niz drugih kvalifikacija. U obzir moramo uzeti osjećaj odanosti, dob, tjelesno zdravlje.

Spremnost preuzimanja određene doze rizika.

— Kad je u pitanju upućeni kupac, nema toliko rizika.

— Kapital ne bi bio vaš. Sve smo sredili. Novac će dati skupina imućnih osoba u ovoj zemlji i Francuskoj. Nisam govorio o investicijskom riziku — rekao je blago Akiva.

Harry je slegnuo ramenima.

— Zaboravite. Neki bi od nas podnijeli bilo kakvu nelagodu kako bi kupili dijamant. Nitko tkoga poznajem ne bi riskirao da bude ranjen ili da pogine.

— Rizik je doista malen. A tu su i sve vrste koristi, gospodine Hopeman.

— Do vruga i vaše gluposti. Ja sam samo poslovni čovjek. Izraelac ga je zamišljeno promatrao. — Shvatio sam da ste poslovni čovjek onda kada je vama važno da to budete. Kada vam je stalo da budete znanstvenik, onda ste znanstvenik.

Ocjena je možda bila i više nego točna; Harry se osjetio veoma uvrijeđenim.

— U ovom trenutku imam potpuno jasnu predodžbu o tome što mi je važno, a što ne.

Akiva je uzdahnuo. Izvadio je posjetnicu iz džepa i stavio je na ulaštenu površinu Essinog blagovaoničkog stola.

— Nazovite što prije — rekao je. — Molim vas.

Essie je oporukom bila velikodušno zbrinuta; sve ostalo bilo je Harryjevo. Nije se mogao natjerati da pregleda odjeću. Zadržao je jednu kravatu kao uspomenu; što se ostalog tiče, Vojska spasa će imati neke izuzetno dobro odjevene šticićenike. Alfredova pisma I dokumente spakirao je u dvije kartonske kutije i zavezao. Staklenku vazelina u kojoj su bili dragulji stavio je u papirnatu vrećicu, a zatim pozvao kurirsku službu te poslao, vrećicu i ostalo, u njegov sef.

Četvrtog dana uvečer stan se počeo puniti Essinim prijateljima, uvenulim djedicama s tužnim očima, staricama s čukljima.

— Moram otići odavde — rekao je Delli.

Essie ih je otpratila do vrata, bijesna zbog onoga što je smatrala vrijeđanjem uspomene njegovog oca. — Tu je srebro, posuđe...

— Sve je tvoje.

— Ne budi tako velikodušan. Tko ga želi? Otići ću sestri u Floridu, u mali stan.

— Ja ću se sutra vratiti — rekla je Della. — Ja ću se pobrinuti za stvari.

Essie gaje pogledala.

— Odsjedit ćeš ostatak sive kod kuće?

Klimnuo je.

— Svaki ćeš dan ići u sinagogu? Ili se pridružiti minjanu u Dijamantnom klubu? I svakog dana izmoliti kadiš?

— Da — lagao je, spreman složiti se s bilo čim samo da pobjegne od mirisa smrti.

Taksijem su otišli do Dellinog stana, a onda u krevet. Žurno, poput ljubavnika.

— Proklet bio — produhtala je.

Njegov je vrhunac oslobodio osjećaje. Potonuo je između njezinih ruku i nogu.

— Harry. Harry. — Samo ga je držala dok nije prestao plakati.

Ležali su. Kada ju je pogledao i vidio što joj je na licu mrzio je samog sebe. Bio je umoran od toga da joj nanosi bol. Zaspali su dok je njegova ruka bila između njezinih bedara, što je, znao je, voljela. Za par sati se probudio i shvatio da mu je ruka ukočena od zgloba nadolje. No ako je povuče, probudit će je.

Naposljedku ju je povukao.

— Nemoj ići.

— Pst. — Potapšao ju je po ramenima, omotao plahtu oko nje.

— Hoćeš li preuzeti njegovo mjesto među Dvjestopedeseticom?

— Vjerojatno.

— Bit će to za sve više nego dovoljno — rekla je. Mahnito je tražio čarape u mraku.

— Mogao bi naći posao kao predavač. Ili samo pisati. I imati vremena za Jeffa i mene.

Pokupio je svoju odjeću i odnio je u dnevnu sobu.

— Što ti želiš? — upitao je glas iz spavaće sobe.

Bio je bolno svjestan da mu je priskočila. Bila je njegova supruga u njegovoj nevolji.

— Ne znam. Sve.

Uskoro je stajao sam na Istočnoj osamdeset šestoj ulici, držeći kartonske kutije povezane špagom i dozivao rukom taksi. U "Westchesteru" je prije zore sjeo u radnu sobu i odvezao kutije.

Njegov je otac čuvao stvari. Bilo je tu mnogo potvrda o plaćenim računima i izvjestan broj pisama. Neka, napisana na njemačkom, bila su Essina. Pročitao je dovoljno da shvati kako su ona i njegov otac godinama bili u vezi pry no što su se vjenčali. Njemački u njezinim pismima bio je za razliku od govornog engleskog čist i strastven. Sjedio je dok je vani nebo postajalo sedefasto i po prvi put tu debelu ženu doživio kao osobu.

Bile su tu i poslovne knjige. Njegov je otac pomnjivo vodio knjige koje su sada bile toliko stare da ne bi zanimale čak ni Unutarnju upravu prihoda. Tri bilježnice, za koje je mislio da su financijski zapisi, sadržavale su umjesto toga dijagrame. Plohe i uglovi kristala bili su pomnjivo označeni kako bi pokazali rasap i lom svjetlosti, a uglatim rukopisom Alfreda Hopemana bili su ispisani njihovi detaljni opisi. Okrećući stranice, Harry je shvatio daje svaki važni dragulj koji mu je prošao kroz ruke njegov otac točno nacrtao i opisao. Ono što je držao u rukama bila je legenda u svijetu trgovine dijamentima: nevjerovatna sjećanja Alfreda Hopemana.

Došao je do pola druge bilježnice kada je naišao na analizu Inkvizijskog dijamenta koju je napravio njegov otac. Bila je detaljna i precizna, no

zbunila ga je. Nije se spominjala greška koju je njegov otac pokušao opisati na samrtničkoj postelji.

Bilo je još uvijek odviše rano; istuširao se i nešto pojeo. Zatim je telefonirao Herzelu Akivi.

— Želite li da vam pošaljem bilježnicu?

— Zadržite je, molim vas, gospodine Hopeman. Kao što sam vam rekao, željeli smo da vi iskoristite te informacije.

— Nisam se predomislio.

— Biste li željeli proučiti novi Bakreni svitak?

Harry je oklijevao ne znajući što da kaže.

— Ne toliko da pođem s vama u Izrael.

— Pretpostavljam da ste spremni otići u Cincinnati?

— Naravno.

— Otiđite u ured vašeg prijatelja, dr. Bronsteina. Očekivat će vas — rekao je Akiva.

5.

BAKRENI SVITAK

Harry se redovito dopisivao s Maxom Bronsteinom no nije ga video godinama. Vezivale su ih zajedničke uspomene na dva mladića iz brownsvillske ješive koji su, nekad davno, provodili večeri u dugim razgovorima uz kavu i potpaljivali svoje buntovništvo sve dok nisu uspjeli raskrstiti sa životom koji je za njih bio planiran.

Bilo je to neobično razdoblje za Harryja; osjećao se poput plivača koji se bori protiv struje. Njegov je otac bijegom iz Njemačke počupao same svoje korijene, no u Americi je Alfred Hopeman znao što je: Hitler je pripadnika otmjenih berlinskih krugova pretvorio u Židova koji drži do svojeg etničkog porijekla i želi da se njegovo dijete sjeća Holokausta. Tako je Harry pohađao hebrejsku školu umjesto jedne od njujorških škola ili internata u Novoj Engleskoj u koje su išli njegovi prijatelji. Do prave borbe za njegovu dušu došlo je na četvrtoj godini u ortodoksnoj gimnaziji Sinova Zavjeta. Ravnatelj škole, žustar čovjek po imenu Reb Label Fein, rekao je Alfredu Hopemanu da njegovom sinu u polaganju ispita nema premca.

— Mladi gaon, genij u Gemari. Budućnost takvog mladića nije mala odgovornost.

Alfred je razmišljao, da bi se naposljetku obratio za savjet svojem najboljem prijatelju, Saulu Netscheru.

— Pošalji ga mojem bratu, Itzikelu.

Kada su mu rekli, Harry je bio dovoljno polaskan da pristane, jer tko iz ortodoksne gimnazije Sinova Zavjeta nije znao za strašnog Rebea Yitzhaka Netschera, duhovnog vođu Hasida i ravnatelja ješive Torat Mosche, jedne od najprestižnijih vjerskih akademija u novom svijetu?

Dok su drugi otišli u Amherst, Harvard ili N.Y.U. on je postao skolastik. Svakog jutra, osim šabatnog, odjeven u tamno odijelo, odlazio je podzemnom željeznicom iz Avenije Park u Brooklvn. U starinskoj kamenoj kući u kojoj su škripali podovi pridružio bi se Maxu Bronsteinu i četvorici drugih neofita koji su zajedno s učenjacima i mudracima sudjelovali u beskonačnim raspravama I prepirkama o Talmudu i rabinskoj književnosti.

Bio je to neobičan svijet mučnog rada u kojem je znanje bilo samom sebi svrha, škola na kojoj najbolji studenti ne bi nikada diplomirali. Neki su od njih petnaest godina učili za istim oštećenim hrastovim stolom ne da bi stekli bogatstvo ili ugled nego zbog ljubavi Božje.

Drugi su se proučavanjem bavili i dulje, otkad su došli u Brownsville s ješivom iz Litve, a bježeći pred nacistima. Rebbe Yitzhak je imao moć da udjeli smiču, zaređenje za rabina; činio je to, međutim, samo kada bi krajnje siromaštvo natjeralo čovjeka da iz kontemplacije prijede u posao rabina ili kada znanje određene osobe ne bi bilo besprijekorno.

Tada je Bronstein bio mršav i blijedožut s očima nalik onima koje je El-Greco dao Kristu. Nakon šest mjeseci i mnogo kave iz ekspres-restorana on i Harry su uvjerali sami sebe daje Bog, poput viskija I rata, čovjekov izum. Smeten i preplašen vlastitom odvažnošću.

Harry je napustio ješivu Torat Mosche kako bi do sljedećeg semestra na Columbiji polirao dijamante u očevoj radionici.

Bez obzira na obiteljsku tradiciju Alfred ga nikada nije uvlačio u posao s dijamantima, no kada je došao svojom voljom bio je pedantan i kritičan učitelj. Iako je do tada Harry mnogo toga upio Alfred je počeo od početka, s izbrušenim dijamantom kao početnicom.

— Svaka od ovih malih ploha, precizno poliranih površina je faseta. Osmerokutna faseta na vrhu okruglog kamena je vrh. Faseta na samom dnu dijamanta je ploča. Krajnji vanjski rub oblikovanog kamena — ondje gdje bi trebali biti ženini bokovi — zove se obod...

Da, tata.

Bronstein, čiji je otac u svojoj pobožnosti bio skučeniji od Alfredovog, bijesno je pobjegao od obiteljskih scena na sigurnu udaljenost, na University of Chicago. Iako je morao raditi — a ironija je bila u tome što je radio u košer klaonici — diplomirao je lingvistiku za dvije i pol godine; a onda mu je, onako tvrdoglavom, trebalo još osam godina da doktorira. No tada je zahvaljujući neprekidnom nizu istaknutih članaka već dobio ime i ponudu za posao u reformiranom sjemeništu koju je prihvatio s istom smirenošću koju bi pokazao i daje škola bila jezuitska ili budistička. Što se njega tiče reformirano je sjemenište dobilo najboljeg jezičnog geografa u Americi i stalnog profesora koji je bio pravi ateist što je dokazivalo njegov liberalizam.

—Tu si — rekao je Max kao da su se rastali prije dvadeset minuta. Čvrsto mu je stisnuo ruku. Bio je deblji, a pustio je i brkove.

— Harry, Harry.

— Mnogo je vremena prošlo.

— Prokleta mnogo.

— Kako si, Maxie?

— Podnošljivo. A ti?

Harry se nasmiješio.

— Podnošljivo je dobra riječ. Ugodno su razgovarali o starim danima, razmjenjivali informacije o ljudima koje su poznavali.

— Izgleda da je David Leslau doista uspio — rekao je Harry na kraju.

— Zvučiš zavidno.

— A ti ne? Takvo što se događa jednom u životu.

— I glavobolje koje ima događaju se jednom u životu — rekao je Bronstein suho. Iz ladice svojeg radnog stola izvukao je tešku čvrstu kovertu i izvadio velike fotografske negative na kojima je Harry ugledao hebrejsko pismo.

Harry je uzeo fotografije.

— Razočaran sam. Mislio sam da ću vidjeti original.

— Mali su uzgledi — rekao je Bronstein. — Moj prijatelj David ne želi svoj pronalazak ispustiti iz vida. Bi li ti?

— Ne. Što mi možeš reći?

Bronstein je slegnuo ramenima.

— Tijekom stoljeća bakar je gotovo u potpunosti oksidirao. David gaje veoma dobro obradio, koristeći se metodom veoma sličnoj onoj kojom su Britanci obradili svitak pronađen 1952. Umjesto da ga, kao oni, stabilizira premazom avionskog ljepila upotrijebio je tanki premaz prozirne plastike koja je razvijena za svemirski program. Potom su svitak prepilili po duljini na dva dijela, a dijelovi su se odlijepili poput slojeva crvenog luka. David je zubarskom bušilicom skinuo oslobođeni korodirani materijal i otkrio ispod njega slova koja su uglavnom bila čitljiva.

— Jesu li utisnuta u bakar oštrim instrumentom?

Bronstein je klimnuo.

— Nekom vrstom šila kojeg su udarali čekićem ili kamenom. Bakar je bio gotovo čist, kao i bakar svitka iz 1952. Metalurzima se čini da bi metalne ploče mogle potjecati iz istog izvora.

— Postoje li neke značajne razlike između ta dva svitka? — upitao je Harry.

— Nekoliko. Onaj pronađen 1952. načinjen je od dvije bakrene ploče koje su nezgrapno spojene zakovicama. Svitak Davida Leslaua nekoliko je centimetara širi od prvog i načinjen od jedne jedine namotane ploče. Prvi je svitak gotovo sigurno uklesao jedan čovjek, dok je ovaj djelo dvojice ljudi. Pogledaj ovdje. — Bronstein je podigao jednu fotografiju. — Prvi dio Davidovog svitka ispisao je netko tko je, kako je posao odmicao, postajao sve slabiji. Možda veoma star čovjek, možda ranjenik ili umirući. Neka su slova nejasna, a sva su plitka.

— Odavde — rekao je pokazujući Harryju drugu sliku — slova postaju izrazita i jasna. Ima i sintaktičkih razlika između dva dijela. Očito je zadatak prekinut, a onda ga je nastavio snažniji čovjek, možda netko mlađi kojemu je diktirao prvotni pisar.

— Hoćeš li mi pomoći da ga na brzinu pročitam? — upitao je Harry. Bronstein je stavio fotografije ispred njega.

— Pokušaj sam.

Prošli su ga trnci od onoga što je uspio zaključiti iz uvodnog dijela.

— Bože moj. Misliš li da bi to mogao biti onaj biblijski Baruh, prorokov pratilac, koji piše o svojem Jeremiji?

Bronstein se nasmiješio.

— Zašto ne? — rekao je. — Podjednako je lako vjerovati kao i ne vjerovati.

Riječi su bile suglasnički kosturi na kojima nije bilo samoglasničkog mesa, kao u jidišu i modernom hebrejskom pismu.

Harry se mučio poput djeteta koje počinje shvaćati trikove čitanja.

— U pojilu... s vanjske strane sjevernog zida...

— Sjajno — rekao je Max.

— ... zakopana tri lakta ispod stijene na kojoj... je pjevao kralj, posuda s pedeset tri talenta zlata.

— Nisi imao teškoća.

— Kakvo pojilo s vanjske strane sjevernog zida? — rekao je Harry.

— Koja stijena? Koji kralj?

— Ah. — Bronstein mu se smiješio. — Počinješ shvaćati zašto mi se čini daje malo vjerojatno da David Leslau posegne u zemlju i izvuče blago iz Hrama. Pojila odavno nema. Stijena je po svoj prilici prašina. Možemo pretpostaviti da je riječ o kralju Davidu s obzirom na spominjanje pjevanja. No nikakva prikladna legenda koja odgovara Davidu nije preživjela. Ne znamo čak ni daje obzidani grad iz svitka Jeruzalem. A da bi stvar bila gora, svećenici su bili majstori pisanja u šiframa. Svaku bi referentnu točku veoma temeljito prikriili tako da bi, čak i u vremenu u kojem je napisan, veći dio bio razumljiv samo upućenima. — Bronstein je uzeo svoju aktovku i ustao. — Svi su priručnici na policama. Bit ću u blizini budeš li me trebao.

Svitak je bio dugi niz odlomaka u kojima se navodio položaj pojedinačnih geniza i prilično detaljno nabrajali predmeti koji su u njima sakriveni. Harryju je dugo trebalo da pročita prvih pet- šest odlomaka, a stol ispred njega bio je pun porazbacanih priručnika.

Nekoliko ga je puta slovo koje je nedostajalo prislilo da pogađa značenje riječi, a tu i tamo bi pribilježio riječ ili frazu za koju će morati pitati Maxa. Mjesto na kojem je drugi pisar preuzeo posao bio je pravi šok. Gotovo daje mogao vidjeti tog čovjeka, sirovijeg i manje sofisticiranog od prvog pisca, koji nije dobro poznao pravopis niti ga dosljedno koristio i koji, očigledno, nije poznao zadatak. Mnoge su riječi bile spojene, a na mjestima

je jedan redak ulijetao u drugi usred riječi koja nije smjela biti rastavljena zbog čega je Harry sporo napredovao.

Na kraju je pročitao odlomke u kojima je odmah prepoznao razlog zbog kojeg mu je Akiva velikodušno sredio da prouči materijal:

Na mjestu na kojem je pokopan Juda, kažnjen zato što je uzeo od plijena, zakopan na dubini od osam i pol lakata, svjetlucavi je kamen (nešto neprevodivo, srebrni vrčevi i odjeća Aronovih sinova.

A onda ponovno, tri odlomka dalje:

Na mjestu na kojem je pokopan Juda, kažnjen zato što je uzeo od plijena, zakopani na dubini od dvadeset jednog lakta jesu tri stotine zlatnih talenata, šest žrtvenih posuda i odjeća sinova Aronovih.

Zajedno su prošli i pregledali Harryjeve bilješke, a onda je, na njegovu zamolbu, Bronstein u cijelosti preveo ta dva odlomka koja su bila posebno zanimljiva. Maxov se prijevod nije razlikovao od njegovog.

— Sinovi Aronovi su očito Veliki svećenici.

— Harry, ne mogu raspravljati o tumačenjima. Mogu ti prevoditi, no ništa mi više nije dopušteno.

— Dopušteno?

— Dopušteno je kriva riječ...

— Čudno je da stručnjak za lingvistiku ima problema naći pravu riječ.

Izazovno su zurili jedan u drugoga.

— Ne smijemo mnogo pričati ako David želi nastaviti raditi uz punu suradnju.

Harry se natjerao da se nasmiješi.

— Opusti se, Max.

— Traže, pretpostavljam, tvoje poslovne usluge.

— Kako znaš da ne žele da napišem povijest?

— Kada se spomenu mevinim s dijamantima, ime Harryja Hopemana odskakače od drugih.

— A kada se spomenu povjesničari? Daj, Maxie. Kada se na sastanku Američke akademije uz piće spomene moje ime kako me ocijenjuju?

Bronstein je podigao desnu ruku i veoma polako mahnuo njome iz zgloba.

— Tako tako.

— Sranje.

Max se nasmijao.

— Kako je zgodno biti tako siguran u dva svijeta. Koliko si članaka objavio ove godine?

— Sedam.

— Ja sam radio kao lud, a objavio sam ih tri — rekao je polako Bronstein.

— Tvoj posao zahtijeva više vremena.

Bronstein je slegnuo ramenima.

— Uspijem pročitati neke tvoje stvari. Savjesno. Solidno. Bez prečaca. Godinama te želim pitati — kako uspijevaš toliko mnogo napraviti?

To mu je pitanje postalo mrsko.

— Uživam raditi. Zvuči glupo, zar ne?

— Nikada nisi bio glup, Harry.

Pokušao je objasniti.

— Posao me stimulira kao što druge stimulira tenis ili... pornići.

Bronstein je klimnuo.

— I mene ponekad posao tako uzbudi. No nikada nemam dovoljno vremena, uplete se svijet. Djeca. Žene. Zar tvoja žena ne voli tenis ili pomiče?

— Možda sada i voli.

— Ah. — Bronstein je skrenuo pogled. — Znači, rasteretio si se — rekao je kao usput pokušavajući prijeći preko toga.

Harry je pokupio svoje stvari.

— Znaš li što žele da učinim?

Bronstein je odmahnuo glavom.

— Molim te, nemoj mi reći — rekao je.

Bio je pozvan kod Bronsteinovih da upozna Maxovu ženu i djecu, no ispričao se. Dok je Cincinnati nestajao ispod zrakoplova, a on ugledao bljesak željeznice i zmijolike rijeke shvatio je da Maxu nije čak ni rekao da mu je umro otac.

Upalio je svjetlo iznad glave i posvetio se svojim bilješkama. Sinovi Aronovi mogu se odnositi samo na Velike svećenike. Mjesto na kojem je pokopan? To nije bilo groblje. U to doba većinu su tijela polagali u spilje ili grobove urezane u stijenu. Promislio je malo o svećeničkoj odjeći. Mitra, efod i oplećak posut kamenjem plemena bili su dovoljno jedinstveni i štovani da budu prikladni za genizu.

Mjesto u kojem je Juda bio kažnjen zato što je uzeo od plijena? To mu je izmicalo.

Razmišljao je o poruci svitka u sumračnom području između sna i jave, sanjivo zamišljao drevni opkoljeni grad, njegove svete ljude kako grozničavo sakrivaju vjersko i svjetovno blago svojeg svijeta.

Sidney ga je u New Yorku čekao s autom, a kada su došli do kuće Harry je otišao ravno u radnu sobu, biblijskim konkordancijama i komentarima.

Naposljetku gaje pronašao u sedmom poglavlju Knjige o Jošui.

— ... *Juda, kažnjen zato što je uzeo od plijena...* Akan je bio sin Karmija koji je bio sin Zabdija koji je bio sin Zeraha. Svi su bili iz Judina plemena. Kao vojnik u vojsci s kojom je Jošua osvojio Jerihon Akan se oglušio o Božju zapovijed da se ne pljačka i od poraženih uzeo komad babilonske odjeće i zlatni klin. Kada je otkriven, okrivili su ga za poraz u bitki nakon čega su Akan i njegova obitelj ubijeni.

Da bi ta smaknuća ostala trajan primjer, mjesto na kojem su kamenovani, mala dolina okružena brežuljcima punim spilja prozvana je dolina Akor.

Kada ju je Harry pronašao na biblijskoj zemljopisnoj karti vidio je da se nalazi nešto južnije od Jerihona, na Zapadnoj obali.

6.

MAZEL UN BROHA!

Dvije noći za redom sanjao je oca. U budnom se stanju na trenutke gubio i zaboravljao daje Alfred umro. I dalje gaje želio nazvati. Nije imao dovoljno posla. Žena iz Detroita gaje dvaput zvala zbog 38-karatnog plavobijelog dijamanta, no samo je dražila samu sebe; neće nazvati treći put. Tražio je dovoljno grandiozan kamen za glumca, no nije bilo lako. Ponekad čovjek mora čekati da se na tržištu pojavi nešto prikladno.

Po prvi put nije mogao početi s istraživanjem za novi članak. Gotovo da mu je laknulo kada ga je nazvao jedan od urednika The Slavik Reviewa kako bi porazgovarao s njim o izbacivanju jednog malog dijela rukopisa o ruskim draguljima. Čovjek ga je od srca hvalio.

— Trebali biste razmisliti o tome da odete u Peking i napišete članak o carskim zbirkama dragulja.

Harry je tek na trenutak osjetio zanimanje. Bilo je pitanje vremena kada će neki zapadnjački znanstvenik napraviti konačnu povijest kineskih carskih zbirki. Rezultat bi mogla biti knjiga koja će označiti prekretnicu na tom području.

— Ima dragulja iz desetog stoljeća, iz doba dinastije Sung — rekao je urednik. — Chinese Culture ili neki drugi časopis mogao bi od kineske vlade zatražiti da vam dopuste da radite u Muzeju palače.

— ... Posve je drugačije raditi nešto što ima veze s počecima vlastite kulture, zar ne? — rekao je Harry.

Malo poslije izvadio je Akivinu posjetnicu iz novčanika. Poderao ju je na pola i bacio.

— Vaša Uzvišenosti?

— Buon giorno, gospodine Hopeman.

— Kardinale Pesenti, ne mogu vas zastupati u povratu dijamanta o kojem ste govorili prošlog tjedna.

— Ho bisogno di te — promrmljao je kardinal. — Trebam vas, gospodine Hopeman.

— Svejedno — rekao je nespretno. — Žao mi je, Vaša Uzoritosti.

— Recite mi, gospodine Hopeman — rekao je kardinal Pesenti naposljetku — je li u pitanju honorar? Siguran sam...

— Ne, ne. Ne radi se o honoraru.

— Hoćete li zastupati nekog drugog u tom poslu?

— ... nisam se odlučio da ikoga zastupam.

— Do viđenja, gospodine Hopeman — rekao je kardinal Bernardino Pesenti.

Iz Harryjevog se telefona čulo zujanje prekinute linije. Vratio je slušalicu na postolje.

Garaža u West Nyacku isporučila je lamborghinija. Izveo gaje na cestu i osjetio se frustriranim zato što stroj s dvanaestcilindarskim motorom, koji gaje mogao povući i dvjesto pedeset kilometara na sat, vozi u svijetu koji se kretao devedeset kilometara na sat. Dijelovi auta bili su boje čokolade, a koža boje pijeska. Tjedan nakon što ga je kupio čuo je da je Ruth Lawrenson rekla Sidneyju kako je više platio auto nego što bi oni platili kuću. Sada je njegova pomama za motorima bila nekoliko godina iza njega. Jedini auto za kojim je još uvijek čeznuo bio je SJ Duesenberg, a vjerojatnost da će ga imati bila je mala; proizvedeno ih je samo trideset osam u razdoblju od 1932. do 1935. Unatoč vremenu u kojem su nastali bili su bolji od ičega što se danas proizvodi, a budući da su bili prodani ljudima poput Gablea, Coopera, Faruka, Alfonsa od Španjolske i Nikole od Rumunjske moglo im se relativno lako ući u trag.

Preživjelo je samo trideset auta na cijelom svijetu. Njihova bi cijena omogućila Lawrensonovima da kupe tri kuće no nitko nije prodavao SJ Duesenberg. Zbog toga gaje i želio, ispravno ocjenjujući svoju žudnju. Bila je to ista ona pohlepa za nedohvatljivim koja gaje pokretala i u poslu s dijamantima.

Nije zapravo znao kamo ide sve dok se nije našao na Thruwayu u Novoj Engleskoj nadomak Connecticuta. Kompleks Jeffove škole bio je lijep, s mnogo neobrađenog kamena, tratina i vremenom nagrizenih cigle. Nekoliko stoljeća stara drveća nenametljivo su davala na znanje što još osim obrazovanja donosi školarina. Soba njegovog sina mirisala je na znojne sportske čarape i bila prazna, no iz pokrajnje sobe neki je visoki i mršavi dječak pogledao kroz mliječna stakla naočala.

— Hopeman? — rekao je. — On je na treningu bejzbola.

Harry mu je zahvalio, vratio se u auto i krenuo niz cestu. Vozio je sve dok nije začuo glasove i zvuk udaranja. No naglo se zaustavio nedaleko od terena. Oprostio se s Jeffom neposredno nakon pogreba.

Dječak je bio sretan što se vraća u školu; njegov neočekivani dolazak bio bi sada nametljivost. I što bi mogao reći sinu nakon pozdrava — dati mu lekciju iz sedre, dijela Tore za taj dan, da je tuga užasna, ali je strah gori?

Okrenuo je auto i vratio se putem kojim je i došao.

Kada je stigao kući napravio si je piće, stavio ploče Bessie Smith, pokušao čitati knjigu, no ležao je na kauču u sobi koja je tonula u sumrak

osjećajući odjednom bolnu želju da vidi svoj odraz u drugom ljudskom biću. Želio je seks. Ne grižnju savjesti s Dellom, samo usputnu životinjsku ševu s nekim tko mu ništa ne znači.

Sjetio se imena i nekoliko minuta listao telefonski imenik. Zatim je uzeo telefon i okrenuo ženin broj.

Telefon je zazvonio četiri puta, a onda se javio muški glas. Harry je kao u lošoj šali spustio slušalicu i ostao na istom mjestu pokušavajući se odlučiti između knjige, ploča i boce. Zatim je otišao do koša za smeće i podigao posjetnicu koju je poderao. Kada je spojio polovice mogao je jasno pročitati broj. Ponovno je uzeo telefon i okrenuo broj. Odmah se javio ženski glas, izgovarajući broj umjesto pozdrava. Bio je to energični, ljubazni glas, tek neznatno izmučen, nalik glasovima s telefonskih centrala svih korporacija na Manhattanu.

— Trebam gospodina Akivu — rekao je.

Kada je došao na dogovoreno mjesto u srednjem dijelu Manhattana vidio je da je Izraelac odabrao košer restoran. Akiva je sjedio za stolom s nekim tko je nalikovao neuglednom starom patuljku. Saulom Netscherom.

— Zašto je, do vraga, on tu?

— On me je zamolio da dođem — blago je rekao Netscher svojim hrapavim glasom.

Nizak, zdepast i sjedokos imao je na sebi kravatu koja nije pristajala njegovom zgužvanom smeđem odijelu. Nije mario za svoj izgled jednako koliko njegov prijatelj Alfred jest.

— Treba li ti ovo, Saul? Želiš li još jedan infarkt?

— To je bilo prije tri godine. Harry, ne budi glup.

— Ti patiš od iluzija mladosti. Ti si ludi starac, treba te zatvoriti u ludnicu!

— Smirite se. Bože moj — rekao je Akiva.

Došao je konobar. Harry je zlovoljno naručio sjeckanu jetru u umaku i salatu. Akiva, koji možda nije poznao američke košer restorane, izabrao je kotlet, a Netscher je naručio kuhanu govedinu i bocu šljivovice.

— On će biti tu, u New Yorku. Neće biti ni u kakvoj opasnosti. Što se toga tiče, nećete, po svoj prilici, ni vi. Ići ćete u Izrael. Ako je dijamant ono što kažu da jest, kupit ćete ga. I odmah ga iznijeti.

— Ne želim da on bude umiješan. Zašto to ne razumijete?

— Harry, ne volim kada me se ne poštuje. Govoriš kao da nisam tu. Harry se nije obazreo na njega. — I nemojte mi govoriti da nema rizika. Već ste mi rekli da ima.

Akiva je uzdahnuo.

— Dobro, razgovarajmo o riziku — rekao je. — U našem dijelu svijeta ima gerilskih skupina koje bi se željele dočepati dijamanta i iskoristiti ga kao simbol arapstva. Postoje nesumnjivo i drugi koji bi se rado dočepali kamena samo zbog novca. No Izrael je siguran. Možemo vam ponuditi određeni stupanj zaštite. Bit ćete ranjiviji glede prodavatelja. Dat će vam dijamant tek kada ga platite u Americi. Dok se posao ne okonča bit ćete njihov talac.

— Talac — rekao je Harry.

— Da. Pokušate li uzeti njihov dijamant a da ga ne platite, ubit će vas.

— Uspio sam zaključiti mnogo poslova s dijamantima bez te... gluposti. Morat ćete dogovoriti rutinskiju transakciju.

Akiva je slegnuo ramenima.

— Tako oni žele.

— Jebe mi se kako oni žele!

— Čuj, Harry. To je u redu — rekao je iznenada Netscher. — Prijete da će te ubiti ako si varalica. A, ti dragi moj Harry, to nisi.

Već je prije primijetio lagano drhtanje koje bi povremeno protreslo Netscherovu glavu; a kada mu ruke nisu bile sklopljene lijeva se tresla. Kada je Harry bio dječak bili su susjedi u Istočnoj devedeset šestoj ulici. Popodne se njegov otac uglavnom sretao sa Saulom u YMHA-u na križanju Avenije Lexington i Devedeset druge ulice. U parnoj kupelji dvojica bi muškaraca blaženo gutala vruću maglu i raspravljali o svemu, od Schopenhauera do pedikure, dok je Harry učio kako preživjeti u dječjem paklu teškog disanja, prodornih prepirki i divovskih dlakavih prepona. Tada je Netscher bio maleni Charles Atlas, tako dobar dizač utega da su ga ostali muškarci zvali Štarke-Mojze što je bilo najslušanije Mighty Mousu. Jednom je pod tušem prao Harryju glavu, a dječak je mislio da mu se koža odvojila od glave. Čak je i nakon toga vjerovao da prsti Saula Netschera mogu svijati željezo. Naposljetku je dovoljno narastao daje mogao sam ispuniti svoja popodneva onako kako je želio, a kada se njegov otac oženio s Essie, dnevni susreti dvojice muškaraca u YMHA-I prorijedili su se, a onda napokon i prestali. No tijekom godina Harry je i dalje mislio o Netscheru kao o Štarke-Mojzeu. Sada je shvatio da je Mighty Mouse ostario otkad ga je posljednji put pogledao.

— Otiđi i sklopi posao — rekao je Netscher. — Učini li ti se kamen sumnjivim — pođe li kupovina na bilo koji način po zlu — vrati se kući. Neće nam stvarati nevolje ako su doista ljudi koji imaju što prodati.

Akivin je odrezak izgledao žilavo baš kao što je Harry i očekivao no on se bacio na njega s očitim zadovoljstvom i jedini za stolom jeo.

— Kako ću stupiti u vezu s njima?

— Oni će stupiti u vezu s vama — rekao je Akiva. — Dat ću im do znanja da dolazite. Čovjek koji će vas kontaktirati zove se Mehdi. Yosef

Mehdi. — Akiva mu je nekoliko puta ponovio ime sve dok Harry nije klimnuo. — On će vas odvesti do robe.

— Što ako me želi prevesti preko granice?

— Vrlo je vjerojatno da će vas odvesti preko granice — rekao je Akiva nepromijenjenim glasom. — Shvaćate li zašto je nužno da osoba koja će obavljati stvari u New Yorku bude netko kome u potpunosti vjerujete?

Harry je shvaćao. — Novac koji dobijete od donatora položiti ćete u Chase Manhattan Bank na Saulovo ime. Kada mu se javim i kažem da kupujem i po kojoj cijeni on će prebaciti novac gdje god nas uputi prodavatelj.

— Dobro zvuči — rekao je Akiva. Netscher se široko nasmiješio i nalio šljivovicu.

Akiva je iskasapio komad masti na kojem više nije bilo ni trunčice govedine. — Onda, jesmo li se dogovorili?

— Ne posve — rekao je Harry. — Imam dva uvjeta. Kao prvo, neću obavljati nikakve usputne poslove za vas. Ne sviđa mi se ono čime se bavite.

Akiva je klimnuo.

— I želim dobiti priliku da radim na Bakrenom svitku s Davidom Leslauom.

— Ne.

— Ili ne idem.

— Bojim se, onda, da ne idete. David Leslau je temperamentni i ljubomorni pripadnik akademskog svijeta. Neće dijeliti svoj posao.

Pogledali su se.

— To je jedini razlog zbog kojeg ste me zvali, zar ne?

— Da — rekao je Harry.

Akiva je uzdahnuo.

— Tko vam je rekao da imate bogom dani talent za sve, gospodine Hopeman?

Saul Netscher se nasmiješio.

— Zapravo, ja — rekao je dok je konobar posluživao čaj. Odgrizao je komadić kocke šećera, usisao kroz njega vrući čaj klimajući s odobravanjem. — To je moja zasluga. Ovaj je čovjek još uvijek imao paperje na obrazima kada mi se obratio kao prijatelju. Bio je zabrinut. Ja sam bio počašćen. Napuštao je ješivu i bio zbunjen. Zaljubljen u posao s dijamantima, žudeći da bude znanstvenik. Znao sam mu rekao?

— Čini mi se da ću doznati.

— Govorio si mi o Majmonidesu — rekao je Harry.

— Da, govorio sam mu o Majmonidesu. Jeste li se ikada zapitali zašto je posao s dijamantima tako židovski? To je zato što u srednjem vijeku nismo smjeli biti zemljoradnici kao svi ostali budući da nam nije bilo dopušteno

posjedovati zemlju. Bilo nam je dopušteno trgovati. No samo stvarima kojima nitko nije trgovao, kao što su dijamanti. I mi smo utemeljili tako čvrstu tradiciju da danas, kada onaj tko zaključi prodaju dijamanta, bez obzira na vjeru, kaže Mazell, a onaj drugi odgovori Mazel un Brohal To su jidiš riječi i znače Sreća i blagoslov. Sreća i blagoslov. Nije loše kad vam to zažele na kraju poslovne transakcije, slažete li se?

— Majmonides — podsjetio gaje Akiva umorno.

— Ah, Majmonides. Veliki filozof, pisac, pravnik, liječnik — mogao je sve to postati zato što je imao brata koji se zvao David, a koji je kupovao i prodavao dijamante. Oni su odredili obrazac kojeg su u svakom sljedećem razdoblju slijedili deseci židovske braće. Jedan za tržište, trgovac dijamantima, poput mene. Drugi za Boga, učenjak ili rabin, poput mojeg brata Itzekela. Recite mi, gospodine Akiva, znate li što se dogodilo s vrhunskim intelektualcem kada se njegov brat trgovac, David ben Majmon, utopio dok je bio na putu zbog kupovine dijamanta?

Akiva je odmahnuo glavom.

— Kada Majmonides nije više imao brata da ga uzdržava prihvatio se još jednog zanimanja. I sam je postao trgovac dijamantima kako bi mogao zaraditi za kruh koji će mu omogućiti da bude učenjak.

Mladom čovjeku koji je zatražio moj savjet rekao sam: Ti nemaš brata, no u sebi imaš snage za dva brata. I, gospodine Akiva, imao sam pravo. On je Harry Hopeman, trgovac dijamantima. No on je i znanstvenik kojeg poštuju drugi znanstvenici. Da sam na vašem mjestu, ne bih oklijevao — obratio bih se Davidu Leslau zbog njega.

— Recite Leslau da sam odgonetnuo dio teksta sa svitka — rekao je Harry. — Mogu identificirati barem jedno skrovište.

Akiva je uzdahnuo.

— Ovo je bolje nego bilo koji argument koji sam mogao izmisliti. — Odgurnuo je stolac od stola.

— Čekajte — rekao je Harry. — Rekli ste mi da ćete kad se obvežem objasniti zašto Leslau misli da dijamant potječe iz Hrama.

— Budući da mu se namećete, mogu to prepustiti Davidu Leslau — rekao je Akiva. — Javit ću vam se za nekoliko sati. — Ostavio ih je da zure jedan u drugoga iznad ostataka obroka. Netscherove su oči blistale. Valjao je krušne mrvice po stolnjaku sve dok se nisu pretvorile u sive crve.

— Onda, Saule.

— Onda, Harry?

— Uvalili smo se do grla. Netscher je slegnuo ramenima.

— Čak ni ne znamo je li to što kaže da jest.

— Je.

— Zbog čega si tako siguran?

— Zatražio sam dokaz. Rekao je da bih trebao otići u Drugu Aveniju, u izraelski konzulat. Otišao sam jučer ujutro. S generalnim konzulom sam se susreo na nekih desetak zabava na kojima su se prikupljali financijski prilozi. Rukovali smo se, a on mi je zahvalio na mojem prilogu. Ponudio mi je cigaru i rekao da ne zna ništa o projektu ali da je Akiva dobar službenik i da vrijedi s njim surađivati.

— To je olakšanje.

— Je li? — Starac je otpuhao dim, — Užasna cigara — rekao je. — Akiva je mamzer, gad hladnog pogleda. Više me strah njega nego onih s kojima ćeš se susresti.

— Mene ne. Pretpostavimo da dok me drže, ti... mislim, ljudi se razboljevaju, događaju se nesreće...

— Reci što misliš. Ja sam starac s lošim srcem. Mogao bih umrijeti dok te nema ili čak za ovim stolom. Imaš pravo. Ostavit ću pismo mojim odvjetnicima. Ako mi se nešto dogodi, oni će prebaciti novac. — Netscher mu se nasmiješio, nimalo senilan, dražesno razborit. — Harry, bez židovske krivnje. Time što mi dopuštaš da ti pomognem, činiš mi uslugu, ne zlo.

Harry se nakreveljio. U Netscherovoj glavi oni su na bedemima i mašu Mogen Davidom, Davidovom zvijezdom. Njegovu maštu više ništa nije moglo zadržati, razmahala se u špijunskom, pustolovnom smjeru. — Prestani, do vruga, činiti to s mrvicama.

— Znaš li čime se bavim već dvadeset godina? Izraelskim obveznicama. Prodavao sam komade papira i gnjavio svoje prijatelje. Sakupio sam mnogo novca, više no što vrijedi ovaj posao. No što se događa s novcem izraelskih obveznica? Industrijski razvoj. Možda sam tijekom godina pomogao da se podigne izraelska tvornica cementa, tvornica papirnatih kutija. — Cigara mu se ugasila, a on ju je zapalio odbivši par kratkih, žestokih dimova. — Sada i aktivno sudjelujem, ne prikupljam samo novac. Sudjelujem i to u mojim godinama. — Podigao je čašu s rakijom. — Harry, bio si ljubazan kad si mi dopustio da skočim u fontanu mladosti.

— Prijatelju oca mojega, znaš li plivati?

Natscher se grohotom nasmijao.

— Lehajim! — rekao je podižući čašu.

Glave su se okrenule prema njima. Harry je shvatio da mu nije stalo. Uzeo je svoje piće i zapitao se bi li se osjećao sigurnijim da još uvijek može vjerovati kako ruka sa žutim mrljama može savijati željezne šipke. — Lehajim. Za život, Saule — rekao je ozbiljno.

7.

DOLINA AKOR

— Što ću s bar micvom? — upitala je Della.

— Složit ću se sa svakom tvojom odlukom. — Šutjela je.

— Da mogu, Della, planirao bih to s tobom. No moram otići. Posao je neodgodiv.

— Kao i bar micva. Barem nazovi sina da se oprostiš — rekla je ogorčeno.

Možeš li, molim te, provjeriti je li Jeff Hopeman u svojoj sobi? — upitao je mladi glas.

— Hopeman?... Hej, točkasti, za tebe je.

Harry je čuo i nasmiješio se. I on je imao mnogo madeža.

— Halo?

— Tata je, Jeffe.

— Bok.

— Kako si?

— Dobro. Jesi li bio tu prošli tjedan?

— Oh. Zapravo jesam.

— Wilson je to i pomislio.

— Tko?

— Wilson. Tip iz sobe do moje. Zašto nisi ostao?

— ...Bio si zauzet bejzbolom.

— Ušljivim treningom? Mogao sam otići.

— Nisam te želio ometati, a i nisam mogao čekati. Slušaj, moram otputovati. Poslovno.

— Koliko te dugo neće biti?

— Ne znam. Koliko bude potrebno.

— Hoćeš li se vratiti za dva tjedna?

— Ne znam. Zašto?

— Tada završava škola. — Jeff je oklijevao. — Ne želim u ljetni kamp. Mama je rekla da bi me ti mogao zaposliti.

— To je odlična ideja — rekao je Harry oprezno. — No zapnu li pregovori, na to bi mi mogao otići veliki dio ljeta.

— A kamo uopće ideš?

— U Izrael.

— Bih li ja mogao doći kad završi škola?

— Ne — rekao je Harry odlučno.

— Ponašaš se prema meni kao da sam malo dijete. — Glas njegovog sina škripao je od bijesa. — Ne mogu loviti, moram u ljetni kamp. Taj je kamp sranje.

— Ovo ti je posljednji put. Obećavam. Jeff nije ništa rekao.

— Posjetit ću te kad se vratim. Možemo još razgovarati o poslu. U redu?

— ...Da.

— Do viđenja, Jeffe.

— Bok.

Odmah ga je ponovno nazvao.

— Slušaj. Kad završi škola, mogao bi raditi za Saula Netschera.

Naučit ćeš nešto u njegovoj tvrtki. Kad se vratim, radit ćeš sa mnom. Dogovoreno?

— Dobro!

— Dogovorit ću to sa Saulom. Bit će mu drago što ćeš biti s njim ali ćeš se naraditi. Obavljat ćeš sitne poslove, mesti, podmazivati strojeve. Bilo što.

— To je stvarno odlično, tata! Mogu li učiti za brusača?

— Znaš da za to trebaju godine. I veoma je teško.

— Ako si uspio, ti mogu i ja.

Nasmijao se.

— Onda dobro. Čuvaj se. Volim te.

— I ja tebe — rekao je njegov sin poslušno. Harry je uzdahnuo. Tri dana prije no što je otputovao dobio je jutarnjom poštom običnu bijelu kovertu. Nije pisalo tko je pošiljatelj, iako je mogao pretpostaviti. Bio je to dosije čovjeka kojeg će susresti u Izraelu.

Hamid Bardissi, poznat i kao Yosef Mehdi. Rođen 27. studenog 1919. u Sigiulu, u Egiptu od Salye (Mehdi) i Aboua Yosefa Bardissija Pasche. Otac mu je tri godine bio egipatski veleposlanik u Velikoj Britaniji (1932. —1935.) i četiri godine vojni upravitelj provincije Assoiut (1924.-1928.). Od mladih dana Yosef Bardissi Pascha bio je prijatelj i savjetnik Ahmeda Fuada Pasche, koji je 1922. postao prvi kralj Egipta kada se Velika Britanija povukla. Hamid Bardissi rođen je deset mjeseci prije Faruka, sina Kralja Fuada. Gotovo od samog početka bio je dodijeljen princu kao stalni drug u igri. Zajedno su ih podučavali U dobi od šesnaest godina, otišao je zajedno s Farukom na Kraljevsku vojnu akademiju u Woolwich u Engleskoj. Nakon samo jednog semestra pozvali su ih natrag u Egipat zbog Fuadove smrti.

Kada je 1939. umro Bardissi Pascha Hamid Bardissi naslijedio je 7500 fedana zemlje zasađene pamukom (što odgovara 3150 hektara ili 7780

jutara). Oženio se dvaput kao što dopušta muslimanski zakon, no s prvom je ženom prestao živjeti 1941. Druga žena, s kojom se oženio 1942., umrla je godina dana poslije rađajući mrtvo dijete.

Iako službeno nikad nije radio, Bardissija su mnogi mrzili i bojali ga se kao Farukovog čovjeka. Uništavao je političke protivnike bez oklijevanja, a pripisivali su mu i to da je potkupio stranku Waft, koja se iz žestokog antirojalističkog pokreta pretvorila u Faroukov politički front. Navodno je Muslimansko bratstvo planiralo atentat na kralja i na njega. Ukoliko je to istina, spriječio ga je državni prevrat koji je 1952. srušio Faruka s prijestolja.

26. srpnja 1952. kada se Faruk sukobio s vojskom generala Naguiba u palači Ras el Tin i pristao abdicirati njegov je čovjek Bardissi u Belgiji preuzimao malu ali izabranu skupinu dragulja iz Farukove zbirke koji su bili izloženi na četrdeset šestoj Gemološkoj izložbi. Bardissi je potpisao potvrdu za sedam velikih dijamanata; tri su bili međusobno slični prozirni crveni rubini koji su težili između devet i deset karata; u opisu četvrtog rubina stajalo je da ga je, velikog poput golubljeg jaja, 1777. Gustav III od Švedske darovao Katarini II od Rusije; te tri takozvana »povijesna kamena« — dragulja navodno zanimljivog porijekla, ali male vrijednosti.

Bardissi se nikada nije vratio u Egipat u kojem je još uvijek na snazi nalog za njegovim uhićenjem. Njegova je zemlja konfiscirana 1954.- Navodno je rubin Katarine II bio u zbirci Iranske riznice u Teheranu od 1954- no iranska vlada ne želi to ni potvrditi niti opovrgnuti. Zbirka iranske riznice nije otvorena.

Tri su rubina prodana 1968. tokijskom poslovnom čovjeku Kayu Mikauri Oni gotovo sigurno potječu iz Farukove zbirke. Kada su ga ispitivali Mikawaje rekao Interpolu da je kamenje kupio u Londonu od čovjeka po imenu Yosef Mehdi. Interpol se obratio Egiptu koji od njih stalno traži informacije o Bardissiju. Budući da Egipat i Britanija nemaju ugovor o izručenju, Egipćani nisu mogli ništa poduzeti.

Mehdi je spremno potvrdio Englezima da je on Bardissi. Pokazao je vlastima Farukovo pismo na kojem je bio poštanski žig Cannesa, a datum 18. studeni 1953. u kojem Faruk potvrđuje da su dragulji njegovo osobno vlasništvo, a ne vlasništvo egipatske vlade te da dragulje i druge predmete daje Bardissiju za uzvrat za iskazane usluge i odanost. Bardissi je uvjerio britanske vlasti da ga traže kao političku figuru, a ne kao zločinca i da će ga, vrati li se u Egipat, smaknuti.

Pustili su ga.

Nakon toga je nestao iz vida. Očito vjeruje kako mu je život još uvijek u opasnosti. No početkom ove godine u Amanu, čovjek koji se predstavio kao

Yosef Mehdi obratio se nekolicini ljudi za koje se zna da ga je simpatije prema zapadu i da imaju veze na istom u vezi moguće prodaje dragulja.

Kairo drži da je slučaj Hamida Bardissija »otvoren, ali u fazi mirovanja«.

Za Harrvja Hopemana preletjeti ocean ili preskočiti visoku zgradu u jednom skoku bila je ista stvar. Čim je zrakoplov poletio skinuo je cipele. U mekanim papučama i udobnom puloveru gledao je film koji nije bio toliko užasan da čovjeka ne bi zabavio. Iznad Newfoundlanda pojeo je podgrijanu piletinu i Jaffa naranču, odbio slatki šampanjac, a naručio bocu suhog vina.

Dugo je proučavao Mehdijev dosje, a potom očeve bilježnice, vraćajući se više puta za redom na stranice posvećene Inkvizijskom dijamantu. Naposljetku je stavio slušalice i slušao Handela koji mu je jamčio drijemež. Cijelo je vrijeme pijuckao vino. Kada je ispraznio dvije trećine boce, prešao je gotovo dvije trećine Atlantika. Stavio je masku za spavanje preko očiju iskušavajući različite snimke da bi se na kraju odlučio za piskave zvukove udaranja valova. Ništa nije osjećao u nožnim prstima, a u ušima mu je šumjelo more; zaostali okus zrelog grožđa povlačio ga je prema dolje sve dok nije utonuo u san, kao da se ugodno utapa na visini od gotovo sedam tisuća metara.

Pravu cijenu vina platio je sutradan točno u podne kada ga je, dok je dok je izlazio iz zrakoplova u zračnoj luci Ben Gurion, između očiju udario zlatni čekić.

Bilo je vruće. Puževim je korakom prošao kroz carinu i na kraju došao do taksija. Vozač je okretao upravljač obvezatnom grubošću, a kada su prošli kroz gudure oko Jeruzalema, gdje je rub ceste označen iskrivljenim metalnim olupinama, on se borio protiv mučnine.

— Vozila su uništena dok su probijala blokadu za vrijeme rata za neovisnost — rekao je vozač. — Pokušavali su gradu donijeti hranu i streljivo. U nedavnim ratovima gadovi nisu do tamo došli. No prvi put su na obje strane ceste bili postavljeni arapski topovi. Ostavili smo ove olupine kao podsjetnike.

Harry je klimnuo.

— Već sam bio ovdje.

Svaki put kada bi došao vozači su mu objašnjavali što su te hrpe pokraj ceste.

Telefonirao je Davidu Leslau no arheologa nije bilo cijeli dan. Harry je ostavio poruku.

Njegova se soba nalazila u stražnjem dijelu hotela. S prozora je gledao na dugi komad prekrasnog starog zida i niz kockastih arapskih zgrada — Istočni Jeruzalem. Stari Grad ga je privlačio, no sunce je bilo visoko na nebu te je izabrao hladne plahte, svoj mekani krevet.

Kada se probudio, glavobolja je popustila. U devet i deset ujutro, dok je doručkovao jaja, lepinju, male zelene masline i ledeni čaj, nazvao je Leslau koji je spremno pristao da dođe u hotel.

On i arheolog poznavali su se po čuvenju i objavljenim radovima. Ispostavilo se da je Leslau nizak i ružan i da ima prsi poput bika. I njegovoj riđoj kosi i punoj bradi trebalo je šišanje, a iz košulje na kojoj nije bilo kravate i koja već dugo nije bila bijela izvirivao je čuperak prosjedih žutosmeđih dlaka. Gledao je kroz naočale s debelim staklima koja su povećavala nemirne crne oči. Koža mu je ogrubjela od rada na otvorenom. Na nogama je imao prašnjave cipele i platnene kaki hlače, a Harryju se učinilo kako je pretjerano odjeven i opran.

Sjeli su na kožne stolce u hotelskom predvorju dok su se oko njih, poput vrabaca, sjatili turisti.

— Koji ste odlomak preveli? — upitao je odmah Leslau, povlačeći debelim prstima jedno uho.

Harry mu je počeo govoriti.

— Da, da. Isus, Jošua i jebeni Job. Jadni moj novi prijatelju, koji je upravo stigao iz Amerike sa snovima o besmrtnosti...

— Ne razgovarajte tako sa mnom — rekao je tiho Harry.

— Vi ste četvrta osoba koja je prepoznala genizu opisanu u tom odlomku. Ne prva.

Harry gaje pogledao.

Leslau je uzdahnuo.

— Pođite sa mnom — rekao je.

Leslau je imao stari Volkswagen koji je kašljucao na brežuljcima, a kojeg je on tjerao bjesomučnom brzinom. Cesta je vijugala, penjala i padala stalno se spuštajući.

— Jeste li ikada bili na ovom području?

— Ne.

Prolazili su pokraj plantaža banana i agruma. — Neobična klima. Poput afričke. Zapravo, sudanske, kao što vidite.

— Hmm.

Leslau mu je dobio brzi pogled.

— Ubio sam vas u pojam, zar ne? Do vraga, ne obazirite se na ono što sam rekao. Ja sam zajedljiva svinja. Znam to, ali sam prestar da bih se promijenio.

— Tko je prvi otkrio gdje se nalazi geniza? — upitao je Harry.

— Max Bronstein me gotovo odmah poslao onamo. Prije no što mi je stiglo njegovo pismo ja sam manje-više sam shvatio gdje je. A onda su za

savjet pitali vrlo pametnu mladu ženu s Hebrejskog sveučilišta te se za otprilike tjedan dana i ona pojavila s dolinom Akor.

Na raskrižju je Leslau skrenuo prema jugu klimnuvši glavom u smjeru lijevog odvojka.

— Nekoliko kilometara sjeverno odavde nalazi se Jerihonski brežuljak. Više od sedamdeset godina bio je veoma zanimljivo arheološko nalazište. Najstariji grad na svijetu Jerihon tu je od 8000. p.n.e., mnogo prije Židova. U grobnom humku kopači su pronašli devet ljudskih lubanja omotanih glinom umjesto mesom i školjkama koje predstavljaju oči.

— Što su oni?

— Bogovi — rekao je Leslau.

Harry se okrenuo prema njemu.

— Kada ste iskopavali u skrovištima koja se spominju u svitku, što ste pronašli?

— Nismo iskopavali genize. Samo smo ih po treći put prekapali. Genize su već bile iskopane. — Skrenuo je Volkswagena s glavne ceste. Auto je slijedilo guduru sve dok nisu stigli do kamene kosine i nisu više mogli naprijed. — Do sada nismo ništa našli — rekao je Leslau.

Iz pretinca je izvadio džepnu svjetiljku i odveo Harryja od auta.

— Ovo je dolina Buke'ah. Nekad davno zvala se dolina Akor. Nekoliko kilometara dalje bile su bujne usamljene plantaže no Harry ga je slijedio po neravnoj pustinji. Nije prepoznao male, crne ptice s bijelim repom što su glasno pjevale u guštari tamarisa i stablima akacija. — Mislite li da su Akan i njegova obitelj ovdje doista kamenovani?

— Vojno smaknuće kao primjer drugima? Ima ružan prizvuk stvarnosti — rekao je Leslau. — Ondašnje su vojske bile jednako bezumne kao i današnje. Mislim da su ovdje ubijeni. — Odveo je Harryja do otvora u stijeni. — Pazite na glavu.

Ulaz je bio visok manje od metar i dvadeset. Unutra je strop bio tek kojih tridesetak centimetara viši. Leslau je upalio džepnu svjetiljku kako bi obasjao odaju veliku otprilike pet i pol metara puta tri i sedamdeset. Udaljeni kraj stropa bio je kos poput tavanske strehe. Na zemljanom podu kolcima su poput praznih vrtova bila označena dva pravokutnika.

Harry je čučnuo pokraj prvoga.

— Koja je ovo geniza?

— ..zakopan na dubini od osam i pol lakata, svjetlucavi je kamen I tako dalje.

— Ovdje je bio zakopan dijamant. No niste našli ništa.

— To je, naravno, relativno. Pronašli smo nekoliko srednjovjekovnih francuskih kovanica. Na dubini od oko jednog metra karolinški denar. Na

nešto više od dva metra tri manje važne kovanice. Tridesetak centimetara niže prosijavajući zemlju našli smo gornji dio bodeža. Oštrica je bila od nedovoljno tvrdog čelika.

Nije to fino izrađeno oružje, po svoj je prilici pripadalo običnom vojniku, a ne vitez. Možda je puklo kada su ga upotrijebili za kopanje. Na dršku je ugraviran lorenski križ.

— Francuski križari.

— Nesumnjivo. Mislimo da potječe iz Drugog križarskog rata iako iz Francuske nije došlo mnogo križara. — Leslau se poigravao svjetlom po drugom nalazištu velikim poput groba. — Odavde su uzeli žuti dijamant koji je pao u Saladinove ruke da bi ga potom ponovo osvojili kršćani.

— Kakve dokaze imate? — upitao je Harry.

— Slušajte. Kamen se prvi put spominje u povijesnom kontekstu nedugo nakon što je ova geniza oskvrnuta. Kada je Saladin dao veliki dijamant džamiji u Akri, gradu u kojem je postao slavan kao general, sam je zabilježio da su ga njegovi Saraceni zaplijenili od francuskih vojnika, rasutih ostataka vojske Luja VII. Kojeg su neposredno prije toga Turci propisno potukli.

— No manje od stotinu godina poslije žuti je dijamant izbrušen u kršćanskoj Španjolskoj — rekao je Harry.

— Da. Nakon što je izbrušen, crkvi ga je darovao Estaban de Costa, grof od Leona, koji je bio neka vrsta laičkog službenika Inkvizicije. Dočepao ga se od osuđenog Židova, posrnulog novog kršćanina. Istodobno je De Costa osobitu pozornost posvetio činjenici da su ga iz džamije u Akri, za vrijeme jednog od kasnijih križarskih pohoda, uzeli čistokrvni španjolski kršćanski vitezovi. — Leslau se nasmiješio. — Tri religije postupaju s kamenom kao s vražjom nogometnom loptom. Mislim, međutim, da židovsko pravo na njega seže veoma, veoma duboko u prošlost. Koliko dobro poznajete Bibliju? — Harry je slegnuo ramenima.

— Sjetit ćete se da je kralju Davidu uskraćena čast da izgradi Hram zato što je imao krvi na rukama.

— Druga knjiga o Samuelu.

— Da. U njoj se pripovijeda kako je David svoje planove i blago oporučno ostavio svojem sinu kako bi Solomon mogao izgraditi Hram. Nešto kasnije, u jednom drugom odlomku, opisuje se ostavština koja uključuje onikse i ukrasne dragulje, šarene dragulje i svakojako drago kamenje.

— Prva knjiga Ljetopisa? — rekao je Harry.

Leslau se nasmiješio.

— Dvadeset deveto poglavlje, drugi redak. To je bio početak Hrama. Kraj je došao osamsto godina poslije, kada mu se primakla Nabuko-

donosorova neumoljiva rušilačka sila. Ako je vjerovati svitku, svećenici su hladnokrvno odlučili sakriti najsvetije i najvrednije predmete iz svojeg svijeta. Pretpostavimo na trenutak da jarkožuti dijamant potječe iz riznice Hrama — u što osobno vjerujem. Moglo ga se lako sakriti i u nekoj boljoj budućnosti prodati kako bi se izgradila prikladna građevina u koju bi se smjestile preživjele svetinje.

— Akiva je meni i mojem ocu u New Yorku rekao kako Mehdi pokušava prodati još jedan dragi kamen. Granat.

— Teško je ustanoviti njegovu autentičnost. Samo je jedan takav žuti dijamant, no mnogo granata. Potječe li odavde, mogao bi biti sveti predmet. Možda jedan od dragulja uzetih s odjeće Sinova Aronovih — odijela Velikog svećenika.

Harry je klimnuo.

— Ne bi zakopali običnu svećeničku odjeću koja se može zamijeniti. No sakrili bi kamenje koje su darovala plemena i koja su bila umetnuta u oplećak Velikog svećenika.

— Promislite samo koliko su mudri bili oni koji su skrili stvari — rekao je Leslau. — Prva je geniza bila relativno plitka. Računali su da će, oskvrnu li je, nezvani gosti pronaći dijamant i da neće ići dublje, gdje su bili skriveni još dragocjeniji dragulji.

Harrju je palo na pamet da se tom tehnikom poslužio i njegov otac kada je sakrio dragulje u staklenku vazelina.

— Kako znate da križari nisu ispraznili i dublju genizu?

— Dublja je geniza oskvrnuta mnogo kasnije. Jedino što smo našli pri prosijavanju bio je bakreni gumb s uniforme britanske redovite vojske, iz otprilike ranog dvadesetog stoljeća. — Leslau je sjeo na suhu glinu. — Danas u ovoj dolini žive beduinski kozari. Budući da je ispaša oskudna, beduinske obitelji napsaju koze na prostranim područjima koja se prenose s naraštaja na naraštaj i u koja se gotovo nikad ne dira.

— Izraelske su vlasti veoma dobre u tim stvarima. Našli su obitelj čiji je teritorij obuhvaćao i dolinu Buke'ah. Sada uzgajaju pamuk u Tubasu i prvi put u svojoj povijesti žive u kućama. Jedan od njihovih staraca sjeća se da je kao dječak dolazio u ovu spilju da zakopa kontrabandu.

— Kontrabandu?

— Njegova je obitelj krijumčarila. Kaže da su preko granice prenosili duhan koji su prodavali britanskim vojnicima. Britanci su mogli kupiti duhana koliko god su željeli, te mirne duše možemo pretpostaviti da je obitelj krijumčarila hašiš. Ne sjeća se godine. No kaže da su Turci tada upravo napustili Palestinu, a da Britanci nisu ondje bili dugo. Pretpostavljamo da je to

bilo 1919. U svakom slučaju on kaže da je, kada je iskopao veliku rupu kako bi zakopao krijumčarenu robu, otkrio predmete u podu spilje.

— Koju vrstu predmeta?

— Ne sjeća se jasno. Zna da je bilo posuđa od teškog metala za koje je naslućivao da je veoma staro i raznobojni kristali u maloj vrećici od istrule kože. Njegov je otac sve to odnio u Aman i prodao trgovcu starina za šezdeset osam funti. Sjeća se iznosa. Bio je to najveći iznos koji je obitelj ikada imala.

— Je li netko razgovarao s trgovcem starinama?

— Trgovac starinama mrtav je već trideset dvije godine.

— Vjerujete li Beduinu?

— Nema razloga lagati. Bez pitanja rekao je da bi ponekad, kad vojnici ne bi imali novca, njegov otac davao robu za bakrene gumbe s njihovih uniforma. — Leslau je ugasio džepnu svjetiljku. — Dodite — rekao je.

No Harry je sjedio u tami. Ispružio je ruku i položio dlan na toplu, kamenu glinu ne želeći otići.

— Dodite, dodite — pozvao ga je Leslau.

Harry je nevoljko krenuo za njim iz spilje.

Ova zemlja — rekao je Leslau. — Morate se na nju navići. Jučerašnjica se stalno preklapa s današnjicom. Na tom je tlu živjelo i umrlo toliko mnogo ljudi. Ako želite zasaditi stablo ne možete ni zagrepsti po tlu a da ne nađete na njihove tragove. Ministarstvo prometa kopa temelje ceste i otkrije sarkofage prinčeva. Arapski zemljoradnik odluči dublje ukopati podrum i nađe mozaik koji njegovu kuću pretvori u muzej.

Zaustavili su se u Jerihonu kako bi popili kavu u baru na otvorenom. Na drugoj strani kamenog zida postariji je Arapin u tamnom odijelu i fesu hodao između svojih stabala naranača.

Sjedili su i pijuckali kavu. Harry je razmišljao o ljudima koji su suočeni s sudbinom užurbano pokušavali skriti svoju vjeru u rupe u zemlji.

— Dobro su sakrili stvari — primijetio je. — Jedno je skrovište izdržalo gotovo tisuću godina, a ono dublje je zamalo ostalo neotkriveno.

— Pronađeno je veoma malo toga — rekao je Leslau. — Mjesecima sam proučavao svitak. Prije devet godina u nekoj su spilji u Jeruzalemu otkrivene neke divne brončane i srebrne posude. Uvjeren sam da se jedan odlomak na zamršeni i tajnoviti način odnosi na to skrovište. Vjerujem, međutim, da doista važni predmeti — Kovčeg, Tabernakul, možda i same ploče zakona — leže negdje ispod zemlje ne tako daleko od nas i čekaju da budu pronađene.

Dok su se vozili natrag prema Jeruzalemu, svaki je bio zabavljen vlastitim mislima.

— Želim raditi s vama — rekao je Harry.

— Ne. — Leslau je mahnito mijenjao brzine. — Ne trebate mi.

Mogu doći do najboljih znanstvenika u Izraelu. Ovisim o tome da vi kupite dijamant.

— Možda ćemo sutra dešifrirati svitak i pronaći sve predmete koji su u njemu opisani. Gotovo je posve sigurno da nećemo. No zbog uzbuđenja koje je izazvao drugi Bakreni svitak sigurno će mi opet odobriti novčana sredstva za nekoliko godina, a ja sam spreman provesti svoj život u potrazi. — Zgrbio se iznad upravljača I odmaknuo pogled s ceste kako bi fiksirao Harryja. — Vrijednost dijamanta je golema. No mene za to nije nimalo briga. Želim da ga nađete zato što je iz Hrama. Hrama, čovječe! Razmislite o tome.

Harry je razmislio i zurio.

— Ako ne nađete stvari navedene u svitku, hoćete li ostati ovdje I nastaviti tražiti?

Leslau je klimnuo.

— Obavili ste tako važan posao. Zašto se, za slučaj neuspjeha, ne prebacite na nešto drugo?

— Kad ste bili u Vatikanu jeste li možda imali priliku vidjeti kako se prenose svetačke relikvije?

Harry se nasmiješio i odmahnuo glavom.

— Jedna je prostorija u Apostolskoj palači prekrivena policama punim posuda u kojima se nalazi pepeo, komadići kostiju i drugi ostaci ranokršćanskih svetaca i mučenika. Knjižničar s dva prsta stavlja prašinu s tih posuda u koverte koje odlaze kao preporučena pisma u nove crkve diljem svijeta. Prema kanonskom pravu u oltaru svake crkve mora biti zatvorena relikvija.

Harry je zagundao.

Leslau se nije obazreo na njegovu preosjetljivost.

— Vi vidite zemaljske ostatke. Ja vidim razlog za zakon. Crkva je shvatila potpunu potrebu modernog čovjeka za izravnim kontaktom s počecima njegove vjere.

— Kakve to veze ima s vama?

— Prepoznao sam vrijednost prašine — rekao je Leslau. — No neću svoj život provesti u potrazi za prašinom. Kanim pronaći sam okvir na kojem počiva Stari zavjet.

Harry je zastao kada je izašao iz auta.

— Želio bih vidjeti izvorni svitak.

Činilo se da je Leslau ljut.

— Bolje ne — rekao je. — Šalom. —

Povukao je vrata, a auto je krenuo, dok mu je motor preskakivao.

Harry je zurio za njim deprimiran njegovom neuljudnošću. Odjednom je postao svjestan posljedica prekooceanskog leta. U blizini je neki starac ritmički povlačio konop pokrećući ventilator koji je tjerao muhe od njegovih kolica pretrpanih datuljama. Harry je kupio pola kilograma voća i stajao ondje razmišljajući o praznoj sobi.

Akiva ga je uputio da čeka u hotelu dok se Yosef Mehdi ne javi no on je umjesto toga krenuo prema zapadu jedući datulje. Ušao je u uske pokrajnje ulice i pomalo počeo gubiti napetost. Iza turističke propagande i komercijalnog napuhivanja Zlatnog Jeruzalema postajala je jezgra istine koja je plašila njegovu dušu. Grad je bio prelijep.

8.

JERUZALEM

Harry je hodao polako, upijajući četvrti i promatrajući lica. Ubrzo je zalutao i besciljno hodao no onda su stvari postale poznate; shvatio je da je blizu Sveučilišta i da ima cilj, Muzej Izraela.

Otišao je ravno do slike koju je već triput vidio, sjeo na klupu I zurio u Žetvu u Provansi onako kao što gleda dijamant: prvo kao cjelinu, a zatim dio po dio. Boje su bile napadne, žuto polje, narančaste krstine žita, plavozeleno nebo nalik prijetećoj sudbini pod kojom se mali čovjek bori. Gotovo daje mogao ući u polje I dodirnuti ludilo koje je dovelo Vincenta Van Gogha do samoubojstva dvije godine nakon što ju je naslikao.

Napokon se pomaknuo i otišao do drevnog bakrenog blaga koje je 1960. u spilji u strmoj, tri stotine metara visokoj stijeni pronašao arheolog koji je u Judejskoj pustinji tražio još Crnomorskih svitaka.

Bili je tu sjekira, vrhova buzdovana, kruna i zezala izvanredne izrade. Bili su iz eneolitičkog, prehebrejskog razdoblja. Dok ih je gledao, osjetio je kivnju prema Davidu Leslau i žudnju.

Šuljajući se po muzeju uvidio je i prepoznao svoj vlastiti smrtni grijeh. Žudio je za tim da pronade sve divne zakopane stvari. Čeznuo je za Van Goghovim stvaralačkim ludilom. Žudio je za svakom zanimljivom ženom na svijetu. Bio je vrhunski proždrljivac, želio je sve što je lijepo.

Sunce je već zašlo kada je iz muzeja pješice došao do ulice Kralja Georgea. Prostitutke u ljetnim haljinama već su poput noćnih leptirića patrolirale u parovima. Harry se osjećao kao kod kuće; to je mogla biti i Osma avenija. Jeo je u otrcanom restorančiću negdje u blizini ulice.

Jaffa u kojem je kuhar govorio ruski — četiri blinija, a zatim malo more hladnog boršča s otocima vrućeg krumpira. Kada je vani zaustavljao taksi približile su mu se dvije prostitutke.

— Haver — rekla je jedna od njih — jesi li to nama pozvao taksi? — Bile su privlačne i mlade, jedna plavokosa, druga tamnokosa. Oči su im plesale izazivajući ga.

Pomislio je na praznu sobu i otvorio im vrata. — Bona ahajot. Hajdemo, sestre — rekao je.

Plavokosa je bila Therese, niska i punašna. Crnomanjasta Kochava bila je mršava i žilava. Prošle su kroz hotelsko predvorje veoma dostojanstveno i smireno.

U njegovoj su mu se sobi nasmiješile.

— Onda — rekao je.

Netko je pokucao na vrata. No to nije bio izraelski hotelski detektiv.

Nije bilo nikoga.

Kucanje se ponovilo.

Dolazilo je s vrata susjedne sobe. Kada ih je otključao i otvorio ugledao je visoku ženu.

— Gospodin Harry Hopeman?

— Da?

— Ja sam Tamar Strauss. Dobila sam zadatak da radim s vama. — Njezin je engleski imao izraelski polubritanski naglasak. Koža joj je bila tako tamna da je na prvi pogled pomislio da je crna; možda je iz Irana ili Maroka, pomislio je. Imala je oko dvadeset sedam godina i jedro tijelo u svijetloplavoj haljini jednostavnog kroja. Usta su joj bila pomalo velika, nos koščata krivulja, okrutna i lijepa. Postao je svjestan da bulji.

— Smijem li ući? — upitala je. Therese ili možda Kochava nešto je prošaputala i zasmijuljila se. Žena je prvi put pogledala pokraj njega. — Ah, smetam vam — rekla je uljudno. Izraz lica joj se nije promijenio.

Osjećao se kao petnaestogodišnjak koji je uhvaćen iza sjenika.

— Nimalo. — No ona se već počela povlačiti.

— Kao što vidite, tu sam odsjela. Razgovarat ćemo sutra ujutro. Laku noć.

— Laku noć — rekao je vratima koja su se zatvarala.

Kada se okrenuo Theresi i Kochavi zabava je bila gotova prije no što je i započela. Dugo mu je vremena trebalo da im objasni kako želi da otiđu. Velikodušno ih je platio i ispratio do vrata.

— Šalom — rekla je Kochava dajući sve od sebe da izgleda kao da joj je žao.

— Šalom, Therese. Šalom, Kochava. Šalom, šalom — rekao je kao u uvodnoj lekciji nekog ludog udžbenika za početni stupanj hebrejskog: Theresa i Kochava odlaze. Harry kuca na vrata susjedne sobe, vrata se otvaraju.

Žena se presvukla. Plava je haljina visjela na vješalici u otvorenom ormaru, a ona je na sebi imala tamnoplavi kućni ogrtač strogog kroja. U ruci je držala četku za kosu. Kosa, koju je inače nosila u čvrstoj punđi, visjela joj je s ramena poput krzna, gusta i crna.

— Sada mogu razgovarati.

— Trenutak, molim. — Vrata su se zatvorila. Kada su se otvorila, ormar je bio zatvoren, a četka je nestala s vidika. Na njezinim uskim i smeđim stopalima s noktima nalik školjkama, bile su sada papuče.

— Uđite.

— Hvala. — Sjeo je na stolac, a ona na krevet. — Gospođica... Strauss, rekli ste?

Klimnula je.

— Strauss.

— Zašto ste dobili zadatak da radite sa mnom?

— Smatraju da bih mogla biti od koristi.

— Tko to smatra?

Nije se obazrela na pitanje.

— Radim u Muzeju Izraela. Bavim se starinama.

— Zašto biste meni trebali?

— Moja je specijalnost da opovrgnem autentičnost modernih predmeta koji su načinjeni tako da izgledaju staro.

— Govorimo o draguljima, mojoj specijalnosti. Svi su dragulji stari.

— Odjednom je shvatio kako se osjećao David Leslau. — Ne želim vas.

— Nažalost, prema uputama koje sam dobila nemate izbora — rekla je mirno.

— Došao sam ovamo da učinim ono što sam pristao učiniti. Nisam pristao raditi s nekim.

— Prespavajte — predložila je. — Možemo ujutro porazgovarati o tome.

Osjetio je kako ne želi otići.

— Bio sam u muzeju cijelo popodne — rekao je. Ozlovoljilo ga je to što se morao prisiliti da ode do vrata. Bio je spreman raspravljati s njom o Van Goghu.

Po prvi je put u njezinim očima vidio da se zabavlja.

— Vjerujem da ste uživali. Laku noć, gospodine Hopeman.

— Laku noć, gospođice Strauss.

— Zapravo, gospođa Strauss — rekla je kad su se vrata zatvorila.

Sat poslije, opet se začulo kucanje. Ovog je puta, međutim, dolazilo s glavnih vrata njezine sobe. Čuo je kako pušta nekog u sobu, muškarca dubokog glasa. Govorili su hebrejski, no Harry nije mogao odrediti što govore.

Oboje su se mnogo smijali.

Ubrzo su uključili televizor.

Ležao je na svojem krevetu i slušao njezin glasan televizor kada mu je zazvonio telefon.

— Ovdje recepcija, gospodine Hopeman. Imamo paket za vas.

— Poštanski paket?

— Mislim da su ga dostavili prije kratkog vremena. Taksijem.

— Javit ću vam se — rekao je i spustio slušalicu. No kada je nazvao recepciju javio mu se isti glas. — Hoćete li ga poslati gore?

— Da, gospodine.

Za par minuta noćni mu je čuvar predao oko desetak centimetara veliku kocku zamotanu u smeđi papir na kojem je uglatim rukopisom na dvije strane bilo napisano njegovo ime i hotel. Kada je čovjek otišao, Harry je stavio paket na sredinu stola.

Istuširao se i obukao pidžamu. Kada je izašao iz kupaonice televizor se u susjednoj sobi iznenada ugasio. Bilo je veoma tiho.

Prinio je paket uhu ali nije ništa čuo. Prije tri tjedna neki je motocikl prepun eksploziva eksplodirao u ulici Jaffa ubivši pri tome ljude; to je popodne vidio oštećeni pločnik. Ovdje su bombe dolazile u lutkama, knjigama, limenkama kave. U malim smeđim paketima i običnim bijelim kovertama.

Stavio je paket u ladicu u komodi i pokrio ga donjim rubljem i košuljama. Dovukao je teški kožni naslonjač ispred komode. Bio je umoran te je pokušao zaspati, no umjesto toga je ponovno proživljavao događaje tog dana. Naposljetku je ustao i pojeo nekoliko datulja. Bile su slatke od gustih sokova. Izvadio je paket iz ladice. Kada ga je otvorio nije došlo do eksplozije. U kutiji su bili smotuljci arapskih novina koje je pomnjivo odmotao. Nisu sadržavale ništa, no u sredini je bio kamen veličine bobice grožđa.

Maknuo je sa stola sve osim kamena.

Bio je obložen tamnom, gustom patinom, no netko je u njoj stržući načinio dva prozora. Kada ga je približio džepnoj svjetiljci vidio je da veći dio njega propušta svjetlo ali da nije čist poput vode.

Iz svoje je torbe izvadio povećalo i mjerne instrumente, a onda, prepustivši se iznenadnom porivu, i očeve bilježnice. Otvorio je posljednju na posljednjem zapisu i širokim, čvrstim rukopisom napisao ispod njega:

Ovo je kraj tehničkog dnevnika

Alfreda Hopemana, sina Jošue Levija

(Aharona ben Ješue Halevija)

Okrenuo je stranicu i napisao:

Ovo je početak tehničkog dnevnika

Harryja Hopemana, sina Alfreda Levija

(Ješue ben Aharona Halevija)

Instrumenti su bili stari prijatelji za koje se činilo da sami rade.

Zapisao je mjere što mu nije oduzelo mnogo vremena.

Vrsta kamena, tamnocrveni granat. Promjer, 19 mm. Težina, 138 karata. Boja, krvavocrvena. Specifična težina, 3,73. Tvrdoća, 7,16. Kristalni oblik, kubičan, rompski dodekaedar (sve površine u potpunosti izražene i lagano izbrazdane).

Komentari: Ovaj kamenje neobrađen i neumetnut. Oko sedamdeset posto granata izbrazdano je ili zamagljeno, vjerojatno željeznim oksidom. Njegova loša kvaliteta ne bi poništila njegovu povijesnu važnost; naprotiv, u biblijsko se doba kvaliteta dragulja nije znala dobro ocijeniti a granat pronađen u pustinji za vrijeme lutanja Izraelićana koji je pleme Levijevo dalo da se umetne u oplećak Velikog svećenika bio je vjerojatno kamen nalik ovome. Kada bi se odstranio dio s greškom ostao bi kamen od otprilike 40 karata koji bi bio drugorazredni poludragi kamen srednje kvalitete koji bi u veleprodaji koštao oko 180\$ zbog čega ne bi bio u prodaji kod Alfred Hopeman & Son.

Nije mogao spavati, njegov fiziološki sat nije radio. S prozora je vidio da zid Istočnog Jeruzalema sada sjaji pod reflektorima poput hollywoodske biblijske inscenacije. Mijenjao je dva televizijska programa koja su još uvijek emitirala, jedan na hebrejskom, drugi na arapskom, sve dok oba nisu završila.

Zatim je dugo vremena proveo nad fotokopijama Bakrenog svitka. Koliko god naprezao oči nije mogao razlučiti dvije riječi koje se I dalje nisu mogle dešifrirati u odlomku koji je govorio o genizi žutog dijamanta.

Na mjestu na kojem je pokopan Juda, kažnjen zato stoje uzeo od plijena, zakopan na dubini od osam i pol lakata, svjetlucavi je kamen (nešto) (nešto)...

Vratio se očevoj bilježnici tražeći značenje neuhvatljivih riječi u Alfredovom opisu dijamanta. No ondje nije bilo ničega.

— Tata, pomoz mi.

Znao je što bi njegov otac rekao da je mogao govoriti. *Du bist ah nahr.* To bi Alfred Hopeman uvijek rekao kada Harry ne bi uspio uočiti nešto važno. Obično bi to bilo rečeno mirno i dobre volje, no smisao se nije mijenjao. *Du bist ah nahr, budala si.*

Stalno je iznova čitao bilješke pokušavajući vidjeti dijamant onako kako ga je vidio njegov otac.

9.

BERLIN

Četiri godine nakon što je utemeljio vlastiti atelje i dućan u najelegantnijem dijelu *Leipziger Strasse* Alfreda Hauptmanna su pozvali u Antwerp na sastanak nezavisnih trgovaca koji su pokušavali osnovati udrugu trgovaca dijamantima na malo.

Dijamantska industrija poštovala je organizacije otkada je skupina DeBeers osnovala Konzorcij kako bi plasirala dragulje na tržište te je otišao u Antwerp. Sastanak je bio dobro posjećen no klubovi trgovaca dijamantima već su nudili usluge koje su zadovoljavale mnoge njihove potrebe, a uspješni su trgovci toliki individualci da je nova udruga izazivala mnogo otpora. A nitko od nazočnih nije imao organizacijskog smisla ni želju za moći kakve su pokazali oni koji su spojili rudarske tvrtke u ono što je na kraju postalo DeBeers.

Činilo se da nikoga nije razočaralo to što susret nije uspio u zacrtanoj nakani. Trgovalo se mnogo, živahano i zabavno, a Aljred je vrijeme proveo s tri rođaka koji su na susret došli iz Čehoslovačke. Volio je rođaka Ludvika, kojeg je zvao Laibel; zajedno su živjeli za vrijeme naukovanja u Amsterdamu. Karela, Ludvikovog mlađeg brata koji je najveći dio vremena u Antwerpju proveo proučavajući Alfredovo konzervativno odijelo na tanke pruge, njegove niske gamaše od antilop kože, nenapadno svjetlucanje njegovih čizama, svježi cvijet u njegovom zapučku, jedva daje i poznao. Njegovom ujaku, Martinu Votickom, bilo je drago kada se za vrijeme ručka nekoliko ljudi zaustavilo za njihovim stolom kako bi se rukovalo s mladim trgovcem iz Njemačke. Jedan od njih bio je Paolo Luzzatti iz tvrtke Sidney Luzzatti & Sinovi iz Napulja.

Kada je nešto kasnije Alfred sam otišao iz *Beurs Voor Diamantenhandela* Luzzatti gaje zaustavio. — Možemo li porazgovarati?

Našli su kavanu u *Pelikanstraate*. Luzzattijev je njemački bio nezgrapjan, Alfredov talijanski još gori te su govorili jidiš. — Želite li, možete mojoj tvrtki biti od koristi — rekao je Luzzatti. — Zatražili su od nas da popravimo i osvježimo veoma osobiti dragulj.

— U trgovini imam nekoliko ljudi koji rade upravo to — rekao je Alfred.

Luzzatti ga je podsmješljivo pogledao. — Bit će da je tako. Mi imamo slične ljude. No ovo je dragocjenost koja je ispala te je po svoj prilici oštećena. To je Inkvizijski dijamant i mitra u koju je ugrađen.

— Moja je obitelj imala mnogo posla s tim kamenom — rekao je Alfred uzbuđeno, no Luzzatti ga je prekinuo.

— Znamo. To je jedan od razloga zbog kojeg smo vas se i sjetili. A znamo i da ste u Južnoj Africi radili za Konzorcij. Morali biste biti u stanju procijeniti oštećenje na velikom kamenu.

— I jesam, uvjeravam vas. Raditi s Vatikanom. — Zazviždao je.

— Da.

Pomisao gaje uzbudila. — Hoće li mi dopustiti da ga odmah vidim? Mogu odavde otići u Rim.

— Ne, ne! Stvar je veoma osjetljiva. Shvaćate, židovska tvrtka, Katolička crkva. Oni su uvijek veoma spori. Ne znam kada će nam ga predati.

Alfred je slegnuo ramenima. — Kada ga predaju, javite mi se. Luzzatti je klimnuo. Dao je znak konobaru da im donese svježu kavu. — Recite mi, gospodine Hauptmann, kako vam se sviđa život u Berlinu?

— To je najuzbudljiviji grad na svijetu — rekao je.

U Berlinu se rodio. Djetinjstvo je proveo u četvrtastoj, ružnoj kući od sivog kamena na Kurfurstedammu. Ožalošćen i užasnut ostavio ju je u dobi od četrnaest godina, tri dana nakon što su mu roditelji izgorjeli u požaru u hotelu u Beču kamo su otputovali zbog posla.

Njegov je stric postao upravitelj imetka. Martin Voticky, čije je prezime postalo češka verzija Hauptmanna kada se kao mladić preselio u Prag, doimao se odbojnim i stranim.

— Ako hoćeš, možeš živjeti s nama — rekao mu je Voticky. — Ili možeš uživati u internatu.

Alfredje napravio pogrešan izbor.

Njegov je ujak imao neugodne uspomene na njemačku gimnaziju te ga je upisao u skupu školu u Ženevi u kojoj su učenici odražavali stavove svojih roditelja. Za vrijeme boravka u Švicarskoj Alfred se navikao da svoje ime čuje jedino kada bi ga prozvali u razredu ili kada bi večer proveo igrajući šah s dječakom koji se zvao Pinn Ngau, Kinezom koji je u školi bio drugi nedodirljivi. Kada je Pinn razgovarao s drugima Alfreda je nazivao le Juif.

Nakon tri godine mučne osamljenosti maturirao je tečnim francuskim, ne podnoseći mogućnost da mu se isto dogodi na fakultetu. Kada mu je ujak predložio da ode u Amsterdam i s rođakom Ludvikom nauči kako se bruse dijamanti spremno je pristao.

Nikada prije nije bio toliko sretan kao sljedećih nekoliko godina. Ludvikje brzo postao Laibel, brat kojeg nije imao. Zajedno su stanovali na tavanu sa zabatnim prozorima koji su gledali na Prinsengracht, tri zgrade nizvodno od vjetrenjače čija ih je škripava osovina nekoliko noći držala budnima, no koja im je zatim nalikovala na beskonačnu uspavanku. Gotovo

istom brzinom svidjela im se nizozemska rakija, žene i mala dimljena haringa koju su zvali bokking, iako su rijetko imali novca i vremena za bilo što osim haringe.

Svakog dana osim nedjelje pohađali su satove matematike I optike na tehničkom institutu kojeg je Martin Voticky odabrao zbog strogosti poduke i mnogo vremena provodili za svojim klupama u jednoj od najstarijih brusionica dijamantata radeći sa svim plemenitim metalima i raznim kamenjem.

Nijedan od njih neće postati poznat kao brusač no nakon četiri godine otišli su iz Amsterdama sa stručnim znanjem koje će im se kao trgovcima dijamantima pokazati neprocjenjivim.

Laibel se vratio u Prag i očevo dućan. Iako nerado, Martin Voticky bio je odlučan da u tvrtki nađe mjesta i za nećaka no Alfred ga je iznenadio otkrivši da ima vlastite snove. Natjecao se za mjesto u Dijamantnom Konzorciju. Za nekoliko tjedana, osjećajući se poput bjelosvjetskog pustolova našao se u Kimberleyju, u Južnoj Africi Grad je bio izgrađen na afričkoj ravnici oko onoga što je ostalo od rudnika Kimberley. U prehistorijskim vremenima rastaljena je lava pronašla put do površine, a zatim se polako spustila i ohladila.

Rudari su davno otkrili da se veliki dijamanti nalaze u plavoj zemlji takve cijevi. Kada ga je Alfred vidio, Kimberley je već bio ispražnjen.

Od 1871. do 1914- ljudi su izvadili tri tone dijamantata — 14.504567 karata — i ostavili Veliku rupu, zjapeći prostor, širok gotovo pola kilometra, a dubok kilometar, kojem je na dnu bilo dvjesto metara vode. Prostor je bio ograđen. Koliko god je to bilo moguće Alfred je izbjegavao pogled na njega.

Zbog tečnosti kojom je govorio francuski dodijelili su ga Compagnie Francaise de Diamant, jednoj od holding kompanija, u kojoj je birao, klasificirao, i procjenjivao nebrušeno drago kamenje.

Cijeli je dan radio pod nadzorom ljudi koji su unutarnju strukturu kristala čitali poput slova. Proučavao je razne vrste dijamantata s greškom i pomagao da se odluče koji se mogu poboljšati brušenjem, koji se mogu sačuvati kao drago kamenje, a koji su prikladni samo za industrijsku upotrebu. To je učenje bilo dragocjeno iskustvo. Bio je dobro plaćen, no mrzio je klimu kao i rasnu nakaznost koju je viđao svakoga dana. I premda je shvaćao daje to potrebno, nikada se nije navikao na muškarce s džepnim svjetiljkama koji su provjeravali tjelesne otvore drugih muškaraca tražeći ukradeno kamenje.

Kada mu je istekao dvogodišnji ugovor pozvao ga je director Compagnie Francaise i pitao bi li ostao s njima.

Direktor gaje pogledao preko naočala kada je Alfred uljudno odbio.

— *Oh? A kamo ćete, gospodine Hauptmann?*

— *U Berlin — rekao je.*

Ne sviđa mi se tvoj plan, *napisao mu je stric Martin*. Imaš sjajnu budućnost u Konzorciju. Ludost je da se tako mladi čovjek sam upusti u trgovinu dijamantima. Tko će kupovati toliko skupe stvari od nekoga tako mladog? Ako moraš otići od DeBeersa, dođi u Prag. Naš posao cvjeta i možeš nam koristiti. Za deset do petnaest godina bit ćeš iskusan i zreo, a mi ćemo ti pomoći da se osamostališ.

No Alfred je ustrajao, a Martin odustao. — Vrijeme je. Odgovarat ćeš samome sebi — rekao je kada je pozvao nećaka u Prag. Martin je zaključao vrata svojeg ureda, otvorio sef i dao zapanjenom Alfredu njegovo nasljedstvo — grudu čija je osnova bila pokrivena pozlatom.

— *U obitelji je dugi niz naraštaja i prenosi se od najstarijeg sina najstarijem sinu. Dajem ti ga umjesto tvojeg oca.*

Zajedno s kamenom pokrivenom pozlatom išla je priča i druge tajne obiteljske dijamantne tradicije. Pripovijest je trajala cijelo poslijepodne i potresla Alfreda do srži, potaknuvši nešto duboko u njemu, dopustivši mu da počne razumijevati samog sebe. Bila je to povijest koja je pristajala njegovim snovima.

Naposljetku mu je stric predao novac koji mu je ostavio otac. Nije to bilo bogatstvo, a smanjilo ga je i njegovo obrazovanje. No Alfred je od svoje plaće u Kimberlevju uštedio omanju svotu. Zajedno će dostajati.

Nije mogao odabrati bolje vrijeme za povratak u Njemačku. Dok ga nije bilo, njegova je zemlja doživjela poraz, revoluciju, nezaposlenost i glad, no sredinom dvadesetih godina ljudi su bili imućniji no ikada prije i osjećali da mogu trošiti te su strani ulagači počeli unositi velike svote u njemačku industriju i trgovinu. Lutao je po Berlinu pokušavajući odlučiti gdje da otvori dućan. Nekoga starijeg ili mlađeg moglo je odvratiti ono stoje vidio no on je bio u godinama kada mu se porok činio privlačnim. Avenije su još uvijek bile široke, čiste i lijepe, no vojske prostitutki u zelenim kožnim čizmama stalno su patrolirale Friedrichstrasse. U četvrtima koje su njemu u sjećanju ostale kao solidne stambene četvrti radnika i trgovaca osvanuli su barovi, zabavni parkovi i jeftini noćni lokali. U Berlinu je posvuda bilo lijepih žena, najelegantnijih koje je ikada vidio, dugonogih, vitkih i raskošnih.

Siva kamena kuća na Kurfurstedammu, širokom bulevaru, u kojoj je živio sa svojim roditeljima, izgledala je zapanjujuće neizmijenjena, osim što je u vrtu bilo posječeno jedno stablo ginka, a drugo je potpuno izraslo. Dugo je stajao s druge strane ulice i zurio, gotovo očekujući da se otvore pokrajnja vrata. Alfred! Alfred! Odmah dođi. Otac će za koju minutu biti kod kuća

Na kraju su se vrata otvorila, a kroz njih je izašao stariji muškarac. Imao je sijede, čupave brkove i izgledao kao umirovljeni vojni časnik. Oštrim je pogledom prešao po ulici upravo kada je jedan od homoseksulaca koji su tražili mušterije dolunjabo do Alfreda I dotaknuo ga po ruci. — Na? — prošaputao je mladić.

— Ne — rekao je Alfred i otišao.

Našao je stan u nekoj kući u središtu Berlina, u Wilhelmstrasse. Sa stanom su dolazili i opunomoćeni rođaci koji su živjeli u vlasnikovom stanu na prvom katu. Herr Doktor Bernhard Silberstein bio je umirovljeni liječnik, sjedokos i bradat, s kroničnim kašljem i prstima požutjelim od cigareta. Njegova žena, debela i ugodna starica po imenu Annalise, objasnila je Alfredu da će petkom s njima večeravati i dočekivati Sabat.

— Ne, nisam religiozan — rekao je, odveć smeten da joj se čak I uljudno zahvali.

— Onda srijedom — rekla je Frau Silberstein, ne htijući čuti nikakav prigovor. Prvi put kad je došao dala mu je kao predjelo na kriške razrezanu guščju jetru s masti od pečenja. Zatim i samu pticu s punjenjem od voća i kožicom koja je uhvatila boju i hrskala u ustima, okruglice od krumpira i crveni kupus. Za desert je dobio vruću savijaču od jabuka i orahua s finom koricom koja je Alfredu izmamila uzdah na usta.

— Igrate li šah? — upitao je Herr Doktor.

— Dugo nisam.

— Sjetit ćete se — rekao je dr. Silberstein, dajući sebi crne figure. Bio je veoma dobar, počeo je desetkovati bijele figure. — Zašto ste se vratili u Njemačku?

— Volim Berlin. Godinama sam sanjabo o povratku.

— Ovdje ljudi mrže Židove — rekao je tiho dr. Silberstein.

— To je svuda isto.

— Dragi moj mladiću. Znae li za Walthera Rathenaua?

— Naravno, ministra vanjskih poslova. Onog kojeg su ubili

— Freikorps su stupali pjevajući: »Knallt ab den Walther

Rathenau,/ Die Gottverfluchte Judensau.« »Upucajte

WaltheraRathenaua,

I On je prokleta židovska svinja.« Znae li za naciste, Njemačku nacionalnu socijalističku radničku partiju?

— Ne, ne pratim politiku.

— Mala stranka. Šljam. Obećavaju da će očistiti Njemačku od Židova.

— Kako su prošli na posljednjim izborima?

— Jadno, dobili su samo 280000 glasova u cijeloj zemlji.

— Onda, dobro — rekao je Alfred.

Wertheim's na Leipzigerplatzu bila je robna kuća za pripadnike kraljevskih kuća, sjajna, kamena palača od mramora i kristala. Fontane su bile načinjene od pločica iz Kaiserove vlastite tvornice, a imala je osamdeset tri dizala, pokretnih stepenica i kilometre pneumatskih cijevi. Sada je arhitekt po imenu Eric Mendelsohn gradio drugu elitnu robnu kuću na Leipziger Strasse za trgovačku obitelj koja se zvala Herpich. Alfred je proučio zgradu. Mendelsohn ju je zamislio gotovo u potpunosti od stakla što je bila dotad nečuvena inovacija.

Dvoje mladih ljudi iz arhitektovog ureda odgovorilo je na njegovo zanimanje i oduševljeno mu govorilo o projektu. Bit će uveden novi način izlaganja. Po noći će skrivena rasvjeta osvjetljivati cjelokupni interijer Herpicha raskošnim sjajem.

Alfred je imao jednu zamisao.

Nedaleko u ulici nalazila se zgrada u kojoj je donedavno bila prodavaonica cipela. Vlasnik je, kada gaje našao, zatražio veću najamninu no što je kuća vrijedila.

— Platit ću učinite li neke preinake. Vlasnik ga je saslušao i pristao.

Dok su radovi bili u tijeku Alfred je pustio brkove. Stric Martin je poslao pisma s preporukama proizvođačima jeftinih satova kao I proizvođaču linije jeftinog zlatnog nakita koja se dobro prodavala.

Umjesto da ih iskoristi, Alfred je obavio neke telefonske razgovore s Londonom i napisao niz pisama. Mnogo je razmišljao o onome što želi prodavati te je bio jasan i određen u svojim zahtjevima.

Njegova smionost osvojila je jednog od direktora Konzorcija koji ga je jednostavno provjerio tako što je pregledao njegov dosje u evidenciji bivših zaposlenika. Napisao mu je da ga ne mogu opskrbiti no poslao mu je imena nekoliko srednjeeuropskih trgovaca na veliko i dodao da im DeBeers preporučuje da mu daju kredit. Na Alfredovo veliko zadovoljstvo uspio je nabaviti gotovo cijelu robu potpisujući vaučere, što mu je omogućilo da veći dio svojeg kapitala uloži u uređenje interijera — debele turske sagove i udobne antikne stolce postavljene oko malih staklenih kutija u kojima će držati kamenje.

Oni zidovi koji nisu bili pokriveni ogledalima bili su obojani bež bojom.

Otvorenje robne kuće Harpich bio je društveni događaj. Bilo je tu političara koji su držali govore, presijecanja vrpce i šampanjca.

Muškarci i žene u večernjim opravama prolazili su pokraj staklenih zidova i uzvikivali pri pogledu na kapute od nerca i sobola u izlozima okupanim indirektnom rasvjetom.

Šetače je privlačila golema svjetiljka Kliegl, potpuno izložena na ulici. Sjala je na zidu boje šljive na kojem su izlozi bivše prodavaonice cipela bili

zazidani kako bi odgovarali ostatku zgrade. Nakon divlje prašume krzna izloženih u robnoj kući zid je smirivao. Davao je naslutiti kako je s one strane njegove praznine tajna i zadovoljstvo. Kada bi se približili vidjeli bi da postoji prorez poput nekog pogleda u zagrobni život; iza stakla, na povišenju pokrivenom crnim baršunom, nalazio je bijeli, neumetnuti dijamant.

Jedini znak bila je mala mjedena pločica pokraj vrata na kojoj je bila urezana jedna jedina riječ.

HAUPTMANN.

Pazio je da prvim zarađenim novcem plati trgovce na veliko. U početku su dvojica nabavljača iskušavali njegovu mladost. Braća Deitrich, stara njemačka kuća, i Koenig Company, manja židovska tvrtka, nadzirali su zlato koje je stizalo u Berlin. Alfred je znao da je Irwin Koenig istaknuo smiješno visoku cijenu, a zatim i braća Deitrich.

Bez okvira ne može prodati dijamantno prstenje. Bilo je jasno da su postavili cijenu i mislili da će je morati platiti.

— Ne, hvala vam — rekao je mirno Koenigu kada se nabavljač vratio. — Odlučio sam naručiti na drugom mjestu.

Braći Deitrich rekao je isto.

Proveo je nemiran tjedan prije no stoje Koenig došao s razumnom ponudom. Alfred je tu svotu iskoristio da dobije još povoljniju cijenu od braće Deitrich i dogovorio da ubuduće okvire nabavlja iz Praga, preko dućana Voticky. Uskoro je imao toliko posla daje zaposlio dva tehničara iz Amsterdama, ljude koji su prošli istu obuku kao on i Laibel.

Od početka je uživao zarađivati. Kupio je plavkasto sivi automobil, jedan od prvih proizvoda ujedinjene tvrtke Daimler Benz, otišao krojaču i počeo naručivati odjeću. Dr. Silberstein koji je imao jedno zamrljano odijelo i čitao publikacije Psihoanalitičkog instituta rekao mu je da na taj način kompenzira usamljenost iz djetinjstva, no on je pronašao još skupljeg krojača, najboljeg krojača na Taauentzienstrasse. Čovjek je poznao i krojača košulja i čizmara koji je izrađivao i gamaše. Dostavljač iz cvjećarne triput je dnevno u Hauptammnov dućan donosio svježe cvijeće za zapučak.

Brkovi su mu izrasli puni i riđi, no on ih je oblikovao u četku, po uzoru na muškarca koji je u njegovom djetinjstvu izlazio iz njegovog doma. Zamišljao je da zbog toga izgleda pet godina stariji.

Osim zbog okršaja s nabavljačima godine mu nisu predstavljale hendikep. U poslu kao stoje trgovina dijamantima kad jednom uspiješ mladost je prednost.

S pozivima je bio oprezan, no jednog gaje dana Lew Ritz, Amerikanac koji je studirao medicinu, pitao bi li otišao na zabavu. Ritz, čiji je nadimak najidišu bio Laibel, kao i njegovom rođaku Ludviku, bio mu je zabavan. Tu su

večer otišli u zapadno predgrađe, u kuću na obali rijeke Havel. Vrata je otvorila sobarica koja je na sebi imala samo pregaču, a u kući su žene bile potpuno gole. Svi su muškarci bili besprijevakorno odjeveni. Jedan dio njih bio je okupljen oko plesačice koja je došla u Berlin s Josephine Baker. Crnkinje su bile novost u Njemačkoj no on i Ritz su zapazili jednu drugu ženu i istodobno krenuli prema njoj.

Zaustavili su se i pogledali a Ritz je izvadio kovanicu.

Djevojka je imala lijepo lice i krive zube. Bila je mršava. Bio je svjestan da ružičaste crte podvezica nagrđuju blijeda bedra. — Ne — rekao je za kovanicu. — Imaš li što protiv, Laibel?

Ritz je bio veoma dobroćudan. Odmahnuo je glavom i otišao.

— Ja sam Alfred.

Činilo se kao da joj je nelagodno, možda čak i da je ljuta. Možda je željela Leuoa, pomislio je.

— Ja sam Lilo.

— Što mislite?

— To je divno odijelo.

— Nije ni sjena vašeg — rekao joj je ozbiljno. Sada se nasmijala.

— Moramo li ostati u ovom cirkusu?

— Noć je hladna. Bolje da se obučem — rekla je.

U blizini kioska na kojem je dr. Silberstein kupovao svoje jidiš novine neki je mladić u smeđoj košulji počeo prodavati antisemitski tjednik, Napad. Nazivali su sami sebe Olujne postrojbe, Sturmabteilung, a ljude su plašili no stranka im je i na drugim izborima loše prošla.

— Samo dvanaest mjesta u parlamentu — likovao je dr. Silberstein.

— Osvojili su samo dvanaest mjesta u Reichstagu u kojem je više od petsto zastupnika.

— Na kraju krajeva — podsjetio gaje Alfred — ova je zemlja postavila Alberta Einsteina za direktora Instituta Kaiser Wilhelm.

— To je također zemlja... — dr. Silberstein je pomaknuo jednog od svojih lovaca kako bi pojeo pješaka —...u kojoj građani čekaju ispred Einsteinovog ureda na Pruskoj Akademiji znanosti i njegovog stana u Haberlandstrasse kako bi mu dobacivali gadne stvari zato stoje Židov.

— Bolesnici.

Dr. Silberstein je progundao. Držali su se svojih sastanaka srijedom navečer kao da su svetinja te se Alfredova igra brzo poboljšala. Kada je prvi put pobijedio svojeg gazdu slavio je; sada su igrali poput tigrova koji se prikradaju žrtvi, ne tražeći i ne pokazujući milost. Bernharda Silbersteina progonile su sablasti. Neki nizozemski finacijeri, četvero braće po imenu Barmat, optuženi su da su »darivali i davali novac« osobama na visokim

položajima u njemačkoj vladi. Barmati su bili Židovi a dr. Silberstein je čekao reperkusije.

— Gluposti — rekao je Alfred. — Zar ne postoje katolički kriminalci? I protestantski?

— Mi moramo biti posebno oprezni — dr. Silbersteinje oklijevao. — Posebice moramo paziti da se ne prepustimo oštrim poslovnim metodama.

Sada je Alfred znao u kojem se smjeru kreće razgovor; Bernhard Silberstein bio je član Židovskog vijeća zajedno s Irminom Koenigom, nabavljačem s kojim je Alfred imao neprilika.

— Upoznali ste me — rekao je. — Recite mi. Mislite li da sam prevario tu gnjidu?

— To nije važno. Važno je da on kaže da jeste. Rabin Hillel je rekao: »Nije dovoljno izbjegavati zlo. Čovjek mora izbjegavati privid zla.«

Alfred je uzdahnuo.

— Biste li sljedećeg utorka željeli prisustvovati sjednici Židovskog vijeća? — upitao je dr. Silberstein. — Planiramo program za proslavu dvjestote obljetnice Mendelssohnovog rođenja.

— Felixa Mendelssohna, skladatelja?

— Ne, ne, Mosesa Mendelssohna, njegovog djeda koji je preveo Petoknjžje na njemački.

— Ne mogu — rekao je Alfred. Proučavao je šahovsku ploču I povukao, poslije se ispostavilo, potez koji ga je veoma izložio. — U posljednje sam vrijeme izuzetno zaposlen — rekao je.

Tvrđila je da mu to što je obrezan daje okultne moći, da je čini robinjom.

Kada bi se ugasio ona mu je tiho pjevušila, nazivala ga svojim malim židovskim vitezom, pozivala ga da ustane i da se bori. Bila je deset godina starija od njega. Svi su je zvali Lilo no kršteno joj je ime bilo Elsbeth Hilde-Maria Krantz, a otac joj je bio svinjogojac u Westfaliji. Sedam je godina radila kao sobarica i čuvala svoje djevičanstvo i gotovo svaki pfening za miraz koji je svaka djevojka iz njezinog staleža trebala za udaju. Kad god bi dobila slobodan dan u krčmi odlazila bi kući i radila sa svinjama ili ih pomagala klati ovisno o godišnjem dobu. Imala je gotovo dovoljno novca kada je došlo do inflacije. Reichsmarke koje je tako nepokolebljivo stavljala sa strane postale su preko noći bezvrijedne.

— Život mi više nije imao smisla — rekla mu je dok su ležali u njezinom krevetu, a slabi zvuči nečijeg gramofona dopirali kroz pod. — Zašto bi trebala odlučiti između čišćenja zahoda i udisanja svinjskog napoja? Odlučila sam postati glumica.

Radila je kao prodavačica u dućanu tkanina. Honorarno je radila kao statistica za filmski studio UFA i neodređeno govorila o filmu u kojem se pojavljivala; bio je siguran da zna u kojoj vrsti filma.

No volio je njezino društvo. Odlazili su u kabarete, posebno u njihov omiljeni, Tingeltangel. Ponekad bi našla ženu za Ritza, iako ih je ismijavao zato što su jazz izgovarali kao yatz, no češće su ona i Alfred odlazili sami. Vodio ju je u kazalište, na njezine prve koncerte. U Filharmonijskoj Dvorani Artur Schabel joj je izmamio suze na oči

Alfred joj je dao ogrlicu, narukvicu. U Herpichu joj je kupio bundu, a ponekad joj je davao novac, no nije bilo nikakvog dogovora. Bio je zadovoljan svojim životom i mislio kako je vraški dobar tip. No jedne su večeri ušli u Tingeltangel između predstava i čuli konferansjea kako se žali što je barmen ugasio radio.

— Večeras nema glazbe — rekao je šanker. — Govore i govore o New Yorku. Koga briga za New York?

— Što se događa u New Yorku? — upitao je Alfred penjući se na barsku stolicu.

Šanker je slegnuo ramenima. — Neki lausig na Burzi — rekao je.

Nekoliko mjeseci poslije pazikuća zgrade u kojoj se nalazio dućan rekao je Alfredu kako ga situacija podsjeća na 1921. — Gdje ste vi, gospodine, bili 1921. ?

— Još sam bio u školi u Švicarskoj.

Čovjek je uzdahnuo. —1921. su moja djeca često odlazila u krevet gladna.

To je bila istina, djeca su ponovno bila gladna u Njemačkoj. Posljednje što su ljudi željeli kupovati bili su dijamanti. Odjednom nizozemski tehničari nisu više imali što brusiti ni umetati. Dao im je kao posljednju plaću onoliko koliko se usudio i pustio ih.

Lew Ritz je rekao da je u američkoj tvornici šešira njegova oca, u mjestu koje se zvalo Westbury, došlo do prekida proizvodnje. Tog je proljeća Ritz diplomirao i otišao kući. Dan nakon što je otišao stiglo je pismo od ujaka Martina. Ako Alfred želi, Martin će otpustiti Karela iz dućana Votickv kako bi mogao otići u Berlin i pomoći rođaku. Zapravo, posao je u Pragu bio toliko slab da je moguće da i Laibel dođe raditi za Alfreda.

Odgovorio im je i savjetovao da ostanu gdje jesu.

Krive Židove — rekao je dr. Silberstein. Alfredu se nije sviđalo kako izgleda. Annalise mu je rekla kako je zdravlje njezinog muža veoma loše. Srce ga je izdavalo te kašalj zbog toga nikako nije prestajao. Za vrućih noći starac je imao problema s disanjem te je, oslonjen o jastuke, satima sjedio pokraj otvorenog prozora'.

— Još uvijek imam rođaka iz Poljske u ješivi u Frankfurtu na Majni — rekao je dr. Silberstein. — Ondje nacisti tuku Židove. Policija čak ni ne sluša njihove pritužbe.

— Berlin je još uvijek civiliziran — rekao je Alfred.

— Trebali biste otići. Još ste mladi. Alfred je izgubio strpljenje. — Igrajmo šah.

Posao je išao sve lošije. U Capetownu je čovjek po imenu Ernest Oppenheimer postao predsjednik DeBeersa i otkrio da uz depresiju ima i druge probleme. DeBeersje nagomilao toliko veliku zalihu dijamanata da bi, plasirana na tržište, u potpunosti mogla srušiti cijenu dragulja. Da bi stvari bile gore u Transvaalu i Namaaualandu otvoreni su novi rudnici. Oppenheimer je raspustio Konzorcij i zamijenio ga Dijamantnom Korporacijom čiji je zadatak bio da drago kamenje oprezno plasira na tržište u malim serijama kako bi povećao cijene. No kakve je koristi bilo od toga da se održi cijena ako se ništa nije prodavalo?

Jednog se jutra Alfred probudio i shvatio da mrzi biti poslovan čovjek, da mrzi svakog dana odlaziti u dućan i gledati vrata dućana koja su se rijetko otvarala. Neki su dobri draguljari počeli prodavati onu vrstu bezvrijedne robe s kojom je ujak Martin i želio da počne.

Umjesto toga počastio je samog sebe četverodnevnom boravkom u Nizozemskoj i naručio liniju kvalitetnog plavo bijelog nakita Delft. Vratio je sve dragulje iz dućana koje je kupio na odgodu I riješio se svega osim sedam malih žutih dijamanata koje je držao u sefu kako bi se i dalje osjećao kao trgovac. U prozorskoj niši švicarski je sat zamijenio bijeli dijamant. Nova se linija slabo prodavala no ne bi pomoglo ni da je dućan napunio jeftinijim stvarima. U šumama oko Berlina nezaposleni su podizali šatorske kolonije.

— Treba nam nepopustljiv čovjek da nas izvuče iz ovog nereda — rekao je pazikuća proučavajući Aljredovo lijepo odijelo. Bilo je nešto u pazikućinim očima; bio je ili nacist ili komunist ili su mu djeca opet bila gladna.

Paolo Luzzatti iz Sidney Luzzatti & Sinovi pisao mu je iz Napulja kako je posao o kojem su prije nekoliko godina razgovarali u Antmerpu bio neizbježan. Alfredje mnogo razmišljao o Inkvizijskom dijamantu. Mogućnost da vidi Grgurovu mitru bilo je nešto što je rastjerivalo sivilo jer je život u Berlinu inače potamnio. Prije je volio šetati po Unter den Linden; sada su se ondje dvaput, triput tjedno održavale smotre esesovaca u smeđim košuljama ili komunističkih iz istočnih dijelova u blijedožutim radničkim košuljama. Kad god bi se kolone susrele raspale bi se u nasilju, kao da se žohari bore protiv buba na najljepšoj gradskoj ulici.

Rujanski su izbori bili katastrofa. Nacisti su se hvalili kako će umjesto dvanaest dobiti pedeset mjesta. Umjesto toga, šest i pol milijuna Nijemaca darovalo je Adolfu Hitleru sto sedam mjesta u Reichstagu.

Tjedan dana nakon izbora Paolo Luzzati došao je u Berlin noseći Grgurovu mitru u torbi od plave tkanine s patent — zatvaračem, torbom u kojoj je vodoinstalater mogao nositi kobasicu za ručak.

— Divan predmet — rekao je Alfred kad je vidio mitru.

— Dobro se radi u vašoj obitelji.

Klimnuvši glavom prihvatio je kompliment. Luzzatti je izvadio golemi dodatak o osiguranju s kojim se Hauptmann morao složiti Paolo je u pozadini nervozno listao ugovor osiguranja.

Zlatni ukras za glavu ošteti se pri padu. Luzzatti je gledao preko njegovog ramena dok je Alfred nježno izvlačio veliki žuti dijamant iz njegovog ležišta, a zatim ga promatrao kroz lupu. Obojica su znali kako dijamant lako naprsne ili se ošteti unatoč njegovoj tvrdoći

— Čini se da je neoštećen — rekao je. Drugi je muškarac uzdahnuo.

— Morat ću obaviti opsežna ispitivanja da se u to uvjerim. Trebat će mi neko vrijeme. Za to vrijeme — rekao je usput — mogu isto tako popraviti i okvir.

Paolo se namrštitio.

— Zna li to? Mora biti savršena kada se vrati u Vatikan.

Slegnuo je ramenima.

— Možda ću morati pozvati zlatara. Ovdje postoje jedan ili dva dobra.

Na kraju se na obostrano olakšanje Luzzatti ukrcao na vlak za Napulj i ostavio mitru Alfredu.

Unatoč osiguranju nikada nije ostavljao ni dijamant ni mitru izvan vidokruga. Plavu je torbu nosio navečer kući a ujutro u dućan.

Jedne večeri, kada je Lilo bila kod njega u stanu, pokazao joj je mitru i dijamant.

— Čije su?

— Papini.

Namrštila se. Nije bila religiozna, a no vidio je da smatra takve šale neprikladnima. Možda posebice ako dolaze od njega.

— Prije toga je dijamant pripadao nekom čovjeku u Španjolskoj. Spaljen je zato što je bio Židov.

— Ponekad mi se čini da si lud — rekla je

Na kraju ispitivanja znao je da je kamen neoštećen. Jednog je jutra vratio kamen u mitru. Pitao se znaju li ljudi u Vatikanu po kojem je predlošku načinjena. Njegov je predak oblikovao mitru točno prema crtežima misnephetha, mitre Velikog svećenika koje je Alfred vidio. No ta je bila od

lana, a ova od zlata. Bilo ga je izuzetno teško čistiti zbog čega je Alfred osjećao zahvalnost. Dao si je vremena. Eksperimentirao je i otkrio da neće biti potrebno pozvati zlatara. Sam je, milimetar po milimetar, izvukao oštećeni dio, uživajući u laganim udarcima čekića koji je, činilo se, nadahnjivao darom i vještinom kojom je njegov predak oblikovao mitru.

Koliko god se trudio nije radeći uspijevao isključiti sve ostalo. U listopadu je bio sazvan novi Reichstag. Tisuće su se okupile ispred zgrade Reichstaga i klicale Hitleru. Protivno zakonu nacisti su prokrijumčarili svoje Olujne postrojbe. Presvukli su se u WC-ima i napravili zbrku od sjednice, pjevajući i udarajući nogama, ušutkujući vikanjem sve one koji su pokušali govoriti. Kada je policija naposljetku rastjerala gomilu organizatori su odveli paradu do Herpicha na kojem su porazbijali izloge i opljačkali krzna.

Alfred je sjedio u dućanu i slušao kako prolaze na putu prema Wertheimu. — Juda verrecke! — vikali su. — Židovi crknite! Židovi crknite, Židovi crknite, Židovi crknite!

Lew Ritz je pisao da počinje stažirati u nekoj njujorškoj bolnici.

— .. .čujem da je broj zahtjeva za američkim vizama u velikom porastu u Njemačkoj. Jesi li razmišljao o tome da dođeš ovamo? Za slučaj da te uspijem nagovoriti, šaljem ti u pravitku pismo. Trebat će ti budući da ne daju vize ljudima koji ne mogu dokazati da se neće pridružiti velikom broju nezaposlenih. Nadam se da ćeš doći. Ako dođeš, odvest ću te na mjesto koje se zove Cotton Club, a u kojem ćeš shvatiti da nikad nisi čuo pravi »yatz«...

Pismo u pravitku bila je izjava koju je potpisao Lewov otac, a kojom se potvrđivalo da će Alfred Hauptmann nakon ulaska u Sjedinjene Države dobiti zaposlenje u Ritz Headwear Corporation-u. Stavio je kovertu u sef. No kada je napisao Leuni odgovor da mu zahvali, podsjetio ga je da su nacisti samo druga stranka po snazi u Njemačkoj. — Paul von Hindenburg je predsjednik Njemačke republike koji se zakleo da će čuvati Ustav — napisao je Alfred.

Odlučno je zanemario činjenicu da je Hindenburgu bilo osamdeset četiri godine i daje dosta drijemao.

Lilo je i dalje pokazivala prijateljstvo i privrženost no očito ju je počelo zabrinjavati ono što se događalo. Više nije pjevušila svojem malom židovskom vitezu, a ponekad bi ležeći u mraku spomenula svoje strahove.

— Nacisti imaju neka mjesta u svim dijelovima grada. Znaš, napuštena skladišta ili bivše tvornice.

— Nisam čuo.

— Da i zovu ih koncentracioni logori. Dovode onamo svoje neprijatelje na ispitivanje. Komuniste i Židove.

— Kako znaš?

— Netko mijе rekao.

Tješeci ju je potapšao po bedru. Bila je to vjerojatno samo priča no mogla je biti i istina, ljudi su nestajali. Stalno su izvlačili tijela iz kanala Landwehr.

Kamo god je Alfred išao viđao je ljude u nacističkim uniformama. Sada je bilo tako mnogo smeđih košulja. Hitler je obećao posao i napredak kada se napokon isprave nepravde nanesene u Versaillesu 1919., a Židove istjeraju iz Njemačke.

Uvodni članak u Napadu licemjerno je savjetovao građanima da ne pokušavaju sami riješiti židovsko pitanje budući da je to državni problem. No sve ga je više pojedinaca svakog dana pokušavalo riješiti na svoj način. Poljski rođak Bernharda Silbersteina uspaničio se zbog divljaštva u Frankfurtu na Majni i pobjegao iz ješive kako bi živio s rodbinom u Berlinu. Maxa Silbersteina, mladića upala lica i rijetke brade, odmah su prepoznali kao jednog od prezrenih Ostjudena, Židova koji je došao u Njemačku iz Istočne Europe. Dva dana nakon njegovog dolaska otišao je do kioska da kupi novine za svojeg rođaka i naletio na Olujne postrojbe koje su prodavale Napad. Došao je kući blijed, staklenog pogleda, a na stražnjem dijelu njegovog kaputa bio je pričvršćen znak: JA SAM ŽIDOVSKI LOPOV. Sljedećeg je dana bio na vlaku za Krakov.

Bila je to kap koja je Silbersteinu prelila čašu. Sredili su svoje poslove i otišli živjeti s liječnicom koja je posjedovala farmu u Gorju Harz. — Zašto ne odete iz zemlje? — upitao gaje dr. Silberstein na rastanku.

— Ovdje imam posla — rekao je Alfred pokušavajući govoriti mirno.

— Čekate li da svi pokušaju otići, da bude prekasno?

— Ako tako mislite, zašto vi ne odete iz Njemačke?

— Budalo! Da bi čovjek dobio vizu mora proći liječnički pregled. Zurili su jedan u drugoga. — Zaboravite na posao. — Dr. Silberstein se odviše uzbudio, teško je disao. — Što vrijedno imate, a što ne možete ponijeti sa sobom?

Alfred je promislio.

— Ovaj grad — rekao je.

Pa ipak, grad koji je volio gotovo je nestao. Nacisti i komunisti prerasli su pendreke te nije bilo neobično da odabire mjesto za šetnju s obzirom na područja iz kojih se mogla čuti pucnjava.

Jednog je dana došao na posao i vidio da je preko ljubičastih cigli bijelom bojom koja je curila velikim slovima bila načrčkana riječ JUDE. Ostavio ju je te je to možda djelovalo kao reklama. Nekoliko je finih ljudi dolazilo svakog dana te je prodao jedan broj komada iz linije Delftmare. Staklo su na Herpichu zamjenjivali dvaput ili triput, a onda bi ga ponovno razbili sve dok neke izloge nisu zatvorili daskama i tako ih ostavili. Pričalo se

da obitelj Herpich razmatra mogućnost da dućan proda kršćanima. Možda je to bila istina. Postojao je pritisak da poslovne kuće postanu arijevske te je jednog popodneva u dućan došao Richard Deitrich i rekao mu da su Braća Deitrich isplatila Irurina Koeniga.

Richard Deitrich je imao čisto, sjajno lice i vrh dobrog krojača. U suvratku njegovog sivog kaputa značka sa znakom svastike pokazivala je da se ispravno odlučio za uniformu.

— Ovo je lijepi mali dućan. Uvijek sam mu se divio — rekao je. — Biste li bili zainteresirani da nam ga prodate, Herr Hauptmann ?

— Nisam razmišljao o prodaji.

— Nekim će ljudima biti teže poslovati oko shvaćate što želim reći.

Prodajte li sada, možete ostati zaposleni kod nas.

— Ne bih rekao.

— Poslije će vrijediti mnogo manje — rekao je Deitrich uljudno.

Alfred mu je zahvalio na ponudi.

Hauptmann je bilo njemačko ime, on je bio Nijemac. No sada je u restoranima ili dok je čekao u redu za kazališnu ulaznicu osjećao kako ljudi promatraju ono što ga je kao Židova činilo tuđim I odbacivali ga pogledom.

Stan Silbersteinovih ostao je prazan. Nedostajale su mu partije šaha srijedom navečer, a Lilo je iznenada imala posla kad god bi nazvao. Jedne mu je večeri šanker u Tingeltanglu rekao da često dolazi s nekim Smeđe-košuljašem.

Nazvao ju je i pitao mogu li porazgovarati. Bila je u kućnoj haljini kada je stigao i stavljala kemijske uvijače na kosu koji su smrdjeli poput pokvarenih jaja.

— Da, istina je — rekla je. — Imam novog "prijatelja. Čekao je da osjeti bijes ili veliku tugu no nije osjetio nijedno ni drugo.

— Rekao mi je da će donijeti zakon. Ženama koje izlaze sa Židovima bit će teško. — Povukla je dim iz cigarete koja je nesigurno visjela iz njezinih usana.

— To ne bismo željeli. Pogledala ga je kroz dim.

— Sretno, Lilo.

— Sretno i tebi — rekla je ona.

Usred noći sjetio se da joj je pokazao što je u plavoj torbi. Pokušao je ne misliti na to. Bez obzira na sve, bili su iskreni. Vjerovao joj je.

No nemirno je spavao.

Ustao je prije zore. Sjeo je za stol i grozničavo radio. Kada je završio, zlato je sjalo, dijamant svjetlucao — mitra je bila savršena. Veoma ju je pomnjivo umotao podlažući je s mnogo mekanog materijala u kutiju koju je

stavio u veću kutiju i zamotao je. Zatim je paket adresirao na Paola Luzzattija. Čekao je na pošti kada se otvorila.

Tog ga je petka ujutro probudio je telefon.

— Herr Hauptmann ?

Bio je to pazikuća iz Leipziger Strasse. — Imam strašne vijesti, gospodine — rekao je čovjek. Alfredje pročistio grlo.

— Dogodila se... hm... provala.

— U moj dućan?

— Da. Sve su uzeli

—...Jeste li nazvali policiju?

— Da.

— Stižem odmah — rekao je Alfred.

No ležao je u krevetu još dvadeset minuta kao da je nedjelja i kao da nema ama baš nikakvog posla. Kada se ustao okupao se, obrijao i pomno odjenuo, a zatim spakirao kovčeg.

Uzeo je taksu ali je vozača zaustavio blok dalje, kod Herpicha, zato što je vidio kako ispred dućana stoje dva pripadnika S.A.

Obišao je robnu kuću i došao do uličice koja je vodila do stražnjih vrata zgrade od cigle.

Bila su zaključana, no on je imao ključ. Kada ih je otvorio, ondje je stajao pazikuća.

— Dobro jutro.

— Dobro jutro, gospodine. — Čovjek se okrenuo i počeo mesti.

Vrata kojima se iz veže ulazilo u dućan bila su razbijena. Sva je roba nestala, a instalacije i namještaj bili su razbijeni. Alfred je neopazice ušao u stražnju sobu i vidio da su silom pokušali otvoriti sef ali da nisu uspjeli. Bio je okrznut a mali je dio vrata bio oguljen no bio je to Kromer, dobri rurski čelik.

Dva esesovca stajala su ispred izložbene niše. Stakla nije bilo, a niša je s vanjske strane bila pokrivena tankim drvenim vratima kroz koja je zvuk tako lako prodirao daje čuo kako razgovaraju o grudima neke djevojke.

Jesu li tu zbog djevojke ili njemačkog draguljara? Ili je ovo slučaj? Sada je važnije bilo hoće li ga čuti kako otvara sef Počeo je okretati brojčanik kada se niz hodnik začuo zvuk pazikućine metle kojom je gurao otpad.

— Hej, ti — povikao je jedan od pripadnika Olujnih postrojbi. —

Jesi li vidio Izzieja?

— Koga? — rekao je pazikuća.

— Isidorea. Draguljara.

— Oh. Herr Hauptmanna.

Vrata sefa su se otvorila. Alfred je uzeo pismo koje mu je poslao Ritz i paket u kojem se nalazio pozlatom premazana gruda i mali dijamanti i stavio ih u džep.

— Nisam vidio Herr Hauptmanna od jučer — rekao je pazikuća.

Sedam je sati proveo u Američkom veleposlanstvu na Tiergarten Platzu, uglavnom u čekaonicama. Kada je izašao, Nacionalna Banka Damstadt, u kojoj je imao račun, bila je zatvorena no on je imao američku vizu. Otišao je ravno na Anhalter Bahnhof i nekoliko minuta stajao u redu za prvi razred sve dok se nije sjetio i prebacio na treći razred. U vlaku su sjedala bila tvrda i uska a vagon je vonjao po tijelima no inače je to mogao biti poslovni put u Nizozemsku.

U Amsterdamu je imao površnih poznanika no nikoga nije želio vidjeti. Ujutro će prodati jedan od dijamanta i otići u Rotterdam gdje će se ukrcati na prvi brod za New York. Iznajmio je najjeftiniju sobu koju je mogao naći na četvrtom katu pansiona, a zatim otišao u radnički restoran i pojeo tanjur ribe i kriglu piva. Vani je počela padati kiša, a noge su ga protiv njegove volje odvele do kuće u kojoj su on i Laibel nekoć živjeli. Vjetrenjača koja se nalazila nešto niže uz kanal, a koju su tako voljeli, nestala je.

Kada se vratio u svoju sobu nije znao što da učini. Nije želio u krevet. Sjeo je ispred prozora i gledao kišu.

— Molim vas za oprostenje, dr. Silberstein — rekao je šapćući vlažnim i sjajnim amsterdamskim krovovima.

DRUGI DIO

SKRIVANJE

TAMAR STRAUSS

U snu je Yoel bio živ i opsluživao njezino tijelo teutonskom djelotvornošću koju nije mogao odbaciti kao ostatak svojeg njemačkog naslijeđa. Tamar je u tome silno uživala kada se probudila u tihoj hotelskoj sobi. Dugo je ležala na grbavom madracu ukočena od gotovo zaboravljene tuge. Sagovi su odisali prašinom.

Pokušala je ponovno utonuti u san no on joj izmicao. U mislima je pokušavala jasno dočarati Yoelovo lice no ono se nije htjelo pojaviti. Njegova koža nije bila tako smeđa kao njezina no bio je crnput za jeheha, njemačkog Židova. Ono što ju osvojilo one noći kada su se susreli na zabavi u muzeju bile su njegove zamišljeno plave oči koje su na tamnom licu izgledale zapanjujuće svijetle. Nitko ih nije upoznao. Gledao ju je preko sobe.

Ona je odvratila pogled i uzela salatu.

Kada je ponovno podigla pogled njegove vražje aškenaske oči još su uvijek počivale na njoj. Bile su bestidne. Beseder? Može?, pitale su.

Naravno da ne, ti drski mamzeru, ljutito je odgovorio njezin razum. No njezine su izdajničke oči susrele njegove i bile njezina propast.

Beseder, rekle su mu.

Hodali su samo nekoliko mjeseci. Bio je na posljednjoj godini specijalizacije iz javnog zdravstva u Bolnici Beilinson u Petah Tikvi Imao je dvije godine stari crveni Vokswagen i dolazio ju je vidjeti kad god je mogao. Odlazili su u Alaska Cafe u ulici Jaffa i na koncerte Izraelske Filharmonije, za koje su njegovi roditelji imali pretplatu, a zbog čega je mislila da mu je otac bogat.

Ugodno su se hrvali u malom crvenom autu. Postalo je užasno teško odgurivati ga ijedne noći na plaži u Bat Yamu nije više mogla.

Nanio joj je bol. Nakon toga nije mogla prestati plakati. Nije shvaćao da je prema kulturi u kojoj je odgojena ona uništena. No on ju je vratio u život; volio ju je.

Kao da iskazuje sućut, njegova im je majka zaželjela sve najbolje. Ne brini, mogu pretpostaviti što si radila u mraku na pijesku da ga uhvatiš u zamku, rekle su Tamar njezine oči, svijetle i zamišljene poput sinovljevih.

On je posjetio ya abbu, njezinog oca, donijevši modernu verziju nadoknade za nevjestu, košaru voća i bocu araka.

— Djeca će vam biti smeđa — rekao je lukavo ya abba.

— Nadam se — rekao je Yoel.

Tjedan dana poslije Tamar se vratila u Rosh Ha'avin, jemensko selo u kojem su njezini roditelji pronašli dom i vidjela daje celofan oko voća netaknut, banane crne od truleži, breskve i naranče bijele od plijesni. Bacila je tu trulež. Te ju je večeri ya abba pogledao. — Udat ćeš se za tog jeheha, tog Nijemca? — Kada nije odgovorila, žestoko je klimnuo i počeo otvarati arak.

Yoelova se specijalizacija bližila kraju. Predložio je da istraži smrtnost roditelja među Beduinima što su mu, na njihovo zadovoljstvo, i odobrili. To je za sobom nosilo i službu u Zdravstvenoj stanici za zdravlje majke i djeteta u bolnici Hadassah.

Planirali su živjeti u Jeruzalemu. Kada su njegovi roditelji ponudili da im kupe stan iznenadila se zato jer je brzo promijenila svoje početno uvjerenje da imaju novca. U svojem malom, mračnom dućanu prodavali su upravo onoliko jeftinog namještaja koliko im je bilo potrebno da održavaju određeni komfor.

No stizale su odštete iz Njemačke.

Njegov je otac bio u Mauthausenu, a jedna njegova tetka i troje od četvero djedova i baka nestali su u Buchenwaldu. Imetak obaju obitelji bio je konfisciran. Njegov je otac nakon rata zatražio povrat imovine, a nedavno su mu isplatili mali iznos. Njegovi roditelji nisu htjeli ni taknuti novac za sebe.

Nije ni ona.

Jednog je dana došao gospodin Strauss i odveo je na čaj. Shvatila je da je privlači. Bio je umoran i ćelav; hoće li i Yoel tako izgledati? Potapšao ju je po ruci.

— Trebam li ga njima vratiti?

Tako su se poput milijunaša ona i Yoel uselili u tri sobe u relativno novoj zgradi koja je gledala na džamiju Yemin pokušavajući pri tome ne misliti na duhove koji su im platili to skrovište. Gospodin Strauss se ponudio da će nabaviti danski namještaj s popustom, no na njezino olakšanje Yoel je prihvatio njezine zamisli. Kupili su okvir od kreveta, dvije male škrinje, niski stol, nekoliko pufova od devine kože koje su napunili s nevjerojatno velikim brojem starih brojeva Ha'aretza i Ma'ariva. Pronašli su neke ljupke predmete od starog bakra na užas njezine majke, ya umme, čiji su prijatelji do sada već bakar zamijenili modernijim aluminijem. Yoel se tri vikenda mučio ličeći zidove bijelom bojom, a ona ih je ukrasila jeftinim arapskim zastorima kupljenim na tržnici u Nazaretu.

Kada su bili gotovi, stan je bio bolji od Sane, mjesta u kojem se rodila.

Ya ummaje željela da se uda u tradicionalnoj jemenskoj nošnji no pobijedila je njezina urođena praktičnost. Kupila je vjenčanicu koju je mogla stalno nositi, jednostavnu glatku vunenu svjetloljubičastu haljinu koja je isticala njezinu tamnu kožu. Obred je održan u sinagogi s limenim krovom u

Rosh Ha'avinu. Ya mori, rabin, postajao je senilan te je neugodno oduljio sedam blagoslova. Nakon što je Yoel razbio čašu, večerali su piliće punjene na Temani način s očišćenim, tvrdo kuhanim jajima i rižom začinjenom bademima I grožđicama te različitim vrstama voća, povrća, vina i araka.

Pobjegli su u crvenom autu što su prije mogli i otišli ravno u Eilat gdje je tri dana vrijeme bilo savršeno. Menstruacija joj je počela upravo prije vjenčanja. Svako su jutro izlazili u čamcu sa staklenim dnom i proučavali koralje i ribe. Upoznali su neke francuske hipije koji su živjeli u šatorima na plaži i upustili se u strastvenu raspru o komunizmu, no Yoel je kupio bocu vina te su ih primili natrag u proletarijat. Sakupljali su koralje. Ona je gazila kroz vodu, a on je plivao.

Kada su se vratili u Jeruzalem, ispred zgrade ih je čekala ya umma, stojeća sfinga. Majka je prolila vodu po tlu i rasula rutino lišće želeći im na stari način dobrodošlicu u njihovom novom domu, na čuđenje nekoliko stanara. Tamar je bila dirnuta jer je znala koliki je napor uložila da sama prijeđe tako dugi put autobusom. Inzistirali su da ostane, no ona je poljubila kći i sramežljivo rekla svojem zetu da se nada kako će uživati u nevjesti. Zatim se, utješena, autobusom vratila u Rosh Ha'avin.

Na Tamarino olakšanje vođenje ljubavi bilo je neusporedivo bolje u vlastitom krevetu. Toliko je brzo postala revni sudionik da ju je Yoel, veoma zadovoljan, počeo zadirkivati. Kupio je zidno ogledalo, jedini komad namještaja koji nije pristajao arapskoj duši stana.

Objesili su ga na mjestu gdje su mogli vidjeti kako se njihova bjelina i preplanulost stapaju u prekrasno prošarano, potpuno njihovo biće.

Brak joj je donio sreću: napredovala je u muzeju. Jednog je dana rijetka zdjela, fenička bronca u obliku lavlje glave donesena na konzervatorski odjel jer se rukovanjem otkinuo jedan njezin djelić.

No ispitujući komad koji se odvojio otkrila je niz slojeva koji su, u najmanju ruku, bili čudni. Kada ga je ostrugala pokazalo se da bakar u jednom sloju izgleda neprimjereno novo. Drugi je bio mješavina crvenog pečatnog voska i mekane legure koja se koristi u modernom lemljenju. Kada je zdjelu stavila pod ultraljubičastu svjetlost vidjela je da se sastoji od autentične oštećene bronce iznad koje je krivotvoritelj vješto načinio lažnu površinu koja se istodobno doimala i starom i izvanredno očuvanom.

Muzej se spremao kupiti zdjelu za svotu koja je bila mnogostruko veća od njezine godišnje plaće. Mnogo ju je ljudi počelo pozdravljati kada je ujutro došla na posao.

To joj je pričinjalo zadovoljstvo, no uživala je i u ulozi supruge.

Naučila je da njezin muž ne može jesti jemenske začine i da mrzi janjetinu. Bio je lud za mišmišom, malim domaćim marelicama koje su toliko

slasne da ih Arapi koriste u izreci kojom opisuju obećanje daleke sreće: kad dođe mišmiš. Yoel je izreku dao tiskati na kartončiće koje je dijelio na prvi znak nestrpljivosti.

Njegovi su ga suradnici voljeli — djelomice, mislila je Tamar s osjećajem krivnje, zato što nije radio na način koji je vodio do napredovanja i karijere. No postizao je rezultate. Smrtnost djece i majki među Beduinima uvijek je bila tragično visoka; u njihovom teškom nomadskom životu, kontrola trudnoće nije postojala. Prve mjesece Yoel je proveo u raspravama sa strukturama vlasti, prodajući svoje zamisli. U više se navrata pojavio pred Odborom za vodu s potrebnim dopuštenjima koje je izdao njegov odjel sve dok nisu pristali da provedu vodovod iznad zemlje do pašnjaka Beersheva kojima se koristilo jedno od beduinskih plemena — crnu plastičnu cijev, ružnu poput vraga, koja je, međutim, stigla blagoslov. Prvi put se pleme nije moralo seliti u potrazi za novom ispašom. Yoel i vladin agronom uvjerali su vremešnog šeika da ostane onoliko dugo koliko mu vlada bude životinje opskrbljivala travom. Zauzvrat je šeik uputio sve trudnice da se redovito javljaju u stanicu za njegu majke i djeteta. Najteže je bilo natjerati žene da rode u bolnici budući da su se i same rađale s uvjerenjem kako se dijete mora roditi u šatoru svojeg oca. No nakon što je prvih desetak majki i djece preživjelo, poruka je bila jasna.

Yoelu nije bilo ispod časti da autom ode do logora Beersheva kada žena ne bi došla na pregled. Kada je Tamar bila slobodna išla bi i ona i prevodila. Jednom prilikom, nakon što je pregledao i izgrdio pacijenticu te dobio njezino plaho obećanje da će sljedećeg mjeseca doći u stanicu sjedili su u šeikovom šatoru uz neizbježnu kavu i datulje.

Stari ga je Beduin podsmješljivo pogledao i progovorio.

— Rekao je, zašto to činiš? — rekla je. Yoel joj je rekao da ga upita zar nisu braća.

— Kaže, niste.

— Pitaj ga hoćemo li jednog dana možda postati braća.

— ..kaže da nije vjerojatno.

— Reci mu da me nije briga što smo sve dok jedan drugome pomažemo i živimo u miru.

Šeik je zurio u oči njezinog muža tražeći skrivenu opasnost.

— Kaže, a ako ne možemo živjeti u miru?

— Onda mišmiš neće doći — rekao je Yoel.

Tog ju je srpnja prvi put ostavio kako bi odslužio svojih trideset jedan dan u pričuvnom sastavu vojske. Bio je medicinski časnik s činom serena, kapetana. Prije no što je otišao vidjela je da ga razdiru snovi.

Spremno je priznao da ga je strah. Dobrovoljno se prijavio za padobransku obuku.

Tako je očiju mutnih od suza čekala pokraj telefona svake noći između dva i četiri ujutro kada je izraelskim vojnicima dopušteno da besplatno nazovu doma. Zazvonio je nakon deset dana njegove odsutnosti.

— Nema ništa.

Nije ga pitala o čemu govori; olakšanje u njegovom glasu moglo je značiti samo jedno. Kvalifikaciju je stekao nakon još pet skokova, završivši školu za dvadeset jedan dan. Kada je došao kući prisila je crveno bijeli komad tkanine sa zmajem na njegovu uniformu i divila se crvenoj beretki i crvenim padobranskim čizmama koje su zvali baletnim papučama.

Njegov je zapovjednik bio bojničnik koji se zvao Michaelman, kirurg u bolnici Eliezar Kaplan u Rehovotu. U rujnu je dr. Michaelman došao u Jeruzalem sa suprugom kako bi prisustvovao nekom sastanku te su ih ona i Yoel pozvali na večeru. Dov Michaelman bio je mršav čovjek prosijede kose i mirnih očiju, stožerni časnik koji je zapovijedao ostalim liječnicima u borbenim jedinicama. Eva Michaelman bila je crvenokosa debeljuca s punim ustima koje su bile pomalo smiješno postavljene na licu koje je inače bilo srednjih godina. Nakon večere, Yoel je upalio radio zbog vijesti što je bila pogreška. Izvještaj je navodio kako se egipatske oklopne jedinice gomilaju na zapadnoj obali Sueskog kanala.

— Manevri — rekao je dr. Michaelman. — Održavaju ih svake jeseni.

Začudo, nije je preplašio radijski izvještaj koliko činjenica da su, dok je Tamar gledala, djevojačka usta Eve Michaelman postala iznenada jednako stara kao i ostatak njezina lica.

Za Roš Hašanu otišli su njezinoj majci, a onda su, da sve bude pošteno, odlučili da Jom Kipur provedu s njegovim roditeljima u njihovoj maloj aškenaskoj sinagogi.

Nedugo nakon podneva u šul su ušla tri časnika. Progurali su se između vjernika s molitvenim šalovima i došli do beme gdje su rabinu predali popis.

Domar je zatražio tišinu.

— Sljedećim je muškarcima zapovjedbano da se jave svojim vojnim jedinicama — rekao je rabin.

Yoelovo ime nisu pročitali. Iz odjeljka za žene Tamar je vidjela kako se njezin muž gura prema naprijed kako bi nešto pitao. Shvatila je da joj je teško disati. Izašla je kada su počele zavijati sirene.

Pridružio joj se svekar te se okrenula prema njemu.

— Što je to? — upitala je.

Gospodin Strauss je iščupao sijedu dlaku i preko okvira uperio pogled prema nebu.

— Možda je počelo — rekao je.

Požurili su kući no radio i televizija nisu pokazivali znakove života.

Za vrijeme Jom Kipura nije bilo programa.

— Treba nam benzin za auto — rekao je Yoel.

— Benzinske su crpke zatvorene.

— Otvorene su arapske u Starom gradu.

Klimnula je, znajući da će uz gorivo potražiti i vijesti, a on je žurno otišao.

U dva i četrdeset popodne radio je oživio s objavom Izraelskih obrambenih snaga. U četrnaest sati egipatske i sirijske vojske započeli su napad preko Sueskog kanala na Golansku visoravan.

— Zbog aktivnosti sirijskih zrakoplova sirene se mogu čuti u cijeloj zemlji. Riječ je o pravim sirenama... Izdane su zapovijedi za mobilizaciju pričuvnih postrojbi. S obzirom na nepredviđene opasnosti svi oni koji ne moraju neka se ne kreću cestama...

Kada se Yoel vratio kući našao ju je kako sluša neobične poruke koje su stalno prekidale glazbu i vijesti.

— Ljubičasti zumbul, ljubičasti zumbul, javi se, u četiri poslijepodne na mjesto okupljanja.

— Koja je šifra tvoje brigade?

— Dobra knjiga. Zar nije šašavo?

— Ne — rekla je drhtavo.

Dok su se gledali radio mu je uputio poziv.

— Pa... — rekao je.

— Mogu li pomoći da se spremiš?

— Moram samo obući uniformu i uzeti toaletne stvari. To je sve.

— Ne, nije.

U kupaonici je na trenutak stajala držeći u ruci dijafragmu, a onda ju je zatvorila u kutijicu i vratila je u ormarić. Vodili su ljubav odviše užurbano i bez pravog užitka. Kada je izašlo njegovo sjeme, prošaputala mu je u uho što je učinila.

— ...Ah, budalo...

Vidjela je zlovolju na njegovom licu.

— ..Zašto, budalo?...

— Za nekoliko će dana sve ovo biti gotovo. Onda ćemo morati smisliti kako ćemo podnijeti trudnoću i uzdržavati dijete. — No poljubio ju je.

— Misliš li da smo napravili dijete? — upitala ga je dok je gledala kako oblači uniformu.

Odsutno je slegnuo ramenima. Shvatila je da barem jedan dio njega nestrpljivo želi otići uživajući u opasnostima dok ih je ona mrzila.

— Yoel.

Poljubac koji joj je dao bio je rječitiji od užurbanog općenja na krevetu.

— Salom, Tamar.

— Nadam se — rekla je.

Grad se promijenio. Svakog jutra kada je odlazeći na posao izlazila iz zgrade starci su lopatama stavljali pijesak u vreće. Civilni je promet bio slab. Mnogo je automobila poput crvenog Volkswagenabilo prebojano i odvedeno u vojsku zajedno s njihovim vlasnicima.

U podrumu zgrade nalazilo se sklonište. Žene iz zgrade dovukle su madrace, a Tamar je pomogla oblijepiti trakom sve prozore i sašiti zavjese za zamračenje. U muzeju su namještence izrezivale zavoje od plahti.

Rad je pomagao. Na temelju prošlih iskustava svi su očekivali kratki rat, munjevitu obranu od zavojevača nakon čega je slijedila brza i potpuna pobjeda.

No vijesti su tri dana bile zbunjujuće neodređene. Tada su ranjenici počeli puniti Bolnicu Hadassah, a izvještaji se počeli otvoreno baviti katastrofom izazvanom iznenađenjem i najnovijim ruskim oružjem.

Egipćani su bili čvrsto ukopani na istočnoj strani kanala, a Sirijci su im nanosili velike žrtve na Golanu.

Svi su pokušavali normalno funkcionirati. Trenutak u kojem je Tamar otkrila još jednu krivotvorinu, ovog puta sliku, bio je smiješan.

Kada ju je rendgenski slikala otkrila je da je portret, naslikan navodno prije više od jednog stoljeća, naslikan preko jednog pejzaža. Ostrugala je majušni uzorak boje s izvornika, a kemijska je analiza pokazala prisutnost titana, koji se kao sastojak u bojama pojavljuje tek od 1920. Originalna je slika bila stara tek nekoliko desetljeća.

Pozvao ju je direktor.

— Što vas je navelo da posumnjate? — upitao je.

Tamar je slegnula ramenima.

— Primijetila sam tragove točkastog pigmenta. Slučajno različit potez kistom. Na jednom je mjestu prijelaz iz jedne nijanse u drugu mutan.

Direktor je klimnuo.

— Imate dara, gospođo Strauss. Možete vidjeti jabuku u kolima punim naranača. Nemaju svi tu sposobnost — rekao je zamišljeno.

Ovog je puta dobila povišicu i nije više bila tehnički pomoćnik; postala je konzervator. Prema novom pravilniku svaka je nova nabavka morala proći preko njezinog stola. Inače bi bila van sebe od sreće. Sada se na to jedva obazrela. Njezina bi budilica svake noći zazvonila u dva, a ona bi ostajala budna do četiri. No telefon nije zvonio.

Primila je dva pisma, nepoetične poruke koje su opisivale činjenice.

Yoel joj je poručivao da je dobro i da ne treba očekivati telefonski poziv. Linije su bile rezervirane za vojnike koji imaju osobnih problema, kao što je bolest u obitelji, koju, Bogu hvala, mi nemamo.

Nije joj rekao gdje je niti na neki drugi način spomenuo rat. Na kraju tjedna, stvari su se počele mijenjati na obje bojišnice.

Kissinger je prije pokušavao dogovoriti primirje što je Sadat odbio. Odjednom su Egipćani bili prilično voljni da to učine. I.D.F. je bio duboko u Siriji i kretao se prema Damasku. Jednog jutra Tamar se probudila s vijestima da je Izrael prešao kanal i da prebacuje rat u Egipat. Očekivalo se da će primirje biti postignuto za koji sat.

Željela je zahvaliti Bogu na Zapadnom zidu.

Kada je stigla do njega, vidjela je da su i stotine drugih došle na istu zamisao. Mnoštvo se vrtjelo, ljudi na rubovima su strpljivo čekali, mali naspram Herodovom kamenu. Nejasno je osjećala mnogo toga, no možda je sve to dolazilo iz nje, onako ukliještene između starca koji je jecao i mladića smetenog lica.

Ubacila se u rupu u masi i tako se približila Zidu. Ljudi u blizini Zida bili su uviđavni. Ostajali bi pokraj njega trenutak dva, a onda odlazili, prepuštajući mjesto drugima. Guranjem i komešanjem gomile našla se naposljetku pokraj suncem zagrijanih blokova.

Uzdruž cijelog zida ljudi su s dubokim poštovanjem pružali ruke kako bi dotaknuli kamenje, plaćući sa zahvalnošću. Mnogi su napisali molitve i turali ih u pukotine, prepuštajući se legendi prema kojoj Gospodin ispunjava takve zahtjeve. Jedini papir koji je imala bio je popis za kupovinu. Na poleđini je načrčkala molbu da na kraju ipak dobije sina koji joj je ovog puta bio uskraćen. Stavila je papirić u pukotinu, nadajući se, pomalo bezglavo, da se strane poruke neće pomiješati i da neće morati nositi i roditi jaja, kruh, sir, jabuke i haringu.

Odmaknula se, oslobađajući prostor za drugu ženu. Gomila je bila mreža o koju je udarala sve dok se nije rastvorila i propustila je da otpliva kroz bujicu zvuka glasnog poput boli, zvuka šofara koji joj je prodirao u uho. Skupina poljskih Hasida držala se za ruke i plesala, pjevajući na vlastitu melodiju odlomak psalma — Milosrđu tvome vjerujem! Neki su bili bradati i sijedi. Mali dječaci odjeveni posve isto kao njihovi stariji u krznom obrubljene štrajmele i duge crne kaftane, dijelili su pokrivač ushita istkan glasovima i tijelima.

Dok je gledala padobranski je časnik ušao u lanac vrteći i udarajući svojim crvenim čizmama, zabačene glave i pogleda, koji je poput njihovih tražio raj. Naposljetku je izašao iz kola i stajao smijući se I bez daha, a ona je shvatila da ga poznaje.

— Bojniče Michaelmane — zazvala ga je. — Dove Michaelmane!
Čuo ju je. Pogledao ju je, a smješak mu se zamrznuo, a zatim nestao
i otkrio tako snažnu agoniju da ju je dosegla ekonomičnošću metka,
te je odmah znala.

Stotine su pokopane uz ceremoniju za izvanredne junake na Vojnom groblju I.D.F.a. Moše Dajan i glavni izraelski rabin, Šlomo Goren, veličali su ih i slavili. Vidjela je da im se usta pokreću ali nije slušala njihove riječi. Tijekom tjedna sive Yoelovi su roditelji dolazili da sjede bez cipela i ošamućeni, odgovarajući jednosložnim riječima kada bi im se netko obratio, vukući jedan drugoga pri svakom zalasku sunca da bi se ponovno vratili sljedećeg jutra. Njezina je obitelj došla iz Rosh Ha'avina no trećeg dana je ya abbu izdala snaga i on je počeo piti. Na kraju razdoblja tugovanja kada su svi otišli svojim kućama, a nisu se vratili, s olakšanjem je dočekala tišinu.

Ček osiguranja brzo je došao, deset tisuća funti. Sve što se ticalo poginulih veterana vlada je ubrzavala, uključujući i pisma sućuti, od glavnog dušebrižnika, od zapovjednika padobranskih snaga, od generala Elazara koji ju je obavještavao da je njezin suprug, blagoslovljena bila njegova uspomena, posthumno promoviran i opisivao okolnosti u kojima je poginuo major Strauss. Dala ih je njegovom ocu koji ih je dao uokviriti, a onda ih objesio u malom mračnom dućanu namještaja iznad radnog stola za kojim je provjeravao svoje narudžbe i ispisivao kupoprodajne ugovore.

Položila je novac od osiguranja i dogovorila s bankom da njezinoj obitelji šalje pedeset funti mjesečno.

Kamo god bi pogledala vidjela bi nešto što je i dalje postojalo iako on nije. U svakom slučaju stan je bio nepotrebna raskoš za jednu osobu, a Straussovi su mogli iskoristiti novac koji su dali Yoelu da ga kupi. Prije no što se uspjela predomisli dala je oglas. Dobrih je četvrti bilo malo te je prodan gotovo odmah.

Nekoliko dana poslije, odvela je gospodina Straussa na ručak. Kada su odlazili iz restorana tiho mu je sve objasnila i pokušala mu predati ček no on je stajao, mičući usnama, zureći u nju suznih očiju, gurajući rukama u prazno.

Pobjegavši od nje umorni je starac žurno krenuo niz ulicu Yaffa.

Razumjela je, krvavi im je novac i dalje pristizao od novih duhova. No bio je njihov. Otišla je u banku i na njihovo ime otvorila račun, a knjižicu poslala poštom.

Novi vlasnici su je salijetali da iseli iz stana što je prije moguće no Jeruzalem je bio prenatrpan i preskup te je bilo teško naći prikladnu sobu. Kada je dobila slobodni dan krenula je u potragu no lica na ulicama su još uvijek bila raznježena od ljubavi prema opstanku te se njezina depresija produbljava sve dok nije ušla u Stari grad.

Otišla je daleko po Via Dolorosi i ušla u darovni dućan na kojem je pisalo ABDULLA HEIKAL, LTD., u kojem je sa stotina obješenih križeva od maslinovog drva visjelo mnoštvo Kristova slomljenih vratova. Naser na sjajnom papiru, suvenir iz nekog prijašnjeg rata, smiješio se pokazujući bijele zube iznad dva čovjeka s arapskim pokrivalima za glavu koja su se žučljivo prepirala sve dok jedan nije uzdahnuo i podigao dlanove. Nasmiješili su se, sklopili posao, a čovjek koji se predao klimnuo je i žurno izašao.

— Nešto?

Ne osim, rekla je ne razmišljajući i na arapskom, ako ne zna za neku lijepu sobu koja se iznajmljuje?

Ne, ali tu je dobra prilika, puf od devine kože? Odmahnula je glavom te je njegovo zanimanje za nju nestalo kada se stariji muškarac vratio noseći kartonsku kutiju punu ženskih torbica.

Nekoliko minuta poslije, dok je ona opet hodala niz Via Dolorosu, sustigao ju je stariji muškarac.

— Rekao je da tražite sobu?

Sumnjičavo ga je pogledala, kajući se već zbog svoje nepromišljenosti.

— Pogledajte je, a onda odlučite. — Zapisao je adresu u bilježnicu, otrgnuo stranicu i dao joj je. Ahmed Mohieddin. Ulica zdenca, pokraj Aquabat esh-Sheikh Rihana.

Aquabat esh-Sheikh Rihan bila je uža od Via Dolorose, druga majka uličica. Pitala je četvero ljudi prije no što je pronašla Ulicu zdenca, pukotinu između ožbukanih kuća. Vrata Ahmeda Mohieddina bila su turobna no arapske kuće koje su izvana katastrofalne mogu unutra biti potpuno drugačije. Tamni ju je hodnik odveo do sunčanog dvorišta s biljkama posađenim u koritima pokraj zdenca po kojem je ulica i dobila ime. Mohieddinova ju je žena odvela uza kamene stube do sobe s lučnim prozorima. Tekuće vode nije bilo u kući nego vani, no platila je ženi mjesec dana unaprijed.

Prve noći u novoj sobi ležala je u fetus položaju, pokušavajući ne pomicati se, ne čuti i ne osjećati.

On je bio mrtav. Ona je bila živa. Nitko drugi to nije smatrao čudnim.

Bila je amaterka u svim porocima. Hodanje je bilo lakše. Počela je lutati Starim gradom u tihe noćne sate. Kada su joj živci napokon počeli treptati za dokazom da na zemlji ima života pronašla je kavanu pokraj Jaffa Vrata. Prepuna Arapa koji su pušili, kartali i igrali šeš-beš podsjećala je na loše osvjetljenu spilju. Bio je to očigledno muški teritorij, no ona je bila zadovoljna i time da sjedi vani za malim stolom, ispija kave bogate helom, sluša mješavinu zvukova — muških glasova i smijeha, mnoštva nargila, udaranja pločica šeš-beša. Ona i muškarac u američkoj odjeći jedini su sjedili za vanjskim stolovima. Bio je mlad, možda malo stariji od nje. Na stolcu

pokraj svoga imao je torbu za foto aparat, a oko vrata mu je visjela Leica. Odvratila je pogled i pobjegla kako bi pratila krivudave, kamenom popločane ulice u kojima je mjesec bio jedino osvjetljenje, a njezino disanje i koraci jedini zvukovi.

Sljedeće je večeri, kada je stigla, on već bio ondje te mu je pristojno uzvratila pozdrav. Onda je uzeo svoj foto aparat i usmjerio ga prema njoj.

— Molim vas, nemojte.

Klimnuo je. Ustao je i odvažno ušao u kavanu kako bi ušao među kockare i fotografirao ih.

— Dobro mjesto — rekao je kada je izašao. Kada se složila, sjeo je za njezin stol i naručio svježe kave. Bio je modni fotograf iz Londona, a stigao je nekoliko dana prije modela kako bi pronašao mjesta za snimanje.

— Promatrao sam vas. Tako ste nesretni.

Kada je počela ustajati ispružio je ruku.

— Ne pokušavam se ponašati kao prostak — rekao je nježno. — Ja sam samo po prirodi protiv nesreće.

Ostala je ispijajući kavu u tišini. Kada ju je zamolio da mu pokaže grad provela ga je nekim uskim ulicama izdvojivši Davidov toranj, armensku četvrt, obnovljenu židovsku četvrt koju su 1948. Jordanci sravnili sa zemljom. Nije joj postavljao osobna pitanja te je nakon dva sata, osim njegovog zanimanja, znala jedino njegovo ime, Peter.

Bio je ugodno društvo. U nekom arapskom restoranu u ulici Lanca kupio joj je dolmu u listu vinove loze i kus-kus i upitao bi li željela arak.

Odmahnula je glavom.

— Onda, viski?

— Loše mi je od njega.

— Ah. I meni. — Iz džepa je izvukao malu emajliranu kutiju i otvorio je, u njoj su bile tablete nalik oblim crvenim bobama. — Morate uzeti dvije. Jedna nije dovoljna.

— Što je to?

— Sreća.

Usprotivila se no on se nasmiješio i progutao dvije s kavom da joj pokaže kako je to lako.

Kada ih je uzela nije osjetila nikakvu promjenu. Ni kada su nakon večere opet bili na ulici nije osjećala nikakve efekte. Bila je imuna na sreću.

— Ono što moram naći — rekao je — je stari arapski vrt s lijepom fontanom. Poznajete li takvo mjesto?

— Ne fontana. Vrt sa zdencem. Vrlo lijepim.

Kada su došli do Mohieddinovog vrta bila je neznatno sretna.

Nije imala nožne prste.

Dražesna, dražesna umrtvljenost oko usta.

Na novi je način primijetila kako mjesec posrebruje kamen i stvara sjene.

Zazviždao je.

— Čekaj samo da vidiš to ukrašeno mršavicama koje nose broj 38 u kostimima od žerseja. Kako je unutra?

— Sretna? — upitao ju je netko dok ga je vodila uza stube. Tko?

— Sretna, sretna, sretna.

Tko je to pitao? Tko je odgovorio?

Zrak je bio poput želatine. Pala je unatrag kroz gustu tekućinu i zaustavila se na krevetu.

Smijeh!

I gledala njega kako plivajući i plešući skida odjeću. Doimao se većim od Yoela no bio je manje dlakav, zanimljivo: sreća je bio potpuni zaborav, bez boli, bez osjeta, shvatila je dok je gladala kako se blijedo, nepoznato lice namješta iznad nje.

I počinje poskakivati.

Poskakivanje.

A nešto kasnije, lebdenje. Odradio je svoj mali ples razodijevanja u suprotnom smjeru, uzeo foto aparat i otplivao iz njezinog života.

Tamar je ležala na krevetu i smijala se dok nije zaspala.

Ujutro je, užasnuta, pitala ljude u muzeju znaju li za neki smještaj, izmislivši s osjećajem krivnje najezdu žohara.

Upraviteljica darovnog dućana naborala je nos — peh! — no onda je zasjala od zadovoljstva: sretnice, soba u stanu njezine kćeri Hane Roth u lijepoj ulici Rashi. Uvečer je Tamar opet postala stanovnicom židovskog dijela grada; čak i ako se čovjek sa svojom srećom vrati do Mohieddina neće je naći.

No mrzila je svoju novu sobu.

Bila je mala, a zidovi su joj bili oblijepljeni zlobnim sličicama iz čega se dalo zaključiti kako je to bila dječja soba. Dvora, dijete kojem su oduzeli sobu, imala je kolike te je cijelu noć plakala pokraj kreveta svojih roditelja. Eli Rath bio je mrzovoljni vozač kamiona koji je hrkao i bunio se protiv njihovog braka bolesnim želucem. Rathovi su se svađali zbog njegove politike, zbog oralnog seksa, zbog njezinog kuhanja, a njihove su ružne riječi prodirale kroz tanke zidove i tjerale Tamar u ovisnost o smrdljivim domaćim cigaretama.

Dvadeset dva dana nakon susreta s čovjekom koji se zvao Peter shvatila je da joj menstruacija koja je trebala završiti još nije ni počela.

Čekala je još četiri dana, a zatim otišla u kliniku u Tel Avivu i ležala s podignutim nogama ne više od pet minuta dok je bučni stroj isisavao sina za kojeg se molila na Zidu. Te je noći u dječjoj sobi u ulici Rashi krvarila manje nego za vrijeme menstruacije i osjećala malu bol no u susjednoj je sobi dijete slabašno plakalo, a Hana Rath joj je pjevušila: — Dvoooooorice... Dvoooooorice, ljubavi moja... —

Tamar je ležala na leđima, pušila jake cigarete, proučavala naljepnice sa životinjama i proklinjala Boga.

Sljedećeg je dana bila spremna vratiti se na posao no umjesto toga otišla je u sjajni ured za novačenje koji se nalazio nekoliko zgrada niže u ulici Rashi i dobrovoljno se prijavila za rad u vojsci.

Prošla je obuku za radio operatera. To je zanimanje bilo obično rezervirano za najmlađe žene no ona je taktično ukazala nadređenima daje dobna razlika od nekoliko godina ne čini nepokretnom i da su okolnosti pod kojima se prijavila u vojsku na njezinoj strani. Jednog je dana primila zapovijed da se javi u logor 247 u Aradu.

Vojna se postaja nalazila u pustinji nekoliko kilometara daleko od grada, veliki, bodljikavom žicom ograđeni kvadrat urednih smeđih baraka koje su okruživale dva unutarnja kompleksa baraka. Zgrade su bile dobro održavane, a kompleks je sadržavao njegovane tratine i vrtove koji su služili na čast Davidovoj zvijezdi iznad njih. U jednoj od unutarnjih baraka nalazila se inženjerska ekipa, društvo opkopara. U drugoj je živjelo dvadesetak muškaraca koji su nosili civilnu odjeću.

Bila je tu radiooperaterska soba i jedan časnik s kojim je trebala raditi, natporučnik koji se zvao Shamir i koji se uskoro vraćao u svoj civilni studio za snimanje. Nije ga zanimalo nitko tko nije živio za zvučnike za niske i visoke frekvencije. Prvog dana upitala ga je za skupinu civila.

— Oni rade za Vodovod.

— Oh, a što rade?

— Prljave poslove — rekao je ne podižući pogleda sa svoje opreme.

Bio je to mali logor. Imao je dobar šekem, kombinaciju vojnog dućana mješovite robe i kluba u koji su ljudi odlazili kada nisu bili na dužnosti te je za tjedan dana upoznala praktički sve, uključujući i muškarce u civilu. Nije više postavljala pitanja o njima zato što je brzo shvatila da niti rade za Vodovod niti su civili. Primijetila je da su osim vozila iz voznog parka vozili i dva automobila s civilnim registarskim oznakama, sivi willys džip i bež willys karavan. Vrata od njihovog unutarnjeg kompleksa otvarala su se samo kada bi netko iznutra pritisnuo zujalo. Na maloj pločici na njihovoj ogradi pisalo je da je to Četvrti specijalni taktički odred, a šef im je bio mršavi bojničija čija je koža na suncu postala tamna kao i njezina.

Zvao se Ze'ev Kagan, a oni su skakali na svaku njegovu zapovijed. U roku od tri dana četvero joj je ljudi, kao usput, reklo tko mu je otac.

Skupine muškaraca odlazile su pješice iz logora u pustinju zbog obuke, a ponekad bi vidjela da s njima odlaze i jedna ili dvije žene iz odreda Chen. Jednog popodneva upitala je jednu vojnkinju kako se to sređuje.

— Ne kompliciraju. Jednostavno pitaj. Drago im je kada im se pridruži pripadnica Chena.

Dopustila je natporučniku Shamiru da joj na leđa natovari ne samo njezin nego i njegov posao. Osjećala je kako postaje netko drugi, kako odbacuje i zamjenjuje stanice svojeg starog života onako kako je njezina podsvijest počinjala vjerovati da je Yoel mrtav. Bilo je trenutaka kada je jasno mogla vidjeti njegovo lice no i onih kada se morala naprezati da iznova stvori crte njegova lica, a onda se usredotočiti na to da ih spoji. Tada je njezino tijelo počelo tražiti stvari na koje ga je on naučio, te je loše spavala. Kada je spavala mnogo je sanjala Yoela i to u seksualnom smislu. Svako je jutro odlazila na tjelovježbu, ali joj to nije bilo dovoljno.

Kada je ušla u baraku Operacija, Ze'ev Kagan je sjedio za jednim od pisacih stolova i tipkao. Dežurni časnik je bio natporučnik koji je zapovijedao inženjerima. Saslušao ju je i klimnuo glavom.

— Ze'ev. Sutra ujutro počinješ s obukom svojih ljudi. Može li poručnica s tobom?

Kagan ju je pogledao.

— Ne mogu si priuštiti da pošaljem nekoga natrag odluči li se odustati.

— Neću poželjeti odustati.

Sumnjičavo joj se nasmiješio.

— Nemam ništa protiv — rekao je I nastavio tipkati.

Odlazila je s njima tri dana za redom. Muškarci su bili odjeveni u radna odijela bez oznaka. Prvog su dana hodali samo petnaest kilometara, no bojnič je svakog sljedećeg dana produljivao rutu za pet kilometara.

Kada bi se vratila dugo se tuširala vrućom vodom no mišići su joj se istegnuli i boljeli je.

Trećeg ih je dana Kagan brzim tempom poveo preko šikarom pokrivenog lapora pa niz brdoviti kamenjar, a njoj je bilo žao što je pošla. Naposljetku im je povikao da se zaustave i došao do mjesta na kojem je stajala s plavokosim mladićem po imenu Avram, po sredini dvoreda.

Izvukao ju je iz postrojene čete i odveo je na početak stroja da hoda s njim.

— Dobro mi je — rekla je žestoko.

— Nisam mislio na vas — rekao je i ona je shvatila da je želio da bude ondje gdje je može vidjeti svaki muškarac koji je sumnjao da će doći do cilja.

Nije joj se više obratio. Bio je veliki čovjek no gledajući ga sa strane profil mu je bio oštar i ružan poput ptičjeg. Osjećala je svoj vonj. Kada bi se gdje kad lagano očešali jedno o drugo osjećala je koliko je tvrdo njegovo tijelo.

Te je noći sanjala o njemu i od tada je muški lik u njezinim snovima ponekad bio Yoel, a ponekad ne. Jednog se jutra spremila da pođe s njima no Shamir joj je dao da pošalje užasno veliki broj poruka. Navečer je došao do mjesta na kojem je sjedila u šekemu.

— Gdje si bila? — upitao ju je.

Kada je objasnila, klimnuo je glavom i upitao je hoće li sljedećeg dana ići s njima.

— Nisam još odlučila.

Pogledao ju je.

— Želim da pođeš — rekao je. Lice mu je bilo tamno kao njezino, no oči su mu bile sive kao u nekog Aškenaza.

U logoru je postojalo nepisano pravilo. Budući da su muškarci i žene živjeli jedni blizu drugih pazili su da svoje vojničke živote ne zakompliciraju osobnim odnosima. No bilo je prilično uobičajeno da parovi zajedno otiđu na noćni izlazak.

Dugo mu je vremena trebalo da je pozove te je počela misliti kako je pogriješila.

Otišli su u Tel Aviv, u mali hotel na niskom dijelu plaže. Šum mora dopirao je kroz otvoreni prozor. Kada se razodjenuo, njegovo je tamno tijelo od struka do polovice bedara bilo zapanjujuće bijelo i u početku joj se u njezinoj žudnji činilo boljim nego u snovima no brzo je postalo očito da nešto nije kako valja. Žalila bi bila samu sebe da joj nije bilo žao njega no unatoč tome morala je svladati suludi poriv da se nasmije i jednom i drugom. Činilo joj se kao da gleda dva nespretna komičara kako se trude na udaljenom ekranu.

Učinila je sve da mu pomogne ali bez uspjeha.

Rekao joj je da posjećuje psihijatra. Liječnik ga je potakao da pokuša s njom ali ga je i upozorio da ga neuspjeh ne smije slomiti.

Ispričao se!

Kada je osjetila da može govoriti uzela ga je za ruku i pokazala mu koliko su mišićavi postali njezini listovi od njihovih marševa. Čitala je malo o takvim poteškoćama, rekla je oprezno. Nisu bile neuobičajene.

Bila je sigurna da su prolazne. Stvari će se uskoro za sve njih poboljšati.

— Kada? — upitao ju je. Poput djeteta koje zahtijeva odgovor.

Uzela je cigaretu iz njegove kutije Nelsona s noćnog stolića, a kada joj ju je pripalio vidjela je da su njegove oči oči ljubavnika, pune strasti i nečeg

drugog što ju je navelo da se zapita kako je uopće došla u napast da se nasmije njemu ili sebi. Snažni ju je dim ugrizao za grlo i napunio joj oči suzama te ga je na slijepo dodirnula s onoliko nježnosti koliko je uspjela ispustiti kroz svoje drhtave prste.

— Kada dođe mišmiš — rekla je.

Trebalo joj je samo tri tjedna da postigne ono što psihijatrima nije pošlo za rukom.

Strahovito je pomogla Ze'ev Kaganu. Bio je to razlog za življenje. Nije bio njezin tip muškarca. Njezin se muž mučio da Beduinima da zdravlje i stalnu ispašu. Znala je da Kagan truže izvore kako bi ubrzao odlazak beduinskih plemena koja su sumnjicali da špijuniraju za arapske zemlje. Dijelio je hašiš ovisnicima koji su bili doušnici.

Bio je zadužen za prljave poslove; Bog zna što je još radio, što je već napravio.

Mnogo su vremena provodili zajedno tih četrnaest mjeseci. Na kraju je postao preozbiljan. Želio je više no što je ona mogla dati. Prekinula je s njim kada je napustila vojsku i vratila se na posao u muzeju.

Kada joj se obratio da kratko vrijeme radi s njim mislila je da se šali. No nakon što joj je objasnio zadatak razmislila je. Na kraju je pristala da ode na dulji odmor. Spakirala je torbu i preselila se u sobu u hotelu, sobu pokraj sobe Harryja Hopemana.

Amerikanac je nazvao i pozvao je da mu se pridruži za doručkom. Kada se spremila pokucala je na njegova vrata. Tiho su se pozdravili. U blagovaonici je čekala dok nije naručio, a zatim mu rekla kako je svjesna da ne prima rado njezinu pomoć.

— Nijedan od nas nema sada izbora. Dobila sam zadatak da radim s vama.

— Rado bih razgovarao s osobom od koje dobivate zapovijedi.

— Gospodine Hopeman, mene su pozvali zato da se to izbjegne. Neće vam se otkriti.

Namrgodio se.

Crte lica su mu bile obične no vitalnost u njegovim očima činila je njegovo lice grubih crta zanimljivim. Postojali su mitovi o rukama. Dov Michaelman je bio odličan kirurg s tupim, zdepastim prstima.

Ovaj je muškarac imao lijepe ruke dugih prstiju. Mogla ih je zamisliti kako razvezuju zamršene čvorove, kako uvlače konac u iglu. Dodiruje ženu. Nasmiješila se svojoj ludosti; on je nedvojbeno nespretan i šeprtljav.

Na njezino nezadovoljstvo shvatila je daje pogrešno protumačio njezin smiješak. Razmaženi Amerikanac, zaključila je: odviše novca, odviše uspjeha. Odviše žena koje su mu se smiješile.

— Imam posla u sobi — rekla je. — Neću vam smetati dok čekamo da nam se jave.

Izvadio je mali kvadratni paket iz kaputa i stavio ga na stol.

— Mislim da nećemo dugo čekati — rekao je.

MONSINJOR

Kao okrug Gila u Arizoni.

— Što je to?

Njezin gaje glas trgnuo: pokazala je da može šutjeti kilometrima.

—Vruće. — Nije odmicao pogled s uske ceste. Prema njima je jurio kamion s prikolicom; ravno ispred, neki je arapski dječak poskakivao na magarcu. Harry je prikočio. Kamion ih je tutnjeći zaobišao, oni su prošli dječaka. Mučio se s mjenjačem od četiri brzine I bočnom je stranom ruke dotaknuo.

— Oprostite. — Trnci su ga prošli po ruci.

Iz Jemena ili Bronxa kveč je uvijek kveč. Čim je ušla u auto zamolila ga je da isključi klima uređaj. Tvrdooglavo je tvrdila da će se od njega razboljeti; bolje mu je da nauči živjeti s vrućinom.

Zrak se probijao kroz prozor i udarao ga po licu poput plamena iz peći.

Tog je jutra netko ostavio poruku za njega. Bila je kratka i konkretna, napisana istim uglatim rukopisom kojim je bila napisana i adresa na paketu s granatom. Upućivala gaje da ode u hotel u Aradu i uzme sobu.

— Na sjeveru je svježije. Na vrhu Hermona ima snijega cijele godine.

— Ali Arad je na jugu, ne na sjeveru — rekao je.

— Da, Arad je na jugu. — Nasmiješila se. — Vidite? Možemo se složiti — rekla je.

Učmali, suncem isprženi grad. Ulice su bile pune vojnika i vozila.

— Čekajte, molim vas! — povikala je kada su prošli hotel. — Želim ući unutra. Hajde, častim vas kavom.

— To nije naš hotel.

— Znam, znam. Dođite.

U kavani je barmen srednjih godina, obrijane glave i brkova koji su izgledali kao da je Turčin dvaput udario dlanom po šanku:

— A-ha!

Ispostavilo se da se zove Micha. Golemi je kažiprst uperio u Harrvja. — Bolje ti je da budeš dobar prema njoj. Ta je posebna.

Harry je bio svjedok ponovnog susreta. Gdje je Itzak? Nešto sjevernije u nekom kibucu. Gdje je Yoav? Računovođa u Tel Avivu?

Gdje je natporučnik Abelson? Ovdje još uvijek, sada je bojničnik.

— A Ze'ev? — upitao je Micha. — Više ne dolazi. Kako je Ze'ev?

— Pretpostavljam da je dobro.

— Pretpostavljaš? A-ha.

Harry ju je prvi put vidio zbunjenu.

— Samo je Michin a-ha toliko pun značenja — rekla je.

Micha ih je počastio kavom.

— Je li logor sada veći? Micha je slegnuo ramenima.

— Toliko je postrojbi na ulicama.

— Nisu odavde. Imaju vojne vježbe.

— Oh. Arad je narastao.

Micha je tužno klimnuo.

— Ali, jesi li bila u Dimoni? U seljenici. Rusi, Amerikanci, Azijati, Marokanci. Odviše različitog povrća u jednom loncu. Mnogo problema. — Odmaknuo se da posluži nekog drugog.

Dok je pila kavu Harry ju je potajno pogledao. Iako je bila protivnica rashladne tehnologije, bluza joj se ipak počela pripijati od vlage. Odvratio je pogled.

— Vi ste stara mušterija?

— Bila sam stacionirana u obližnjem logoru. Često sam zalazila ovamo.

Sa Ze'evom, pomislio je. Koji je progan s jednim a-ha. Popili su kavu i mahnuvši, oprostili se od Miche.

— Toliko mnogo postrojbi. Vojne vježbe. Znače, neće doći ovamo. Ljudi s kojima se morate susresti — rekla je u autu. — Bojali su se susreta u Jeruzalemu. Neće sjediti između svih ovih izraelskih vojnika.

Harry je progundao. Pomnjivo je izbjegavao tražiti njezino mišljenje.

Kada je pronašao njihov hotel, nije ga čekala nikakva poruka. Malo su razgovarali za večerom. Preporučila je piletinu. On je naručio teletinu koja je bila žilava.

Netom prije no što se smračilo iz pustinje se pojavila deva i počela jesti cvijeće iz lijehe iza hotela. Recepcionar ju je otjerao psokama i kamenjem.

Ujutro, kada je prolazio kroz predvorje da se nađe s njom na doručku još ga je jedno pismo čekalo na recepciji.

— Jutro.

— Boker tov.

— Kakva su ovdje jaja?

— Svježa.

Naručio je jaja. Predao joj je pismo i gledao je dok ga je čitala.

Upućivalo ga je da se vrati u Jeruzalem i da ponovno čeka u hotelu.

— Imali ste, dakle, pravo.

Pogledala ga je.

— Nije vam teško to reći ženi — primijetila je.

Slegnuo je ramenima.

— Ispravno je ispravno.

— Niti se doimate uznemireni zbog... vozanja.

— Možda i nije vozanje. Kada trgujete majušnim predmetima koji vrijede goleme svote novca nesklonost zaključivanju poslova na nesigurnom mjestu je preporučljiva.

— Sada, se znači, vraćamo u Jeruzalem i čekamo u hotelu?

— Vraćamo se u Jeruzalem. Ako nazovu, a ja budem vani, nazvat će opet. Hoćete li mi pokazati grad?

Nasmiješila mu se.

— Bit će mi zadovoljstvo.

Nikada nije vidio Viu Dolorosu i crkve, rekao joj je na povratku.

— Ne volim Istočni Jeruzalem. U Novom Gradu ima više zanimljivih stvari.

— Doista želim vidjeti Viu Dolorosu.

Klimnula je. No kada su stigli u Jeruzalem dobila je glavobolju. Tako je, dakle, otišao sam. Ušao je u Stari grad kroz Herodova vrata i doslovno prešao sa zapada na istok, u labirint uskih uličica.

Bile su prepune ljudi, bučne od prepirki onih koji su se cjenkali. Osim televizijskih antena koje su se uzdizale sa starih kamenih krovova i rijetkih znakova Coca Cole i šivaćih strojeva Singer bio je uvjeren da se nisu promijenile od doba križarskih ratova.

Prišli su mu za nekoliko minuta.

— Vodič, gospodine? Via Dolorosa i crkve? Sedam funti?

Vodič je bio Arapin koji je za sobom već vukao petero ljudi. Išao je za francuskom obitelji — majkom, ocem i kćeri tinejdžericom — I dvojicom američkih mladića kojima je kći dobacivala skrivene poglede. Prva postaja Križnog puta, mjesto na kojem je Isus osuđen na smrt, bila je sada srednja škola. Vodič im je pokazao udubljenja u kamenom opločenju, tragove igara koje su igrali rimski vojnici.

Prošli su drugu postaju na kojoj je Isus dobio križ, i treću i četvrtu na kojima je zatvorenik pao i susreo svoju klonulu majku. Četvrta je postaja sada bila armenska crkva. Iz nje je izlazila svećenička povorka.

— Svakog petka u ovo vrijeme — rekao je vodič — svećenici iz cijelog svijeta, kao gosti franjevac i metropolita ruske pravoslavne crkve, ponavljaju razapinjanje na križ našeg Gospoda.

— Obratite pozornost na različite odore od kojih svaka označava različite vjerske redove. Dva gospodina u bijelim sutanama i bijelim kapicama

su cistercitski opati, poznatiji kao Trapisti. Oni u pepeljasto sivom su franjevci. Čovjek u plavom je kapucin. Svećenik u crnom sa širokim crvenim šeširom je kardinal koji je u gostima. — Tu je osim toga bio i svećenik u bijelom tropskom odijelu, cipelama i crnom prsluku i nekolicina drugih u crnim poslovnim odijelima. Svećenik natovaren teškim drvenim križem odviše je dobro igrao svoju ulogu. Posrnuo je i zamalo pao. Dok je posrtao, prevrnuo se.

Lice mu je bilo toliko crveno od napora da ga Harry na trenutak nije prepoznao.

Onda ga je prepoznao. Zakoračio je prema procesiji.

— Peter.

Oči čovjeka s krizom bile su toliko ošamućene iskustvom koje je bilo toliko snažno i toliko intimno da se Harry povukao. Kada je procesija krenula niz Via Dolorosu prema postaji broj pet otišao je za njom.

— Gospodine! — vikao je za njim uzbuđeni vodič. — Prerano je. Prvo ćemo ući u ovu armensku crkvu. Odmahnuo je na te riječi. Išao je za svećenicima kroz još devet postaja, a onda strpljivo sjedio u crkvi Groba Isusova gledajući Petera Harringtona kako pomaže kardinalu i daje hostiju. Kada je misa završila, došao je do mjesta gdje se svećenik upravo opraštao. Harry gaje dotaknuo po ruci, a on se okrenuo.

— Zdravo, oče. — Ugledao je bljesak zadovoljstva u njegovim očima kao i nešto uznemirujuće. Oprez je nestao u u tren oka no bila mu je to potvrda da je naišao na protivnika u prijateljskom liku.

Naravno da su otišli na večeru.

Peter Robert Harrington otkrio je sladostrasne užitke hrane i pića već za vrijeme studija na Mount Saint Mary's u Baltimoreu. Rakovi i njemačko pivo činili su se bezopasnim užicima. Tada mu je trebalo malo prepuštanja užicima; naporno je radio. Nepopustljivost u učenju i oštar intelekt odveli su ga na Collegio Americano del Nord na kojem je studirao teologiju. U Rimu je u potpunosti podlegao klasičnoj umjetnosti i talijanskoj kuhinji. Nakon zaređenja, osamnaest dosadnih mjeseci koje je proveo kao pomoćnik župnika u nekoj crkvi u baltimorskom predgrađu znatno su tome pripomogli — rakovi više nisu bili toliko neodoljivi nakon što je upoznao ossobucco s njokima.

No vratili su ga u Rim i North American College. U početku je očekivao da će diplomirati iz teologije o kojoj su njegovi nadređeni bez iznimke govorili kao o kraljici znanosti. Na njegovo zadovoljstvo, njegovi su savjetnici potakli njegovo zanimanje za umjetnost te su upisao na Accademia di San Luča, na kojoj je u redovitom roku obranio svoju tezu (Sveti umjetnički predmeti kao simboli u djelima ranih crkvenih otaca) s dovoljno znanstvenog

autoriteta da odjene crnu svilenu kapu s četiri šiljka ukrašenu ljubičastim pomponom, doktorski biret.

Postavili su ga da radi u muzeju pod Upravom za baštinu Svete stolice. U svojim dnevnim dužnostima družio se s donatorima I upraviteljima galerija, ljudima koji su obično jeli u dobrim restoranima.

Kada je prvi put postavio pitanje svoje slabosti u privatnosti ispovjedaonice fra Marcello ga je utješio.

— Zasigurno se odviše brineš. Više moli, mudrije jedi i odustani nakon trećeg pića.

No budući da je na ispovijedi uvijek iznova ponavljao kako je pretjerao s pićem ili uživao u slasnoj hrani kao da je sakrament smješak je nestao iz glasa koji je dolazio iz tame. Njegov mu je ispovjednik zapovjedio da svake večeri pola sata meditira o grijehu proždrljivosti i da svaki dan izmoli krunicu te da se posveti nastojanju da svoje apetite stavi pod nadzor. Osim toga, otac Harrington je samom sebi nametnuo pokoru. Nakon svakog prekršaja dva bi tjedna postio, odričući se deserata i kruha koje je pretjerano volio. Počeo je svakog jutra trčati, boreći se protiv svoje slabosti vježbom, uzdržavanjem i molitvom.

Jednog je dana na Piazza Bologna zamijetio još jednog trkača, nekog mladog Amerikanca. To ih je popodne kardinal Pesenti upoznao. Nešto se poklopilo; gotovo istog trenutka postali su prijatelji.

Tijekom Harryjevog boravka u Vatikanu često su zajedno jeli u raznim restoranima. Prepirali su se srdačno i stalno. Svaki je u onom drugom prepoznao oštri, žilavi um koji ih je istodobno privlačio i izazivao. Svećenik je Harryja podučio u hrani i vinima.

A on je oca Harringtona naučio mnogo čemu o dijamantima. Svećenik ga je odveo na neko mjesto u ulici Kralja Georgea V. Bio je to američki bar zamišljen da otme dolare turistima kakvih ima u mnogim velikim gradovima svijeta.

— To je jedino mjesto u kojem se može dobiti irski viski. Obojica su naručili dupli viski.

— Lehajm, haver.

— U vaše zdravlje, oče.

— Nisam više otac. Monsinjur sam već gotovo dvije godine, Harry.

— A sutra, crveni šešir.

— Ne, ne. Pogriješio sam kad sam u središnjicu došao kao mladi službenik. Svaki me je vojnik mogao upozoriti.

— Zapravo te nije nimalo briga za napredovanje, Peter. Vidio sam ti lice dok si nosio križ. — Nagnuo se prema naprijed. — Rođeni si sretnik, ti si jedan od izabranih.

— Hvala ti, Harry — rekao je tiho Peter. Harringtove su ga oči mjercale, a onda se vratile jelovniku. — Preporučujem gulaš.

— Izrael nije zemlja govedine.

— Ovaj restoran dobiva govedinu avionom iz Chicaga. Kada je stigao, bio je žestok i začinjjen. — U Chicagu ne možeš dobiti ovako dobar gulaš — rekao je svećenik.

— Pa, ovdje koriste uvozno meso.

Monsinjur se nasmiješio ali ne očima.

— Sjećaš li se teletine u Rimu?

Harry je uzdahnuo.

— U Le Grandu. Je li još uvijek divna?

— Da. — Monsinjur Harrington se igrao sa svojim ubrusom. — Jesu li ti pokazali dijamant?

— Ne.

— Ni meni. Već dva tjedna čekam k'o tupan u papinskom institutu.

— Kao da je netko drugi to sve sredio, a nas drže kao pričuve — rekao je Harry usiljeno. Pogledao je svojeg starog prijatelja. — Može li policija išta učiniti za tebe?

— Ništa van Italije.

— Je li bio osiguran?

— Koji muzej osigurava? Kada je nešto u tranzitu, jasno. Ali unutar muzejskih zidova? Nikad. Naši su predmeti i slike neprocjenjivi. Godišnja bi premija bila golema — rekao je turobno.

— Pa ipak ga pokušavate otkupiti?

Monsinjur Harrington je slegnuo ramenima.

— Želimo Aleksandrovo oko. Nije to pitanje novca. Iako imaju račun za nas je to kao otkupljujemo dijete od otmičara. Hoćeš li da ti kažem što ne razumijemo, Harry?

— Ako želiš.

— Ne možemo razumijeti zašto ne radiš za nas.

— Dijamant ima dugu židovsku povijest.

— Naš je! Taj su kamen ukrali od nas!

— Ukraden je više puta. Volio bih da imaš to na umu, Peter.

— Jesam li te pogrešno procijenio? Jesi li ti čovjek koji kupuje ukradenu robu?

— Krv nije voda — rekao je Harry. — Važnija je čak i od svete vode. Više me ne možeš prisiliti da radim za vas. Ne možete me živog spaliti ili držati u zatvoru.

— To je sranje — rekao je monsieur Harrington zgražajući se. — To je davna prošlost. Vi nikad ne puštate prošlost na miru.

— Mi učimo iz prošlosti. Bacimo pogled na prošlost, monsijor. Kako je crkva dobila dijamant? Čiji je bio prije no što je pripao Crkvi?

— Zvučiš kao cionist koji govori o Izraelu.

— To je to, to je potpuno ista stvar! Upravo zbog toga moram kupiti taj dijamant. Oduzeto nam je nešto dragocjeno, a sada nas ti osuđuješ zato što to želimo vratiti i zadržati.

Svećenik je odmahnuo glavom.

— On je naš. U mojem je muzeju prekrasna mitra sa zjapećom rupom u kojoj bi trebao biti dijamant.

—Pape nose tu mitru. Pobijedit ću te, Harry.

— Ne, Peter — rekao je blago.

— Da. Zbog mogeg poziva, zbog Crkve. No uglavnom zbog mene. To nije veoma kršćanski, zar ne?

— To je vrlo ljudski. Razumijem te.

— Hopemanova samouvjerenost. Kakav bi ti bio jezuit, Harry! Šteta što nisi katolik.

— I ja sam rođeni sretnik. Jedan od izabranih.

Zurili su jedan u drugoga uzdrmani gorčinom koja ih je sada razdvajala.

— Bolje da nam naručim par konjaka — rekao je žaleći Peter Harrington.

— Deserti nisu dobri u ovoj zemlji. No preskočit ćeš neke veoma dobre vrste kruha kada budeš činio pokoru zbog pretjeranog prepuštanja užicima.

Ugao Peterovih usta se trznuo. Zabacio je glavu. I Harry se nasmijao.

— Oh, ljudi Židovski gade — rekao je Peter naposljetku.

Naručio je piće. Pogledi su im se susreli, a Harry je opet prvi prasnuo u smijeh što je bila reakcija na stres. Njihali su se naprijed natrag i soptali. Počeli su ga boljeti trbušni mišići. Mičući prstom svećenik je pokazao u njega.

— ...pobijediti te.

— Monsinjur... hajdete u guzicu nečiste svinje — uspio je jasno reći Harry.

— Što si očekivao?... Uvozna!

Pogledali su se i prasnuli u smijeh. Harry se presavinuo. Barmen se smijao s njima ne znajući zašto.

MASADA

Ujutro, kada je nazvala Jemenka, u glavi mu je otkucavala važna poruka, ne pij sa svećenicima. Progutao je aspirin i sok od rajčice I prihvatio njezinu ponudu da mu bude vodič. Odvela ga je u muzej u kojem su galerije bile hladne i umirujuće, a čuvari su je oslovljavali imenom i ponašali se prema njoj kao prema kraljici. Bila je obrazovana. Njezini su komentari bacali drugačije svjetlo na predivne predmete, a njega ispunjavali zadovoljstvom. Na kraju prelijepog jutra bio je izvrsno raspoložen i bolje se osjećao.

— Kamo ćemo na ručak? — upitao ju je.

Taksijem su otišli do vrata Jaffa. Odvela ga je do male kamene zgrade ispred koje je bilo pet šest stolova.

— Unutra bi bilo svježije.

— Ne vole da žene ulaze unutra.

Jedan od stolova bio je u hladu te su sjeli za njega. Na njegovu molbu naručila je raznovrsne salate koje su jeli s komadima lepinje koristeći ih kao lopatice i čaj s okusom mente.

U kavani su muškarci urlali. Igrali su neku igru s kockom I pločicama. Ona ju je zvala šeš-beš; kada mu je objasnila kako se igra shvatio je da je to trik-trak.

— Mislio sam da ne volite ovaj dio Jeruzalema.

— Obožavam ga. No jednom sam živjela u ovoj četvrti. Bilo je to teško razdoblje za mene. — Pogledala gaje. — Dovala sam vas ovamo zato jer sam se prošle noći sjetila da se ne smije bježati od stvari kojih se bojiš.

— Ja to stalno činim — rekao je Harry.

Došao je konobar i ponudio mu nargilu. Dva su Arapa sjedila za obližnjim stolom i pušila nargile koje bi zaklokotale kad god bi otpuhnuili dim. Harry je odmahnuo glavom.

Rekao joj je za Monsinjora Harringtona.

— Ljudi koji su vas zamolili da radite sa mnom — hoćete li ih zamoliti da ga promatraju?

— Hoću.

— Počinjem misliti da mi svaka prednost koristi — rekao je. — Jeste li razvedeni?

— Umro je — rekla je i otpila gutljaj kave.

*Dragi gospodine Hopeman,
Otiđite, molim Vas, u Masadu i čekajte da vam se javimo. Dopustite da
vam zahvalim na vašoj zadivljujućoj strpljivosti i suradnji. Žao mi je što je
bilo nužno odgoditi našu transakciju, no uvjeren sam da razumijete. Veselim
se što ću vas upoznati*

S poštovanjem Yosef Mehdi

Nije se doimala iznenađenom.

— Masada je u pustinji, daleko od ljudi. Autobusom dolaze organizirane skupine turista no bit će ih manje za vrijeme ljetne vrućine. A neće biti ni vojnika koji bi mogli preplašiti naše prijatelje.

— Hoćemo li morati logorovati na otvorenom? Razmislila je. — Na obronku planine sa strane Mrtvog mora postoji hostel u kojem bismo mogli odsjesti. No obično su ondje mladi turisti, a Mehdi vam se u njihovoj nazočnosti možda neće htjeti približiti. S pustinjske strane postoji koliba kojom se tu i tamo koristi čuvar iz Nacionalnih parkova i Prirodnih rezervi. Ako je prazna, možda bih mogla dobiti dopuštenje da je upotrijebimo.

Polu sata poslije telefonirala mu je u sobu.

— Sve je sređeno — rekla je.

Opet su otišli u Arad. Dok je ona kupovala, on je odveo iznajmljeni auto na benzinsku postaju i provjerio vodu, ulje i gorivo. Na kraju je kupio i bocu izraelske rakije. Zatim je pokupio nju i kupljene namirnice.

Nedaleko od Arada skrenuli su sa asfaltne glavne ceste. Cesta se prevorila u neučvršćeno kamenje i pijesak koji se micao ispod kotača. Prošli su dvije nepomične deve, a on je upitao žive li u pustinji i druga živa bića. Mnoga, rekla mu je: gazele i zmiје otrovnice, hijene i čopori šakala. Nedavno je nedaleko od mjesta kojim su se vozili viđen i crni leopard.

— Stanite kad pređete sljedeće uzvišenje — rekla je. Prešli su preko vrha malog brežuljaka i on je zaustavio auto. Nekih osam devet kilometara dalje iz vjetrom šibanog ništavila jasno se uzdizala Masada.

— Vidite li terase urezane na vrhu? Tamo, na lijevo? Na tom je mjestu stari kralj Herod sjedio za vrijeme toplih večeri s debelom hatihom na svakom koljenu.

— S čim?

— Hatihom. Da vidimo... — Namiješila se. — Vi Amerikanci to zovete dobrim komadom.

Uzvratio joj je smješak i ubacio u brzinu. Auto se njišući spustilo niz lošu, krivudavu cestu. Masada je postajala sve veća. Uskoro je sa sve većim

iščekivanjem shvatio da je poput saća prošarana tamnim ustima spilja; tko zna koliko dubokim? Po prvi mu se put učinilo da nije bilo glupo doći ovamo.

U kolibi se nalazio hladnjak koji je bio star ali je radio, štednjak s dvije ploče, zahod u kojem je mlaz za ispiranje bio slab i tuš sa zahrđalom glavom. Namještaj je bio ili otrcan ili razbijen. Krevet je bio jednostruki vojnički ležaj.

— Dražesno je — rekao je. — Uzimamo.

Vadio je stvari iz auta kada je podigao pogled i ugledao kolonu naoružanih vojnika. S naporom je odnio kutiju s hranom u kolibu I odložio je na pod. — Pretpostavljam da su Izraelci?

Pogledala je kroz prozor i otišla do vrata. Bilo je oko dvadeset vojnika uključujući i dvije žene. Harry je odslužio vojni rok u američkom pješastvu te je s razumijevanjem promatrao kako se smještaju u hlad koji je činila koliba, osjećajući ponovno bolne noge, žareća pluća, tešku naprtnjaču koja je prijanjala uz mokru košulju na njihovim leđima. Dvije su vojnkinje bile privlačne unatoč znojnim mrljama i vojničkim kutijama koje su ih, pokrivene s pet čarapa, širile u struku. Otišao je do auta i izvao fotografski aparat.

Časnik se okrenuo od Tamar, povikao na hebrejskom, a zatim na engleskom: — Bez slika! Bez slika!

Odložio je aparat, no čovjek je i dalje psovao.

Harry mu je uzvratio pogled.

— Smiri se.

Tamar je nešto oštro rekla. Časnik je izdao zapovijed koja je izazvala gundanje. Nekoliko minuta poslije vojnici su otišli.

Kada su se vratili u kolibu, u tišini su odlagali namirnice.

— To baš i nije bila poduka iz demokracije, zar ne?

— Obećala sam mu da ću uzeti vaš film — rekla je.

— Nisam ni okinuo.

— Trebat ću film.

— Isuse Kriste.

Izašao je i donio fotografski aparat. Gledala je kako premotava film i vadi ga s postolja.

— Žao mi je što je propao — rekla je.

Prekapao je po torbi tražeći novi film. Naposljetku je sve iskrenuo na pod — donje rublje, košulje, tamno zeleni prsluk, čarape, džepna izdanja knjiga, film i nekoliko vreća s prljavim rubljem adresiranih na Deltu.

Pročitala je natpise i zapiljila se u njega.

— Šaljete vaše prljavo rublje u Ameriku?

Nije mu pao na pamet nikakav dobar odgovor.

— Bože moj.

— To ne radi ona. Šalje ga u praonicu umjesto mene. Odnijela je tavu i posudu za grijanje vode do sudopera i počela ih ribati. — Pod je prljav. Metla je tu.

— Naviknut sam na mali nered. Moja žena i ja živimo odvojeno.

— Koga je, do vraga, briga kako vi živite, gospodine Hopeman? — rekla je ribajući energično.

— Vidim da ste zauzeti — rekao je spretno. Uzeo je jedan od vojničkih pokrivača koji su bili složeni na ležaju. Stavio je dvije lepinje i nekoliko banana u torbu, osjećajući se više nego ikad kao muž koji bježi od kuće, izašao i uzeo rakiju iz auta. Zatim je krenuo stazom koja je vodila do vrha Masade.

Znao je da se staza zove Rimski prilaz zato jer ju je izgradila deseta legija kako bi mogla srediti malu skupinu Židova koji su bili posljednji oružani otpor Rimu u Judeji.

Drvene grede koje su Rimljani koristili kako bi poduprli prilaz još su uvijek trebale biti vidljive; kada je bio na trećini puta do vrha ugledao je neke od njih.

Zaustavio se i proučio drvenu građu. Izblijedila je, ali se inače doimala zdravom. Dvije tisuće godina u dobrom su je stanju održali sol i suhi zrak.

To ga je zapanjilo. Pravo drvo koje su ondje postavile ruke poput njegovih povezivalo ga je s nečim što se dogodilo prije dvadeset stoljeća.

U blizini su se nalazile crvenosive stijene, okrnjene planine čiji su vrhovi izgledali kao da ih je priroda odsjekla krivom sabljom. Sve su bile posute spiljama.

Kada se s mukom uspeo na ravan na vrhu prizor je bio sličan. Nebo i kamen. Nepotpune građevine čučale su poput podrma bombardiranih zgrada s tek pokojim nedirnutim kamenim krovom.

Puhao je vrući i suhi vjetar. Da li zbog vjetra ili uspona bilo mu je teško disati. U jednom od malih zdanja, u koje je unio stvari, bilo je tamno i svježije.

Nešto je malo prošuštalo pokraj njega i on se trgnuo.

— Oprostite. Salom, šalom, što god da jesi.

Sjeo je kako bi došao do daha. Dok su mu se oči navikavale na nejasnu tminu vidio je da su zidovi i strop obloženi debelim slojem očigledno veoma stare žbuke, žbuke koja se izlizala i bila zanimljiva pod dodirom. Pod je bio dobro nabita zemlja, hladna ali suha.

Rasprostro je pokrivač i zauzeo ga.

Kada je izašao kako bi istraživao osjetio je nešto novo. Osjećao se kao da ga netko gleda. Smiješno, rekao je samome sebi. No za nekoliko minuta podigao je pogled i vidio da nije smiješno.

Jasno ocrтана nasuprot neba na ruševini je stajala veoma crna koza I promatrala ga zabačene glave. Zapljeskao je misleći da će pobjeći no ona se nije ni pomaknula ni zablejala. Ili koze mekeću? Nastavio je hodati. Kada se okrenuo, koze nije više bilo.

Koliba koju je prisvojio bila je jedna u nizu sličnih kamenih građevina postavljenih na rubu stijene. Duboko dolje, nazupčena se gudura, posuta velikim oblim kamenjem, spuštala prema omladinskom hostelu, zgradi nalik štaglju koji je bio udaljen nekih osamsto metara.

U daljini je svjetlucalo rastaljeno olovo Mrtvog mora.

Nije vidio nikakav znak života u hostelu. Blizu hostela nalazila se žičara koja je vodila do vrha Masade, kabina je bila na dnu.

Tehničar je otišao kući, nema sumnje u Dimonu ili Arad. Bio je sam, prikovan u jarko narančastoj tišini u kojoj se čuo jedino vjetar. Bio je sam s Masadom.

Kretao se bez ikakvog cilja. Građevine koje su mu se na početku učinile sličnima bile su zapravo različite. Neke su kamene zgrade bile duge i niske, vjerojatno skladišta. Druge su bile nalik onoj u kojoj je ostavio stvari. Svaka od njih imala je u kutu ili uz zid malo otvoreno ognjište; neke druge, pak, imale su stube koje su vodile dolje, u ono što je, očigledno, nekad bila ritualna kupelj u kojoj više nije bilo vode. Neće mu trebati mikve za pranje. Bile su tu i dvije moderne građevine, ženska i muška, koje je prepoznao po smiješnom znaku WC-a. Ušao je i otvorio jednu slavinu, hladnom vodom zaplahnio ruke i lice i smočio glavu da se obrani od vrućine.

Na sjevernom vršku male zaravni nalazila se ruševna palača. Neki su podovi bili popločani mozaicima jednostavnih geometrijskih uzoraka. Stepeništem se spustio do srednje terase i istog trenutka shvatio zašto ju je Herod dao izgraditi. Bilo je to jedino mjesto na Masadi koje je bilo zaštićeno od sunca i vrućeg vjetra.

Stajao je u svježoj zavjetrini koju mu je pribavio mrtvi kralj I pogledom prelazio kilometrima obale i prirode. Neprijatelj bi bio viđen satima prije no što bi se približio.

Odavde je Harry vidio tri — ne, četiri — četverokutne ruševine rimskih logora. Oko Masade je bilo izgrađeno ukupno osam logora povezanih kilometarskim dugim kamenim zidom, kojeg je također lako razaznao.

Sedamdeset godina nakon smrti kralja Heroda, rimski garnizon na Masadi razorila je poput komandosa mala židovska diverzantska skupina, četiri godine nakon što su zauzeli utvrdu, Židovi iz Masade bili su posljednji koji su tvrdoglavo prkosili moći Rima.

Rimski guverner, Flavije Silva, došao je do Masade na čelu desete legije i tisuće pomoćnih postrojbi i radnika. Okružio je planinu logorima i zidom, prekinuvši tako svaku mogućnost bijega.

No čak i tako, opsjedateljima kojih je bilo petnaest tisuća trebalo je još tri krvave godine da svladaju branitelje kojih je zajedno sa ženama i djecom bilo 960. Kada je naposljetku dovršen rimski prilaz, a kraj rata bio na vidiku, Židovi su radije izabrali smrt nego rimsko ropstvo.

Harry je pogledao logor. Nije bilo znaka života. Zauzeli su ga, valjda, male životinje i kukci. No nije se osjećao ugodno kada je otišao s Herodove hladne terase i vratio se na vruću površinu Masade.

Sunce je već zapalo kada je došao do kolibe koju je doživljavao kao svoju. Sumrak je donio svježiji povjetarac. Male banane koje je to popodne Tamar kupila kao zelene imale su već mrlje po sebi. Očistio je jednu i zaključio da je slatka.

Pojavila se crna koza.

Polako je došetala u njegovu blizinu, a on joj je dobacio koru koju je progutala i razveselila ga. Kada je drugi put zagrizao u bananu, životinja je prdnula.

— Svinjo, miči se odavde! — povikao je.

No koza se spustila na trbuh. Harrzjevu je osjetljivost nadvladao osjećaj smiješnog te se nasmijao. Životinju su i dalje mučili probavni problemi; no shvatio je da je to ono što koze čine. Njegova je glad bila jača od izbirljivosti te su on i mrzovoljna životinja koju je mučila žuč podijelili lepinju dok je svjetlost iščezavala.

Povjetarac je donosio male đavolke od prašine. Oko njega se kamen postupno pretvarao u crno željezo. Ali ne zadugo. Mjesec nevjerojatnog izgleda dolebdio je polako s obzora, a on se osjećao kao pastir. Bacao je tako jasnu svjetlost da je uskoro vidio kao da je dan. Blago je osvjetljenje ublažilo površinu kamena. Izvukao je bocu izraelske rakije i dobrano potegao; bila mu je tako dobra da je povratio dah i još jednom snažno potegao iz boce. Svjetlucaње Mrtvog mora izgledalo je čvrsto kao da se po njemu može hodati.

U daljini, u Jordanu, vidio je kako se kreću dvostruke iskre, farovi. Pitao se kakav je čovjek daleki arapski vozač.

Odnio je bocu u kolibu, legao na pokrivač i još malo pio sve dok hladni tvrđi pod nije postupno postao mekaniji ali i topliji. Sjedio je kako bi uz trzaj skinuo majicu, a zatim odbacio tenisice, oslobodio se bermuda i gaća, te gol smireno utonuo u san.

Probudio gaje vlastiti kašalj. Grlo mu je bilo suho. Bilo mu je toplije nego ikad prije. Kada je izašao, mjesec je bio zaklonjen oblakom prašine koja je, čini se, slabim vjetrom dolazila s istoka. Prodirala je posvuda. Košulju je

odnio pod slavinu, namočio je i omotao oko glave. Kada se vratio u kolibu počela se sušiti.

— Harry!

— Ovdje sam. — Navukao je gaće.

Kašljala je. Uveo ju je u kolibu i dao joj rakiju, od koje se stresla ali je prestala kašljati.

— Što je to?

— Zove se šarav. Anticiklona iz Egipta.

— Zašto do vruga niste ostali dolje?

— Bojala sam se da ćete zalutati pri silasku. Nedaleko odavde neki se američki svećenik izgubio i poginuo.

Uzeo joj je lice i poljubio je. Njihovi su se jezici dodirnuli. Jednom je čitao novine u kojima je neki mladi čitatelj pitao:

— Je li francuski poljubac smrtni grijeh? — Kolumnist u srednjim godinama je odgovorio: — Ne, nije smrtni grijeh. No jasan je poziv na seksualnu aktivnost. — Kada su se ponovno poljubili njegov jezik je objasnio pitanje i odgovor. Nije se protivila kada joj je pomagao da skine sve osim košulje.

— Kako li se ono zvao američki svećenik? — upitala je sanjivo. — Biskup.

Je li mario kada su mu gaće pale na pokrivač? Otkopčao ju je i dodirnuo joj grudi prvo jednim, zatim drugim obrazom. Bradavice su joj bile mekane dok ih nije dodirnuo jezikom. Zatim su mu između zubiju postale veće nego što je očekivao.

Oboje su teško disali, koliko od šarava toliko i od strasti. Prašine je sada bilo i u kolibi i sve je bilo suho. Jedino je sredina njezinog međunožja bila vlažna. Odskočila je kada ju je dotaknuo. Uzeo ju je u ruke i spustio je, milovao joj bokove otkrivši nevjerojatni madež.

— Nemoj.

Usta su im bila mahnita. Dodirivao ju je dok joj se koljena nisu svinula, a onda ih je podizao sve dok nisu bila blizu njegovih ramena. Ušao je, propeo se, pronašao ritam nalik otkucajima srca nekog diva. Zatim brži, svaki put uz slabi zvuk usisavanja. Glavu su mu zarobile ruke. Na vratu su mu bila nježna usta, njezini su ga zubi grebli. Pratila je ritam. Odviše vješta, pomislio je nemoćno.

— Da, molim — rekla je.

Želio je da to bude sladostrasan kas. Pokušao je misliti na druge stvari. Porezne stope, dijamant za glumca. Rimljane koji čekaju ispod. Nije mogao disati kada je, oh, bože, prebrzo, ona zastenjala, a on pao s planine.

Ležali su i dahtali, povlačeći ustima usne onog drugoga sve dok nije shvatio da je cijela njegova težina na njoj. Podigla je ruku i vrškom prsta slijedila obris njegovih kapaka, nosa, nosnica, unutrašnjosti usana. Prešla preko njegovog jezika.

— Biskup Pike — rekla je.

Kada se ponovno probudio, na njegovom je satu bilo četiri i četrdeset. Bio je sam. Vani je bilo nesnosno vruće no zrak je bio čist, šarav je prošao. Preko pustinjske ravnice vjetar je nosio prašinu poput magle.

U zahodu se dugo prao spužvom što mu je pomoglo. Na povratku je pogledao preko zida blizu rimskog prilaza i vidio je ispred kolibe. Blijedo je svjetlo bilo okrutno prema njezinim bedrima koja su bila teška čak i za tako duge noge. Bila je sagnuta ponad lonca postavljenog na kamenu i prala kosu. Bila je pretamna. U sljedećem trenutku poželio je gledati njezina usta, koščatu krivulju njezinog nosa, način na koji se ponekad smijala očima, a ponekad ne.

Masadaine zračne struje bile su čudne; čuo je kako je zapljusnula voda kada je ispraznila lonac, a zatim kako je lonac zazvečao kada je udario o kamen.

Počelo se pojavljivati sunce. U kolibi je izvadio crveni kamen iz torbe i prinio ga oku, usmjeravajući pogled kroz granatov istrošeni prozorčić na svjetlost.

Svijetlilo je poput... čega? Toplog oka dobronamjernog Boga. Tigre, tigre, svijetli plame, pomislio je. To su bile riječi koje su najviše nalikovale blagoslovu, a kojih se mogao sjetiti, no zvučale su neobično utješno dok je tonuo natrag u san.

EIN GEDI

Kada je s naporom spustio svoje stvari niz Rimski prilaz nije bilo ni nje ni auta no na nezaključanim vratima kolibe nalazila se poruka:

Vraćam se uskoro. Sok je u hladnjaku. T.

Možda je hladnjak marke Amkor, koji je bio izraelski odgovor na američki General Electric, bio najstariji koji je vidio. Natočio si je čašu soka od naranče i popio je dok je proučavao njezine stvari. Na njezinoj je naprtnjači ležao čisti grudnjak; na prozorskoj dasci ležalo je ostalo osušeno rublje na hrpi, na vrhu koje su bile, u kuglu složene, bijele čarape i presavijene pamučne gaćice. Izlizana knjiga tiskana na arapskom bila je bačena na pod blizu njezinog kreveta.

Savijala je tubu zubne paste.

Opet ju je kradomice promatrao.

U nedostatku pametnijeg posla izvadio je iz torbe fotokopije Bakrenog svitka. Zavalivši se na krevet počeo ih je proučavati. No čitao ih je i čitao; nije razumijevao ono što su govorili.

Bilo mu je drago kada je začuo auto. Kada je ušla, doimala se užurbanom ali dobro raspoloženom, kosa joj je bila spletena u čvrstu punđu kao i kada ju je prvi put vidio. Tako mu se sviđala. Na sebi je imala kratke hlačice i staru vojničku košulju čije je krajeve zavezala u čvor koji je izgledao poput stisnute šake ispod njezinih grudi.

— Erev tov. Ti si spavalica.

— Šalom. Gdje si bila?

— U Aradu. Da telefoniram. Tvoj je prijatelj monsijor imao više sreće od nas.

— Oh? — Pridigao se i sjeo.

— Da, sinoć se u Betlehemu susreo s nekim.

— S Mehdijem?

Slegnula je ramenima.

— Sredovječnim debelim muškarcem. Našli su se ispred crkve Rođenja Isusovog u osam i četrdeset pet navečer gdje su stajali i razgovarali možda pola sata. Potom je monsijor ušao u crkvu. Zapalio je tri voštanice i oko sat vremena molio.

Nekoliko minuta poslije, odvezao se šerutom natrag u Jeruzalem.

— AMehdi?

— Otišao je iz Betlehema u plavom mercedesu koji je registriran na neku uvoznu tvrtku iz Gaze, gotovo sigurno lažnu. Auto je otišao prema jugu. Pratile su ga nekoliko stotina kilometara. Gotovo do Eilata gdje je prešao granicu s Jordanom.

Složili su se da će ga Mehdi, dođe li, potražiti na Masadi, a ne u maloj kolibi blizu podnožja. Nakon što su doručkovali sir, lepinju i kavu toliko jaku da su je jedva popili, popeo se opet Rimskim prilazom. Unatoč vrućini na visoravni je bilo turista. U pogonu je bila žičara koja je vozila s istočnog podnožja gdje su se zaustavila dva turistička autobusa. Pridružio se skupini oznojenih Židova iz Chicaga koji su sjedili u sjeni starog skladišta dok im je rabin pričao o vatrenim braniteljima. Rabin je pomiješao neke važne činjenice no to je očito primijetio jedino Harry. Na kraju je pripovijedanje završilo, a ljudi iz Illinoisa su stali u red pred žičarom i otplovili iz njegovog života. Kada se kabina žičare vratila, zamijenila ih je skupina iz Readinga iz Pennsylvanije. Pennsylvanijski je rabin bio mlad i bolje pripremljen od starijeg kolege iz Chicaga no govorio je ozbiljno i pedantno zbog čega je Harry poželio otići u muški WC i ostati ondje dok propovijed ne završi. Od Yosefa Mehdiya nije bilo ni traga ni glasa.

Bilo je to veoma dugačko poslijepodne.

Kada se spustio do kolibe, Tamar je pripremila večeru, salatu i falafel koji je bio toliko žestok da je pojeo najmanje što je mogao, a da je ne uvrijedi. Pojeo je i posljednju bananu kako bi utažio glad.

Iskrivila je lice kada je u kavu stavio mlijeko iz konzerve.

U kolibi je bilo nesnosno. U sumrak su iznijeli deku van, a ona uzela gitaru i počela pjevati na arapskom. Glas joj nije bio tako dobar kao svirka ali je imao nešto što ga je dotaknulo. Legao je blizu nje i osjećao žgaravicu dok je padao mrak.

— O čemu se radi u pjesmi? — upitao je kada je prestala pjevati.

— Mlada će se djevojka udati. Večer prije, zabrinuta je zbog muškarca. Je li star? Je li mlad? Pije li? Hoće lije tući?

Kada se nasmijao, odmahnula je glavom.

— Ti ne možeš razumjeti — rekla je.

— Razumjeti što?

— Kulturu u kojoj se premlade djevojke udaju. Rađaju prije no što su im tijela spremna. U mojim godinama ostare.

Vidio je da je veoma ozbiljna.

— Kako si ti tome umakla?

— Jedva. Učitelj je uvjerio mojeg oca da moram ići u srednju školu. Popustio je, mislio je da bih onda mogla dobiti mjesto u dućanu. No

izbezumio se kada sam se upisala na fakultet. Rekao je da nijedan muškarac neće oženiti ženu koja toliko zna.

Ispružio je ruku i dotaknuo joj lice.

— Tri sam godine bila u zahlađenim odnosima s ocem. To nam je nanijelo veliku bol.

Jadna Tamar.

— Očevi — rekao je misleći s nelagodom na Jeffa. — Kada sam bio dječak, otac me svakog ljeta slao u ljetni kamp kao što i ja šaljem svojeg sina. — Nije znala što je to ljetni kamp; morao joj je objasniti. — Moj je otac želio da usavršim jezične vještine te sam mu svakog dana morao napisati pismo na hebrejskom. On meni nikada nije poslao pismo već bi svakog dana dobivao pismo koje sam ja njemu poslao, s gramatičkim i pravopisnim ispravkama.

— Jadni Harry.

Uzeo je gitaru. Znao je odsvirati samo nekoliko bendžo akorda. Otpjevao je verziju pjesme *Found a Million-Dollar-Baby in a Fiveand- Ten Cent Store*, a ona je pljeskala. Morao joj je objasniti što to znači. On je nju zamolio da ga nauči arapsku pjesmu.

— Poslije. — Uzela mu je gitaru i pomnjivo je skonila.

— Slatki Harry — rekla je koji trenutak poslije.

Pustila je kosu. Škakljala ga je kada je kleknula iznad njega. Obasula ga je brzim, vlažnim poljupcima. — Samo uživaj — rekla je. — Ne misli na gramatiku i pravopis. Ne moraju biti savršeni. — Pa su stoga bili.

Sljedećeg je jutro zrak bio grozničav. Uznemirio se pri pomisli da se vraća šarav, no Tamar je odmahнула glavom.

— To je samo vrući dan.

— Mehdi neće doći ovamo po ovoj vrućini.

— Možda će upravo tada odlučiti doći — rekla je zamišljeno.

— Nek' ide do đavola. — Osjećao je laganu vrtoglavicu. Izašao je, sjeo u auto i upalio klimu. Kada je izašao iz auta, bilo mu je još gore.

Ušao je u kolibu i rekao joj da se ide osvježiti u Mrtvo more. Napravila je grimasu.

— Ne bi ti se svidjelo. Sol ti ulazi u sve otvore. I najmanja ogrebotina peče. — Nasmiješila se vidjevši njegov očaj. — U redu. Odvest ću te na bolje mjesto, Harry.

Odvela ga je prema sjeveru, petnaestak kilometara daleko, do zelene oaze u Ein Gediju.

Kada su izašli iz auta ispod palmi, zrak je bio svježiji. Stazom ga je odvela do vodopada koji je svjetlucao padajući u sjenovito jezerce.

— Vodom iz kišovitog dijela zemlje navodnjavaju se podzemni dijelovi ovog područja. Zimi vodopad grmi. Sada je malen.

Nije trebala opravdavati mjesto. Skinuo se u tren oka i ušao u jezero za koje se ispostavilo da je toplo što je bio šok.

Nasmijala se.

— Vrući izvori. — Svoju je odjeću uredno složila na donju obalu. Male su joj ribice bljeskale između nogu. Ležao je na pjeskovitom dnu i puštao da ga voda zapljuskuje po licu. Ona je donijela sapun i prala kosu ispod slapova. Oprala je i njegovu kosu.

Bilo je to divno mjesto za vođenje ljubavi, no odmakla je glavu kada ju je pokušao poljubiti.

— U blizini je kibuc. I terenska škola Društva za očuvanje prirode. Svakog trenutka netko može doći.

— Odviše si praktična — rekao je nasmiješivši se.

Tijela su im se brzo osušila na zraku. Kada su se obukli osjećao se bolje.

— Zar ti nisi praktičan čovjek?

Okrenula se prema njemu dok je zakopčavala košulju.

— Harry, nećeš sve pokvariti, zar ne? Nećeš postati nepraktičan? Nećeš postati ozbiljan?

To ga je iznenadilo. Nije mu bilo ni na kraj pameti da razvije ozbiljan odnos s njom.

— Ne želim se tako osjećati ni prema kome — rekla je. — Nikad više.

— Bit ćemo prijatelji. Koji uživaju koristiti jedno drugoga — rekao je. — Je li to praktičan opis?

Nasmiješila mu se.

— Vrlo praktičan.

— Ne brini, dakle, o obvezama.

— Bez gramatike i pravopisa — rekla je. Prišla mu je i lagano ga poljubila upravo kada su se pojavila tri muškarca sa sabljama, iza kojih je išao četvrti gurajući tačke pune presadnica banana. Svi su se srdačno pozdravili. Tamar mu se nedužno nasmiješila.

Divio se prelijepim stablima datulja dok su išli prema autu.

— To je značenje tvog imena.

— Da, tamar, palma. Ovo se mjesto nekoć zvalo Hazazon-Ta-mar, što znači mjesto na kojem obrezuju palme. Kad smo učili zemljopis nikada mi nije bilo teško zapamtiti ga. Mislila sam o njemu kao o mjestu na kojem me šišaju.

Bilo mu je mrsko napustiti oazu. Polako je, kroz izmaglicu od vrućine, vozio prema Masadi. Nadao se da Mehdi nije dolazio za vrijeme njihovog odsustva. Potom mu je bilo posve svejedno.

Čovjek je brzo postajao apstrakcijom; nije više bio siguran da postoji neki određeni Yosef Mehdi.

Uzeli su voće, lepinju i vrč limunade i ponovno se popeli na visoravan. U svježini Herodove terase Tamar se bacila na pisanje izvješća za muzej. Osjećajući da mora biti vidljiviji, Harry je pronašao sjenovito mjesto u blizini iskrcavališta žičare. Počeo je još jednom iščitavati kopije Bakrenog svitka.

Kada je došao negdje do polovice naišao je na odlomak od kojeg mu je zastao dah. Pročitao ga je još jednom, pa onda još jednom.

Pohitao je do Herodove terase.

— Možeš li mi, molim te, prevesti ovu frazu?

Tamar ju je pomnjivo izučavala.

— Čini se da piše haj a karut.

— A ne haj a koret!

— Moglo bi biti i haja koret. Budući da se samoglasnici ne pišu, odlučuješ sam.

— Točno. — Posve je zaboravio na vrućinu. — Pa, čitao sam to kao haja koret, aktivni glagolski oblik. — Pokazao joj je svoje zabilješke.

— Ovako sam prevodio odlomak:

Na mjestu na kojem stabla postaju rijetka, u blizini tijeska za grožđe u podnožju nižeg od dva brežuljka na istoku, zakopan u glini na dubini od dvadeset tri lakta čuvar je zlata.

— Pretpostavimo li da je to haja karut umjesto haja koret — pasivni glagolski oblik umjesto aktivnog — i dodamo li zarez, dobivamo ovo.

Na mjestu na kojem se režu stabla, u blizini tijeska za grožđe u podnožju nižeg od dva brežuljka na istoku, zakopan u glini na dubini od dvadeset tri lakta čuvar je zlata.

Tamar gaje pogledala.

— Mjesto na kojem se režu stabla?

Klimnuo je hotimice miran.

— Hazazon-Tamar. Gdje se podrezuju palme — rekao je.

Kada je zamrlo prvo uzbuđenje, posvađali su se. On se želio odmah vratiti u Jeruzalem kako bi rekao Davidu Lelsau da je otkrio gdje se nalazi geniza.

— Moramo ovdje čekati Mehdija.

— A što ako ne dođe?

— A što ako dođe? Za genizu je svejedno hoće li nakon dvije tisuće godina još nekoliko dana biti u zemlji.

— U tih nekoliko dana netko drugi može to prevesti. Pogledala ga je.

— Ne razumiješ.

— Mislim da počinjem — rekla je.

Te su večeri razgovarali samo kada je bilo nužno. Za večeru im je otvorila konzerve masnog janječeg variva, nakon čega je slijedilo još guste kave. Nije komentirao ali je vidjela njegovu reakciju.

— Sutra bi ti mogao pripremiti jelo — rekla je mirno.

Te je noći spavala okrenuta prema zidu poput srdite supruge. On je održavao ravnotežu na vanjskom rubu ležaja izbjegavajući njezina bedra, kojima se počeo posebice diviti. Ona je hrkala što je bio odvratn zvuk. Rekao je samome sebi kako se ne mora brinuti da će početi ozbiljno shvaćati njihov odnos.

Ujutro se rano vratio na visoravan. U relativnoj svježini jedne od kamenih koliba razmišljao je nad kopijama svitaka. Svaka od njegovih zagonetki može se odgonetnuti pomoću malenog ključa poput onoga kojeg mu je ona dala otkrivši mu staro ime pustinske zajednice.

Nije dovoljno znao.

Leslau je znao više ali nije mogao ništa učiniti. Suočio se s činjenicom kako, zapravo, ne želi pomoći Leslau. Mogućnost da taj posao postane njegov bila je mala ali je unatoč tome čeznuo za njom.

Ugledao je kako netko izranja sa Zmijske staze, mišićavi, zdepasti muškarac u žućkastosmeđim hlačama i bijeloj košulji bez rukava koja mu je oko vrata bila otvorena. Koža mu je bila tamna, a gornju su mu usnu krasili uredni brkovi u arapskom stilu. Besciljno se motao po visoravni baš kao što čine turisti i njuškala krećući se prema Harryju.

Kada je došao do njega zaustavio se i klimnuo.

— Šalom — rekao je Harry.

— Bok. — Čovjek je dotaknuo okvir vrata od kolibe. — Lijepi su ovi zidovi, zar ne? Jednostavni i čvrsti. Znali su što rade.

— Potrajali su.

Obazreo se oko sebe.

— Trebam se ovdje naći s nekim.

— Ah. — Harry je uzdahnuo. — I ja.

Čovjek se nasmiješio.

— Pametno ste učinili kad ste odlučili čekati u hladu.

— Ja sam Hopeman.

— Što?

— Harry Hopeman. Iz New Yorka.

— Oh. — Oprezno je prihvatio Harryjevu ispruženu ruku.

— Lew Friedman. Cincinnati.

Više se razbjesnio nego što mu je bilo smiješno.

— Hej. Eno je. EMILY! — Mahnuo je plavokosoj djevojci.

— Otišla je okolo kako bi se mogla popeti lakšom stranom dok sam se ja popeo Zmijskim putem.

— Pametno. Uživajte. Šalom-šalom.

Ostavši još jednom sam, sjeo je na umirujući zemljani pod I prekrizio noge poput arapskog šegrta. Iako mu se činilo da je mogućnost da odgonetne još jedan odlomak jednaka onoj da skrši Masadu, pročitao ih je jednog po jednog, pokušavajući s istoznačnicama i mijenjajući interpunkciju čekajući pri tome da dođe čovjek po imenu Yosef Mehdi i odvede ga onamo gdje bi mogao kupiti Caba dijamant ili možda biti razapet na križ zbog grijeha.

Jedan za drugim došla su tri turistička autobusa. Mali ga je dječak pitao prodaje li nešto. Prolazeći pokraj kolibe, ljudi bi većinom pogledali unutra kao da je neka nezanimljiva životinja u zoološkom vrtu.

Do sredine popodneva svi su otišli. Kabina žičare se otvorila i iz nje je izašao samo jedan putnik, krupni muškarac koji je dahćući krenuo prema njemu. Na licu je imao izraz tako bolnog zadovoljstva da je Harryju bilo jasno da je došao na Masadu kako bi do vijeka mogao momcima u hramu pričati kako je svoj tefilin stavio u najstariji šul na svijetu. Njegova se crna kipa vragolasto nagnula kao u mušketira, u ruci je čvrsto držao pretrpanu talit torbu od plavog baršuna na kojoj je srebrnim koncem bila izvezena židovska zvijezda, kvrgavu torbu kakvu je nosio i njegov otac.

Mogao je sa sigurnošću pretpostaviti da je uz sidur, molitveni šal I paket smotanih prezervativa u torbi bio i paketić žvakaćih guma, naranča ili jabuka, možda i paket tableta protiv žgaravice. Harry se nasmiješio kada mu se približio.

— Ondje je, preko.

— Što to?

— Sinagoga.

Čovjek je odložio talit torbu na zemlju i ispružio punašnu I manikiranu ruku. — Ja sam Mehdi, gospodine Hopeman — rekao je.

Smjestio se na zemljani pod uz stenjanje i uzdisanje i skrušeno se nasmiješio.

— Vi nemate problema s težinom pa ne možete shvatiti.

Harry je fasciniran odmahnuo glavom.

— Imate li dijamant?

— Kod sebe? Ne.

— Kada ga mogu vidjeti?

Mehdi je skrenu pogled.

— Postoje poteškoće. Harry je čekao.

— Moramo se dogovoriti oko minimuma.

— Harry je bio šokiran.

— Minimalne ponude?

— Da. Dva milijuna, tristo tisuća dolara.

Odmahnuo je glavom.

— O minimalnim ste nas ponudama trebali obavijestiti prije no što sam otišao iz New Yorka.

Čovjek je klimnuo, ispričavajući se i mrmljajući kako tome nema pomoći.

— Slušajte. U proteklih dvadeset godina prodali ste barem četiri dragulja. Još uvijek imate određeni broj dijamanata koje nesumnjivo kanite prodati u budućnosti, jednog po jednog.

Mehdi je mirno trepnuo.

— Čini se da znate mnogo toga o meni.

— Znam. — Nagnuo se prema naprijed. — Obećavam vam. Budete li se nepošteno ponijeli prema meni učinit ću sve što je u mojoj moći da vam postane izuzetno nezgodno prodavati dijamante bilo gdje u zapadnom dijelu svijeta.

— I ja znam tko ste vi, gospodine Hopeman. Znam koje je vaše mjesto u industriji dijamanata. No ne volim prijetnje.

— Ja ne prijetim — rekao je Harry. — U uredu uprave svake burze dijamanata postoji dugački stol za razgovore. Oko njega se okuplja posebna skupina sudaca. Ako takva vrsta suda potvrdi pritužbu protiv neke osobe, toj se osobi može zabraniti da posluje s priznatim trgovcima diljem svijeta. To ne znači da ne može prodavati manje skrupuloznim kanalima. No sukladno tome, zarada će mu biti manja.

— Dovukli ste me preko pola svijeta. I prouzročili nemale smetnje i neugodnosti. Obećali ste mi da ću zauzvat ispitati dijamant Caba I dati za njega ponudu. Očekujem da ćete mi dopustiti da učinim upravo to. — Izvadio je crveni granat iz aktovke i stavio ga blizu Mehdiya.

— Bezvrijedan.

— Nije, sigurno — rekao je Mehdi.

— Opisali ste ga kao kamen od povijesnog značaja. Imate li dokaza? Nekakvu dokumenataciju?

Čovjek je odmahnuo glavom.

— Uvijek se navodio kao kamen iz biblijske ere.

Harry je progundao.

— Nije posve bezvrijedan. Nudim vam sto osamdeset dolara za ovaj granat.

Mehdi je klimnuo.

— To je vaše, dar. Vidite, vjerujem vam. Dajte da između nas vlada povjerenje.

— Povjerenje? — Izjedala ga je slutnja da bi to istodobno moglo biti prokletstvo kao i blagoslov. — Držite me u pričuvi. Nitko neće platiti tu cijenu. Mislim da ste u pregovorima s drugim kupcem i da je dio cijene politički.

— Kakva mašta! Odviše pretpostavljate, gospodine Hopeman.

— Možda.

— Žalim zbog smetnji. Iskreno. Otiđite u hotel gdje će vam biti udobnije. Javit ću vam se za dva dana. Svečano obećajem.

— Ne, ne. Dosta mi je čekanja u nevjerojatnim mjestima. Pišite mi.

Kod American Expressa, Jeruzalem.

Mehdi je klimnuo.

— Ostajem u Izraelu još osam dana. To znači da imate cijeli tjedan plus jedan dan da dobijem pismo. Ako mi se do tada ne javite, vraćam se u New York i ulažem pritužbu. — Potražio je Mehdijev pogled. — Politika vas je jednom upropastila. Može vas upropastiti opet.

Mehdi je s mukom ustao. Harry nije znao je li mu u očima divljenje ili prezir. — Šalom, gospodine Hopeman.

— Selam alejkum, gospodine Mehdi. — Rukovali su se.

Kada se kabina žičare počela spuštati, pokupio je svoje stvari i spustio se prilazom. Tamar je brzo podigla pogled kada je ušao u kolibu. — Onda?

Ispričao joj je.

— Misliš li da smo u neprilici?

— Mislim da se dogovorio s Arapima. — Obazreo se po otrcanoj kolibi i uzdahnuo. Može barem otići odavde. Iz ove situacije.

— Što je to što mu oni mogu ponuditi, a što mi ne možemo? Harry je već ubacivao prljavo rublje u svoju torbu.

— Čast — rekao je.

Dok su se vozili predgrađem Jeruzalema pitao ju je želi li ići u hotel.

— Ne. U moj stan — rekla je. Govorila mu je kuda da ide. Auto se zaustavilo ispred bijedne kamene zgrade u ulici bijednih kamenih zgrada.

— Da ti pomognem?

— Torba je mala. Gitara nije teška.

— Dobro. Uskoro ću te nazvati. Nasmiješila se bez ljutnje. — Zbogom, Harry.

Ured Davida Leslaua bio je zatvoren kada je telefonirao.

Obično je Harry bio izbirljivi hotelski gost. Sada mu se soba činila nevjerojatno čistom i prostranom. Mnogo je vremena proveo pod tušem, a

zatim pomnjivo naručio večeru u sobu: ukuhanu piletinu, salatu od gljiva i šampanjac. Nakon obroka, bijele plahte i dobar madrac bili su čulno iskustvo.

No nije spavao.

Čuo je dizalo. Glas u hodniku, zujanje klima uređaja. Zavijanje električnog motora negdje dolje u hotelu. Sam na Masadi nije bio usamljen. U Jeruzalemu se odjednom osjećao uciviljenim.

Izašao je iz kreveta i uzeo bilježnice. Otvorio ih je na opis Inkvizi-
cijskog dijamanta i počeo čitati riječi Alfreda Hopemana napisane prije četrdeset godina u Berlinu.

Vrsta dragog kamena, dijamant. Promjer, 4,34 centimetra. Težina, 202,94 karata. Boja, jarkožuta. Specifična težina, 3,52. Tvrdoća, 10. Jednostruki lom, 2,43. Oblik kristala, heksaoktahedron; ovaj je dijamant rezultat dvostrukog spajanja dva velika hemihedralna kristala. Komentari: Ovaj je dragi kamen dobre kvalitete no njegova golema vrijednost proizlazi iz njegove veličine i povijesti Nebrušeni oktahedralni dijamanti izbrazdani su, bez iznimke, trokutastim šupljinama. U ovom brušenom dijamantu nema takvih šupljina. 72 fasete su prekrasno ravne. Omjer vrha i oboda, kao i oboda i ploče izvrstan je. Dijamant ima vatru, ali njezin puni potencijal kao ni potencijal jarkožute boje nisu vidljivi u obliku briolette, kruškoliko brušenom kamenu omeđenom fasetama sa svih strana. Pa ipak, dijamant izaziva strahopoštovanje i najbolji je primjer ranog perioda. Prije petsto godina izbrusile su ga ruke vještog majstora.

KAMEN ZA SVETOG OCA

Dijete koje je sazrijevalo bilo je poput dinje u trbuhu njegove žene zbog čega se Anna teško kretala dok je obavljala svoje zadaće. No unatoč tome, podovi male kuće bili su jednako bijeli kao i podovi u svim drugim kućama u Ghentu. Njihov sin Isaac bio je toplo odjeven i redovito hranjen, vatra na ognjištu bila je uvijek ili zapretna ili u plamsaju.

— Zašto ne možeš predahnuti? — upitao ju je Vidal zlovoljno.

— Dobro sam. — Odjeknulo je zvono s ulaznih vrata te je izašla iz njegove radionice.

Uzdahnuo je. Mali bijeli dijamant na stolu ispred njega imao je po sebi tragove tinte koji su se stalno mijenjali kada je na škrljencu iznova računao. Nije baš brzo mislio; nitko to nije znao bolje od njega. Um mu nije bio slab, hvala Najvećemu, no nije bio ni one vrste koja je njegovom bratu Manassehu dopuštala da bude rabin i učenjak ili koja je pokazala njihovom pokojnom stricu Lodeycku, počivao u miru, tajne brušenja dragulja koje su spasile njihovu obitelj u tim nemirnim vremenima. Juliusove su ruke bile sigurne i spretno, no nešto gaje sililo da provjeri svoje račune desetak puta prije no što bi postao siguran u ono što kani učiniti

Anna se vratila.

— Tu je redovnik.

— Benediktinac iz opatije?

— Dominikanac, Juliuše. — Bila je uznemirena. — Kaže da dolazi iz Španjolske — rekla je.

Nitko osim Anne nije smio vidjeti njegovu radionicu. Otišao je u sobu koja je gledala na ulicu, a u kojoj gaje posjetitelj Čekao pokraj vatre. — Želim vam dobar dan. Ja sam Julius Vidal.

Čovjek koji se predstavio kao Fra Diego predao mu je dar, dvije boce španjolskog vina. Bio je naviknut na zagasito smeđe halje mjesnih redovnika; redovnikova crna halja oživjela je prošlost i šokirala ga.

— Prevalio sam veliku udaljenost da vas vidim, dolazim iz samostana u Segoviji. Naš prior, Fra Tomas, želi vam povjeriti obradu jednog dijamanta u Leonu.

Julius se namrštio. — Možda dijamanta grofa De Coste?

— Taj je dijamant darovan Svetoj majci crkvi.

— Tko joj ga je darovao?

Fra Diego je napuóio usne.

— Esteban de Costa, grofLeona. Bit ée to dar našem Najsvetijem ocu u Rimu.

Vidal je klimnuo glavom, uvjeren da fratar zna kako ga je grof De Costa dvaput pozivao u Španjolsku stoje on oba puta odbio. — Vaš mi prior ukazuje odviše veliku čast.

— Ne. Vi ste već izbrusili dijamant koji su nosila trojica papa. Vidal je odmahnuo glavom. — Bio sam mlad, još sam učio zanat. Povlačio sam crte ondje gdje mi je rođak rekao da ih povučem. Brusio sam ondje gdje mi je stric rekao da brusim. Da bi se obradio kamen kao što je onaj kojeg opisuju De Costini poslanici nužna je vještina jednog Van Berquema.

— Lodewyck van Berquemje mrtav.

— Njegov sin Robert, moj rođak i mentor, živ je.

— U Londonu, gdje, kao što dobro znate, Henryju VII pruža draguljarske usluge. Englezi su začarali Nizozemsku. Koriste vaše proizvode i vaše majstore kao da su njihovi — rekao je redovnik mrko.

— Pričekajte dok ne završi posao za kralja Henruja — savjetovao je Vidal.

— Nema vremena. Papa Aleksander se rodio u Valenciji a star je I bolestan. Dar mora biti predan dok je Španjolac još uvijek papa. — Fra Diego je odmahnuo glavom.— Zar niste nestrpljivi da odete odavde, Senor? Vi ste iz našeg lijepog Toleda, zar ne?

— Sada sam odavde. — Skinuo je uokvirenu povelju sa zida i dao je redovniku da je pročita. Potpisao ju je Filip austrijski a njom se potvrđivalo da su Julius Vidal, njegova obitelj, imetak i nasljednici pod zaštitom Habsburgovaca i Burgundije.

Fratar ju je proučavao vidljivo impresioniran.

— Zar vaš otac nije bio Luis Vidal, štavilac kože u Toledu?

— Otac mi je mrtav. Bio je trgovac kožom koji je upošljavao mnogo štavilaca. — Španjolci ne znaju kako se pravi koža otkako su protjerali Židove, poželio je dodati.

— A njegov je otac bio Isaac Vidal, trgovac vunom iz Toleda...?

Julius nije ništa rekao. Postao je oprezan.

— ...Čiji je otac Isaac ben Yaacov Vitallo, glavni rabin iz Genove?

Pogledali su se. Viđala je počela svrbjeti koža. Klerik nije odustajao.

— Je li istina daje vaš pradjed bio Isaac Vitello, glavni rabin u Genovi?

— I što s tim?

— Zna li kako se punim imenom zove moj prior iz Segovie?

Vidal je slegnuo ramenima.

— Fra Tomas de Torauemada.

— *Veliki Inkvizitor.*

— *Ah. Upravo taj. Uputio me da vam kažem kako je Don Hose Paternov de Mariana zatočen u Leonu.*

Vidal je odmahnuo glavom.

— *Ništa vam ne znači to ime ?*

— *Što bi trebalo značiti?*

— *Bivši profesor botanike i filozofije znanosti na sveučilištu u Salamci?*

— *I? — Srdito je promrmljao Vidal. Bilo mu je dosta tog svećenika.*

— *Praunuk onog Isaaca ben Yaacova Vitalla, glavnog rabina iz Genove ?*

Vidal se nasmijao.

— *Vaša inkvizicija bi mogla naći i boljeg svjedoka od mene — rekao je.*

— *Nikad nisam čuo za tog... srodnika.*

No i da ga poznajem, ništa vam ne bih rekao.

Fra Diego se nasmiješio.

— *Nisam došao tražiti da svjedočite. Ima dovoljno dokaza.*

— *Za što? — upitao je Vidal.*

— *On je converso koji je skrenuo s puta kršćanstva.*

— *Judaizirao se ?*

Fratar je klimno.

— *Prvi je put maknut s mjesta profesora i osuđen da osamnaest mjeseci nosi pokajničku halju, sanbenito. Ovo je drugi prekršaj. Ublažit će ga nesumnjivo vatra u Činu vjere.*

Vidal je s naporom zadržavao vlast nad sobom. — Prešli ste sav taj put da mi kažete kako ćete spaliti još jednog Židova?

— *Mi ne spaljujemo Židove. Spaljujemo kršćane koji osude sami sebe tako što se ponašaju kao Židovi. Rečeno mi je da vam kažem... — Fratar je pomnjivo birao riječi. — Izbrusite li dragi kamen za papu bit će posebno blagi.*

Vidal ga je pogledao s mržnjom.

— *Prokleti bili. Nije mi u rodu.*

Izraz lica fratara Diega upozoravao ga je da mu nije drago što mu se Židov obraća na taj način. — Don Jose Paternov de Mariana Moje sin fratara Antona Montora de Mariane koji je prije preobraćenja na kršćanstvo i zaređenja bio rabin Feliz Vitallo iz Častile. Fratar Anton bio je sin Abrahema Vitalloa, trgovca vunom iz Aragona. Koji je bio sin Isaaca ben Yaacova Vitalla, glavnog rabina iz Genove?

— *Ne idem!*

Fratar Diego je slegnuo ramenima. Izvadio je pergament iz vrećice i stavio ga na stol.

— *Kako bilo. Zapovjedbno mije da vam predam ovu propusnicu za siguran prolaz kroz Španjolsku koju je potpisao sam fratar Tomas i da pričekam neko razumno vrijeme kako bi vi razmislili o poruci. Vratit ću se, Senor.*

Kada je otišao, Vidal je stao ispred vatre. Za vrijeme bolesti koja je dokrajčila Lodewycka van Berauema netko ga je upitao za zdravlje.

Julius se sjetio što je njegov stric odgovorio. Židov još uvijek diše I osjeća. Ima, dakle, nade.

Iznio je dvije boce koje je fratar ostavio i ispraznio ih. Španjolsko je vino na snijegu izgledalo kao krv.

Anna je došla iz stražnjeg dijela kuće.

Uzdahnuo je. Kada ju je zagrlio budućnost ga je udarila u prepone.

— Moram otići u Antwerp vidjeti Manašea — rekao joj je u kosu.

— To, jasno, ne dolazi u obzir — rekao je njegov brat. Svladalo ga je olakšanje. Klimnuo je.

— Pa ipak, žao mi je što nismo u moći pomoći tom De Mariani

— Što itko može učiniti za ikoga? — rekao je ogorčeno. — Prokleti Dominikanac nesumnjivo laže. Da nam je De Mariana doista u rodu to bismo znali.

— Ne sjećaš ga se? — rekao je Manaše tiho.

— ...A ti?

— Njegovog oca. Sjećam se da je naš otac proklinjao rođaka koji je nekoć bio rabin, a nakon masakra 1467., postao svećenik kada su se mnogi preobratili kako ne bi umrli.

Sjedili su u maloj sinagogi bez riječi .Neka je starica ušla noseći u košari od trstike očerupano pile.

Pokazala je Manašeu slezenu i nestrpljivo čekala dok je on razmatrao je li pijetao košer ili ne.

Julius ga je promatrao s ogorčenjem. On je bio stariji brat. On se trebao sjećati stvari kojih se Manaše nije mogao sjetiti. Njihove zamijenjene uloge pojačavali su njegovu svijest o vlastitoj umnoj sporosti.

Ubrzo je žena zadovoljna othramala.

Manaše je sjedajući uzdahnuo.

— U Španjolskoj bi bila spaljena za to jer pita je li ptica dovoljno čista da se pojede.

— Mi ne bismo bili živi da nam rođaci nisu pomogli. Ako je naše krvi..

Pogledali su se. Manaše ga je uzeo za ruku i držao je, što nije učinio otkad su bili dječaci Julius je s užasom shvatio da je antwerpski rabin dobrano preplašen.

— Što se Anne i mog Isaakela tiče...

— *Bit će tu s nama. Potapšao je brata po ruci.*

Snijeg koji je pao obložio je izrovane ceste i tako mu omogućio da saonicama prebaci Annu do Antverpa uz minimum neudobnosti. Govorila je usiljeno vedro. Kada je došao trenutak da krene privila se uz njega, a zatim ga odgurnula. Gledao je kako žurno odlazi iz sobe, onoliko brzo koliko joj je to njezin natečeni trbuh dopuštao.

Znao je da je plaši pomisao da će roditi dok je on daleko. S tom turobnom mišlju jahao je niz Jodenstraat udaljujući se od Manaševine kuće. Konj mu je bio snažni škopac. Uvijek je imao dobrog jahaćeg konja zato što nije bio samo bruslač dijamanata nego i mohel te je putovao po selima i vršio dobro djelo obrezivanja za bilo koju židovsku obitelj koja bi dobila muško dijete.

U bisagama je nosio noževe kao i instrumente svojeg zanata te se prema prethodnom dogovoru te noći zaustavio u Aaltheu, u kući trgovca sirom, čija je žena rodila sina sedam dana prije toga.

Sljedećeg je jutra Vidal podigao lijepo, debelo dijete sa stolca koji se pri svakom obredu obrezivanja stavlja sa strane za proroka Elijahua i stavio ga u krilo njegovog kuma kako bi obavio operaciju.

Kad je obavljao periju, kada je odgurnuo kožicu majušnog organa kako bi izložio glavić, kumovo je krilo zadrhtalo.

— *Mirno!* — *zarežao je. Njegov je nož ispunio Abrahamov zavjet, a dijete je u šoku zauralo kada je izgubilo prepucij. Vidal je umočio prst u pehar i dao ga djetetu da ga posisa, izgovarajući blagoslov dok je dječak primao ime svojeg pokojnog djeda, Reuven.*

Rođaci su plakali i vikali Mazel tov! Julius je otvrdnuo. Zbog njegova dva zvanja ljudi su ga zvali Der Schneider, rezač. Manaše je uvijek tvrdio da više pozornosti pridaje obrezivanju nego najskupocjenijem dijamantu. A zašto ne? Dok je zamatao majušno udo u čisto platno znao je da majke te djece dobro znaju koji su to najdragocjeniji dragulji koje je Der Schneider rezao.

Sredinom poslijepodneva ujahao je u luku Ostend. Bilo je lako naći Lisabon, loše održavanu portugalsku galiju. Obeshrabrio se kada je ugledao članove posade divljeg izgleda kako utovaruju teret. No nijedan drugi brod nije išao za San Sebastian, a putovanje kopnenim putem, kroz mnogobrojne male i zaraćene barunije, bilo je nezamislivo.

No kada je platio i ukrcao se na brod, na svoj je još veći očaj shvatio da je fratar Diego, društvo kojega se nadao izbjeći, također rezervirao mjesto. Bila su tu još trojica putnika, španjolski vitezovi koji su već bili pijani. Čas su se ratoborno postavljali prema mornarima, a čas im upućivali seksualne pozive.

Privezao je uzde za prečku i smjestio se na palubi na krevetu od slame, odlučivši se radije za društvo konja. Lisabonje isplovila s plimom. Zbog ledene vodene prašine Sjevernog mora uskoro mu je postalo nemoguće spavati na palubi. Ostao je onoliko koliko je mogao izdržati oštru studen, a onda nagomilao slamu oko konja i otišao u malu stražnju kabinu koju su ostali već zauzeli. Kada je otvorio vrata, podignuo mu se želudac. Držao se što je moguće dalje od vitezova gurajući se uz fratra koji je psovao. Okrenuvši lice prema zidu, Vidal je utonuo u san.

Inače je dobro podnosio putovanje brodom no ujutro mu je povraćanje ostalih izazvalo mučninu. Sljedeća je tri dana brod jahao po prljavim valovima Engleskog kanala, a oni su bili bijedno društvo. Za obroke su dobivali lošu usoljenu ribu i pokvareni kruh.

Volio je nerazrijeđeno crno vino Portugalaca no primijetio je da je vitezovima bilo gore nakon što bi ga pili, te je jeo što je mogao od kruha i zadovoljavao se gutljajima vode koja je imala okus po bačvi.

Kada su zaobišli Kanalske otoke vjetar je zamro. Jad putnika se smanjio, a mukotrpní posao veslača počeo. Svijali su leđa pomičući lađu preko glatkog mora samo pomoću ljudske snage.

Fra Diego je otkrio vitezovima da je Julius Židov. Glasno su govorili o tome kako su oni stari kršćani kao i o važnosti limpijeze, čistoće krvnog porijekla. Iako su smrdjeli poput stoke prinosili su, kada bi ušao u kabinu, ruke nosevima kako bi se zaštitili od Foetora Judaicusa, »židovskog smrada.« Jedan od njih pričao je beskonačnu pripovijest o nekom Hebreju koji je ukrao posvećene hostije iz crkve. Propalica ih je odnijela u sinagogu gdje je jednu stavio na oltar i probooje oštrim nožem. Iz hostije se pojavila i procurila krv!

Kada je preplašeni lopov preostale hostije bacio u pećnicu kako bi se oslobodio dokaza prema nebu se podigao lik djeteta nakon čega je Židov priznao svoje djelo vlastima. Prvo su ga kidali užarenim kliještima, a zatim spalili.

Vidalje pokušavao ne obazirati se na njih. Neki članovi posade imali su novac španjolskog carstva. Mijenjao se s njima te su u njegovim bisagama maravedi i dinerosi zamijenili bakrene deniere.

Četvrte se noći ponovno podigao vjetar. Kada ga je odvratni zrak istjerao iz kabine izašao je na palubu i vidio kako jedan od vitezova, onaj koji je kazivao priču, uzima iz slame njegove torbe.

Pomislio je na nerođeno dijete.

Čovjek je izvukao mač. Lijevom je rukom preko ruba palube posprdno ljuljao bisage u kojima su se nalazili dragocjeni instrumenti — Baci ih u more — rekao je Vidal, ne očajavajući — a onda to objasni Torquemadi

Fra Diego je projurio mimo njega brzo govoreći. Iznenada se otriježnuvši, blijedi je vitez vratio bisage.

Nakon toga je bilo bolje. Više mu nisu dobacivali podrugljive primjedbe kada je stajao na palubi i molio. Izbjegavali su ga.

Dominikanac mu je stalno ponavljao kako bi ga bili ubili i bacili u more da se nije umiješao on, njegov dobri i vjerni prijatelj, fra Diego, koji će mu biti zahvalan pohvali li ga pred pravom publikom.

Fratar je bio gori od morske bolesti

Vjetar nije jenjavao. Devetog jutra galija je došla do južne granice velikog Biskajskog zaljeva i pristala u San Sebastianu po neumoljivoj španjolskoj kiši.

Fra Diego je izjurio iz stražnje kabine da mu kaže kako će galija pristati i u Gijonu. — Ostanite na brodu. Otud je bliže do Leona. Nije ništa rekao. Poveo je škopca niz dasku za iskrcaj, a onda se udaljio od mora. Konj je dobro podnio putovanje. Kada mu se čvrsto tlo prestalo ljuljati pod nogama Vidal se ubacio u sedlo. Zrak je bio uzbudljiviji i blaži od ghentske studeni. Od seljaka kiselog lica i podlih očiju kupio je dva luka. Kada je stigao do male borove šume na brežuljku sjahao je i sjeo, naslonivši se na stablo, odakle je vidio pašnjak pun stoke, žitno polje i maslinjak.

Želio je držati svojeg sina i pokazati mu. Vidi, Isače, ovo je zemlja u kojoj je rođen tvoj otac. Istjerali su ga, no nije zemlja za to kriva.

Nije li dobar španjolski luk?

Nije bio onoliko dobar kao što se sjećao. Nedostajalo mu je nešto što nije bilo moguće imati, komad majčinog kruha, otkinutog od još vruće štruce.

Zvali su ga Julio.

To se promijenilo kada su stigli u Nizozemsku. Njegov otac, čiji je kapital ostao u Španjolskoj, uzalud je pokušavao raditi kao običan čizmar, rukavičar. Cehovi su trpjeli Židove kao kupce, ali ne i kao takmace. Kada mu je otac umro, brat njegove majke preuzeo je brigu o dva strana nećaka. — Zaboravi Julia. Moraš biti Julius — rekao je odlučno njegov ujak. On sam učinio je isto kada je iz Italije otišao kao Luigi, studirao matematiku u Parizu kao Louis, a onda, kada je shvatio da kao Židov neće dobiti akademski položaj otišao u Bruges kako bi postao Lodewyck, brusač dijamanata.

Vidal je uzdahnuo. Napio se iz potoka kako bi zalio luk, a onda se vratio na konja. Kiša je prestala, a pojavilo se sunce. U Victoriji je uspio kupiti kruh od tri hodočasnika koji su išli prema svetištu su Jakova od Compostele. Možda je bio dovoljno različit da pobudi njihove sumnje; kratko vrijeme nakon što se odvojio od njih stigli su ga inkvizicijski vojnici. Ukočio se od straha no Torquemedina propusnica izazvala je poštovanje.

U sljedeća četiri sata dvaput su ga zaustavili naoružani ljudi kojima je pokazao svoj dokument. Treći put, kasno poslijepodne, stigao je u Leon, a vojnici koji su ga zaustavili bili su De Costini. Galopirajući su mu se pridružili kao pratnja. Bilo je čudno brzo jahati Sviđao mu se osjećaj promicanja krajolika i zvukova koji su ga okruživali. No životinje i ljudi bježali su kako bi umakli od okrutnih i bezobzirnih kopita.

Morali su se ponašati prema njemu kao prema gostu. Dodijelili su mu veliku odaju u kojoj je bilo hrane i vina. Zaboravio je ružinu vodu. Flamanci su koristili samo sapun zbog kojeg je Anna čuvala pepeo iz ognjišta.

Pozvali su ga te večeri. Grof je bio krupan i prljav čovjek kojem je na licu stalno titrao samozadovoljni smješak.

Vidal je o De Costi čuo od izbjeglica koji su živjeli u Antverpu. Godinama je imao običaj da kao svjedok tvrdi kako određeni imućni conversosi u potaji slijede židovske obrede i običaje.

Njihova bi imanja uvijek konfiscirali, a De Costa bi veliki dio njih jeftino kupio. Isabellaje bila posebno zahvalna onima zbog kojih je Inkvizicija funkcionirala budući da su ti profiteri bili jedini koji su bez pritužbi plaćali njezine inozemne poreze. De Costa je proglašen grofom 1492., kada su Židovi protjerani iz Španjolske.

Nekoliko godina prije nabavio je veliki žuti dijamant i mnogo zemlje, posjed conversa koji se opustio, a koji se zvao Don Benvenisto del Melamed. »Novokršćanski« brodograditelj, koji je počinio pogrešku kada je dopustio kruni da se kod njega na veliko zaduži zbog brodova za flotu, kupio je veliki žuti dijamant od obitelji viteza koji ga je ukrao iz velike džamije u Akri za vrijeme križarskih pohoda. Umjesto da ga daruje svojim katoličkim veličanstvima ili svojoj crkvi, brodograditelj je počinio posljednju pogrešku. Zadržao ga je za sebe.

Takva je sebičnost bila De Costi dokaz Melamedovog zlosretnog židovstva. Anonimno je prijavljen zbog niza optužbi a potom i spaljen kako bi se pročistila njegova kršćanska duša. Kraljevski par, čiji je golemi dug odjednom bio poništen, nije imao ništa protiv kada je posjede smaknutog bijednika prisvojio njihov odani I pobožni podanik, De Costa.

Grof je pokazao Vidalu veliku kamenu palaču. Julius ga nije pitao za bivšeg vlasnika.

U velikoj sobi nalazili su se artefakti iz križarskih vojni koje je De Costa sakupio strašću kolekcionara — saracenske, maurske I kršćanske sablje, štitovi i oklopi mnogih naroda kao i niz dronjavih bojnih barjaka.

— Ovo mi je najdraže — rekao je. Pričvršćeni o rub teškog vojničkog sedla visjeli su, mislio je Vidal, osušeni ljudski prsti sve dok nije vidio da je svaki neosporno obrezan.

— Muhamedanski kurci — potvrdio je De Costa nekesivši se.

— Kako znate da su svi bili Muslimani? — rekao je jedva čujno.

Grof se doimao zapanjenim kao da mu takva misao nikad nije pala na pamet. Grohotom se nasmijao i udario Juliusa po leđima zato što je duhovit tip.

Sljedećeg su ga jutro odveli u zgradu u središtu Leona. Bio je to jedan od zloglasnih tajnih inkvizidjskih zatvora. S ulice je izgledao poput imponantne rezidencije. Unutra su bili oružani vojnici i dominikanski redovnici.

Fratar koji se predstavio kao alcalde, čuvar, proučio je njegovu propusnicu.

— Da, zatvorenik De Marijana je tu.

Čitavim nizom hodnika odveo ga je do nekih vrata. Iza njih je netko kašljao. Kada su se vrata otvorila Vidal je vidio da je soba veoma mala. Noćna je posuda zaudarala, no ćelija je inače bila čista. Na podu je bio pribor za pisanje, umivaonik, tanki komad sapuna, britva i tronožac. Na ležaju je ležao mršavi, sjedokosi muškarac kojeg su probudli ključevi u bravama. Sjeo je i zapiljio se. Njegovo je blijedo lice bilo svježe izbrijano no plave su mu oči bile vodenaste.

— Došao sam vam pomoći. Čovjek nije rekao ništa.

— Ja sam Julisu Vidal, brusač dijamanata iz Ghenta iz Nizozemske.

Rekli su mi da smo u rodu.

Čovjek je pročistio grlo.

— Nemam rođaka.

— Djed mojeg oca bio je Isaac ben Yaacov Vitallo.

— Ne znam ni za kakve rođake.

— Ovo nije smicalica. Imam vještinu koja im treba. Mislim da vas mogu spasiti

— Nisam proklet pa me stoga ne treba spašavati

— Došao sam spasiti vaše tijelo. Za dušu se morate pobrinuti sami.

Čovjek ga je pogledao.

Sjeo je na stolac.

— Zna li za vaše pretke, obitelj Vitallo?

— Potječem od conversosa. Svi to znaju, zašto bih poricao? Otac

Mi je umro kao dobar svećenik u Kristu. A ja sam svoje jedino dijete dao Svetoj Majci Crkvi.

— Sina?

— Kći. Moju Juanu, u sestre milosrdnice.

Vidal je klimnuo. — Čudno je to kako životi rođaka mogu biti

različiti. Moj je brat rabin. Rodili smo se u Toledu, gdje su ubijene

tisuće Židova kada su ih okrivili za Crnu smrt. Više od sto pedeset godina poslije još smo se uvijek bojali.

— Ja se kao dijete nisam nikada bojao — rekao je De Mariana, kao da nešto dokazuje. — Kažu da su Toledo utemeljili Židovi. Jeste li to znali?

— Da.

— Ja mislim daje to židovska laž — rekao je starac lukavo.

— Ime dolazi od hebrejske riječi Toledot što znači »generacije. « Prekrasan grad. Kuća mog oca bila je blizu sinagoge.

— To je sada crkva. Dobro poznajem Toledo.

— Možda mislite na crkvu Santa Maria Blanca, u bivšoj sinagogi blizu rijeke Tagus — rekao je Vidal. — Još dok sam živio tamo ondje je bila crkva.

— Inovija je sinagoga sada crkva. Odlazio sam onamo na misu.

— Je li ostalo židovsko groblje? De Marianaje slegnuo ramenima.

— Ljeti dok bi nam otac bio u sinagogi, moj brat i ja igrali smo se na grobovima. Vježbao sam čitati hebrejski na epitafu petnaestogodišnjeg dječaka. AsheraAbela Turkela koji je umro 1349.

Ovaj je kamen podsjetnik

Kako bi buduće generacije znale

Da pod njim leži vedri pupoljak

Voljeno dijete.

Savršen đak,

Čitatelj Biblije,

Proučavatelj Misne i Gemare.

Od svog je oca naučio

Ono što je njegov otac naučio od učitelja svojih:

Zakone Božje

Gospodine, pomози mi. Počinjem vam vjerovati. Kako je moguće da je Židov tu i to živ?

— Možete mi vjerovati rođaće. — Vidalje potapšao čovjeka po ruci i shvatio da je izrazito vruća. — Bolesni ste. Imate groznicu — rekao je zabrinuto.

— To je zbog vlage. Kako nema vatre odjeća mi se katkad ovlaži. Proći će. Kao i prije.

— Ne, ne. Morate se liječiti — Vidalje otišao do rešetki na vratima i pozvao alcaldea i rekao mu daje zatvorenik bolestan i da mu treba liječnik. Laknulo mu je kada je osorni čuvar klimnuo.

— Najbolje da vas ostavim kako bi se pobrinuli za vas.

— Vratite se. Vratite se, čak i ako ste varka — rekao je De Mariana.

Vani su starci sjedili i sunčali se na trgu, a djeca su vikala i trčala za psom koji je lajao. Bila je tu i mala i ugodna tržnica. Bio je gladan te je zastao pokraj daščare u kojoj je neka žena prodavala varivo od graha.

— Ima li tu svinjetine?

Prezirno ga je pogledala,

— Očekujete meso za tu cijenu?

Nasmiješio se i kupio porciju. Imalo je ukus koji je gotovo zaboravio. Uživao je u jelu, čučnuvši uz toplinu zida pokrivenog obavijestima. Za nekoliko će dana biti proslava nekog Auto da Fea, ili čina vjere. Prodavala se krava muzara spremna za rasplod, kao i ovčarski pas I kokoši očerupane ili žive. Bio je tu i Vjerski proglas u kojem se od puka tražilo da se obrati Inkvizicijskom sudu...

Ako znate ili ste čuli da netko slavi Sabat prema Mojsijevom zakonu, oblači čisto rublje i drugu novu odjeću, stavlja čisti stolnjak na stol i čiste plahte na krevet u čast Sabata i da od petka navečer ne pali svjetla; ili čisti meso koje se sprema jesti tako da mu pusti krv u vodi; ili reže grlo stoci i pticama koje jede, izgovarajući pri tome određene riječi i pokrivajući krv zemljom; ili jede meso u korizmi ili druge dane kada Sveta Majka Crkva to zabranjuje; ili posti idući pri tome bos; ili moli židovske molitve, navečer moli oprost od drugoga; ako roditelji polažu ruke na glave svoje djece bez znaka križa izgovarajući samo »Blagoslovio te Bog i ja« ili blagoslivlja stol na židovski način; ili kazuju psalme bez Gloria patri; ili ako se neka žena četrdeset dana nakon poroda kloni ulaska u crkvu, ili ako obrezuje svoju djecu i daje im židovska imena; ili ako nakon krštenja peru mjesto na kojem je bilo ulje i pomast, ili ako se netko na samrtnoj postelji okrene prema zidu kako bi umro, a kada umre operu ga vrućom vodom i obriju sve dijelove njegova tijela...

Kada je pojeo, razgledao je oružje. Nikada nije nosio mač te bi ga nespretno koristio. No Der Schneider ne bi imao mnogo problema s manjom oštricom. Kupio je kratki bodež od toledskog čelika i zatakao ga za pojas. Na kožarevom štandu prevrtao je neučinjene kože sve dok nije pronašao dobro osušenu ovčju kožu. Vratio se s njom u zatvor i otkrio daje liječnik bio i otišao. De Marianije stavio pijavice na prsa i pustio mu krv. Sada je ležao slabiji nego prije. Gotovo da nije mogao ni govoriti

Vidal ga je omotao kožom i otišao suočiti se s dijamantom.

De Costa gaje stavio na stol i nasmiješio se.

— Poseban je — uspio je reći Vidal. Bio je mnogo veći od ijednog drugog kamena na kojem se okušao.

— *Koliko dugo?*

— *Ja radim, polako.*

De Costa gaje sumnjičavo pogledao.

— *Odviše je značajan da bi se brzalo. Potrebna je najveća zamisliva preciznost, a planiranje zahtijeva vremena.*

— *Onda morate smjesta početi. — Očekivao je, očigledno, da će ga promatrati.*

— *Kada radim, moram biti sam.*

De Costa je pokazao svoje ogorčenje.

— *Hoće li vam trebati posebni materijali?*

— *Imam sve — rekao je.*

No kada je ostao sam bilo je gore.

Kamen je stajao poput raskošnog jaja. Smjesta ga je zamrzio. Nije imao pojma kako da ga obradi. Sljedećeg se dana De Mariana nije doimao ništa snažnijim nego nakon puštanja krvi, no bilo mu je drago što vidi Juliusa. Bio je crven i potpuno narušena zdravlja. Kašalj je počeo stvarati sivu sluz.

Vidak je odlučio biti vedar.

— *Brzo ćete se oporaviti kada vas odvedem u Ghent gdje Židov može barem disati.*

Plave su ga oči ošinule pogledom.

— *Ja sam kršćanin.*

— *Čak i nakon... ovoga?*

— *Kakve veze oni imaju s Isusom?*

Vidal gaje zapanjeno promatrao.

— *Onda, učeni moj kršćanine, kako ste to zastranili u židovstvo?*

De Mariana ga je zamolio da mu s hrpe na podu doda neke papire.

— *Krv mojeg života. Herbarij poznate flore. — Pokazao je Vidalu da se na svakoj stranici nalazi crtež biljke, tekst u kojem su se navodili njezini nazivi na latinskom i narodnom jeziku, njezina staništa, vrste i kako koristi čovjeku.*

— *Pripremao sam dio o biljkama iz biblijskog razdoblja. Prijevodi su slabi. Kako bih bio posve siguran kupio sam svitak.*

— *Toru?*

— *Da. Učinio sam to otvoreno. Sve sam prijevode dobio od svećenika koji je bio hebrejist. Neko vrijeme nije bilo nikakvih problema. No o medicinskim sam svojstvima biljaka znao više od većine. Moje kolege, moji studenti — kad god bi se netko loše osjećao mene bi pitao za pomoć. Ja nisam liječnik, no svejedno sam počeo raditi kao da jesam. Jednog dana, za vrijeme mojeg predavanja iz botanike neki je biskup koji je bio u gostima rekao daje to tipično židovsko zanimanje. Ja sam strog učitelj, možda odviše beskompromisan. ..*

— Optužio vas je jedan od vaših studenata?

— Uhitili su me, rođače. Moj prevoditelj svećenik je umro. Ja sam bio novokršćanin koji je posjedovao hebrejski svitak. Držali su me u zatvoru, tražili da priznam kako ne bih završio u paklu.

— Kako sam mogao priznati? Naposljetku su me prisilili da promatram mučenja drugih. Imaju tri omiljene metode. Garrucha. Zatvorenika objese za ručni zglob na visoki koloturnik, a na stopala mu pričvrste teške utege. Polako ga podižu, a onda uz iznenadni trzaj puste što obično dovede do iščašenja ruku ili nogu. Zatim toca. Zatvorenika zavežu. Silom mu otvore usta i uguruju niz grlo komad platna kojim curi voda koju nalijevaju iz vrča. Kada je došao moj red odlučili su se za potro. Konopom omotan oko mojeg nagog tijela i udova privezali su me za spravu za mučenje. Vezovi su se zatezali svaki put kada bi povukli konop. — Nasmiješio se neveselo. — Prije sam mislio kako bih mogao biti nepokolebljiv mučenik za mojeg Krista. Senor, dva zavrtnja i bio sam spreman priznati sve što su željeli čuti.

U ćeliji je zavládala tišina.

— Kakvu ste kaznu dobili?

— Otpustili su me s fakulteta. Zapovijedili su mi da šest petaka hodam u javnosti šibajući se bičem od konoplje. Zabranili su mi da obavljam javnu službu, mijenjam novac, imam dućan i ikad igdje svjedočim. Rekli su mi da će me, počinim li istu pogrešku, spaliti.

Dali su mi da godinu i šest mjeseci nosim sanbenito. Sve troškove mojeg boravka u zatvoru naplatili su meni te smo moja žena i ja prodali malu farmu kako bi platili Inkviziciji ono što smo im dugovali Vidal je pročistio grlo.

— Žena vam je živa?

— Mislim da je mrtva. Bila je bolesna i stara, a zbog mene je mnogo patila. Kada je moja kazna istekla, moja je pokajnička halja prema zakonu završila u mojoj župnoj crkvi kako bi stalno bila izložena sa sanbenitosima drugih koji su osuđeni zbog požidovljenja. Njezina sramota...

— Uzdahnuo je. —Bilo je i drugih katastrofa, malih i velikih. I prije no što je završen, moj je herbarij stavljen na popis zabranjenih knjiga.

— Nikad ga niste završili? — upitao je Vidal.

— Završen je. Nije mi više trebao zaplijenjeni svitak budući da sam imao prijevode. Vratio sam se pisanju. Mislio sam da bih ga mogao objaviti u inozemstvu. Ili u Španjolskoj kada prođe ludilo.

— Objavit ćete ga u Ghentu, rođače.

De Marianaje odmahnuo glavom.

— Neće me pustiti.

— Obećali su.

— *Da će me pustiti.*

— *Da će biti posebno blagi*

— *Ne, ne. Ne razumijete. Njima to možda znači da će me zadaviti prije spaljivanja. Vjeruju da je plamen nužan kako bi se moja duša pročistila i ušla u raj. Ne bi bilo tako teško da ne vjeruju u ono što čine, senor.*

Vidal je počeo osjećati mučninu.

— *Ne shvaćam jedno. Ako ste radili kod kuće, u potaji kako je drugi put došlo do ovoga?*

De Mariana se napola ustao iz kreveta gledajući ga bijesno. Oči su mu luđački sjale.

— *Nije me optužila moja Juana! Nije to bila moja kći! — povikao je.*

U cijelom svojem životu Vidal je vidio samo tri druga doista velika draga kamena. Prvi je bio dijamant nepravilna oblika čiji je vlasnik bio Karlo Čelavi, tada Vojvoda od Burgundije. Lodeunck ga je izbrusio prije no što je Vidal postao njegov šegrt. Nekoliko godina poslije, kada su ga donijeli na čišćenje, Julius je osjetio strahopoštovanje pred simetričnim fasetama koje su u potpunosti prekrivale prednju i stražnju stranu dragog kamena.

— *Kako li si ga samo izbrusio, ujače?*

— *Pomnjivo — odgovorio je Lodewyck.*

I uspješno. Vatra u dragulju kojeg su prozvali Florentine govorio je imućnima i moćnima da je Židov iz Brugesa otkrio tajnu pretvaranja malih komada rijetkog kamenja u blistava čuda.

Vidal je već nekoliko godina učio zanat kada je njegov ujak dovršio drugi veliki kamen za Vojvodu. Bio je to još jedan neobičan dijamant, tanak i dugačak, koji je težio četrnaest karata. Van Berauem mu je izbrusio plohe i umetnuo ga u zlatni prsten koji je Vojvoda darovao Papi Sikstu u Rimu da ga koristi pri ceremonijalnim funkcijama. Juliusu je bilo dopušteno da malo brusi.

Sedam godina poslije, kada je u Burgundiju stigao još jedan veliki dragulj, naučnik je bio blizu toga da postane majstor te stoga u boljem položaju da sudjeluje. Lukavo su izbrusili čudnovati dragulj nepravilnog oblika u trokutni oblik iskoristivši tako na najbolji način njegov prirodni oblik. Vidal i njegov rođak Robert napravili su idejni nacrt i izbrusili sve plohe pod Lodewyckovim pomnjivim uputama. Umetnuli su ispolirani dijamant u kreaciju koja je bila Vidalova, u dvije sklopljene ruke od zlata u obliku veličanstvenog prstena prijateljstva kojeg je Burgundija darovala francuskom kralju Luju XI u znak njihove lojalnosti.

Lodewyck i Robert su dobili 5000 dukata i slavu, no Vidalu su priznali dovoljno zasluge da dobije zaštitu Burgundije. Sada je sjedio sam i nezaštićen

i satima zurio u taj žuti dijamant onako kako je proučavao manji trokutni kamen s ujakom I rođakom.

Otvorio je promatračke točke na neobrađenoj površini onako kako ga je Lodewyck naučio. Duboki španjolski prozori iza njega bacali su dobro svjetlo kroz kamen no to nije bilo dovoljno te ga je držao ponad zbijenog plamena desetak voštanica sve dok mu ruka nije zadrhtala.

Gledati u njega bilo je nalik snu, kao da su u sjajnom svijetu u kojem plamte bezbrojni plameni voštanica. No zlatna je ljepota završavala u grešci koja je bila tako izrazita daje zastenjao kada ju je ugledao. Topla žuta jasnoća postajala je bijela, a na dnu dijamanta taje mlječnost postajala ružna i tamna. Nepravilnost je bila velika I bolno ga zabrinjavala, no on je bio odgovoran za vanjski izgled — oblik ifasetiranje. Kako bi se postigao dražestan oblik trebalo je odstraniti proširenja na gornjem dijelu kamena. Ispitivao je teksturu kao daje dijamant komad drva i tintom povlačio crte na mjestima na kojima se može raskoliti.

Bilo bi ga lako uništiti.

Kada su došli vojnici kako bi odnijeli i spremili dijamant preko noći bio je pokriven tragovima tinte. Okrenuo se od njih kako bi sakrio ono što mu je bilo u očima.

— Gore mu je — rekao je akalde.

Kada je Vidal ušao u ćeliju s očajem je shvatio da je pogled njegovog rođaka postao prazan, a da su mu usta i nos pokriveni otvorenim ranama. Vidal je oprao crveno lice i rekao alcaldeu da pozove liječnika.

De Marianaje teško govorio.

— Dio mojeg rukopisa. Skriven. Hoćete li mi ga donijeti?

— Naravno. Gdje je?

— U vrtnoj kući. Na zemlji na kojoj je moja kuća. Nacrtat ću vam kartu. — No prsti su mu bili preslabi da bi povlačio pero.

— Nema veze. Morate mi samo reći kako da dođem do tamo. — Vidal je zapisao upute, zaustavljajući se tu i tamo kako bi postavio neko pitanje.

— U zelenoj kutiji ispod lončanica na sjevernoj strani — Sluz je klopotala u njegovim plućima.

— Naći ću ga, ne bojte se. — No oklijevao je. To će trajati satima. — Nisam siguran da vas smijem ostaviti

— Idite, molim vas — rekao je De Mariana.

Nikada nije bičevao niti podbadao konja no sada se morao boriti protiv napasti da to učini. Većim dijelom tog dugog puta jahao je laganim kasom. Nekoliko puta, kada je prolazio kroz šumu povukao bi se u stranu i čekao. No nitko ga nije pratio.

Kada je stigao u De Marianino selo vrata crkve bila su otvorena. Prolazeći pokraj njih vidio je njezinu unutrašnjost; niz sanbenitosa, halja bez rukava koje su nosili oni koji su se pokajali nakon optužbe Inkvizicije, visio je iznad crkvenih klupa poput odjeće na sušilu.

Zapitao se koji je sanbenito nosio De Mariana.

Vidjevši posjed shvatio je da je De Mariana imućan čovjek. Bilo je to prilično veliko imanje koje je, međutim, odavalo dojam opće zapuštenosti. Nije bilo seljaka koji su obrađivali zemlju, a na pašnjacima nije bilo životinja. Velika se kuća u maurskom stilu nalazila prilično daleko od ceste. Zastori na prozorima bili su navučeni.

Vidal nije ni po čemu znao živi li netko u njoj. Vrtna se kuća nalazila ondje gdje je njegov rođak rekao; dugačka kućica niskog krova. Unutra su između mnoštva pribora i posuda na stolu bili osušeni ostaci biljaka koje su umrle zbog nedostatka vode. Prema šumarcima i livadama na zapadu bio je okrenut udoban naslonjač, a cijelo je mjesto odzvanjalo od ptičjeg pjeva.

Čovjeku bi moglo biti drago sjediti ondje i gledati kako sunce zalazi preko njegove zemlje.

Pronašao je papire nakon kratke potrage. Kutija nije bila zaključana. Stranice na vrhu bile su posvećene raznim oblicima čička što mu je nije bilo naročito zanimljivo.

Odjahao je do kuće i udario alkom po vratima. Vrlo brzo vrata je otvorio neki sluga.

— Senora De Mariana?

— Želite vidjeti Donu Mariu?

— Da — rekao je sretan što je živa. — Recite joj da je treba Julius Vidal.

Starica je hodala polako i teško. Imala je lijepo lice s tankim nosom.

— Senora. Ja sam rođak vašeg muža.

— Moj muž nema rođaka.

— Senora, on i ja imamo zajedničke pretke. Obitelj Vitallo iz Genove.

Vrata su mu se zatvorila u lice. Kuća je bila tiha.

Ubrzo se Vidal popeo na konja i odjahao.

U njemu se nagomilavao užasan gnjev. No kada je stigao u zatvor u Leonu zabrinule su ga druge stvari. Prvi put mu nisu priznali njegovu propusnicu i pustili ga unutra. Čekao je dok stražar nije pozvao alcaldea.

— Više nije ovdje. Umro je — rekao je fratar.

— Umro? — Vidal je glupo zurio u njega.

— Da. Dok su mu puštali krv. — Čovjek se okrenuo.

— Čekajte. Alcalde, gdje su njegove stvari? Imao je papire. Rukopise.

— Nema ničega. Sve je već spaljeno — rekao je čuvar. Pred zatvorom gaje dočekala skupina De Costinih vojnika i otpratila do kuće. Budući da mu je rođak umro nije više bio talac zbog svojih usluga te je postao više zatvorenik nego gost.

Kada su ga ostavili s kamenom otvorio je torbe i izvadio bočice, pakete i instrumente no kada je pregledao proračune zastenjao je zažalivši što njegov ujak nije odabrao njega da postane rabin, a Manašea da postane šegrt.

Suočen s površinom većom od bilo čega stoje do tada izbrusio u svojem je očaju podijelio dijamant zamišljenim linijama pristupajući svakom dijelu kao da je jedan mali kamen i složio skupine faseta tako da uzajamno djeluju kao da su jednostruke fasete na manjem kamenu.

Što ako konačnom rezultatu bude nedostajalo vatre?

Lodewyck, gade jedan. Reci mi što da učinim?

No Lodewyck mu više nikad neće odgovoriti. Napokon je omekšao smolu i njom pričvrstio dijamant na kraj drvenog držača. Njega je stavio u škrip. Načinio je plitke žlijebove označivši tako mjesta na koja će doći dljeto. No nije mogao uzeti bat i načiniti rez. Prsti nisu htjeli slušati um.

Postao je svjestan buke koja je dopirala iz vana. Kroz prozor je video da je cesta puna ljudi

— Što je to? — upitao je stražara pred vratima.

— Došli su promatrati spektakl, Čin vjere. To treba gledati

— Mladi ga je vojnik pogledao pun nade. — Vas to ne bi zanimalo, senor?

— Ne — rekao je.

Vratio se unutra i uzvrtio se oko kamena. Nije bio siguran je li se predomislio zato što mu se činilo da bi trebao biti svjedokom zla ili zato što je nešto otrovno uzavrelo u njemu odgovarajući na zlo podjednako snažno poput ljudi koje je prezirao. Vratio se stražaru.

— Poći ćemo i pogledati — rekao je.

Povorka predvođena građanima naoružanima kopljima i mušketama okupila se pred Katedralom.

— Trgovci ugljenom — rekao mu je vojnik. — Poštovani su zato što daju drvo na kojem spaljujemo naše zločince. — Stražar je bio izvrsno raspoložen. Nije očekivao da će biti nazočan Auto da Feu. Esteban de Costa, grof Leona, predvodio je skupinu plemenitoga I nosio zastavu Inkvizicije. Potom su išli dominikanci noseći bijeli križ. Zatim dvadesetak zatvorenika, muškaraca i žena koji su stupali odvojeno. Bili su bosi. Na sebi su imali žute sanbenite kojima su i na prednjoj i stražnjoj strani bili crvenom bojom nacrtani križevi. Nakon njih su se vukla dva muškarca i jedna žena, osuđenici,

odjeveni u bijele sanbenite na kojima su bili nacrtani vrazi i plamen. Žena raščupane kose i srednjih godina tupo je zurila. Jedva je hodala. Mladić koji je bio na pragu muževnosti imao je nešto u ustima, nešto nalik konjskim žvalama. Treći je zatvorenik hodao zatvorenih očiju, mičući usnama.

— Zašto su mladiću začepljena usta?

— On je grješnik koji se ne kaje, senor i za kojega strahuju da bi nekim svetogrdem mogao pokvariti Čin vjere.

Na kraju povorke išli su inkvizicijski stražari odjeveni u crno bijele uniforme koji su nosili zeleni križ pokriven crnim krepom. Iza njih se kretala svjetina.

Na trgu je bilo podignuto drveno postolje i stratište. Dominikanci su se popeli na postolje i odmah počeli predvoditi misu. Ljudi su i dalje punili trg. Neki su se pridruživali molitvi a neki su se zaustavljali na tržnici kako bi kupili hranu ili piće.

Kada je misa završena pročitana su imena manjih zločinaca. Kada bi ime bilo pročitano njegov bi nositelj visoko podigao neupaljenu svijeću kao znak njegove ili njezine javne sramote.

Tri su okrivljenika odvedena na stratište i vezana za stup lomače dok je inkvizitor čitao njihove zločine. Teresa i Gil de Lanuza bili su majka i sin, heretici koji su više puta zastranili i bili osuđeni zato što su skovali urotu da obrežu jedno dijete. Žena je priznala, no njezin sin nije. Drugi je muškarac bio Bernardo Ferrer, dokazani sodomist.

Svjetinom je prošao žamor. Krvnik iza Terese de Lanuze omotao joj je garrottu oko vrata i zadavio je. Ženino se lice razvuklo, iskrivilo, a onda je umrla. Tri su dominikanca napustila svoje mjesto na povišenju i popela se na stratište noseći upaljene baklje. Jedan po jedan približavali su se Gilu de Lanuzi usrdno mu se obraćajući prolazeći zatim plamenom baklje blizu njegova lica,

— Pokušavaju ga preobratiti — prošaputao je vojnik. — Pokazuju mu kakav je plamen.

Drhtaj, vidljiv i s mjesta s kojeg je gledao Vidal potresao je heretikovo tijelo. Svećenik mu je odmaknuo žvale iz usta, a mladić je nešto protisnuo. Svećenik se okrenuo i podigao ruku kako bi utišao gomilu.

— Što si rekao, sine moj?

— Preobraćujem se na pravu vjeru.

Drhtaj radosti prošao je promatračima. Pokraj Vidala neka je žena plašila dijete u rukama, koje joj se pridružilo u glasnom plaču.

— Hvala Bogu na visini — rekao je promuklo vojnik. Dominikanci su kleknuli.

— *Sine moj — rekao je svećenik — na koju vjeru prelaziš? U kojem zakonu umireš?*

— *Oče, umirem u vjeri Isusa Krista.*

Dominikanci su ustali i zagrlili mladića. — Ti si naš brat — povikao je svećenik. — Naš voljeni brat.

Mladićeve su oči bile razrogačene od uzbuđenja. Usne su mu drhtale. Krvnik iza stupa ga je zadavio.

Trgovci ugljenom počeli su nositi zavežljaje grančica, drva i ugljena. S lakoćom su nosili svoj pribor i slagali ga oko figura vezanih uz kolac i ispod poda.

Onda su završili.

Svi su gledali posljednjeg živog okrivljenika. Oči Bernarda Ferrera bile su čvrsto stisnute protiv zbilje.

— *Hoće li i njemu biti dana mogućnost da se pokaje? — upitao je Vidal.*

Vojnik je obzirno pogledao ženu koja je držala dijete.

— *Za njegov zločin nema oprosta, senor.*

Inkvizitor je klimuo, a krvnik je istupio s upaljenom bakljom. Kada je dotaknuo lomaču ona je planula. Suho je drvo pucketalo i izgarajući proizvodilo tihe praskove.

Vidal je pokušao pobjeći no tijela iza njega su ga opkolila. Gledao je živu žrtvu.

Ferrer je visio sa svojih konopaca kao da pokušava ići ususret vatri. Podigao se dim. Od vrućine se činilo da tri figure na kolcima trepere i plešu. Plamen je prodirao kroz pukotine u podu i hranio se granama nagomilanim oko ljudi. Plamena zmija izmigoljila je kroz nagomilane grančice i uspuzala uz rub sanbenita. Ferrer je vrištao no glas mu se izgubio.

Kosa mu je buknila poput aureole. Užad kojom je bio vezan izgorjela je te je pao. Koji trenutak poslije pod se ispod njega urušio u kiši iskri.

Toliko malo vremena da se spali čovjek?

Vidal je privodio kraju molitvu za mrtve. Žena pokraj njega zagrlila je dijete. Vojnik se prekrižio, a ljudi počeli odlaziti kućama.

To je bilo čudno. Kada se vratio dijamantu — možda zato što je video ono najgore što čovjek može učiniti — nije se više bojao.

Uzeo je čekić i dljetu i dvaput snažno udario. Ružna su proširenja bila odviše tanka da bi se lako rascijepila. Raspala su se no ono što je ostalo moglo se obraditi. To je želio, zaobljeniji i ljupkiji oblik koji je pružao mogućnosti. Iz torbi je izvadio dijelove malog kotača za brušenje koji se pokretao nogom i složio ga. U jednoj je bočici bila dijamantna prašina koja se nakon svakog rezanja i poliranja pomnjivo mela i sakupljala.

Ubacio je malo prašine u šalicu, dodao maslinovog ulja i zamiješao gusti namaz kojeg je razmazao po bakrenom disku, dijelu brusnog kotača koji reže.

Otišao je do vrata.

— Želim voštanice. Sve koje možete naći.

Razmjestio ih je po cijeloj sobi. Njihovi združeni plamen jedva je davao vrstu svjetla koja mu je bila potrebna za završni rad, no omogućit će mu da obavi grubi dio posla, prvi plitki obris većih faseta.

Pokrenuo je kotač, a zatim prvi put prinio kamen komadu koji se okretao. Za nekoliko minuta, zbog pritiska koji je vršio, dijamantna je prašina ušla u mekani bakar diska pretvorivši ga tako u djelotvornu turpiju.

To je bila tajna koju je Lodewyck otkrio, a obitelj čuvala: ništa ne reže dijamant kao dijamant.

Cjelu je noć proveo zgrbljen iznad kotača i brusio. Do jutra je označio glavne fasete, a u zoru je nestrpljivo čekao da izađe sunce kako bi vidio dovoljno dobro da može započeti s preciznijim brušenjem. S prvim je svjetlom počeo raditi na bolno malim dijelovima većih faseta i brusiti manje oko vanjskih rubova dijamanta tako da se dobije oblik koji je Lodewyck zvao brioleta.

Kamen je bio siva gruda koja je izgledala poput metala. U podne je sluga pokucao na vrata noseći hranu no Vidal ga je otpustio. Radio je bez prestanka imajući sada pred očima ono što je morao napraviti.

Kada je svjetlo oslabjelo prestao je budući da je došao do točke na kojoj je savršeno osvjetljenje bilo nužno za ostatak brušenja. Poslao je po hranu i vodu za kupanje, a onda još uvijek gladan, neopran i odjeven pao preko kreveta i spavao sve dok ga nije probudilo danje svjetlo.

To je jutro netko pokušao otvoriti vrata i lupao po njima.

— Odlazite.

— To sam ja. Želim vidjeti svoj dijamant.

— Nije gotov.

— Smjesta otvorite vrata.

— Žao mi je, gospodar. Prerano je.

— Židove jedan, smeće jedno, srušit ću ih. Ti ćeš...

— Gospodine, to neće pomoći papinom dijamantu. Moram neometano raditi — rekao je znajući da će mu jedino uspjeh omogućiti da živ ode odavde.

De Costa je bijesno otišao.

Bilo je mnogo opasnosti. Kamen se mora brusiti uz teksturu jednako kao što se drvo blanja kako bi se izbjegla šteta na dijamantu i na brusnom disku. Mogao ga je stanjiti ali ga nije mogao vratiti u prijašnje stanje te je stoga stalno morao paziti da ne pretjera s brušenjem, a s vremena na vrijeme

morao je i zaustaviti kotač kako bi se u dijamant i disk ohladili jer ako se kamen pregrije od trenja površina će mu se raspasti na ono što je Lodewyck zvao »ledene pahulje.«

Unatoč tome poprimio je oblik.

Postupno se metalno sivilo površine pretvorilo u žuti kamen. A žuti se kamen očistio.

Četvrtog dana ujutro završio je posljednju fasetu. Iz druge je bočice izvadio najfiniji koštani prah te je ostatak dana ručno polirao dijamant.

Te je večeri dugo stajao i promatrao ga. Zatim je izmolio Hagogel, molitvu zahvale. Prvi put u životu znao je da je Lodewyck donio dobru odluku. Manaše ovo ne bi mogao napraviti.

Prašinu nastalu brušenjem pokupio je perom do posljenje trunčice. Rastavio je kotač, a zatim se okupao i obukao za putovanje. Kada je sve bilo u bisagama otključao je vrata.

De Costaje već dva dana mrzovoljno pio. Odjednom je ugledao kako pred njim stoji Židov i u ruci drži dijamant.

Grof ga je uzeo. Kada se uspio usredotočiti počeo se smijati od radosti

— Što želite? Djevicu? Najvještiju kurvu u Španjolskoj?

Čak i tako pijan i uzbuđen pomnjivo je izbjegavao spomenuti novac.

— Sretan sam što sam vam bio na usluzu. Sada ću kući, gospodine.

— Prvo moramo proslaviti

Sluge su donijele još boca. De Costa je postavio dijamant ispred svijeća. Okretao ga je na sve strane.

— Uspio si, Židove.

Počeo je grozničavo govoriti.

— Nisam uvijek bio plemić. Čak se I sada neki izruguju mojem porijeklu no postat ću dvostruki plemić, barem Malteški vitez. Španjolski je papa i za manje zasluge postavljao laičke kardinale.

Vidal je sjedio prvo turobno, a onda sa sve većim strahom. De Costi neće biti teško zapovijediti da ubiju nekoga pred kim tako slobodno govori

Čovjek je bio blizu nesvjestice. Napunio je De Costin pehar.

— S vašim, dopuštenjem, gospodine. Za vaše zdravlje i sreću.

Trebalo je mnogo dolijevati Grof je mogao zapanjujuće dugo ostati na istom stupnju pijanstva. Još je jedna boca došla do kraja kada je napokon skliznuo sa stolca.

Vidal je ustao i s gađenjem stao iznad njega.

— Svinjo — rekao je.

Nije bilo stražara. Ruka mu je poletjela prema toledskom bodežu. Rekao je samome sebi da je budala. Želio je barem slobodno pobjeći.

Je li bilo vrijedno za to riskirati život?

Pogledao je dijamant pod svijećama. Činilo se da u baršunastom žutilu svake fasete koju je načinio gori jedno tijelo.

Izvukao je nož i nadvio se nad ispruženim čovjekom. Grof se jednom pomaknuo. Tiho je stenjao i mirno ležao. Plemenita ili ne, njegova je krv bila na Vidalovim rukama.

Vojnik ga je otkrio tek ujutro. Čovjek je ostao kao prikovan. Isprva je pomislio da se neka životinja nahranila njegovim zapovjednikom.

Povikao je.

Esteban de Costa se pomaknuo i suhim jezikom oblizao usne. Sjetio se dijamanta i u strahu pogledao da vidi je li nestao no bio je blizu gotovo izgorjelih voštanica. Posegnuo je za njim, a onda mu se učinilo da mu se tijelo raskolilo od boli kakvu nikada prije nije osjetio.

Kada je spustio pogled njegovi su se vriskovi združili s čuvarima. Njegovo je krvavo spolovilo izgledalo gore no što je bilo; bio je obrezan, a ne kastriran.

Poruku je pronašao tek poslije, kada je šok malo popustio, iako ne I bol.

Ovo je još jedan za vaše sedlo. Julius Vidal.

Vidal je ustrajno jahao cijelu noć i dio jutra. Odlučio je otići u Ferrol uvjeren da će potjere poslati prema bližim lukama, Bilbao i Gijonu.

Ne bude li broda, kanio se vratiti i skrivati u planinama.

No našao je barku tkalačkog ceha koji je tovario španjolsku vunu kako bi postala flamanskom tkaninom. Platilo je putovanje, a zatim čekao na palubi promatrajući cestu s istoka sve dok nisu podignuli sidro i odjedrili.

Kada im se kopno izgubilo iz vida, spustio se na palubu zbog iznenadne slabosti.

Pogledao je jedro okruglo poput Anninog trbuha. Koji je po svoj prilici sada već ravan.

Naslonio se na smrdljivu balu masne vune i gledao kako ga trudna jedra nose prema novom djetetu.

TRECI DIO

TRAŽENJE

MEA SHE'ARIM

Neka se žena javila ne telefon u Leslauovom uredu i rekla mu da profesor nije tu.

— Moram razgovarati s njim. Ovdje Harry Hopeman.

— Kako ste rekli?

— Harry Hopeman.

— Ah, kajn. — Očito joj ime nije ništa značilo.

— Mogu li ga dobiti na nekom drugom broju?

— On nema telefon kod kuće.

— Radi kod kuće? Dajte mi, molim vas, adresu. Uslijedila je stanka.

— Uvjeravam vas da će to smatrati važnim.

— Rohov Chevrat Tehillim — rekla je nevoljko. — Broj dvadeset osam.

— Hvala vam. U kojem je to dijelu grada?

— U Mea She'arimu — rekla je.

Prije više od jednog stoljeća skupina litvanskih i poljskih hasida izdvojila se iz židovske četvrti u Jeruzalemu. Izvan Starog grada sagradili su zidom ograđenu četvrt za koju kažu da ima točno stotinu stambenih jedinica te je stoga postala poznata kao četvrt stotine vrata ili Mea She'arim. Danas više nema većeg dijela originalnog zida. Prenapučena generacijama za koje je planiranje obitelji bio grijeh, Mea She'arim postala je krcata sirotinjska četvrt koja se izlila izvan svojih granica i zasadila slične četvrti pijetista.

Dok je Harry tražio Chevrat Tehillim, primjeri vjerskog skrbništva bili su potpuno vidljivi. Veliki natpis na zidu, napisan velikim tiskanim slovima na engleskom, hebrejskom i jidišu objavljivao je:

ŽIDOVSKA KĆERI!

TORA TE OBVEZUJE

DA SE SKROMNO ODIJEVAŠ.

NE TOLERIRAMO

LJUDE KOJI

NAŠIM ULICAMA PROLAZE

NESKROMNO ODJEVENI.

— Odbor za očuvanje skromnosti

U sljedećem bloku drugi je višejezični natpis napadao izraelsku vladu zato što dopušta da se ljudsko tijelo koje je stvorio Najveći oskvrnjuje autopsijama i obdukcijama.

Ulice nisu bile označene. Nalikovale su jedna drugoj — nakrivljene kamene zgrade s dućanima u prizemlju iznad kojih su stanovi.

Harry se bespomoćno ogledao. Dva su dječaka igrala mahnitu igru lovice, njihovi uvojci oko ušiju mahali su i poskakivali dok su trčali. Pokraj njega prošla je mlada žena natovarena zavežljajem rublja za pranje no izbjegavala je njegov pogled. U sjeni obližnje zgrade sjedio je starac u crnom kaftanu i štrajmelu. Dobro ga je uputio no kada je Harry napokon našao Chevrat Tehillim, kuće na sebi nisu imale brojeve.

Ušao je u dućan u kojem su se prodavali vjerski predmeti kaneći samo upitati za smjer no pogled mu je zapeo za prekrasno izvezene kipe te je nekoliko minuta proveo birajući nekoliko njih za Jeffovu bar micvu. Vlasnik mu je rekao da je broj dvadeset osam zgrada pokraj dućana.

— Koga tražite?

— Profesora Leslaua.

Čovjek ga je radoznalo pogledao.

— Na trećem katu. Stan lijevo.

Stubište na broju dvadeset osam bilo je usko i mračno. Netko je kuhao ribu. Kada je došao do vrata na lijevoj strani trećeg kata pokucao je budući da nije vidio zvonce. Uslijedila je duga tišina; upravo kada je drugi put pokucao ženski je glas zapitao tko je.

— Trebao bih profesora Leslaua.

Trenutak poslije Leslau je stajao na otvorenim vratima.

— Hopeman. Kako ste znali da sam tu?

Harry mu je rekao kako ga je uputio čovjek u dućanu.

— Rekao je ovaj stan? — Leslauove su se usne stanjile. — Pokvarenjak.

Iza njega Harry je ugledao ženu od četrdesetak godina. Glava joj je bila omotana rupcem, a njezino mršavo tijelo bezoblično u širokoj smeđoj kućnoj haljini dugih rukava.

— Ovo je gospođa Silitsky. Gospodin Hopeman. Ozbiljno je potvrdila upoznavanje. Nije bila našminkana.

Imala je uglato lice nalik vrapčjem i oštar nos.

— Neka gospodin uđe — rekla je.

— Odvest ću ga u svoj stan — rekao je Leslau.

— Kako želiš.

— Ali, vidjet ćemo se poslije, Rakhel? Klimnula je. — Do viđenja, gospodine Hopeman.

— Do viđenja, gospođo Silitsky.

Spustio se iza Leslaua jedan kat i ušao kroz vrata na desnoj strani.

— Ne razumijem. Zašto bi me namjerno poslao u krivi stan?

— Zamršeno je. — Leslau je odmahnuo rukom kao da tjera smetnju.

— Kako vam mogu pomoći?

Cinizam u zastrtim smeđim očima polako je nestajao dok ga je slušao. Zamijenilo ga je pobuđeno zanimanje, a potom gotovo neželjeno uzbuđenje.

— Čuvar zlata. Na što prvo pomislite kad čujete riječ čuvar?

— Zlatne kerubine koji su čuvali Tabernakul.

— I imate pravo — rekao je Leslau tiho. — Hajdemo u Ein Gedi.

Morali su pješaćiti pet blokova do njegovog Volkswagena.

— Zašto ga ne parkirate negdje bliže?

— Jesam prije. Netko mi je razrezao gume.

Vlasnik dućana u kojem je Harry kupio jarmulke prošao je pokraj njih. Leslau nije ništa rekao no čovjek se okrenuo na ulici i bijesno mu nešto dobacio. Harry je bilo jasno što je rekao. Nazvao je Leslaua noefom, kurvišem.

Kada su stigli u Ein Gedi polako su vozili glavnom cestom tražeći par brežuljaka koji odgovara opisu u svitku. Sporednom cestom prošli su kroz kibuc i pokraj terenske škole.

— U davno doba grad je morao biti pokraj svježe vode — rekao je Leslau. — Brežuljci koje tražimo morali bi biti istočno od izvora. Dva su brežuljka bila na sjeverozapadu. U smjeru sjeveroistoka nalazila se skupina brežuljaka i protezala prema niskom gorju toliko nepravilno da se Harry odmah zabrinuo; činilo se nemogućim izdvojiti dva brežuljka. No Leslu je odmahnuo glavom i pokazao prstom.

— Eno ih.

Morali su izaći iza auta i hodati petstotinjak metara do podnožja manjeg brežuljka. Veće uzvišenje nalazilo se oko četiristo metara niže. Tlo je izgledalo netaknuto i ni po čemu posebno.

— Moglo bi biti ovdje — rekao je Leslau. — Kad bismo našli barem jednog kerubina! Odmah bi počeo tražiti drugoga. Skriven negdje između njih je aron hakodeš, Zavjetni kovčeg.

Opijeni mogućnostima zamalo su zaboravili ručati; no na povratku Harry je postao svjestan gladi. Jeli su u malom arapskom restoranu.

Zabavljeni vlastitim mislima i snovima u početku su malo razgovarali. No kad je stigla kava Harry je znatiželjno pogledao Leslaua.

— Zašto profesor na reformiranom sjemeništu živi u Mea She'arimu?

Leslau se nakreveljio.

— Kada sam došao u Izrael mislio sam da je to nadahnuti zamisao. Želio sam upiti bogatstvo i odnijeti ga mojim studentima.

— Oni rođeni u Americi ne bi to mogli u potpunosti shvatiti.

Leslau je klimnuo.

— Vjera se u Mea She'arimu prenosi poput obiteljske dragocjenosti — u istom stanju u kojem je i primljena. Čak se i odijevaju točno onako kako su se odijevali njihovi preci u Europi. Njihove se molitve nikad ne mijenjaju, čak ni modulacije glasa. A niti njihov užasni zakonik.

— To je ono što četvrt i čini osebnom i šarmantnom — rekao je Harry blago. — Imaju pravo živjeti onako kako izaberu.

— Ali u Mea She'arimu svi moraju živjeti onako kako oni odluče.

— Nema tog ljudskog ni božjeg zakona koji kaže da ne smijete Židova vjernika, frumer Jida, poslati k vragu. Kemija između ortodoksije i slobodnih mislilaca je ono što židovstvo održava živim.

— Gospođa Silitsky i ja smo u vezi.

— Tako? To je tvoja stvar, Davide — rekao je nježno.

— To je stvar Mea She'arima. — Arheolog je probljedio. — Ona je aguna, vezana žena.

— Aguna? Udana žena čiji je muž nestao ali se ne može dokazati da je mrtav. — Harry je imao dojam kao da ga nešto polako usisava u jidiš roman u nastavcima na stranicama Jewish Daily Forwada.

— Njezin muž Pessah otišao je prije dvije godine. Ne može ga pronaći. Prema talmudskom zakonu bez njegovog pristanka sedam se godina ne može ni razvesti ni ponovno udati.

— Unajmi odvjetnika. Viči na vlasti onako kako bi vikao u Clevelandu.

— U Izraelu razvod ne daje civilna vlast. Za vjerske vođe koje je nekad slijedila Rakhel je persona non grata. Otpisali su je prije no što sam je upoznao.

— Što je učinila?

— Mea She'arimom vladaju sekte poput Naturei Karta, čuvara grada. Oni vjeruju da će Bog stvoriti pravu židovsku državu tek nakon što pošalje pravog Mesiju. Oni Izrael kojeg je stvorio čovjek osuđuju kao lažan. Stoga ne plaćaju porez niti šalju djecu u državne škole. I ne glasuju. 1973. vlada Golde Meir bila je u očajnoj situaciji te je pozvala na izglasavanje povjerenja. Rakhel je glasovala prvi put u životu.

— Ona i Pessah Silitsky žestoko su se svađali oko toga i drugih stvari. Počela je kupovati novine i čitati ih kada joj muža nije bilo kod kuće. Na bolan način i protiv svoje volje počela je razmišljati na nov i zastrašujući način.

Leslau si je dopustio smiješak.

— No moglo bi se reći da ju je napustio zbog njezinog čolenta. Priprema divan čolent na starinski način. Budući da na Sabat nije dopušteno ni paliti ni gasiti vatru ona u petak popodne stavlja meso i povrće u lonac. Sve se polako krčka na grijalu na špirit cijelu noć i subotu kako bi na kraju Sabata imali dobar obrok. Jednog petka uvečer kada se spremala za krevet srušila se noga od stola i čolent se iskrenuo na pod. Još gore, zapaljeni metilni alkohol prolio se po sagu i kuhinjskim zavjesama. Muž joj je došao iz spavaće sobe i našao je kako pokušava suzbiti plamen.

— I?

— Zabranjeno je gasiti vatru na Sabat. — Leslau je slegnuo ramenima. — Sljedećeg dana došao je njihov rebe. Upitao ju je je li joj život bio u opasnosti. Rekla je da ne zna. U tom slučaju, rekao je, počinila je težak grijeh. Štoviše, rekli su mu da je hranu kupovala izvan ove četvrti. On je sam službeno potvrdio dućane u Mea She'arimu kao glat košer, besprijekorno čiste. Budući da je kupila hranu negdje drugdje u dućanima koje rebe nije osobno ispitao on nije mogao jamčiti Pessahu Silitskyju da mu njegova žena u njegovom vlastitom domu nije poslužila trejfe, hranu koja nije košer.

— To je popodne Pessah rano došao kući s posla. Spakirao je nekoliko vrijednih stvari i otišao iz kuće. Nikad ga više nije vidjela.

Pogledali su se.

— Nisam znao da još ima takvih stvari — rekao je Harry.

Leslau je odgurnuo svoj stolac.

— Ima u osebnom i šarmantnom Mea She'arimu.

— Pridružite nam se u iskapanjima — rekao je Leslau s nelagodom kada je zaustavio Volkswagen pred hotelom. Harry je odmahnuo glavom, a zatim pokušao ne uzeti mu za zlo olakšanje koje mu je ugledao u očima. Leslau ga je zgrabio za ruku.

Znao je da arheolog izražava zahvalnost. To ga je zbunilo.

— Šalom, David. Bit ćemo u vezi.

Večerao je sam u hotelskoj blagovaonici. Kada se popeo stubama soba mu se nije više činila luksuznim rajem. Legao je na krevet i mislio na debelog, sredovječnog Leslaua i njegovu ortodoksnu gospođu Silitsky. Nevjerojatni Romeo i Julija. No njihova je veza oslobodila osjećaje koji su ga iznenadili. Bio je više nego ikad svjestan svoje samoće.

Ne razmišljajući je nazvao svoju ženu.

Nitko se nije javio. U New Yorku je bila sredina jutra; Della je možda u kupovini. Ili je možda s nekim drugim u stanu kojeg nikada nije vidio. Iskušao je tu pomisao kao da jezikom iskušava pokvareni zub. Bolje bi se osjećao da ga je zaboljelo.

Uskoro je uzeo jeruzalemski telefonski imenik i pronašao Strauss, Tamar.

Zvučala je iznenađeno što ga čuje.

— Mogu li doći k tebi?

— Radim, pripremam se za sutrašnji povratak na posao.

— Odmor ti nije gotov.

— U ovim ti trenutku nema koristi od mene. Zašto bih iskoristila cijeli godišnji?

— Otputuj sa mnom. Pokaži mi Izrael.

— Oh? — Oklijevala je. — Nisam sigurna da to želim.

— To znači da nisi sigurna ni da ne želiš. Dopusti mi da dođem.

Možemo porazgovarati o tome.

Pristala je gotovo ravnodušno.

Probudio se usred noći i shvatio da im tijela pristaju jedno uz drugo poput dvije žlice. Našao je uporište tako da je tutnuo ruku ispod teških grudi.

Pomaknula se.

— Što je? — Zatim je ležala bez riječi.

— Hoćeš li mi nešto učiniti?

Počela mu je pospano ugađati, a on se nasmijao.

— Ne to. Htio bih da ih zamoliš da pronađu čovjeka koji se zove Pessah Silitsky. Sjela je i pogledala ga. — Nije li to moglo čekati do jutra.

— Slučajno sam se toga sjetio.

— Bože moj.

Ustao je i otišao u kupaonicu. Kada se vratio pomakla se sa njegove strane kreveta i ispuštala neki zvuk koji nije baš bilo hrkanje.

Sviđao mu se njezin madrac. Nije mu dugo trebalo da ponovno utone u san.

VOŽNJA AUTOBUSOM

Imao je na umu udobno utočište, možda s dobrom plažom no Tamar je stavila nešto stvari u naprtnjaču i otišla s njim do hotela kako bi i on mogao učiniti isto. Rekla mu je da spakira onu vrstu odjeće koju je nosio na Masadi.

— Kamo idemo? — upitao je.

— Zašto to ne bi bilo iznenađenje?

— Neću više kampirati.

— To baš neće biti... kampiranje.

Zaustavili su se u voćarni u kojoj je kupila golemu plastičnu vrećicu naranača koje Amerikanci zovu Jaffa, a Izraelci Washington narančama. Šerutom su otišli do Tel Aviva. Pred bijednim hotelom koji je gledao na Sredozemlje priključili su se skupini ljudi koji su čekali na pločniku.

Uznemirio se.

— Neću ići u turistički obilazak — rekao joj je tihim glasom.

Nasmiješila se.

Bilo je tu ljudi srednjih godina, kao i pet-šest studenata. Primijetio je veliki broj čutura.

— Idemo li barem prema sjeveru gdje je svježije?

Čovjek koji je stajao u blizini čuo je pitanje i rekao nešto na hebrejskom svojem pratitelju koji je pogledao Harryja i široko se nasmiješio.

Iza ugla se pojavio stari autobus koji je nakoć bio plav i uz škripu se zaustavio pred njima.

— Slušajte taj motor. Zao poput dibuka — prošaputao je čovjek pokraj Harryja. Prozori na vozilu bili su mutni od starosti i prljavštine; njegov je trup lebdio visoko iznad četiri najnapuhanija kotača koje je ikad vidio.

— Koliko se dugo moramo voziti u ovome?

— Dođi — rekla je.

Zrak je unutra bio vruć i ustajao. Od ranog mu je djetinjstva vožnja autobusom izazivala mučninu. Otvorio je prozor nakon borbe koja je za posljednicu imala oguljenu kožu na zglobu.

— Shimone, ovdje ima dva mjesta. Ovamo — povikala je prodorno djevojka iz studentske skupine preko prolaza.

Neki je čovjek pokupio novac i objavio da je on vodič Oved. Predstavio je vozača Avija koji je zalupio vratima kao da aktivira zamku. Kada je

autobus uzdahnuo, zanjihao se i počeo se koturati začulo se malodušno klicanje. Pokraj njega Tamar je izvadila knjigu o etruščanskoj umjetnosti i počela čitati. Harry se osjećao prevarenim. Umjesto predaha o kojem je maštao vratio se ondje gdje je već bio s ovom ženom, suočen s neudobnošću i situacijom nad kojom nije imao mnogo nadzora.

— Kamo, do vraga, idemo? — upitao je ljutito. Tamar je okrenula stranicu.

— Na Sinaj — rekla je.

Mogli su prolaziti i kroz, redom, Floridu, Kansas, Kaliforniju. Zaustavili su se u jednom vojnom logoru tek toliko dugo da pokupe bojnika i tri vojnika koji su nosili Uzije, naoružane čuvare koji su, rekla je Tamar bili nužni zato što putuju daleko od vladine zaštite.

Dok je Harry drijemao vozač Avi je skrenuo s ceste; kada se probudio i pogledao kroz prozor polja su se pretvorila u ravna bespuća pijeska i stijena. Daleko na istoku crna šiljasta brda uzdizala su se na obzoru što ga je podsjetilo na Montanu.

— Sinaj? — upitao je Tamar. Odmahnula je glavom. — Negev. Prošli su pokraj čovjeka u crnom na devi koja je grabila dugim koracima. Jahač im je dobio tek jedan pogled, iako su mu američki studenti dovikivali i ispucali mnogo filmova kroz mutne prozore. Pola sata poslije stigli su u oazu u kojoj je jedna jedina beduinska obitelj vodila neku vrstu pustinjskog putnog odmorišta.

Ručak se sastojao od komadine masne i veoma žestoke kobasice nalik na uže i bocu gotovo vrućeg soka od naranče od koje im je ostao snažni okus kemijskih sastojaka. Skupina studenata vrlo je glasno izražavala svoje negodovanje.

Harry je žvakao i gutao, svjestan da se ponaša poput gadnog Amerikanca.

Dječak koji je živio u oazi pitao je bi li ga mogli prevesti do obližnjeg sela. U autobusu je Tamar bez teškoća razgovarala s njim na arapskom.

— Zove se Moumad Yussif. Četrnaest mu je godina. Sljedeće će se godine oženiti i postati otac mnoge djece.

— I sam je dijete.

— Žena mu ima možda jedanaest, dvanaest godina. Tako je to bilo, čak i među Židovima ondje gdje sam se rodila.

— Sjećaš li se Jemena?

— Ne jasno. Živjeli smo u gradu Sana'ai. Židovima je ondje bilo teško. Ponekad je dolazilo do pobuna, a mi smo ostajali u našim malim stanovima sve dok ne bi nestalo hrane i bojali se izaći na ulicu. Iza ugla je bio minaret. Svako me jutro mujezin budio poput budilice. Alaaaaaaa Akbar!...

Dječak u prednjem dijelu autobusa prepoznao je riječi. Nesigurno se nasmiješio i nešto doviknuo.

— Želio bi zapaliti.

Vojnik koji je stajao pokraj mladog Arapina na stepenicama autobusa izvadio je kutiju cigareta. Mladić je izvadio niklom presvučeni pištolj i uperio ga. Povukao je obarač, a iz cijevi je suknuo plamen. Upaljač.

— Isuse Kriste — rekao je Harry. Vojnici su se grohotom nasmijali. Dječak je povlačio okidač pripaljujući cigarete naoružanim stražarima. Uskoro su došli do sela, on je rekao Selam Aleikum i sišao s autobusa.

Tog je popodneva putovanje počelo ostavljati traga. Djeca s fakulteta utonula su duboko u svoja sjedišta i igrala se — izmišljali su amerikanizirane tvrtke koje bi se obogatile u Izraelu.

— Rav-Aluf Motors. Što je dobro za Rav-Aluf Motors dobro je i za zemlju.

— Kissen Tel Excavations, d.o.o..

— Avdat General Supplies. »Samo pitajte, mi avdatiramo.« — Netko je zastenjao.

— Afula Brush Company — rekao je Harry iznenadivši čak i sebe. Djevojka koja je sjedila preko puta Tamar zadovoljno ga je pogledala. — Nije loše. Želite li raditi za Afula Brush?

— Imam posao, putujem s njom. To je Tamar. Ja sam Harry.

— Ja sam Ruthie, ovo je Shimon. On je Izraelac. Ona vaša žena?

— Ona moja gospodarica. On vaš muž?

Djevojka se nasmiješila prihvaćajući neizgovoreni ukor.

— On je moja prolazna ljubav — rekla je poljubivši svojeg pratitelja u obraz.

Autobus je ušao u niz kanjona u kojima su stijene bacale izdužene sjenke. Kada su izašli iz kanjona u Eilatu, tama je skrila Crveno more no dok je autobus obilazio luku u obliku polumjeseca čuli su razbijanje valova o žal. Prošli su pokraj jarko osvijetljenog modernog hotela ni ne usporivši, a vozač Avi zaustavio se tek pokraj malog motela na plaži u kojem je čekao smještaj uključen u putovanje.

Večernji se obrok sastojao od odrezaka i ječmene juhe. Jeli su ne uživajući, odviše gladni da bi se žalili na hranu. No ispostavilo se da su im sobe vlažne male ćelije, a plahte na krevetima pune prljavštine i mrlja od prethodne upotrebe.

— Hajdemo — rekao je.

— Kamo?

— Idemo u onaj veliki hotel kojeg smo prošli. Možemo se vratiti ujutro prije nego autobus krene.

— Ne želim ići u drugi hotel.

— Sranje — rekao je cmizdravo. Sjео je na krevet i pogledao je. — Vozit ću se tim šašavim autobusom i jesti ušljivu hranu. Ali zašto večeras ne bismo spavali u pristojnom krevetu?

Okrenula se i izašla, zatvorivši za sobom vrata.

Prvo je mislio da će otići bez nje. No kada je izašao za njom, nije uzeo svoje stvari. Plaža je bila točno s druge strane ceste. Našao ju je kako sjedi na pijesku, obgrljenih koljena. Sjео je pokraj nje. Bila je plima, a oni su preko velikih valova koji su zapljuskivali obalu zurili u snažna svjetla drugog hotela.

— Što nedostaje tom hotelu, Tamar?

— Lijep je. Tamo sam provela svoj medeni mjesec. Ubrzo je otišao do motelske recepcije i dao recepcionaru dobru napojnicu u zamjenu za čiste pokrivače i vrč bijelog vina.

Sjedila je na istom mjestu kada se vratio. Rasprostro je deke i otvorio bocu. Vino nije bilo loše. Pili su dok je mjesec izlazio iza oblaka te im omogućio da vide pjenu koju su stvarali valovi šišteći na plaži.

— Želiš li da nešto učinim? — upitala ga je nešto poslije izgovarajući riječi u njegovo rame.

Odmahnuo je glavom.

— Ti?

Poljubila mu je ruku.

— Samo budi sa mnom.

Legli su na deku i zagrlili se.

— Mogao bih te voljeti — rekao je u noći. Riječi su izašle svojom voljom; njihov ga je zvuk prestrašio. Nije ništa odgovorila. Možda je spavala.

Nije bilo tako teško spavati kao na Masadi no ujutro je bio malo ukočen. Pojeli su pristojan doručak koji se nudi čak i u najjadnijim izraelskim restoranima — masline, narezane rajčice, jaja i čaj — a zatim se ukrcali u autobus. Široka, ravna cesta vodila je prema jugu.

Za nekoliko sati izašli su iz autobusa u Sharm'e Sheikhu kako bi protegli noge i potražili latrine.

Ručak su im dale Izraelske obrambene snage — salatu. Mladi Cahal vojnici bili su uljudni i srdačni, no na suncu je bilo odviše oružja;

Harryju je bilo drago kada su vlasti odobrile njihov put i kada je autobus izašao iz vojnog logora. Prošli su mjesto na kojem su deve kroz žičanu ogradu ušle u minsko polje, mjesto porazbacanih bijelih kostiju. Vodič Oved podijelio im je tablete soli i upozorio ih da paze na čuture. Mladi su Amerikanci počeli pjevati svoje pjesme o snijegu, hladnoći i otvorenoj vatri. Postupno su prešli na božične pjesme obznanjujući pustinji u kojoj je treperila vrućina da se rodio Krist Spasitelj.

Starija Izraelka koja je sama sjedila u prednjem dijelu autobusa okrenula se i zapiljila u pjevače.

— Voljela bih vidjeti snijeg — rekla je Tamar.

— Nisi ga nikad vidjela?

— Dvaput. No kada napokon padne u Jeruzalemu... — Slegnula je ramenima. — To je jad i bijeda, a i nestane u tren oka. Voljela bih vidjeti duboki snijeg i... znaš već.

Uхватила ga je nostalgija kao rijetko kada.

— Svidio bi ti se. Znam da bi. — Gledao je kako njezin prekrasni palac zaranja u narančinu koru.

— Mislila sam da su ovi mladi Židovi.

— Ja mislim da i jesu.

Slagala je urednu hrpicu kore u krilu.

— Zašto pjevaju o Isusu?

— Ova ih okolina zastrašuje. Možda pokušavaju pronaći nešto što im je blisko.

— Bliske su im kršćanske pjesme? — Rastvorila je naranču i dala mu polovicu.

— Naravno. Mmmm... Dobra je. — Naranče su bile manje nego one koje je vidao u New Yorku ali slađe; možda su dozrele na stablu, a ne u kutiji. — Većina djece uči božićne pjesme u školi. Amerika je kršćanska zemlja.

Klimnula je.

— Kada te nešto zapanji kažeš Isuse Kriste! Jesi li svjestan toga?

Nasmiješio se.

— Mislim da jesam. Možemo li dobiti još jednu naranču?

Ovaj ga je put pustila da je on očisti.

— Isto kao što moj otac Boga još uvijek naziva Alahom. Nekoliko puta sam vidjela kako praznovjerni zapadnjački Židovi kucaju u drvo za sreću.

— I?

— To je kršćanski običaj. Rani su kršćani dodirivali drvo i tražili Božji blagoslov zato što je križ bio drven.

Razdijelio je drugu naranču nespretnije nego ona prvu. Potekao je sok i curkao, a on nije imao ništa s čim je mogao obrisati svoje ljepljive ruke. — Ne biramo ni običaje ni jezik. Naslijedujemo ih.

— Ima jedan američki i britanski izraz koji ne mogu podnijeti. Jebi se.

Harry je pomnjivo jeo svoju naranču. Studenti više nisu pjevali.

— U ovom dijelu svijeta imamo naravno izraze za vođenje ljubavi. No ni na arapskom ni na hebrejskom ne kažeš nekom na koga si ljut, Mrzim te, odlazi i vodi ljubav. To bi trebao biti blagoslov, ne kletva. Neka te Bog

pogleda i dopusti ti da vodiš ljubav. Kada sam najsretnija željela bih svima na zemlji reći: Jebite se, svi! Jebi se, svijete!

Mislio je da se studenti nikada neće prestati zabavljati.

Kada su mu nakon otprilike jednog sata posve dosadili beskrajni kilometric prelijepa plaža autobus se zaustavio pred nekom vilom. Vodič Oved im je rekao da dva sata mogu uživati u vodi. Prvi je kat kuće bio zakračunat te se u njega nije dalo ući, no u podrumu su bile dvije svlačionice i kupaonica s tekućom vodom. Stigao je na plažu prije Tamar; kada je utrčao u more i zaronio, umor i razdraženost nestale su zajedno s ljepljivošću. Otplivao je sretan što može protegnuti mišiće, a zatim se okrenuo, uspravio se održavajući se na mjestu laganim pokretima stopala i s morske strane gledao vilu, četvrtastu i bijelu, s krovom od crijepa. Osim naoružanog stražara lijepo bi se uklopila u neko floridsko predgrađe. Impresivnom je nije činila veličina ni arhitektura već činjenica što je bila posve osamljena; onaj tko ju je posjedovao imao je i široko i ekskluzivno kraljevstvo pustinje i oceana. Dva izraelska vojnika s oružjem u rukama stajala su u kamenom dvorištu koje je gledalo na vodu. Dovikivali su mu nešto i pozivali da izađe poput spasioca koji zviždaljkom pozivaju nekog tinejdžera da izađe iz dubine.

Polako je otplivao natrag, uživajući u vlažnosti. Skupina iz autobusa bila je primjer različitosti. Studenti su pokazali čvrsto mlado meso u bikinijima i mnogo pljuskali. Stara je Izraelka imala na sebi preveliku izbljedjelu kućnu haljinu i istraživački šešir od kapoka. Čučnula je do vrata u vodu i sanjivo se njihalala onako kako su prema Harryjevom sjećanju činile starice na Coney Islandu.

Tamar se u crnom jednodijelnom kostimu ispružila uz rub mora. Legao je blizu nje i naslonio glavu na njezino mekano smeđe bedro.

Sunce je udaralo od gore, a topla se voda oko njih pjenila.

— Ovo putovanje počinje imati smisla.

— Ali ne sasvim.

— Ne sasvim.

Vodič Oved, dlakav poput medvjeda, dogegao se do njih pokvarivši tako sve.

— Ovo je dobro, je li?

— Vrlo dobro. Tko je vlasnik?

— Nekoć je bilo Farukovo. Kada je on pobjegao uzela ga je vlada, a onda mi u operaciji Šest dana. Sada se malo koristi osim za turističke ture.

Harry je pogledao vilu kroz oči stisnute zbog sunca; bez obzira kamo išao slijedio ga je mrtvi kralj. Pitao se je li Faruk tu kupio Inkvizicijski dijamant.

— Čemu straža? Prijeti li nam opasnost od napada?

Oved se nasmiješio.

— Motre na morske pse, puno ih je more. Ovo je, na kraju krajeva, ipak Crveno more.

U potpunosti si je izbio iz glave želju da još jednom zapliva. Studenti su sakupljali školjke, od kojih su neke bile lijepe, no glavni je zgoditak izvukla starica ne pomaknuvši se iz čučnja — svjetlucavi komad koralja veličine grejpfruta. Jedini suvenir koji je Harry ponio u autobus bila je opeklinu od sunca. Tamar mu je laganim, mekanim vršcima prstiju razmazala losion po ramenima od čega se uzbudio. Miris masti borio se s mirisom narančine kore kada je vozač Avi skrenuo na kamenitu sporednu cestu, a oni se počeli drmusati. Bilo mu je vruće, bio je umoran, a opeklinu od sunca je boljela no osjećao se čudesno živim.

—Što je to? — upitao je upravo kada je vođa Oved objavio da je zdanje koje se nazire samostan Svete Katarine. Više je nalikovao kamenoj tvrđavi ili zatvoru na kraju ceste u doslovnom smislu.

Sjedili su u autobusu neugodno dugo.

— Zašto ne uđemo? — oglasio se Harry.

— Postoje samo jedna vrata koja drže zaključana od podne do jedan i od tri i trideset do šest i trideset kada se redovnici odmaraju i mole — rekao je Oved. — Takav je ovdje običaj već stotinama godina.

U šest i trideset dva neka je anonimna smeđa ruka otvorila vratašca u velikim vratima te su izašli iz autobusa i jedan iza drugoga ušli kroz mala vrata. Oved ih je odveo u dvorište pa uz stepenice kako bi im pokazao jedini drugi put kojim se moglo izaći iz samostana, dizalo na konopcu koje je visjelo s visokih kamenih zidova. Neki je redovnik u smeđoj mantiji bešumno prošao pokraj njih ničim ne pokazavši da zna za njihovu nazočnost.

— Jesu li se zavjetovali na šutnju? — upitala je Tamar. Oved je odmahnuo glavom. — No samo nekolicina govori hebrejski ili engleski. Naviknuti su na povremenu nazočnost turista koje ne smatraju svojom najvećom srećom. — Rekao im je da je samostan sagrađio Justinijan u petom stoljeću u podnožju planine koju Arapi zovu Jebel Moussa, na mjestu za koje se vjeruje da je mjesto na kojem se Bog prikazao Mojsiju u obliku gorućeg grma.

Njegova knjižnica broji nekih deset tisuća svezaka među kojima su mnogi stari rukopisi uključujući i primjerak čuvenog Codexa Sinaiticus.

— Što je to? — upitao je netko iz pozadine.

Činilo se da je Ovedu neugodno.

— Nešto u vezi s Novim testamentom. Valjda neki komentar.

— Ne — rekao je Harry — to je Stari Testament napisan na grčkom.

— Zašto su prepisivali Stari testament? — upitala je Tamar. Nije vidio zgodan način da izbjegne odgovor iako je vodič čekao očigledno zlovoljan. — Još nije bilo Novog testameta. No rani su kršćani željeli da se njihovi obredi razlikuju od židovskih.

Umjesto svitaka presavijali su listove papirusa ili finog pergamenta i zašivali njihove pregibe. Ti su kodeksi počeci knjiga kakve poznajemo.

Oved mu je dobacio mrki pogled i nastavio s predavanjem.

— Izvornik Codexa Sinaiticus odnesen je 1844. iz Svete Katarine u Carski muzej u St. Petersburgu. 1933. neka ga je skupina Engleza kupila od Sovjetske vlade za sto tisuća funti od čega je polovica dana školskoj djeci te je svršio u Londonskom muzeju.

— Možemo li vidjeti primjerak koji se čuva ovdje? — upitao je Harry.

— To nije moguće — rekao je vodič sa zadovoljstvom. Odveo ih je niz stepenice u malu sobu koja je podsjećala na šupu u kojoj se drži alat; no umjesto alata na nekim su policama bili nizovi ljudskih lubanja dok su na drugima bile hrpe kostiju, razvrstane i uredno složene: bedrene i goljениčne tu, kralježnice i manje kosti ruku i stopala tamo.

Djevojka koja se zvala Ruthie ostala je bez daha i istrčala van, a za njom još neki. — Sastavljeni kostur je kostur Sv. Stjepana — rekao je Oved. — Ostale su kosti ostaci redovnika koji tu služe već tisuću i petsto godina. Kada redovnik iz Svete Katarine umre, pokopaju ga i ostave zakopanog dok mu se meso ne raspadne. Zatim iskopaju njegove kosti, očiste ih i stave s kostima njegovih predhodnika.

Tamar ga je uhvatila za ruku te su izašli iz kosturnice. U dvorištu je vozač Avi pokušavao uvjeriti mlade blijede Amerikance da večeraju krekeri i ostatak masne kobasice koja im je bila poslužena za jučerašnji ručak. Rekao je da će spavati u dvije spavaonice, od kojih je jedna bila za muškarce, a jedna za žene. — Samostansko pravilo. No spavat ćemo i tako i tako samo nekoliko sati, tako da do izlaska sunca možemo doći do vrha planine.

Harry i Tamar su uzeli svoje vrećice naranača i otišli na krov. Veoma se smračilo. Napuhani puni mjesec kojeg su susreli na Masadi bio je sada visoki srebrni iver. Prvi su put vodili ljubav u grčevitom očaju, još uvijek pod dojmom kostiju. Drugi je put bio bolji, trudili su se oko zadovoljstva onog drugog. No misli su mu jurile, zaokupljene stvarima o kojima nije želio misliti. Unatoč svom Tamarinom trudu Bog ga nije dodirnuo po ramenu i rekao: Jebi se, Harry Hopeman.

Po njegovom mišljenju, a čizma koja je istraživala njegov bok to je I potvrdila, vodiča je unajmio netko tko mrzi turiste.

— Ustajte. Želite li poći s nama kako bi vidjeli izlazak sunca, smjesta ustajte.

Tamar se probudila čim joj je dotaknuo lice. Sljepljenih očiju pipajući su tražili cipele, a zatim se sjurili niz stepenište. Turisti su se sakupili u dvorištu.

— Ima li netko džepnu svjetiljku? — upitao je Oved. Nitko se nije javio.

— Pa, dobro. To znači da imamo samo dvije. Ja ću voditi s jednom, a Avi će s drugom biti na kraju kolone. Znači, krećemo.

Išli su za njegovim svjetlom poput pospanih moljaca. Tlo se uglavnom sastojalo od velikih stijena ukliještenih između golemih stijena. Na kraju je Harry izvrnuo gležanj. — Za ime Boga! — okomio se na Oveda. — Usporite, ljudi zaostaju.

— Blizu smo stepenica. Tamo će biti lakše — rekao je vodič.

Kamene ploče bile su zabijene u obronak planine, jedna iznad druge. Oved im je rekao kako su redovnici živote proveli gradeći dvije staze na nižem obronku, uspon od 1700 stepenica i silazak od 3400. Bilo je to stepenište iz kardioloških noćnih mora. Penjali su se u nedogled.

On je bio trkač, ali ona nije, a bilo je i uzbrdo. Složili su se da će usporiti i koga briga za izlazak sunca.

Vodič je bio daleko ispred. Studenti su hitali pokraj njih i penjali se trčeći. Ostali su prolazili poput duhova. Nakon nekog vremena palo mu je na pamet da je jedan od likova nosio džepnu svjetiljku te ga je zabrinulo to što je Avi odlučio ne paziti na zaostale.

Još je bilo mračno kada su došli do vrha stepenica. Gornja je staza bila šira, a nebo je postalo svijetlije; čim su mogli vidjeti kamo idu, bolje su se osjećali. Unatoč poricanju shvatio je da želi vidjeti izlazak sunca s najviše točke. Posljednji je kilometar i pol držao Tamar za ruku, požurujući je naprijed.

Vrh planine je bio kamena ravan velika po prilici pola jutra, a okružena drugim vrhovima. Harry je znao da su to stare, izlizane planine. No vidio je samo niz goletnih litica, usamljenih, šibanih vjetrom i zastrašujuće lijepih. Nije bilo teško zamisliti da ih nastanjuje Bog.

— Hvala ti što si me natjerala da dođem. Poljubila ga je.

Vjetar ih je šibao dok su išli prema drugima. Nitko nije govorio zato što se sunce počelo uzdizati. Svjetlost je bila divna no blijedila je pokraj njih.

Primijetio je koliko ih je malo. — Gdje su svi?

— Mi smo oni koji su se uspjeli popeti — rekao je Shimon. Harry je otišao do Oveda. — Bolje se spustite. Turisti su vam razbacani u kilometarskom krugu.

— Neki se uvijek vrate — rekao je Oved lakonski. — Naći će put do samostana.

Harry ga je pogledao.

— Bolje da odemo. Ovaj će gad izazvati neprilike — rekao je vozač Avi na hebrejskom.

— To bi bilo mudro — rekao je Harry također na hebrejskom. Dvoje se muškaraca počelo polako spuštati stazom.

— Idem i ja — rekao je Tamar. Otišla je s njim. Stotinjak metara niže naišli su na vodiča i vozača kako pomažu paru srednjih godina u usponu prema sljemenu.

— Kažu da su to posljednji. Svi su se ostali vratili u Santa Katarinu — rekao je Avi.

— Spustit ću se još malo. Za svaki slučaj.

Činilo mu se da nema više nikoga. No Tamar ga je dotakla po ruci.

— Tamo. U daljini. Vidiš li?

Pohitali su niz stazu.

Bila je to stara Izraelka koja je sjedila na stijeni. Tamar se zaustavila.

— To je ponosna starica. Mislim da bi joj samo jedan trebao pomoći. Klimnuo je.

— Čekaj tu.

Kada je stigao do starice, bila je blijeda.

— Je li sve u redu, hamera?

Bijesno ga je pogledala i teškom mukom ustala. — Samo sam se odmarala na putu prema vrhu.

— Naravno. Mogu li s vama? — Nakon dva koraka naslanjala se na njega svom težinom. Kada su se približili vrhu dahtao je poput teretne životinje.

Odgurnula ga je. Vidjelo se kako raspoređuje svoju snagu. Žustro je otišla do mjesta na kojem su stajali ostali ne zahvalivši mu nijednom riječju.

Kada su se vratili u samostan, Tamar je otišla u spavaonicu koju je večer prije prezrela. Njemu se nije spavalo.

Neki je redovnik grabljao u dvorištu. Nije bilo otpalog lišća, ni kamenja, ni smeća. Radio je valovite crteže u prašini nalik crtama u pijesku u japanskom vrtu.

— Govorite li engleski?

— Malo.

— Bih li, možda, mogao vidjeti knjižnicu?

— Ja sam, igrom slučaja, knjižničar. Otac Haralambos. — Engleski mu je bio odličan.

— Haralambos. »Onaj koji sjaji od radosti.« Ja sam Harry Hopeman, oče.

— Znate grčki?

— Poli ogon, zanemarivo malo.

Redovnik je odložio grablje i uveo ga kroz jedna od teških vrata koja su sva izgledala isto. Unutra su bijeli gipsani zidovi bili pokriveni knjigama.

— Smijem li pogledati kopiju Codexa Sinaiticusa?

Otac Haralambos izvadio ga je iz ormarića i stavio na stol. Harry ga je oprezno otvorio. Bio je baš kao izvornik kojeg je vidio u Londonu, uncijalna grčka slova napisana rukom i smeđom tintom na finom pergamentu. Prvi su reci bili prevedeni baš kao i u Starom zavjetu kojeg je upravo objavio Jewish Publication Society: U početku stvori Bog nebo i zemlju...

Podigao je pogled i vidio da ga redovnik promatra.

— Jeste li dugo ovdje, oče?

— Dugo.

Haralambos je imao usko lice na kojem se nisu ocrtavale nikakve želje. Harry je mislio daje u sjajnim smeđim očima snaga; potom je shvatio da je to duboki mir. Pitao se bi li i sam možda dosegnuo slični mir da nije napustio ješivu.

— Žudite li ikad za vanjskim svijetom? — upitao je ne razmišljajući.

Redovnik se nasmiješio. — Ne dolazim u tu vrstu iskušenja. Ne sviđa mi se ono što nam dolazi iz vanjskog svijeta.

— Na primjer?

— Jutros smo na krovu pronašli kontracepcijska sredstva. Kakve se to osobe tako ponašaju — na ovakvom mjestu?

— Osobe koje ne misle da je to loše, oče. — Skrenuo je pogled ka Codexu.

— Mislim da su se tako ponašali Rimljani prije propasti njihove civilizacije. Kao i moji Grci i vaši Hebreji. Vidite li sličnosti?

— Trudim se da ih ne vidim — rekao je Harry.

Dok je čekao s vanjske strane zidina da se ukrca na autobus starica mu je bez riječi tutnula u ruku komad koralja kojeg je izvadila iz Crvenog mora. Počeo je negodovati no Tamar mu je položila ruku na nadlakticu.

— Moraš ga prihvatiti — rekla je.

Onako iscrpljeni tupo su sjedili dok ih je autobus vraćao natrag. Kada su došli do obale kroz otvorene prozore dopirio je povjetarac dodavši njihovoj neudobnosti i pijesak. Bilo je kasno poslijepodne kad je Avi zaustavio u postaji Paz zbog goriva. Dok su ostali krenuli prema WC-ima Harry je otišao telefonirati.

Nije stiglo pismo od Mehdiya. Službenik u uredu American Expressa rekao je da nema nikakve pošte za gospodina Hopemana.

Kada su nekoliko sati poslije stigli u Tel Aviv, pobjegli su iz svojeg zatvora, plavog autobusa sa šašavim napuhanim gumama.

— Nikad nisam bila tako umorna — rekla je u taksiju kojim su išli u Jeruzalem.

— Ni ja.

— Ja sam kriva.

— Imaš potpuno pravo. Dugo su se smijali.

— Ah, Harry. Zabavan si.

U hotelu mu se opet činilo da više cijeni luksuz što je doživio i nakon Masade, no ovaj je put osjećaj bio bolji.

Proveli su beskrajno dugo vremena pod vrućim tušem, perući jedno drugo. Užasnula se kada je odgovorio na toplu nasapunanu trljačicu. Žurno ju je razuvjerio; želio je ali nije mogao. Bila je odjevena u njegov ogrtač za vrijeme večere. Sa zadovoljstvom je vidio da konobar koji im je donio večeru nije mogao skinuti pogleda s nje.

Bili su odviše pospani da pojedu desert.

Nešto prije jutra probudio se i mirno ležao razmišljajući o mnogim stvarima. S nelagodom je postao svjestan smrada za kojeg je ustanovio da dolazi iz njegove torbe. Koralj koju mu je dala starica očito je imao u sebi i majušne životinje koje su se osvećivale. Bacio ga je na izbojak na kojem može smetati samo pticama, a zatim zatvorio prozor.

Ona je ležala gola s plahtom zamotanom između nogu. Odjednom je znao što želi učiniti s crvenim granatom, te je otišao do komode i izvukao ga ispod košulja.

Polirat će ga. Umetnuti u jednostavan okvir. Objesiti ga na zlatni lanac... Eto.

— Pusti me na miru — rekla je na hebrejskom. Odgurnula je kamen s mjesta na koje ga je postavio između njezinih grudi, a on je pao na sag i otkotrljao se.

Harry se zavalio u naslonjač i gledao kako se sve jače svjetlo poigrava na njezinom tijelu. Bio je to prizor koji ga je dirao više nego izlazak sunca na Sinaju.

MLADI RABIN

Obukao je donji dio trenirke i tenisice, zatim spakirao svoje rublje i adresirao ga na Dellu. Kada je izašao iz sobe Tamar je još spavala.

Nakon što je poslao paket za New York, stajao je na suncu i žmireći gledao mladića koji je ispred pošte prodavao perece.

— Haver, znaš li gdje bi mogao dati da mi ispoliraju dragulj? Za nakit?

— Ima jedan dućan koji nije u Starom gradu. Izrađuju stvari od elatskog kamena. Blizu Jaffa vrata.

— Toda raba. — Otrčao je. U Jeruzalemu je bilo teže trčati nego u Westchesteru. Na pločnicima se provlačio kroz uzburkano polje svećenika, starih Židova, djece i pokraj debelog Arapina koji je gurao točke s kamenjem. Kad bi prelazio ulice počinjao bi militi, čak i kad ga je štitio semafor užasavao se jeruzalemskih vozača.

Već je bilo vruće. Kada je pronašao dućan bio je već dobrano oznojen. Vlasnik je iznosio plitice s prstenjem i narukvicama.

— Došli ste s Olimpijade da kod mene nešto kupite?

— Biste li mi prodali malo karborundnog praha?

— A što će vam karborund?

— Hobi mi je poliranje kamenja.

— Hobi! Donesite kamen, jeftino ću vam ga ispolirati.

— Želim ga sam ispolirati.

— Ne koristim prah.

— Još bolje. Treba mi i octene kiseline.

— Imam samo oksalne.

— Dobro. I za kraj, glinica?

— Slušajte, to mi je vrlo dragocjeno. Nemam mnogo, a da bih ga nabavio moram u Tel Aviv. Prodajem nakit, a ne materijal.

— Treba mi samo malo. Platit ću koliko god tražite. Čovjek je slegnuo ramenima i sve mu donio. Ispisao je neke brojke, zatim ih zbrojio i okrenuo papir prema Harrzju.

— U redu je. Hvala vam. — Harry mu je platio u dolarima. — Prva današnja prodaja.

Čovjek je gurnuo ključ registar kase.

— To vi zovete prodajom? — rekao je.

Mislio je da još spava kada se vratio natrag u sobu.

Stavio je nekoliko kapljica kiseline na granat. Kada je počela djelovati, on je snažno počeo trljati kamen karborudnim papirom.

— Što radiš?

— Poliram.

Ustala se i obukla njegov kućni ogrtač. Zatim je odnijela svoju odjeću i četkicu za zube u kupaonicu. Sjedio je i polirao dok se ona tuširala.

— Zadrži ogrtač — rekao je kada je izašla. — Na tebi izgleda mnogo bolje nego na meni.

Namrštila se.

— Ne budi smiješan. — Objesila ga je u ormar. — Je li to doista mogao biti biblijski kamen?

— Bez dokaza to nije važno.

— Da jest — zašto su ga koristili?

— Mogao je biti dio hramske riznice ili pripadati nekom kralju.

Jedini kamen opisan u Bibliji koji mu odgovara po boji je smaragd s prsnog oklopa.

— To nije smaragd.

Zasmijuljio se.

— Nije, no oni su ih obično pogrešno klasificirali. Kamen Levijevog plemena bio je veoma sličan ovom kamenu.

— O. Voljela bih misliti kako je to Levijev kamen. Mi smo Leviti.

— I mi.

— Stvarno? — Sjela je pokraj njega. Mirisala je na njegov sapun. — Nije li to izvanredno? Pogledaj kako je pokraj tvoje moja koža tamna.

— Da.

— Govorimo različitim jezicima. Imamo različite običaje. No obitelji su nam, očito, prije mnogo tisuća godina potekle iz istog plemena.

Ustao je i pustio da u sudoperu voda teče preko kamena. Uz pomoć kiseline uspio je odstraniti dio zrnatog vanjskog sloja. — Napraviti ću ti broš — rekao je podignuvši ga.

Mirno je sjedila.

— Harry, ne želim tvoj ogrtač. Niti broš.

— Želim ti davati stvari.

— A ja od tebe ne želim ništa.

Znao je što mu govori. Dotaknuo joj je kosu.

— Ponekad želiš.

Porumenjela je.

— To je nešto drugo. — Dugim smeđim prstima uhvatila ga je za nadlakticu. — Ne radi se o tebi. Nikome se više neću otvoriti na takav način. Ne mogu riskirati bol.

Bilo je vrijeme za uzmak. Počeo ju je shvaćati, uključiti se u njezin strah.

— Ne mogu ti kupiti ni doručak?

Činilo se kao da joj je laknulo.

— Možeš mi kupiti doručak. Molim te.

— Još je rano. Oprosti što sam te probudio.

— Nisi, bila sam budna. Razgovarala sam sa Ze'evom. Našli su čovjeka za kojeg si me pitao, onog Silitskog.

— Ha, Pessaha Silitskog! Gdje je?

— U Kirvat-Shemoni.

— Bolje da to kažem Davidu Lesalu — rekao je Harry.

— Molim te, Harry — rekao je nervozno Leslau. — Moraš mi to učiniti.

Sjedili su na sklopivim stolcima u ofucanom šatoru u podnožju manjeg od dva brežuljka blizu Ein Gedija. Čuo je zvukove kopanja. Iskapalo se u nizu plitkih rovova koji su prošarali niži obronak. Logor ga je razočarao; ljudi u rovovima mogli su isto tako polagati i kanalizacijske cijevi. Leslau mu je rekao da do tada nisu otkrili baš ništa što bi bilo arheološki zanimljivo.

— Ti bi trebao poći u Kirvat-Shemonu. Ti želiš oženiti gospođu Silitsky.

— Upravo zato. Njezin će muž biti ogorčen na mene. Neću ga uspjeti natjerati da se predomisli i da joj da razvod. Što god kažem vlastima bit će sumnjivo jer nisam nezainteresirana strana. — Uzeo je bilježnicu i nešto u nju zapisao. — Ovo je broj terenske škole Društva za očuvanje prirode. Mogu cijelo popodne biti blizu njihovog telefona.

Nestrpljivo je čekao.

Harry je uzdahnuo i ispružio ruku da uzme broj.

— Nikad to neću zaboraviti — rekao je Leslau.

Brdo Hermon poprimilo je sablastan oblik na sjeverozapadnom obzoru dok se auto približavalo Dolini Hula. Cesta je, srećom, bila ravna; pogled mu je bio prikovan za snijegom pokriveni vrh koji je sve više rastao na Gauguinovom nebu.

Ispostavilo se da je Kirvat-Shemona malo poljoprivredno mjesto s novim stambenim zgradama i bijednim starim kućama. Zaustavio je čovjeka koji je prelazio cestu.

— Slikha. Možete li mi reći gdje mogu pronaći rabina?

— Aškenaskog ili sefardskog?

— Aškenaskog.

— Rabin Goldenberg. Skrenite lijevo u drugu ulicu. Treća kuća od kraja, na desnoj strani.

Bila je to mala kuća s koje se ljuštila zelena boja. Kada je pokucao, vrata mu je otvorio mladi i veliki muškarac sa sjajnom smeđom bradom.

— Rabin Goldenberg? Ja sam Harry Hopeman. Rabinova se ruka omotala oko njegove. — Uđite, uđite.

— Amerikanac?

— Iz New Yorka. A vi?

— Dobio sam smiču u ješivi Torah Vodaath u Flatbushu. Harry je klimnuo. — Ja sam jedno vrijeme učio u ješivi Torat Moshe u Brownsvilleu.

— Ješivi rabina Yitzhaka Netschera! Kad ste otišli?

— Prije mnogo godina. Izdržao sam samo nekoliko mjeseci.

— Ah, odustali ste. Zbog čega?

— Sveučilišta Columbija.

Rabin Goldenberg se nasmiješio.

— Veće mjesto ali lošiji fakultet. — Dao je znak Harryju da sjedne na stolac. — Što radite u Kirvat-Shemoni?

— Tražim pravdu — rekao je Harry.

— Imate li svjetiljku?

— Ozbiljno to mislim. Imam prijateljicu koja je aguna. Smješak je iščezao. — Vrlo dobru prijateljicu?

— Ne. Ona i moj prijatelj su veoma dobri prijatelji.

— Shvaćam. — Rabin je prstima počeo prolaziti kroz smeđu bradu.

— Je li joj muž bio vojnik? Je li nestao u borbi?

— Nije, samo je pobjegao.

Rabin je uzdahnuo.

— Ne može doći do razvoda ukoliko ga on ne pokrene. To je jedan od rijetkih nedostataka u prekrasnom skupu starih zakona. Ne mogu ništa učiniti ako ga ne nađete.

— Mislimo da je u Kirvat-Shemoni. Zove se Pessah Silitsky.

— Silitsky? — Podigao je glas. — Channah-Leah!

Na vratima se pojavila mlada žena koja je hranila dijete na bočicu. Na ramenu njezine kućne haljine vidjele su se vlažne mrlje, ondje gdje je dijete bljucnulo, a glava joj je, unatoč vrućini, bila zavezana rupcem. Nije pogledala Harryja.

— Poznaješ li nekoga po imenu Pessah Silitsky? — upitao ju je rabin na jidišu.

— Ovdje, Herschele?

— Da, ovdje.

Slegnula je ramenima.

— Znat će to Peretz iz općine.

— Da. Peretz će znati. Hoćeš li ga onda, molim te, nazvati?

Klimnula je i otišla.

— Peretz zna svakoga. — Otišao je do ormara s knjigama. —
Pogledajmo u međuvremenu što Maimonides ima za reći o ovoj vrsti cimesa.

— Dobro, njega volim. Bavio se mojim poslom.

Mladi gaje rabin pogledao.

— Liječnik, pravnik, filozof?

— Dijamanti.

— Ah, dijamanti. Hopeman's? Na Petoj aveniji? Harry je klimnuo.

— Tako. — Okrenuo se prema knjigama. — Evo je, Knjiga o ženama.

— Sjeo je i počeo okretati stranice, pjevušeći. Nije pjevušio hebrejsku melodiju. Harry ju je na kraju prepoznao, Hard Day's Night.

Njegova se žena vratila za nekoliko minuta.

— Peretz kaže da je knjigovođa u upravi mljekarstva.

Rabin Goldenberg je klimnuo.

— Ah, mljekarstva. Hajdemo ga posjetiti — rekao je.

Pokazalo se da je ured u mljekarstvu mali i prenatrpan. Za jednim je stolom sjedila žena i radila na otvorenoj glavnoj poslovnoj knjizi. Za drugim je mršavi mladić običnog izgleda razvrstavao hrpu pisama.

Pod njegovom su jarmulkom bili vidljivi počeci ćelavosti no plava mu je brada bila puna. Doimao se mlađim od gospođe Silitsky;

Harry se pitao je li doista tako ili ga je ortodokсни način odijevanja Rakhel Silitsky naveo da pomisli kako je starija no što jest.

— Jeste li vi Pessah Silitsky? — zapitao je rabin Goldenberg na jidišu.

Čovjek je klimnuo. Neki je radnik ušao na trenutak kroz vrata obližnje sobe i stavio još obrazaca na pult. Dok su vrata bila otvorena mali je ured ispunilo zvečanje strojeva za odvajanje vrhnja.

— Ja sam rabin Goldenberg. Ovo je gospodin Hopeman.

— Kako ste? — rekao je Silitsky.

— Dobrog zdravlja, hvala Svetome.

— Blagoslovljeno bilo njegovo ime.

Rabin je pogledao ženu koja je radila za drugim stolom.

— Bismo li mogli porazgovarati vani? Riječ je o stvari osobne prirode.

Na Silitskyjevom se licu pokazao oprez, no ustao je i klimnuo.

Izašao je za njima.

Trojica su se muškaraca udaljila od mljekarstva.

— Radi se o vašoj ženi — rekao je rabin Goldenberg.

Silitsky je iznenađeno klimnuo.

— Ovaj čovjek kaže da je radi vas aguna.

Silitsky je pogledao Harryja. Približavali su se klupi u sjeni bora.

— Strašno je ženu učiniti agunom — rekao je rabin. — Griješno.

— Vi ste američki profesor?

Harry je shvatio da ga je čovjek zamijenio s Davidom Leslauom. — Ne, ne. Njegov prijatelj.

Silitsky je slegnuo ramenima.

— I ja imam prijatelje koji mi mnogo toga prenose.

Rabin Goldenberg počeo je namatati bradu oko prsta. — Kada ste otišli od nje?

— Prije otprilike dvije godine.

— Šaljete li joj novac? Čovjek je odmahnuo glavom.

— Kako, dakle — rekao je blago rabin — preživljava? Silitsky je šutio.

— Mislim da radi u pekari — rekao je Harry.

Rabin Goldenberg je uzdahnuo.

— Proroci kažu da bi muškarac svoju ženu trebao poštivati više nego samog sebe.

— Ljudi su se smijali zato što je nisam mogao obuzdati — rekao je polako Silitsky. — Proroci kažu i da bi žena trebala veoma poštovati svojeg muža, osjećati strahopoštovanje prema njemu. Nije li tako?

— Ah, poznajete pravo? — rekao je rabin. Silitsky je slegnuo ramenima.

— Možda onda znate da muškarca koji se oženi židovski zakon obvezuje da ženi da deset stvari. Sedam su propisali Pisari, ali Tora — Tora! — kaže da je muž ženi obvezan dati hranu, odjeću i seksualni život. — Nagnuo se pokraj Harryja. — Želite li se vratiti u njezin krevet kao muž?

Silitsky je odmahnuo glavom.

— Oslobodite je, onda, obveze — rekao je rabin.

Silitsky je proučavao svoje cipele.

— Spreman sam to učiniti.

— Niste nekim slučajem Koen?

— Da, Koen sam.

— Ah. Znate da se Koen, kad se jednom odrekne žene, ne smije ponovno oženiti?

— Naravno da znam to.

Rabin je klimnuo.

— Sljedeća sjednica rabinskog suda je u četvrtak popodne. Hoćete li se u dva pojaviti pred Bet Dinom kako bi se razveli?

— Da.

— Jednom ste pobjegli. Hoćete li ovog puta biti i čovjek i ne pobjeći?

Siltsky ga je netremice gledao.

— Nije mi nikad bila namjera da to tako dugo pustim. U početku sam bio veoma ljut, a onda... —

Slegnuo je ramenima.

Rabin je klimnuo.

— Rabinski će se sud naći u mojoj sinagogi. Znate li gdje je?

— Da. Ja posjećujem sinagogu rabina Hellera, mali poljski šul.

Rabin Goldenberg se nasmiješio.

— No u četvrtak ćete doći u moj?

— Doći ću u vaš šul. — Silitsky je ustao. Bilo je očito da je osjetio veliko olakšanje. Rukovao se s obojicom.

Harry ga je gledao dok se udaljavao.

— To je sve? — Dlanovi su mu bili vlažni.

— Jedva. Pristao je. Pitanje razvoda još uvijek nije riješeno.

— Hoće li mu dopustiti?

— Najvjerojatnije.

— Njegov rebe u Mea She'arimu...

Rabin Goldenberg razdražljivo je prstima prolazio po svojoj smeđoj bradi. — Gospodine Hopeman, imamo li mi papu? Njegov rebe je rabin kao i ja i moje kolege. Dobit će get, potvrdu razvoda, od ovlaštenog Bet Dina, a nakon devedeset jednog dana može se ponovno udati.

Otišli su natrag do auta.

— Hoćete li čuti nešto ludo, rabine? Čovjek kojeg zastupam — prijatelj gospođe Silitsky? Prije nekoliko tjedana nisam ga ni poznavao. Što radim tu?

Rabin se nasmiješio.

— Zbog toga je ono što ste obavili veća micva, značajnije djelo.

Vozili su se tihim ulicama. Harry se sjetio drugačijeg izgleda grada s televizijskih vijesti. — Mjesto na kojem su teroristi ubili svu onu djecu. Je li blizu?

— Nije daleko — rekao je rabin Goldenberg. — Nema ništa za vidjeti. Zgrada. Rupe od metaka su ispunjene, a zgrada prebojana. Veoma je važno pustiti mrtve.

— Slažem se — rekao je živo. — Što mislite, možemo li pomoći drugima da to učine?

Rabin se nasmiješio.

— Još jedna micva?

— Ne. Strogo sebični čin.

— Mislim da je to nešto što svi moraju učiniti za sebe.

Bili su pred oronulom zelenom kućom.

— Hoćete li ikada uzeti neku kongregaciju u New Yorku?

— Kod kuće sam, gospodine Hopeman — rekao je rabin. Izašao je iz auta i rukovao se s Harryjem. — Otiđite u dobrom zdravlju.

— Ostanite dobrog zdravlja, rabine Goldenberg.

Vozio se samo nekoliko blokova do pošte. Našao je telefonsku govornicu ali vrstu kakvu nikada nije vidio. Međugradski je poziv morao platiti žetonima koji su se kupovali ondje gdje i marke. Kada ih je ubacio u prorez kroz mali je stakleni prozor vidio kako svaki ulazi u kutiju s kovanicama. Pa ipak je nekako ubacio krivi iznos te nije dobio signal. Morao je zatražiti pomoć.

Napokon je zazvonilo. Kada su se javili nije trebalo mnogo objašnjavati. Vaš poziv, profesore, rekao je netko na hebrejskom.

— Halo, Davide? — Shvatio je da se teškom mukom suzdržava da ne više. — Mazel Tov! — rekao je.

Kada je uspio doći do ureda American Expressa u Jeruzalemu bilo je kasno poslijepodne. Neka je žena upravo zaključavala staklena vrata.

— Ne. Zatvarate?

— Zatvoreni smo. Ne možemo stalno biti otvoreni.

— Očekujem pismo.

— I? Dođite sutra.

— Molim vas, zovem se Hopeman, možete li pogledati? Veoma je važno.

Uzdahnula je i klimnula.

— Sjećam se imena. Tu je. — Otključala je vrata. Vratila se za tren oka s kovertom. Odbila je napojnicu. — Pustite me samo da odem kući i skuham večeru, dobro?

— Dobro. — Bio je to isti uglati rukopis. Otvorio je pismo i pročitao ga na pločniku. Pisalo je samo da će ga u osam navečer sivi auto pokupiti u blizini vjetrenjače Yemin-Moshe. U restoranu je pronašao telefon i nazvao Tamar.

— Dobio sam pismo.

— Oh? Kada ćeš ga vidjeti?

— Sutra navečer.

— Dobro.

— Da. Hoćeš li ostati noćas sa mnom?

— Rado.

— Zašto ne spakiraš nešto stvari i ne ostaneš neko vrijeme sa mnom?

Šutjela je.

— Morat ću otići čim obavim posao, Tamar. Još sam samo nekoliko dana u Izraelu.

— Dobro. Dođi za pola sata — rekla je.

Te je noći ležao na krevetu i gledao kako bezbojnim lakom za nokte veoma usredotočeno lakira nokte na nogama. Prvo što je na njoj primijetio bilo je koliko je njegovana.

Ispričao joj je o prebojanim rupama od metaka u Kirvat-Shemoni. I ono što je mladi rabin rekao o puštanju mrtvih.

Zaustavila se.

— I?

— To je sve.

— Kažeš mi da nikada neću pustiti Yoela? Davno sam se oprostila od njega. A tebe se to ne tiče.

Pogledao ju je.

— Bože moj. Upravo sam vodila ljubav s tobom — rekla je.

— Jesi li uživala?

— Naravno — rekla je slavodobitno.

— No ne želiš si dopustiti da osjetiš išta drugo. Bilo nas je troje u krevetu.

Bacila je lak. Mala ga je boca pogodila u jagodičnu kost, a zatim udarila u zid. Nasrnula je na njega noktima, a on ju je zagrlio i pritisnuo je zarobivši njezine ruke.

Bijesno je plakala.

— Pusti me, gade! — No bilo ga je strah da mu ne iščupa oči ili ne ode. Obraz ga je počeo boljeti.

— Jednostavno te ne želim. Možeš li to shvatiti?

— Nije stvar u tome. Dopusti si osjećaje. Onda mu reci da odem i da se nikada više nećemo vidjeti.

— Lud si. Uopće me ne poznaješ. Zašto mi to radiš?

— Otkad je umro mislim da je bilo mnogo muškaraca. Vjerojatno odviše za nekoga poput tebe.

Zurila je u nevjerici.

— Želim da nešto glasno kažeš. Želim da kažeš: Harry neće nikad učiniti nešto što će me povrijediti.

— Mrzim te! Jebi se! — vikala je.

Dobrodošla u moju kulturu, pomislio je s tugom. Njezini su čvrsto stisnuti kapci bili vlažni. Poljubio ih je. Dok je izvijala glavu počeo je odjednom sumnjati u samog sebe. Nije mogao shvatiti da ne želi podijeliti ono što ga je potresalo. Nije se pomicao; nije je dirao, samo ju je držao za ruke. Nije pokušao voditi s njom ljubav niti razgovarati.

Usredotočio se na ono što je proživljavao želeći joj to prenijeti. Ipak, bila je to neka vrsta pokušaja silovanja, shvatio je dok je ležao pokraj njezinog

ukočenog tijela i pokušavao — mislima, voljom, van-osjetilnim čulom ili molitvom — svoje osjećaje gurnuti duboko u nju.

SIVI AUTO

Čim ju je pustio brzo se obukla i otišla bez riječi. Cijelu je noć probdjeo. Ujutro se užasno osjećao. Bilo je glupo tako se pripremiti za važne pregovore.

Izašao je i trčao sve dok se nije iscrpio. Nije bilo mekane podloge po kojoj je mogao trčati, Jeruzalem je uglavnom bio popločan kamenjem te ga je počela boljeti goljenica. Kada se vratio u hotel uronio se u vruću kupku, a zatim naručio meko kuhana jaja I prepečenac. Prije no što je legao, naručio je buđenje u četiri popodne.

Uspio je odspavati te se možda sav trud isplatio. Morao se veoma pomnjivo brijati; na obrazu je imao ružnu ljubičastu kvrgu.

U pet i trideset netko je pokucao na vrata, a kada ih je otvorio, ugledao je Tamar.

— Uđi.

Sjela je na stolac i izvadila knjigu iz torbe.

— Drago mi je da si se vratila.

— Obećala sam da ću ići s tobom.

— Ne moraš.

— Nisam obećala tebi. Klimnuo je.

Oboje su sjedili i čitali.

— Jesi li večerala?

— Nisam gladna.

Nije bio ni on.

— Ipak mislim da bi bilo dobro da nešto pojedemo.

— Radije ne bih, hvala.

Sam je sišao u blagovaonicu. Natjerao je samog sebe da do kraja pojede sendvič od piletine ne osjećajući nikakvo zadovoljstvo. Samo ga je ubacivao u sebe.

Zatim se popeo u sobu i još malo čitao. Soba je još uvijek lagano mirisala na seks, no sada su sjedili kao da su u javnoj knjižnici.

Nije trebalo dugo hodati od hotela do četvrti poznate kao Yemin-Moshe nazvane tako u čast Mosesa Montefiorea, osnivača Novog Jeruzalema. Vjetrenjača je izgledala kao da je iz Nizozemske. Za vrijeme žestokih borbi iz doba prije stvaranja države korištena je kao snajperski položaj. Britanci su joj

naposljetku raznijeli gornji dio u manevru koji su Židovi podrugljivo prozvali operacija Don Quijote. Otada je vjetrenjača koja je sama po sebi izgledala nestvarno imala ravni vrh što ju je činilo posebno neobičnom znamenitošću.

Nalazi se u sredini male površine omeđene trima različitim ulicama.

— Nije rekao u kojoj ulici da ga čekam — rekao je Harry zabrinuto.

Stajali su u ulici Hebron. Auti su prolazili. Padao je mrak te je uskoro postalo teško pratiti promet.

Neki je peugeot išao prema njima.

— Mislim da je plav — rekla je ona.

Bio je siv ali ih je prošao. Kao i nekolicina drugih. Nekoliko minuta nakon osam iz tame je poput prikaze izronio automobil. Znao je koji kada je ugledao ispušne cijevi no bilo mu je teško u to povjerovati. Zaustavio se uz rub pločnika. Na prednjem sjedištu bila su dva muškarca. Onaj niži s brkovima izašao je iz auta,

— Mistair Hopeman?

— Da?

Čovjek je pogledao Tamar.

— Sair, rečeno nam je da ćete biti sami.

— U redu je, ona ide sa mnom.

— Da, sair — rekao je čovjek sumnjičavo. Otvorio je stražnja vrata.

Harry je pomislio kako bi unutrašnjost najbolje bilo nazvati bisernom. Pustio je da Tamar uđe prije njega, a zatim se smjestio u mekane presvlake načinjene od neke vrste žučkastosmeđe jelenje kože.

Vrata su se zatvorila uz glasan tresak, a njih je povukla tiha snaga o kojoj je toliko čuo. Na dohvat ruke nalazio se ormarić s hladnjakom.

U njemu je bilo boca vode, ali ne i žestokih pića ni vina; možda je Mehdi bio praktični musliman. Bilo je voća i sira te se pokajao što je na silu pojeo suhi sendvič od piletine u hotelu.

Dohvatio je cijev za razgovor. Kroz staklo između sjedala vidio je kako se čovjek pokraj vozača oprezno ispravio.

— Sair?

Nisu izgledali kao Arapi.

— Kako se zovete? — rekao je Harry.

— Ja? Ja sam Tresca, gospodine.

— Tresca? Je li to grčko ime?

Čovjek se zapiljio u njega.

— Možda je židovsko — rekao je. Njegov se drug nasmijao.

Harry se nasmiješio.

— Tresca. Griješim li ili je ovo SJ model Duesenberg?

Široko se nasmiješio.

— Ne griješite, gospodine — rekao je.

Harryju se činilo da se voze prema jugu, a onda se u to i uvjerio kada je prepoznao mjesta pokraj kojih su jurili. Bila je to cesta kojom se vozio kada je išao posjetiti mjesto na kojem je Leslau vršio iskapanja, ista ona kojom su putovali turističkim autobusom.

— Prekrasan automobil — rekla je Tamar.

Progundao je. Automobil ga je uznemiravao. Čovjek koji ga je posjedovao uspio je učiniti nešto što on nije. To je u potpunosti promijenilo njegov stav o Mehdiju.

Prošli su nekoliko kilometara od Ein Gedija. Cesta je prestala vijugati i postala ravna poput strijele koju je s obje strane okruživala crna pustinja. Ne usporavajući, prošli su kroz nekoliko sela koje su dijelili kilometri pustoši — sela s niskim pročeljima, mrljama žutog svjetla, malobrojnim ljudima, uvijek Arapima, koji bi ih jedva pogledali.

Dvapat su se mimoišli s izraelskim vojnim kamionima, jednom s džipom. Dvojica na prednjem sjedištu nisu pokazali nikakvu reakciju.

Harry je bio siguran da imaju uredne dokumente. Dok su se približavali još jednom selu, vozač je snažno zakočio, ali je dobro vladao upravljačem te je usporavanje proteklo glatko.

Tresca je otvorio pretinac. Harry je na trenutak opazio debelu, tamnu cijev pištolja.

Na jednoj je strani ceste dijagonalno bio zaustavljen kamion od jedne tone. Cestu je zakrčila gomila ljudi koji su vikali. Tresca je otvorio vrata i izašao.

Vratio se i odložio pištolj.

— Kamion je ubio kozu. Sada se vozač I kozar prepiru oko cijene.

Vozač se naslonio na trubu. Gomila se razdvojila. Lijepi je auto prošao pokraj krvave lešine, a Harry je u retrovizoru gledao kako selo nestaje. Nitko nije išao za njima.

Što su dulje putovali to je postajalo sve toplije. Vozili su se manje od dva sata, no odjeća mu je bila slijepljena uz kožu. Tamar je spavala u udaljenom uglu sjedišta. Proučavao je njezino lice i vidio da je prošla noć ostavila tamne podočnjake ispod njezinih očiju.

Upravo kada su se u daljini pojavila svjetla Eilata vozač je usporio.

Skrenuo je lijevo na neravan put. Duesenburg se posrćući kretao prema naprijed sve dok ga nisu skrile visoke dine, a onda se zaustavio.

Tresca je opet otvorio pretinac, a Harryjevo je srce lupalo kao ludo, no izvadio je samo odvijlač i registarske oznake s arapskim pismom.

Izašao je iz auta i zamijenio tablice. Vratio se za par minuta brišući lice rupcem. Plave tablice okupiranih teritorija stavio je u pretinac.

— Dobro došli u Jordan, gospodine Hopeman — rekao je.

Mehdijeva je kuća bila udaljena dvadeset minuta vožnje lošim cestama. Dnevna je soba na svu sreću bila klimatizirana no oskudno namještena po zapadnjačkim mjerilima. Metle od rogoza i bakreni pladnjevi povećavali su tkanine koje su visjele na ožbukanim zidovima. Na niskom stoliću pokraj vrča s dugim kljunom koji se grijao na žeravniku od ugljena nalazila se zdjela s voćem.

Mehdi ih je čekao unatoč kasnom satu. Činilo se da Tamarinu nazočnost ne smatra čudnom. Veoma srdačno nudio ju je malim šalicama crne gorke kave. Triput im je nalio kavu u šalice prije no što je prihvatio njihovo uvjeravanje da su dosta popili.

— Odmorit ćete se, zar ne, prije no što proučite kamen?

Dajte da ga vidim, htio je zatražiti Harry.

— Oh, ako nemate ništa protiv. Trebam dnevno svjetlo.

— Znam — rekao je Mehdi. Pljesnuo je rukama. Tresca ih je odveo stražnjim dijelom kuće do krila koje nije bilo klimatizirano.

Tamarina je soba bila pokraj njegove. Zaželjela mu je laku noć i zatvorila vrata.

Kupaonica je bila ispred hodnika. Nije bilo vruće vode, ali je hladna bila mlaka. Bio je loš gost koji je trošio previše vode sve dok se nije toga sjetio. Dok se brisao ručnikom kroz otvoreni je prozor video svjetla nekog broda na Crvenom moru.

Madrac je bio daleko od novoga s udubinom u sredini. Gol je ležao u mraku znojeći se i razmišljajući o žutom dijamantu. Gotovo je zaspao kada je shvatio da se vrata otvaraju.

Netko je prešao preko sobe i legao pokraj njega.

— Tako mi je drago, Tamar — prošaputao je.

Osjetio je kako ga preplavljuje sreća kada mu je nježna ruka dodirnula nogu.

Sudarili su se nosevima. Osjetio je oštri, jasni miris kada je rukama pronašao mršava ramena i grudi nalik malim mesnatim voćkama.

Tapkajući je potražio svjetiljku.

Nije joj bilo više od dvanaest godina. Mehdijeva gostoljubivost, shvatio je dok mu se vrtjelo u glavi.

Njezino ga je mršavo tijelo optuživalo. Ustao je i otvorio vrata.

Djevojčica je ukočeno ležala gledajući ga. Njezine su ga oči na nekoga podsjećale.

— Saidi? — prošaputala je.

— Van.

Oči su joj se stisnule, crte lice opustile i ona je počela plakati poput djeteta što je i bila. Vidio je da se boji pomaknuti; prišao joj je i držeći je za ruku izveo u hodnik. Nadajući se da neće biti kažnjena ili izgubiti plaću zatvorio je vrata i bacio se na krevet.

Ubrzo je ustao i tiho pokucao na vrata između spavaćih soba.

Tamar je došla do njih i odškrinula ih.

— Što je?

— Jesi li dobro?

— Naravno. Ovo je arapska kuća. Naš će nas domaćin štititi svojim životom sve dok smo njegovi gosti.

Vrata su se zatvorila dok se vraćao u krevet. Zatim su se opet otvorila.

— Hvala ti što se brineš za mene. Odgovorio joj je da nema na čemu.

Ujutro ga je probudilo ritmičko zavijanje za koje je na kraju shvatio da je glasno navijen radio. Vrućina je bila nepodnošljiva, a sopran je u nedogled zavijao. Osjećao je strahoviti poriv da pronade Mehdiya i zatraži da vidi dijamant, no obukao je kratke hlače i tenisice.

Odjeven u bijelu pamučnu jaknu Tresca je u blagovaonici postavljao stol.

— Mislio sam otići na plažu. Je li to dopušteno?

— Naravno, sair. — Spustio je pladanj s čašama i izašao van iza Harryja.

U daljini je bijeli ribarski čamac bio priljubljen uz plavu vodu. Nije bilo nikakvih drugih znakova života. Harry je hodao sve dok nije došao do čvrsto ugaženog pijeska, a onda počeo trčati. Iza njega je trčao Tresca u svojoj bijeloj poslužiteljskoj jakni.

— Sada ćemo se vratiti — rekao je Tresca nakon nekih osamsto metara.

Harry se boksao s nevidljivim protivnikom. Na kratko je razmatrao mogućnost da mu dobaci dobroćudnu fintu glavom, a možda i da se malo otvoreno boksaju. Tresca nije niti otežano disao. Harry je imao dojam da bi mu, da želi, mogao mnogo nauditi. Poslušno se okrenuo i počeo trčati natrag prema kući.

Polu sata poslije dobio je dobar doručak za vruće vrijeme, narezano povrće i jogurt, humus i tahini, kruh, sir i čaj. — Jedite u ime Božje — rekao mu je Mehdi.

— Bismillah — rekla je Tamar. Vidjelo se da je napeta po tome što je govorila više no inače. Harry je gledao kako Tresca u novoj bijeloj jakni odlazi po svježu kavu za nju.

— On je izvanredan sluga — rekla je.

— Oh? Da, naravno.

— Nije Egipćanin.

— Albanac je — rekao je Mehdi. — Ja imam albanske pretke. Znae, imao ih je i Faruk.

— Kada su postali Egipćani? — upitala je Tamar.

— U ranom devetnaestom stoljeću. Mameluci su ustali protiv Otomanskog carstva u Egiptu, a Turci su protiv njih poslali albanske udarne jedinice koje je vodio mladi časnik Mehmet Ali. Ugušio je pobunu, a zatim Turcima okrenuo leđa i proglasio se vladarem Egipta.

— Potječete od jednog od njih? — upitala je.

— Moj pradjed je bio jedan od njegovih pješaka. Prije no što su obavili zadatak pregazili su Nubiu Sennaar i Kordofan, izgradili Khartum, zauzeli Siriju, a kada je Ali Paša ostario, porazili su i Turke koji su im jednoć zapovijedali. Alijev posinak i nasljednik bio je Ibrahim, čiji je sin bio Ismael, čiji je sin bio Ahmed Fuad, a njegov Faruk.

Činilo se kao da će Tamar postaviti još jedno pitanje.

— Volio bih iskoristiti prednost dobrog svjetla — rekao je Harry ležerno.

Mehdi je klimnuo.

— Ispričajte me.

U nervozom ispunjenoj tišini pili su kavu dok se nije vratio. Nosio je malu kutiju od maslinovog drveta. U njoj je bila smeđa muška čarapa. Kada je uzeo pamučnu čarapu za prste i protresao je, preko stola se prema njemu otkotrljao jedan od najvećih dijamanata koje je Harry ikada vidio. Čak i na slabom blagovaoničkom svjetlu blistao je na pozadini posude za maslac. Uzeo ga je trudeći se da spriječi drhtanje ruke.

— Trebat će mi stol pokraj prozora na sjevernoj strani kuće. Mehdi je klimnuo. — To će biti u mojoj sobi — rekao je ispričavajući se.

— Ako nemate ništa protiv?

— Naravno da ne. Želite li još nešto?

— Možda biste mogli ugasiti radio — rekao je Harry.

Trebao je tražiti da naprave krevet. Sjeverno je svjetlo padalo kroz prozore sobe u kojoj je na još uvijek zgužvanim plahtama ležala ljubičasta ženska spavaćica.

No ostavili su ga samoga. Utonuo je u stolac i zurio u dijamant. U potpunosti gaje razoružao. Povjesničar u njemu nadvladao je stručnjaka za dijamante dopuštajući mu da ga potresu razdoblja I događaji koje je kamen preživio.

Uskoro je otišao do prozora i vidio kako Tresca sjedi u hladu i guli krastavce. Drugi sluga kojeg su zvali Bardyl stajao je iza niskog zida na krovu kućnog krila. Kada je Harry otvorio prozor Tresca je nastavio oprezno guliti krastavce, ali je Bardylova ruka nestala iza zida.

Bio je zadovoljan. Sa stražarom se osjećao ugodnije.

Iz torbe je izvukao blok veoma bijelog papira, krpicu od antilop kože i malu smeđu kovertu u kojoj je bio polukaratni jarkožuti dijamant najpoželjnije boje. Trljao je oba dijamanta s kožom. Zatim ih je stavio na bijeli papir tako da se dnevna svjetlost mekano odbijala o površinu papira i vraćala u kamenje.

U manjem je dijamantu nijansa bila savršena. Iz torbe je izvadio bočicu metilenskog jodida kojeg je u New Yorku razrjeđivao benzenom sve dok nije bio iste gustoće kao i jarkožuti dijamant.

Izlio je malo otopine na staklenu šalicu i ubacio unutra polukaratni dijamant. Mali je kanarinac nestao pred njegovim očima. Indeks loma tekućine bio je isti kao i indeks kamena tako da se zrake svjetla nisu lomile nego su u ravnoj liniji prolazile kroz tekućinu i kamen čineći kamen nevidljivim.

Kada je stavio Inkvizijski dijamant u šalicu nije posve nestao kao manji dijamant. U unutrašnjosti su bili zarobljeni mjehuri i mala mliječna mrlja. No greška bi iskakala poput svjetionika u crnoj noći.

Odmah je bilo jasno da ovaj dijamant nema grešku.

Trebao sam ti reći, rekao je njegov otac.

— Do vraga, tata. — Dopustio si je da se naljuti na čovjeka kojeg je oplakivao. — Što si mi trebao reći?

Izvadio je dva dijamanta iz otopine i osušio ih, zatim izvadio instrumente i pripremio se da ih izmjeri. Inkvizijski dijamant kotrljao mu se u ruci, raskošan, težak i blistav od izlomljene svjetlosti.

Dotaknuo je brioletu.

Ovog je napravio jedan od njegovih predaka!

Na dnu kamena postojali su mali utori, precizno urezani. Načinio ih je jedan drugi njegov predak, rekao je samome sebi, onaj koji je umetnuo dijamant u Grgurovu mitru.

LJEVAONICA TOPOVA

Svaki put kada bi Isaac Hadas Vitallo otišao u Duždevu palaču predstavio bi se svojim punim imenom i svaki bi put čuo kako ga najavljuju kao židovskog draguljara iz sela Treviso. Preplavili bi ga mirisi tog mjesta, mirisi vlažnog kamena i tijela koje pretjerano snažni parfemi i ogoljena moć nisu uspjevali posve nadvladati, I uznemirili mu želudac.

Duždje slušao srdačno se smiješeći i hladno ga gledajući.

— Iskorištavate našu dobrotu — rekao je kao da kori glupo dijete. — Zbog naše ljubavi ne morate nositi žuti šešir. Vi i vaša obitelj smijete živjeti u lijepoj kući poput kršćana, a ne unutar Gietta. No sve to nije dovoljno. Morate me još gnjaviti s mrtvim Židovima.

— Vaša Milosti, napadaju nam pogrebne povorke između Gietta I groblja na Lidu — usprotivio se Isaac. — Na možemo pokopati svoje mrtve niti pod okriljem noći budući da se po zakonu troja vrata Gietta zatvaraju u sumrak i ne otvaraju sve dok se ne oglase jutarnja zvona na Campanilu Svetog Marca. Tražimo zaštitu naših vojnika.

— To je jednostavno — rekao je Dužd — javite mi se svaki put kad umre netko od vaših.

— Ne bismo vam željeli tako često dosađivati — rekao je Isaac.

Obojica su znala da bi takav dogovor značio masovno podmićivanje kad god bi umro neki Židov. — Bilo bi jednostavnije da izdate zapovijed da se za svaki sprovod osigura stražar. Zar ne, Vaša milosti?

— Hmmm. — Dužd ga je promatrao. — Čuo sam da ni kuga ni groznica ne mogu pokositi onoga tko nosi prsten od hijacinta. Znete li išta o tome, draguljare?

Isaac je zatomio uzdah olakšanja.

— Čuo sam. Znam gdje mogu nabaviti lijepi hijacint. Načinit ću vam prsten.

— Ako želite — rekao je Dužd nehajno. — U svakom slučaju, možda se nećete morati još dugo brinuti zbog sprovoda na Lidu.

Krajem godine ističe condotta.

— Vaša Milosti? — Condotta, ili vladanje, bio je ugovor po kojem su Židovi imali pravo živjeti u Veneciji. Nekoliko su ga stoljeća periodički

obnavljali, obično nakon što bi vlasti oklijevale, a zatim primile mito. — Je li sigurno da neće biti problema oko condotte?

— Crkva je beatificirala Simeona od Trenta Isaac ga je ukočeno pogledao.

— Na grobu su se događala čuda. Ozdravili su nijemi, slijepi i paralizirani, a mrtvi oživjeli. Dijete je sada sv. Simeon.

Prije više od sto godina gorljivi antisemitski propovjednik održao je u Trentu na njemačkoj granici sjeverno od Venecije Lentensku propovijed. Svećenik je rekao seljacima da Židovi među njima vrše obredna umorstva i upozorio ih da paze na djecu kako se bude približavao Pesah.

Na veliki četvrtak nestalo je dvadesetosmomjesečno dijete po imenu Simeon. Pretražili su kuće no od dječaka nije bilo nikakvog traga sve do Uskrasnog ponedjeljka kada je nekolicina užasnutih Židova pronašla njegovo malo tijelo kako pluta u rijeci. Muškarci, žene i djeca mučeni su sve dok neki nisu vrišteći priznali da su ubili dječaka kako bi njegovu krv mogli iskoristiti za vrijeme Pesaha. Vođe židovske zajednice dovukli su ispred mjesne crkve, pokrstili ih, a zatim masakrirali, nakon čega je Europom zavladao dugotrajni teror.

Više od pet godina nakon tog događaja, u Portobuffbleu, selu blizu Isaacovog doma trojicu su Židova optužili za obredno umorstvo i spalili.

— Morate shvatiti Senat — rekao je Dužd razborito. — Čak i bez te beatifikacije ima mnogo pobožnih ljudi koje vrijeđa i sam pogled na Židove.

Prolazeći kroz Fondamenta della Pescaria, staru ribarnicu koja se naslanjala na Rio Canareggio, Isaacje proučavao naherene obrise kuća četvrti opasane zidinama čudeći se kako se ljudi i dalje bore kako bi živjeli kao zatvorenici. Bio je to nezdravi otočić okružen kanalima.

Nekoć je to bilo močvarno gradilište Gietta Nuovog, nove lijevaonice topova, od koje mu je zauvijek ostalo ime. Kada je odlučeno da će se tu smjestiti Židovi, vlasnici otoka podigli su ruševne zgrade. Pravo na vlastitu imovinu davno im je bilo oduzeto; u Giettu su plaćali trideset posto veće najamnine no što su na nekom drugom mjestu kršćani plaćali za bolje kuće. Četvrt je bila premala. Uskoro se proširila na malo susjedno područje, Gietto Vecchio, staru lijevaonicu, a poslije više nije nikamo mogla rasti osim uvis. Izvorne drvene kuće jeftino su i loše nadograđivane kat po kat sve dok nisu postale visoke požarne zamke koje su se tresle i njihale za vjetrovita vremena. Uz rubove uskih krivudavih ulica vodili su prolazi na kojima je bilo pet šest javnih bunara što je bio jedini izvor pitke vode za gotovo tisuću i dvjesto ljudi

Isaacje prešao preko malog mosta na ulasku u Gietto i klimnuo vrataru. Bila su četiri vratara, svi kršćani. Plaćali su ih da paze da nijedan stanovnik ne izađe noću van, da svi nose žuti šešir što je bio znak židovskog prokletstva,

da muškarci nemaju nikakve veze s kršćanskim ženama i da ako posuđuju novac ostanu u granicama prihvaćenih kamata.

Otišao je u sinagogu i sjeo u predsoblje dok je podvornik hitao van da izvrši što mu je naloženo. Kada su vođe zajednice ušli u šul i sjeli neki su ga kivno gledali; on i duždov liječnik bili su jedini Zidovi u Veneciji kojima je bilo dopušteno živjeti izvan Ljevaonice topova.

Njegova je savjest, međutim, bila čista. Unatoč povlasticama uvijek je radio u njihovo ime. Naslonio se prema naprijed i pogledao ih.

— Sprema se velika nevolja — rekao je.

Konj je nemirno kasao osjećajući kako je Isaaca, dok je jahao prema Trevisu, ispunio osjećaj ponovne slobode. Njegovo je imanje bilo dobrano izvan grada kojeg je iz navike zaobišao. Bila je to siromašna vapnenačka zemlja, dio kamenite jadranske ravni koja se protezala od obale do ljubičastih Venecijanskih Alpi u daljini. Kiša je prolazila kroz kredasto tlo i otjecala u more te su preko ljeta Isaac I njegova obitelj morali stalno navodnjavati. Unajmio je zemlju od Dužda koji je bio siguran da tu nitko ne može ništa uzgojiti.

Elijah je orao u vinogradu. Obrađivali su zemlju tijekom cijele blage zime nastojeći skloniti tlo da zadrži nešto vlage. U proljeće bi loza izbacila nježne izdanke i izvukla mineralnu snagu iz tankog sloja zemlje koja je bila puna oklopa starih zemljanih mekušaca, životinjskih kostiju, komadića rimskog metala i hitinastih ljuski nebrojenih generacija kukaca. Kada bi došla jesen na neki bi se način pojavili teški grozdovi velikog, tajnovitog grožđa gotovo crne boje s prašnjastim plavim maškima na plodu, prepuno slatkih, muškatnih sokova —jedine krvi, pomislio je mrko, koja su trebali ili željeli da im pomogne u proslavi Pesaha.

Elijahje mahnuo kada je ugledao oca i povukao uzde na volovima. Nije se često smiješio te je Isaacu bilo žao što će vratiti muku u njegovo lice kada prepriča događaje tog dana.

— Nije me briga — rekao je Elijah iznenadivši ga. — Želim otići nekamo gdje možemo posjedovati zemlju.

— Takvo mjesto ne postoji. Tu nam je bolje nego bilo gdje drugdje. Tu sam duždov draguljar.

— Imaš li nešto novca?

— I?

— Mora postojati neka država. Neka zemlja.

— Nema je. A i da ima? Stoje s drugima, onima u Giettu? Većina ih ima malo ili ništa.

No mladić nije popuštao.

— Mogli bismo otići na istok.

— Bio sam ondje. Život pod Turcima je pakao.

— Daleko na istok.

Isaac se namrštio. Ići putem Marca Pola bio je Elijahov dječaćki san, no sin mu je bio gotovo muškarac.

— Polovi su došli do Kitaja prije tristo godina, a ne jučer — rekao je kratko. — Zapadnjake koji se usude krenuti ubijaju bili oni kršćani ili Židovi. Snaći ćeš se s onim što imamo. — Promijenio je temu. — Imamo li hijacint?

Elijah je skrenuo pogled.

— Ne znam.

— Dužnost ti je da to znaš — rekao je. — Kopanje po zemlji je radost, dodatak. Dragulji su ti posao. Trebam hijacint za Dužda. Provjeri imamo li ga i odmah me izvijesti.

Dok je na konju, a ispred volova, išao prema kući zažalio je svoj oštri ton. Volio bi da još uvijek može priviti dječaka na prsi i govoriti mu o svojoj ljubavi. Elijahu život nije bio lagan. Ubrzo nakon što se rodio Isaac je otišao iz Venecije na svoje prvo dugo putovanje kako bi kupio dijamante. Putovao je istokom — bio je u Konstantinopolisu, Damasku, Kairu, Jeruzalemu — i vratio se s nekim od najljepših dragulja koje je ikad vidio, draguljima koji su mu omogućili da pobjegne iz poluzatvora Ljevaonice topova. No zbog trgovine je više od četiri godine izbivao iz kuće. Kada se vratio djevojka koju je oženio postala je žena, stranac, a sin mu je tjednima vrištao kad god bi mu se približio. Nakon toga je otišao na još dva putovanja no ni najjednom nije ostao dulje od osamnaest mjeseci.

Dobio je još tri sina i dvije kćeri Fioretta, Falconea, Meshullama, Leonea i malu Hayu-Rachel koji su bili male dobne razlike te su imali jedni druge. Od sve njegove djece jedino Elijah, njegov prvorođenac, nije imao društva. Elijah je imao samo dva vola, siromašnu zemlju u zakupu i svoje lude snove.

Jesu li ti snovi bili tako ludi?

Isaac se usred noći suočio s činjenicom da bez obzira na to slaže li se on sa željom svojeg sina, Židovima je zapovjedbno da odu.

Tiho je izašao iz kreveta kako ne bi probudio usnulu ženu. Nije bilo mjeseca niti bi unatoč kasnog sata riskirao da netko vidi kako Židov iz Trevisa kopa po zemlji u blizini tora za životinje. Mala vrećica od kozjeg mjehura bila je upravo ondje gdje ju je zakopao. U njoj je bio veliki žuti kamen kojeg je kupio na svom trećem putovanju.

Predstavljao je nagomilanu zaradu generacija trgovaca dijamantima koji su se zvali Vitallo. Bilo je to bogatstvo skromije od onoga koje su sakupile druge imućne osobe, pa čak i neki Židovi no unatoč tome predstavljao je bogatstvo kakvo nijedan od njegovih predaka nije zamišljao. Kupio gaje

jeftino u zemlji i vremenu kada se mogao dobiti po cijeni koja je bila znatno ispod njegove vrijednosti. Pa ipak je morao dati gotovo sve stoje imao u pričuvi. Činjenica što ga ima omogućavala mu je da ga uzme i pobjegne bude li nužno. Otvarala je također i mogućnost da ga uništi jedna jedina krađa te je s vremena na vrijeme provjeravao zakopanu vrećicu kako bi se uvjerio da je nitko nije dirao.

Budu li morali otići iz Venecije, hoće li ovim kamenom uspjeti kupiti nekakav siguran život?

Nakon što su Židovi istjerani iz Španjolske osamsto tisuća njih napustilo je zemlju nemajući kamo otići. Neki su stigli do afričke obale, gdje su im Arapi silovali žene i u potrazi za progutanim dragocjenostima rastvarali tijela muškaraca. Neki su otišli u Portugal gdje su kupili pravo na postojanje svim što su imali i gdje su im sinovi i kćeri pred njihovim očima odvučeni i kršteni. Tisuće su prodane kao robovi, tisuće su počinili samoubojstvo. U genovskoj luci zabranjen je ulaz nekolicini brodova na kojima su bili izgladnjeli prognanici. I bogati i siromašni Židovi umrli su u luci od gladi.

Njihova su raspadajuća tijela započela kugu koja je odnijela živote dvadeset tisuća genovljana.

Isaac je zadrhtao. Vratio je dijamant u vrećicu i ponovno je zakopao ne zaboravivši prikriti znakove kopanja.

Mnogi su mahnito molili. Neki su postili kao da, lišavajući sebe, mogu natjerati Boga na milost. Isaac je iz iskustva znao da nema smisla slušati očajnike koji su provodili vrijeme oplakujući sudbinu.

Susreo se s nekoliko ljudi čvrsta pogleda koji su znali stoje opasnost.

— Misliš li da su ovaj put ozbiljni? — upitao je rabin Rafael Nahmia.

Isaac je klimnuo.

— I ja — rekao je Judah ben David, duždov liječnik.

— I prije su to govorili — rekao je rabin.

— Nikada to nisu rekli nakon beatifikacije Simeona iz Trenta — odgovorio je Isaac. — Nikada to nisu rekli 1588. godine njihova Gospoda.

Banke su bile njihova najveća nada.

Židovi su živjeli u gradovima državama od rimskih vremena kada nisu imali nikakvih ograničenja. Bili su zemljoradnici, radnici, trgovci i obrtnici, no kada su se pojavila velika talijanska trgovačka i proizvodna središta kršćanski su radnici počeli osjećati ogorčenje prema energičnim nevjernicima i bojati se njihove konkurencije te su osnovali obrtničke cehove kao poluvjerska društva. Polako, ali sigurno Židovi su izbačeni iz natjecanja u toliko prljave i ponižavajuće poslove da ih nitko nije htio ili toliko ezoterične i specijalizirane poput medicine i trgovine dijamantima da su revno tražili njihove usluge.

Dok se to događalo Crkva je počela shvaćati daje lihvarstvo bolno mjesto kršćanstva. Iako je posuđivanje novca bilo zabranjeno kao grijeh, trgovci, kneževi i visoki svećenici bavili su se time naveliko te su kamatne stope bile neumoljive i iznosile ponekad čak i 60 posto. Cijelo je društvo ovisilo o posuđenom novcu. Seljaci su se zaduživali kada bi žetva bila loša, građani zbog bolesti ili proslave vjenčanja. Iako je crkva osuđivala posuđivanje radi zarade sama nije bila spremna posuđivati bez kamata. Pa ipak su bili svjesni da su krediti nužni za opstanak siromašnih.

Većina tadašnjih Židova kojima je bilo zabranjeno baviti se obrtima i prodavati novu robu neizvjesno su živjeli kao trgovci rabljenih stvari i preprodavači stare odjeće. Crkva je pozvala nekoliko starijih židovskih obitelji koje su nekoć bile uspješni trgovci da postanu bankari, stoje bio dogovor u kojem su vidjeli mnogo prednosti.

Kršćanski lihvari neće gorjeti u paklu. Židovske su bankare mogli lako nadzirati zato što su imali minimalne građanske slobode. Grad je dobivao godišnji porez od onih kojima je dana povlastica da vode banke, a svaki put kada bi se obnavljala condotta crkva bi od bankara uzimala veliki iznos novca.

Određena je nova kamatna stopa od 8 posto, no odmah je bilo jasno da bez nužnih podmićivanja to neće omogućiti bankama da prežive te su stope povećane na 10 posto kada je postojao zalog, odnosno 12 posto bez njega, poštena stopa u venecijanskoj ekonomiji. Za nekoliko su godina i Crkva i ljudi zaboravili prethodnu kamatnu stopu od 60 posto i bili združeni u mržnji i preziru prema židovskim lihvarima. Uskoro su izvršili takav pritisak da su stope postupno smanjene sve dok nisu došle na pet posto te je ono što je starim obiteljima bilo ponuđeno kao povlastica postao nepodnošljivi teret. Budući da su banke bile razlog zbog kojeg su tolerirali Židove u gradu, ljudi u Giettu smatrali su održavanje banaka posebnim porezom kojeg su morali podnositi i godišnje prikupljali pedeset tisuća dukata kako bi stvorili sredstva za kredite od tri dukata za kršćanske siromašne.

— Hoće li moći bez banaka? — upitao je rabin.

— Mrže nas više no što vole naše zajmove — rekao je Isaac.

U blizini zvuk molitve dosegao je novi stupanj mahnitosti.

— Treba nam čudo — rekao je ogorčeno rabin. — Čudo koje bi moglo stajati uz bok onome što se dogodilo na grobu su Simeona od Trenta.

Sljedećeg je dana Isaac pozvan u Duždevu palači

— Treba nam vaša pomoć, Vitallo — rekao je Dužd.

— Vaša Milosti ?

— U vatikanskoj je zbirci neki žuti dijamant. Prilično veliki komad kamena. Zove se Aleksandrovo oko prema papi Aleksandu VI, ocu Borgia.

Isaac je klimnuo.

— Jedan od velikih dijamanata. Naravno, znam za njega. Izbrusio ga je moj predak.

— Vatikan sada želi načiniti mitru za papu Grgura u koju bi stavili Aleksandrovo oko. Dobro je poznato koliko je vješt moj draguljar — rekao je Dužd ponosno. — Zamolili su me da vama dam taj zadatak.

— To je golema čast, Vaša Milosti Veoma sam ožalošćen. Dužd ga je pogledao. — Zašto ožalošćen?

— Židovima je zapovjedbno da odu.

— Vi, naravno, možete ostati i obaviti zadatak.

— Ne mogu.

— Ostat čete. Zapovijedam vam da ostanete.

— Ostati dok drugi odlaze značilo bi za mene i moju obitelj kao da smo živi zakopani. — Pogled mu se susreo s Duždevim. — Nijedan nas drugi oblik smrti toliko ne plaši.

Dužd se okrenuo i otišao do prozora gdje je stao i zamišljeno gledao more.

Vrijeme je prolazilo. Isaac je čekao znajući da ga nisu otpustili. Vidio je iznad Duždove glave u svilenoj kapi vlasti kako bezbrojne točkice sunčeve svjetlosti plešu iznad vode. Koliko je karata u moru? Bog je pravi stvoritelj faseta. Nijedan smrtni brusitelj dijamanata ne može ni izdaleka postići takav sjaj.

Dužd se napokon okrenuo.

— Možda bih mogao pomoći vašim Židovima. Ima u Senatu onih koji bi žalili za bankama. Na ostale mogu utjecati...

— Vaša Milosti naša zahvalnost...

Plemeniti je podigao ruku.

— Da se razumijemo, Vitallo. Nimalo me nije briga za vašu zahvalnost. Zahtijevam da učinite nešto zbog čega ću dobiti zahvalnost Vatikana jer sam doveo nekoga tko to može napraviti. — Prezirno je pomaknuo ruku otpuštajući ga.

Isaac je pohitao u Gietto. Otišao je ravno u sinagogu i potražio rabina Nahmiu.

— Imamo vaše čudo — rekao je likujući.

Kada je birao zlatara Isaac se okrenuo Napulju. Salamone iz Lodija bio je nevjerojatno daroviti Židov koji je naukovao pod Benvenuto Cellinijem posljednjih godina majstorovog života. Cellini ga je izabrao zbog zahvalnosti prema Graziadiou, Židovu od kojeg je on učio zanat. Mnogi su u njemu vidjeli nasljednika svojeg učitelja.

Napolitanac je bio krupan, odbojan čovjek, neredna pijanica koja je poznavala bubuljice na svakoj kurvi, no Isaacu je bilo lakše raditi sa Židovom. Zajedno su se složili oko oblika mitre koji se temeljio na mitri koju je u Hramu nosio Veliki svećenik. Zabrinjavalo ih je zlato koje će im za to trebati no kada je došlo vrijeme bez ikakve pritužbe dan im je novac za materijal. Kako bi smanjili trošak, a i zato da ukras ne bude pretežak za Papu Grgura, Da Lodije istalio zlato I izradio niti koje je utkao u krunu prije no što su se te iste koje su labavo prelazile jedna preko druge posve ohladile. Rezultat je bio mitra takve istančanosti i bogatstva daje ganula Isaaca. Uljevala mu je strahopoštovanje misao da su Božji putevi tako tajnoviti — I daje stvorio tu ljepotu iz vlastitog straha, Duždove ambicije I ružnoće Salomonea da Lodija.

Mitra je oduševila Dužda koji je dao da je čuvaju i zapovjedio Isaacu da umetne dijamant u Duždevoj palači.

— Radim samo u mojoj radionici, Vaša Milosti — rekao je odlučno Isaac. I prije su se zbog toga prepucavali.

— Onda vaš dućan i kuću moramo preseliti u Gietto.

— Ne mogu živjeti u Giettu, gospodar.

— Ne mogu jamčiti sigurnost u vašem domu u Trevisu — rekao je Dužd.

Isaac je mislio da pretjeruje no onda je osjetio nasilje u zraku. Kako se bližio Uskrs puk je postajao sve gorljiviji. Mjesni su svećenici propovijedali o ubilačkim namjerama onih koji su ubili Isusa.

Posvuda su se mogli vidjeti ljudi s medaljama i škapularima koji su podsjećali na mučeničko dijete iz Trenta čiji su smrt oplakivali kao da se dogodila tog dana, a ne prije jednog stoljeća, a lica Židova poprimala su mračni izraz kada bi se usudili izaći iz Giettoa. Ljudi su javno tražili da se svi Židovi u Veneciji prisile da prisustvuje preobraćeničkim propovijedima kao Židovi u drugim gradovima državama.

Dužd je izdao proglas.

Poduzete su mjere kojima se osigurava da ne kršćani ne naruše najveći blagdan kršćanske godine. Vrata Gietta će se zatvarati, zaključati i čuvati od izlaska sunca na Veliki četvrtak do popodneva sljedeće subote. Za to će vrijeme svi prozori Gietta koji gledaju prema van biti zapečaćeni i nijednome Židovi neće biti dopušteno da izađe za vrijeme Velikog tjedna, pod prijetnjom najstrože zakonske kazne.

U vanjskim zgradama farme u Trevisu bit će smještena satnija. Isaac je mrzio što čuvari žive tako blizu, što su mu uvijek za petama.

Tjedan prije no što su došli iskopao je malu opnastu vrećicu koju je zakopao blizu prostora za životinje. Nije želio da neki vojnik koji poželi otići u

ribolov na pastrve u nekom vapnenačkom potoku otkopa njegov žuti dijamant dok bude tražio crve.

Dan nakon što su mu donijeli mitru i dijamant kojeg su zvali Aleksandrovo oko pozvao je Elijaha u radionicu i zaključao vrata.

Izvadio je oba dijamanta i stavio ih jednog pokraj drugoga na stol na kojem je radio i nasmiješio se vidjevši pogled svojeg sina.

— Dva? — rekao je Elijah.

— Ovaj je moj. Jednog će dana biti tvoj. I tvoje braće i sestara.

— Tim se može kupiti zemlje! — Elijah je dotaknuo dragocjeni grumen koji je bio njegovo nasljedstvo. — Gotovo su iste veličine.

— Pa ipak, jedan je mnogo vrijedniji. Koji?

Isaac je podučavao dječaka draguljima kao i Gemari od najranijih dana. Elijahje sjeo na pod pokraj očevog stolca i navukao lupu. — Njihov — rekao je nakon kratkog vremena razočaran. — Osim crnila u vrhu, savršen je. Najbolji koji si mi ikad pokazao.

— Dobro si naučio. Moraš naučiti više. Sve čemu te mogu naučiti.

Elijah nije rekao ništa.

— Odsada — rekao je Isaac blago — manje ćeš obrađivati zemlju, a više ćeš proučavati dragulje. Imaš malo vremena za zemlju.

Dječak je položio glavu u Isaacovo krilo iznenadivši ga. — Ali ja želim zemlju — rekao je glasom koji je bio očajan i prigušen očevim bedrom.

Isaac je dotaknuo neukročenu grivu.

— Moraš bolje naučiti koristiti češalj. — Pomilovao je sina po glavi. — Ima ih bezbroj koji obrađuju zemlju. Malo znaju o draguljima. Znanje je naša jedina moć. Naša jedina zaštita. — Podigao je Elijahovo lice i pokazao mu Vatikanski dijamant. — Ovog je izbrusio naš rođak, Julius Vidal. Majstor.

— Gdje živi?

— Već je dugo mrtav. Tri generacije prije no što sam se rodio. —

Ispričao je kako je Vidal pobjegao iz Ghenta kada je teror Inkvizicije došao i do tamo, došao u Veneciju i pronašao utočište u Giettu.

— Tvog je šukun djeda podučio umijeću brušenja dragog kamenja.

— Koji su naši rođaci njegovi potomci ?

Isaac je odmahnuo glavom.

— Nijedan. U gradu se pojavila kuga. Iz nekog su razloga pošteđeni bili samo oni u Giettu. Kivni su ljudi bacali stvari preko zidova. Zavežljaje odjeće zagađene kužnim prištevima. U prenapučenom su Giettu umrle stotine ljudi uključujući Vidala, njegovu ženu i djecu.

— Gadovi!

Ovio je ruke oko sina i privio ga. Dječakova će ramena biti šira od njegovih. Vlažno lice prislonjeno uz njegov obraz šokiralo ga je.

— Zašto nas ne ostave na miru? — povikao je Elijah.

— Sami sebi govore da je to zato što Isus više ne živi.

— Ja ga nisam ubio!

— Znam. Nisam ni ja — rekao je grubo.

Te je godine petnaesti dan mjeseca Nišana rano padao po kršćanskom kalendaru te je Pesah bio punih mjesec dana prije Uskrsa. Dan prije blagdana farma je bila pomnjivo očišćena, posuđe i jedaći pribor za Pesah zamijenili su one koje se koriste ostalih dana, a u kuhinji je, složen i pokriven čistim platnom, stajao beskvasni kruh iz pekarnice iz Gietta i čekao zalazak sunca i seder. Iz pećnica su se širili mirisi kaše, peradi i janjeta koji se pekao u začinicima i travama.

Cijelog su dana stizali Židovi s bačvama i bocama da u njima odnesu dobro vino za Pesah koje su prošle jeseni Vitallovi iscijedili iz svojeg grožđa.

Bila je Pepelnica. Ljudi koji su stražarili u smjenama su odlazili u crkvu u selu na blagoslov. Isaac i Elijah uzrujavali su se oko daske za crtanje dok su prve proljetne mušice pozdravljale proljeće žestokim zujanjem. On je izrađivao idejne skice, razrađujući detalje umetanja. Neće biti teško umetnuti dijamant u mitru no on je radio metodički, s najvećom pomnjom.

Elijah koji se dosađivao vrpolio se i zurio kroz prozore u zelene brežuljke.

— Ako se loze uskoro ne obrežu, bit će prekasno.

— Hajde, idi — progundao je Isaac.

Dječak je zastao onoliko koliko mu je bilo potrebno da uzme svinuti nož za obrezivanje kojeg je održavao oštrim poput britve, a zatim otrčao prema vinogradu.

Isaac je uskoro uzdahnuo i odložio ugljen. Danje bio odviše lijep da bi ostao u kući. Sunce je bilo toplo, a povjetarac je donosio miris mora. Popeo se na malo uzvišenje iza kuće s kojeg je rado pogledom prelazio po svojem posjedu. U dvorištu su mlađa djeca pomagala majci da proda vino. Stražari su besposličarili probavali vino, a Isaac se nasmiješio kad je vidio da ih njegova žena prati oštrim pogledom; njihova najstarija kći Fioretta počela je pupati.

Visoko na nebu bili su bijeli oblaci a kamo god je pogledao vidio je život koji se budi. Tlo je bilo vlažno, no on je sjeo i gledao kako na udaljenom brežuljku njegov sin obrezuje lozu.

Dva su dječaka dojurila preko vrha brežuljka. Otrčali su ravno prema vinogradu.

Za njima je brzo išao stariji čovjek koji je jurio punom brzinom.

Zašto je starac jurio za njima? I zašto je nosio kosu kada je košnja bila mjesecima daleko?

Isaac je jasno vidio dječake, čak i mrlje od pepela na njihovim čelima. Otrčali su ravno do njegovog sina i činilo se da ga pokušavaju tući. Elijah ih je bez teškoća odbijao čekajući da dođe starac.

Preko brežuljaka nadirali su ljudi svih dobi.

— Ne! — povikao je Isaac.

Fioretta je u dvorištu ispustila bocu vina. Vojnici su dohvatili oružje.

Isaac je trčao.

Vidio je kako je starac došao do Elijahaha. Oštrica kose je zabljesnula, svjetlija od sunca na moru. Elijah nije ni pokušao upotrijebiti nož za obrezivanje. Kada je kosa ponovno bljesnula, bljesak je bio boje rubina, bljesak najstrašnije fasete.

Elijahaha su pokopali trećeg dana Pesaha na groblju na Lidu. Dužd je osigurao stražare, a sam je nekoliko dana poslije došao do farme.

— Nije da vas nisam upozorio, Vitallo. Isaac ga je pogledao.

— Bilo kako bilo to je svakako veoma nesretan slučaj... Čovjek koji vas je rasjekao po ramenu, onaj kojeg su ranili. Umro je, znate.

Isaac je klimnuo.

Dužd je slegnuo ramenima.

— Stari seljak. — Činilo se da mu je neugodno; bio je naviknut jednom godišnje vidjeti pepeo na čelima kršćana; očito je pepeo na glavama Židova u kostrijeti bio dokaz njihovog barbarstva. — Hoće li se posao zbog toga oduljiti?

— Trideset dana, Vaša Milosti. —... Mora li biti tako dugo ?

— Da, Vaša Milosti.

— Onda želim da posao bude završen čim prođe trideset dana, je li jasno ?

Čim je Dužd izašao iz kuće Isaac je sjeo na pod i počeo moliti. Rana na ramenu ga je boljela no mogao se koristiti rukom. Tridesetog dana ujutro skinuo je kostrijet i podšišao bradu. Zaključao je vrata radionice i stavio mitru na stol. Zatim je dugo vremena sjedio s rukom na praznom stolcu gledajući brežuljak kroz prozor.

Naposljedku je uzeo kamen i umetnuo ga u Grgurovu mitru.

Dva dana poslije iselili su ih iz kuće. Nisu mogli ponijeti sve stvari koje su sakupili svih tih godina u Trevisu. Konj je vukao kola u kojima je bila njihova svojina i njihove stvari koje su uzeli sa sobom, dok su oni išli za kolima pokraj vinograda u kojem su već radili Duždovi seljaci.

Novi je šešir bio najljepši koji je uspio kupiti. Možda se to njemu samo učinilo no kada su stigli u grad imao je dojam kao da su se on, njegova žena, Fioretta, Falcone, Meshullam, Leone i mala Haya-Rachel raspršili u zraku i

da je vratar vidio jedino žutu boju šesira dok su prelazili mali most i ulazili u Gietto.

CETVRTI DIO

NALAZENJE

GEMATRIJA

Dva milijuna i tristo tisuća dolara? — Očaj Saula Netschera čuo se unatoč limenom zvuku loše veze.

— Naš prijatelj ga vjerojatno ne bi prodao čak i da možemo platiti. Mislim da želi nešto drugo. Možda oprost od Egipta. Možda čak i posao u njihovoj vladi.

— Jesi li siguran?

— ..To bih ja želio da sam na njegovom mjestu.

— On nije ti. Pokušavaj i dalje, Harry. Ponudi mu nešto razborito. Možda bi želio biti gradonačelnik New Yorka. Harry se nasmiješio.

— Ne vjerujem. Veoma je inteligentan — rekao je. — Je li mi sin tu?

Deset tisuća kilometara daleko Netscher je uzdahnuo.

— Ostani na vezi.

— Halo, tata?

— Jeff. Kako je moj momak?

— Bolje nego u logoru.

— Kakav je Saul prema tebi?

— Dobar. — Glas njegovog sina postao je oprezan. — Imao si pravo.

— ...Kada sam rekao da ćeš se naraditi?

— Da.

Oboje su se nasmijali.

— Pa, dobro zvučiš. Imaj samo na umu da su industrijski dijamanti i dragulji različiti poslovi.

— Kad se vraćaš?

Oklijevao je.

— Brzo. — Tamar ga je promatrala. — Pozdravi majku, sine.

— Dobro, tata. Bok.

— Budi dobar, Jeffie.

Kada je spustio slušalicu sjedili su i gledali se. U New Yorku je bilo gotovo jedanaest navečer, no tu nisu bila ni četiri ujutro. Po mraku su ih odvezli u Jeruzalem, pospane i deprimirane.

— Kada si govorio s njim lice ti se izmijenilo. A glas ti je postao topliji.

Progundao je. Osjećao se nelagodno zbog te analize.

— Misliš li da bi opet mogao naći Mehdijevu kuću? — upitala ga je.

Oštro ju je pogledao.

— Zašto?

— Bez veze, čak i da ga se tvoji prijatelji mogu dokopati, ja ne bih pomogao. Ne trgujem ukradenom robom.

— Otišli smo u Entebbe kako bismo spasili Židove. Ne napadamo da bismo se dočepali dijamanta. Samo mi je palo na pamet kako ne bih mogla naći kuću i kad bih ti željela.

— Ni ja. — Ne s ceste. Mogao bi ju naći s plaže. Kada su mu dopustili da izađe kako bi trčao na plaži znao je da će Mehdi napustiti vilu odmah nakon njih.

— Razgovarala sam s arapskom djevojkom dok sam čekala u njegovoj kući.

— Oh?

— Rekla mi je da si je otjerao.

— Koliko joj je godina?

— Petnaest.

— Izgleda mlađa.

Tamar je došla do mjesta na kojem je sjedio.

— Ti si dobar čovjek.

— Zato što ne jebem djecu?

— Zato što si dobar čovjek.

— Hvala. — Godilo mu je to čuti od nje.

— Vraćaš se kući.

— Za nekoliko dana. Nakon što se uvjerim da nema nade da ga kupim.

Rukama mu je uhvatila lice.

— Prestat ću raditi za Ze'eva. Budimo dobri jedan prema drugome, Harry Hopeman. Tako da se na tvom odlasku rastanu dva dobra prijatelja.

Zamišljeno ju je pogledao.

— Da.

Poljubila ga je. Nešto kasnije svukao je svoju dragu prijateljicu I odnio je pospano u krevet.

Ujutro je otišla trčati s njim u svojim kratkim hlačama koje je nosila na Masadi i staroj sportskoj majici. S majice su bili otrgnuti rukavi, a na njoj su šablonom bila napisana hebrejska slova koja je s veseljem preveo: Vlasništvo Odjela za tjelesni odgoj. Nije mu htjela reći tko joj je dao majicu. Imala je dobra pluća, nije joj bilo teško trčati I mnogo se smijala pri čemu su divni bijeli zubi obasjavali njezino tamno lice. Morao se usredotočiti na trčanje, a da je pri tome ne gleda. Izgledala je tako zdravo, a kad je trčala na njoj se sve pokretalo; kosa joj je vijorila i poskakivala, grudi su joj se uzdizale I padale poput mora, njezine duge noge išle su gore-dolje, gore-dolje, gore-dolje dok

se s njim provlačila kroz promet, kroz svjetinu, pokraj djece koja su im podrugljivo dovikivala, šokiranih starih Židova, Arapa u nevjerici, zabavljenih trgovaca u prepirci, uličnih trgovaca koji su ih poprijeko gledali i raznih nesretnih svećenika koji nikada neće spavati ni s običnom ženom, a kamoli s divotom kakva je bila Tamar Strauss.

Napokon su utrčali u mali park i srušili se u sjenu visokog kaktusa.

Obrisala je znoj s lica golom rukom.

— Slušaj — rekla je. — Sinoć sam rekla da sve treba biti ugodno, bez svađa. No nešto moram reći.

Harry je lagao i zatvorio oči.

— Mmmm...?

— Ja nisam kurva.

Otvorio je oči.

— Tko je rekao da si kurva?

— Ti, one noći kada si me naljutio.

— Ne, griješiš.

Položila je lice na njegovu ruku.

— U jednome imaš pravo. Otkad sam izgubila muža bojim se prepustiti... osjećajima, mislim da se s tim moram suočiti. I na kraju nešto s tim u vezi i učiniti.

— Drago mi je.

— No ja sam udovica od dvadeset šest godina. Očekuješ li da živim kao djevojka?

— Bože oslobodi — rekao je.

— Ozbiljna sam. Američki muškarci žive opsjednuti seksom, a ipak duboko u sebi žele djevice.

Podigao je ruku.

— Rekao sam samo...

— Rekao si da sam vjerojatno iskusila odviše muškaraca. Za nekog poput tebe. Mislim da si tako rekao.

— Svi postajemo prokleti seksualni automati. Nema više ni strasti, a kamoli ljubavi. Samo mnogo mehaničke ševe.

— Mislim da imaš pravo — rekla je mirno. — Ali... — Smeđe oči ga nisu ispuštale. — Kako znaš da je u mojem životu bilo više muškaraca nego žena u tvomem?

Pogledao ju je.

— Promisli o tome — rekla je.

Ostavila ga je kako bi otišla u svoj stan i uzela neke stvari. Kada se vratio u hotel čekale su ga poruke. David Leslau je zvao dvaput ali nije ostavio broj i zvat će opet. Monsinjur Peter Harrington je zvao iz Rima.

Odmah se javio Peteru no kada je dobio Vatikanski muzej rekli su mu da Monsinjora Harringtona neće biti cijelo popodne.

Izvadio je crveni granat i polirao ga gotovo dva sata. Počeo je sjati poput prevelike kapi tamne krvi. Kada je zazvonio telefon pokušavao je odlučiti da li da joj ga da prije no što ode takvog kakav jest ili da joj ga pošalje kao gotovi broš.

Bio je to Leslau.

— Kakve vijesti imaš, Davide?

— Dobre i loše.

— Jesi li našao genizu?

— To je loša vijest.

— Sranje. Što bi onda moglo biti dobra vijest?

— Rakhel je upravo primila svoj get, razvedena je. Vjenčat ćemo se čim postane punomoćan, za devedeset dana.

— Vrag me odnio ako to nije dobra vijest. Mazel tov.

— Hvala. Hoćeš li s nama na večeru? Pomoći nam da proslavimo?

— Imat ću pratnju — rekao je.

Ortodoksija Rakhel Silitsky nadživjela je njezine probleme. Zbog nje su jeli u košer restoranu u kojem su staklenke žutih jaja ispunjavale vrh šanka iza kojeg su muškarci pripremali hranu. Uskoro su njih četvero razgovarali neusiljeno poput starih prijatelja.

Leslau je mirno odslušao što se dogodilo s transakcijom dijamanta.

— I iskapanje je neuspjeh. Nismo našli ni najmanji trag onoga što tražimo.

— Možda jednostavno nije ondje? — upitala je Rakhel. Leslau je svojom rukom pokrio njezinu. — Ondje je, ljubavi moja, skoro da to mogu osjetiti. Toliko su ga davno sakrili ti pametni mamzeri, tako dobro da ga jednostavno ne možemo naći.

— Možda propuštamo nešto u svitku — rekao je Harry. — Ključ koji rješava sve odlomke. Tako je mnogo brojeva-mjera i količina predmeta. Jesu li se možda igrali s gematrijom?

— Što je gematrija? — upitala je Tamar.

— Stara metoda židovske kriptografije — rekao je Harry. — Svakom je slovu abecede dana brojčana vrijednost — alef je jedan, bet je dva, gimel je tri i tako dalje, a kombinacije slova imaju veće vrijednosti. Učenjaci su izmislili gematrgu kako bi na mistični način protumačili biblijske odlomke i s tim napravili nevjerojatno složene stvari. U ješivi smo se cijelo vrijeme igrali jednostavnim vježbama.

Uzmimo, na primjer, tvoje ime — rekao je Tamari. — Brojčani iznos slova je 640. Mogli bismo pogledati šesto četrdeseti stih u Bibliji da vidimo ima li posebnu poruku za tebe.

Nasmijali su se izrazu njezinog lica.

— Dat ću ti i bolji primjer. — Knjiga postanka ima točno 1534 stiha. U ješivi smo pamtili tu činjenicu tako što smo napamet naučili frazu Ah ladhašem, budući da je numerički zbroj te fraze 1534.

— Ili uzmimo hebrejsku riječ za trudnoću, herajon. Njezina je brojčana vrijednost 270. Dijete se nosi devet mjeseci, je li tako? A solarni mjesec ima trideset dana. Znači trideset puta devet daje herajon, trudnoću.

— Nema gematrije u Bakrenom svitku — srdito je promrmljao Leslau. — Gematrija se nije zapravo koristila sve do kabalista, stotinama godina nakon što su hramske dragocjenosti skrivene.

— Kako bi otkrili umjetničke krivotvorine ljudi ponekad vrše odviše složene testove — rekla je Tamar. — Činite li i vi isto? Bi li odgovor mogao biti vrlo jednostavan?

— Oni su bili tako lukavi, prepredeni ljudi — rekao je Harry. — Pogledajte kako su smjestili dva skrovišta u Akoru, prvo plitka geniza sa žutim dijamantom i veoma duboko zakopanim vjerskim predmetima. Možda su u ovom slučaju obrnuli smjerove. Odlomak u svitku kaže da se geniza nalazi u podnožju nižeg od dva brežuljka.

Možda se zapravo nalazi u blizini podnožja višeg.

— Pokušali smo i ondje kopati. Nema ničega. Ponekad izadem iz šatora — rekao je Leslau — i u pustinji se obraćam tipovima koji su skrili te stvari. Kažem: Koji vam je vrug? Znam da ste ih morali dobro skriti. Ali igrate li se? Zar želite da ih nikad ne nađemo?

Nitko se nije nasmiješio.

— Je li ovo proslava zaruka — rekao je Harry — ili pogreb?

Leslauovo se lice razvedrilo.

— Proslava zaruka. U to nema sumnje. — Poljubio je Rakhel u obraz.

Harry je odgurnuo stolac.

— Onda ih proslavimo — rekao je.

Telefon je zvonio kada je okrenuo ključ u bravi ali je i prestao prije no što je otvorio vrata.

Oboje su skinuli cipele.

— Ah — rekla je Tamar.

Bili su u noćnom klubu. Plesali su i popili mnogo vina. Izrael je tresla groznica nostalgije u obliku jidiš preporoda te su s nekim vojnicima satima pjevali pjesme na jidišu, pjesme za koje je zaboravio da ih zna.

— Odlično smo se proveli.

— Odlično — složila se ona. — Ono dvoje su dragi.

— Sretni što su našli jedno drugo.

— Da.

Gledao je kako sjeda ispred ogledala i počinje četkati kosu.

— Želim te.

Suspregnula je zijev.

— Dobro — rekla je prijazno. Stao je iza nje i u ogledalu je pogledao u oči. — Stalno.

— Harry. To je zbog vina.

— Ne.

— Zaboravi. Ujutro nikome neće biti neugodno.

— Jesi li ikad željela nešto tako snažno da nisi mogla podnijeti pomisao da budeš bez toga?

— Da — rekla je.

Dotaknuo joj je vrat.

— Ti ne želiš mene na isti način.

Odmahnula je glavom.

— Ali... — Uхватиła ga je za ruku. — Mislím kako će biti mnogo manje radosti u životu kada odeš. Ti si me... oživio.

— Zašto bih te, onda, ostavio?

— Kako to može funkcionirati? Ti i ja? Ya Allah! S različitih planeta — rekla je.

Zazvonio je telefon. Bio je to Peter Harrington.

— Harry? Nije želio prekidati razgovor zbog Petera Harringtona. No ona mu je dobacila poljubac i otišla pod tuš.

— Halo, Peter.

— Još si tu. Što znači da si me pobijedio, zar ne?

— Do vraga, ne. Znači samo da si izgubio manje vremena nego ja.

— Šteta, Harry... Kakav sam ja licemjer. Čuješ li kako se trudim izbaciti zadovoljstvo iz glasa?

Nasmiješio se.

— Nemoj se osjećati krivim. Čak su i monsinjori ljudi. Ti si definitivno ispao?

— Nikad zapravo nisam bio ni uključen.

— Peter, imam dojam da nisam ni ja.

— Ipak je to ukradeni predmet.

— Ukraden za vrijeme Inkvizicije — rekao je ljutito. Bio je umoran od prepiranja.

Kao, očito, i Peter.

— Ako ga ti nisi mogao kupiti tko sam ja da se osjećam nesposobnim?
Dođi u Rim, Harry. Odvest ću te u nove restorane.

— Nastojat ću doći brzo. Jesam li još uvijek na popisu za odstrijel kardinala Pesentija?

— Mirniji je. No veoma ga zanima što se tu događa.

— Reci njegovoj Eminenciji da se ne događa ništa. Situacija izgleda loše. Kada budem siguran, nazvat ću te.

Peter je oklijevao.

— Bog te blagoslovio, Harry.

To je najviše sličilo ponuđenoj ruci preko telefona, a Harry ju je zahvalno prihvatio.

— Ciao, dobri prijatelju.

Spustio je slušalicu. Uzeo je hotelsku Bibliju i počeo listati po njoj bilježeci brojeve stihova u svakom poglavlju Postanka.

Sestočetrdeseti stih nalazio se u Poglavlju 24, stihu 48. Bilo je definitivno razočaranje. Duboko se naklonim i štovanje Jahvi izrazim te blagoslovim Jahvu, Boga gospodara moga koji me vodio pravim putem da uzmem kćer brata moga gospodara njegovu sinu.

Kakve bi to veze moglo imati s Tamar? Toliko o gemetriji.

Šestopedeseti stih bi bio lijep: Dozovu Rebeku pa je upitaju Hoćeš li poći s ovim čovjekom? Ona odgovori: Hoću.

No šestopedeseti stih nije bio sestočetrdeseti te je odložio Bibliju osjećajući se prevarenim.

Izašla je iz kupaonice brišući se ručnikom. Bila je vlažna i kliska, a usta su joj mirisala na hladnu vodu i američku pastu za zube.

— Bi li to funkcioniralo? — Rekla je. Njezine su smeđe jemenske oči sjale.

Morao je biti iskren kao što je bila i ona.

— Ne znam. — Uzeo je ručnik i počeo je trljati.

— U jedno sam sigurna. — Zagrlila ga je. — Harry nikada neće učiniti ništa što bi me moglo povrijediti — rekla je.

ROSH HA'AVIN

Probudio se onako kao što se budio kad je bio dijete; ležao je i divno se osjećao a da nije znao zašto, a onda se sjetio da je dan prije završila škola.

Bili su ležerni. Naizgled je sve bilo kao i sva ostala jutra koja su proveli zajedno.

Dok je uz kavu čitao Jerusalem Post vidio je članak u kojem su citirali ministra Kagana koji je kritizirao korupciju u Mifleget Ha'avodi, laburističkoj stranci.

— Ovaj političar ima isto prezime kao tvoj prijatelj Ze'ev. Tamar je letimice pogledala novine. — To mu je otac.

— Član kabineta? Bi li jednog dana mogao postati premijer?

— Nema šanse. Stvorio si je previše političkih neprijatelja. On je jedan od starih Irgun vođa Likuda, unitarističke stranke. —

Razmazivala je maslac po prepečencu.

— Mislim da bi Ze'ev jednog dana mogao postati premijer.

Harry se nasmiješio.

— Ze'ev je samo viši časnik u vojsci.

— On je već na najnižoj stepenici. Njegov je prethodnik postao ministar policije. Kada jednom postaneš član kabineta, ovisi o osobi.

A njegov otac ima mnogo prijatelja kao i neprijatelja. Nije nemoguće — rekla je.

Nijedan nije spomenuo ono o čemu su razgovarali prethodne večeri.

U iznajmljenom engleskom fordu odvezli su se do Beit Jimala starom telavivskom glavnom cestom. Znala je da ondje postoji samostan salezijanaca koji su proizvodili i prodavali vino. Dok je hodao kroz vinograde u kojima su na suncu radili redovnici uhvatio je samog sebe kako se s čuđenjem pita što to u njegovoj senzualnoj i židovskoj duši uživa u strogim uvjetima redovničkog života.

Mladi im je američki fratar dopustio da kušaju dvije vrste vina, crno i bijelo, oba suha i dobra. Bio je ležeran i duhovit i iz Spokanea te je s Harryjem razgovarao o američkoj politici. Redovnici su proizvodili i polutvrđi sir, pomalo nalik na muenster, ali žuči.

Harry je kupio četiri boce vina i tako veliki komad sira da je Tamar zagundala.

— Što simpatični mladi demokrat radi na ovakvom mjestu?
— Došao sam tražiti nešto.
— Jeste li našli?
— Mislim da jesam — rekao je fratar.
— Sretnice. Sviđa li vam se tu?
— Sve osim zime. Svi imaju grlobolju i crvene noseve. Zamalo sam objesio znak: Volite li Isusa, trubite.

— Zašto niste?
— Ne poznajete našeg nadstojnika. Nisam lud, samo sam vjerski fanatik.

Smijao se cijelim putem do auta.

— Kamo ćemo? Bi li željela otići u galilejske brežuljke?
— Harry, mislim da nemamo nimalo izgleda — rekla je nepokolebljivo. Shvatio je. — Sinoć si samoj sebi dopustila drugačiju mogućnost.

— Mislim da ću te odvesti u Rosh Ha'avin.

— Što je to?

— Ondje živi moja obitelj — rekla je.

Mogli bismo im dati vino i sir — rekao je za vrijeme vožnje.

— Ne, roditelji su mi košer. Ako želiš možemo ručati u Petah Tikvi i kupiti im komad košer sira.

— Mogao bih uzeti neku dobru bocu za tvojeg oca. Što voli piti?

— Arak. Ali, moj otac je alkoholičar — rekla je.

Kada su stigli u Rosh Ha'avin vodila ga je nepopločanim ulicama, pokraj rasklimanih kuća.

— Za vrijeme drugog svjetskog rata to je bio britanski vojni logor — rekla je. — Zatim je bio ma'barah, privremeni logor za doseljenike iz Jemena. Nekoliko godina prije no što smo došli vlada je privremeni logor pretvorila u stalni grad.

Harry je usporio. Mala djevojčica od četiri godine sjedila je na cesti i prosijavala prašinu kroz prste.

— Tu stani — rekla je Tamar. Izašla je iz auta. — Habiba dušo, kako si? — rekla je na hebrejskom. — Jesi li bila dobra djevojčica, slatka moja nećakinjo?

Djetetu je curio nos. To nije smetalo Harryju, no prema lijevom joj je oku preko obraza milila muha. Tamar je izvadila maramicu iz torbice, obrisala nećakinjin nos i otjerala muhu.

— I ja sam tu običavala sjediti. Mislim da sam joj bila veoma slična.

— Onda ćeš, Habiba, biti prava mačka. Komad — rekao je. Dijete se nesigurno nasmiješilo svjesno da se obraća njoj iako nije razumjela engleski.

Muha se vratila ili je to možda bila neka druga koja je doletjela s kante za smeće najbliže kuće.

Tamar je uzela djevojčicu za ruku. Odveli su je niz ulicu do kamene kuće s limenim krovom i vrtom u kojem su rasle paprike i začinske trave. Debela žena koja je rasprostirala rublje ispustila je vlažni komad odjeće kojeg se spremala objesiti i oduševljeno ih pozdravila.

Tamar ju je predstavila kao ya ummu, što je bila arapska riječ za majku. Sviđao mu se naziv kao i ona. Uvela ih je unutra i ponudila kolačima od prosa i meda i slatkom kavom koja se zove quishr, I pravi se od ljuski, a ne od zrna. Govorila je s Tamar na brzom hebrejskom dok je među koljenima držala Habibu koja se vrpaljila I trljala joj lice vlažnom krpom. Nije ga gledala kada su razgovarali, no opazio je kako ga mjerka kratkim, oštrim ispitivačkim pogledima kada je mislila da je ne vidi.

— Imate lijepu unuku.

Stidljivo mu je zahvalila.

— To je dijete mojeg najmlađeg djeteta, Yaffe. Čuvam je dok Yaffa radi u Petah Tikvi. — Dobacila je pogled kćeri. — Ostat ćete na večeri da vidite oca?

Tamar je klimnula.

— I odvest ćemo Habibu u šetnju tako da ti možeš dovršiti poslove.

Majka joj je zasjala od veselja.

— Primile ti usne mnogo poljubaca.

Odvela je Harryja do obližnje rijeke Yarkon.

Sjedili su na obali i gledali kako Habiba baca kamenje u nabujalu zelenu vodu. Nije mu se činila baš nekom rijekom no ona ju je voljela.

— To je druga najveća rijeka u Izraelu — rekla mu je ozbiljno.

— Sada je dosta zagađena kanalizacijom blizu Tel Aviva.

Isisavaju toliko vode iz nje da stara jadnica nema dovoljno vode za more. No ja sam znala tu sjediti i gledati kako se moj brat i sestra igraju. Razmišljala sam o tome kamo rijeka ide, o ljudima koji je piju, poljima koja navodnjava.

— Jesi li bila sretna djevojčica?

Pogledala je Habibu.

— Da. Nisam znala da negdje drugdje žene žive drugačije.

— Tvoja se majka doima sretnom.

— Ne, to je samo njezin način. Odstranili su joj maternicu kada je rodila svoju sestru te se s troje djece smatra nesretnom.

Habiba se odviše približila rubu kako bi bacila kamenje. Teta ju je viknuvši upozorila.

— Kada smo došli ovamo — rekla je Tamar — nije bilo šest tisuća ljudi. Od tada gotovo i da nije bilo useljavanja iz Jemena. Svake godine mnogi, muškarci i žene odlaze odavde kao što sam učinila i ja. Pa ipak ima gotovo trinaest tisuća stanovnika zato što svaka obitelj ima mnogo djece.

— Tu ti živi sestra?

Klimnula je.

— Ona i njezin muž Shalom žive jednu ulicu dalje od mojih roditelja. Rade u istoj tvornici pulovera.

— A tvoj brat?

— Ibrahim živi u Dimoni. Vozi kamion za rudnike fosfata Oron. — Oklijevala je. — Jesi li čuo za pokret Crna pantera?

Klimnuo je.

— Ibrahim je Crna pantera. On je vjerojatno najmanje sretan od svih nas.

— A tvoj otac?

— Ya abba? — Nasmiješila se i prislonila svoj topli dlan na njegov obraz. — Vidjet ćeš.

Otac je bio jemenski Gunga Din. Njegovo je neveliko tijelo bilo mršavo, a kratki mišići izgledali čvrsto na gruboj tamnoj koži koja je bila još tamnija od sunca. — Ja sam Yussef Hazani. Dobrodošli u moju kuću u Božje ime — rekao je ispitujući ga pogledom, prihvativši Harryjevu ispruženu ruku kao da je bila umočena u neki egzotični zapadnjački otrov. Upitao je nešto Tamar na brzom arapskom. Harry je prepoznao jedino riječ nasrani, što na arapskom, znao je, znači kršćanin.

— Ne, Židov je — rekla je razdraženo na hebrejskom. — Iz Sjedinjenih Država.

Okrenuo se prema Harryju.

— I vi ste, dakle, Židov.

— Da.

— Zašto onda ne živite ovdje?

— Zato jer živim ondje.

Ya abbaje nezadovoljno klimnuo i otišao u drugu sobu. Sjedili su i čekali dok se on bučno prao, pljaskajući i pušući.

Dolazak Yaffe i Shaloma bila je dobrodošla promjena. Yaffin uzvik radosti podsjećao je na raniji majčin pozdrav. Kada je zagrlila Tamar Harry je vidio da ima trbuh četvrtog ili petog mjeseca trudnoće na tijelu koje je bilo dobro ali obilno; žene obitelji Hazani nagingale su raskošim oblinama. Na noktima je imala lak u dvije boje, crvenoj i srebrnoj, i muža koji se nervozno smješкао.

Pojavio se Hazani i blagoslovio kruh što je bio znak početka dobrog obroka. Harry je nagađao da jedu šabatno pile nekoliko dana prije Sabata, pirjano u umaku koji mu je prijao, ali je bio i očekivano začinjeno. Bilo je tu svježih lepinja i salate od zrelih rajčica, zelene salate i jedna od njegovih posebnih slabosti, velika količina velikih komada avokada. Kada je komentirao salatu Hazani je klimnuo.

— Iz kibuca Einat, gdje radim. Uzmem ono što možemo pojesti. U Rosh Ha'avinu moramo uzgajati samo paprike i bilje koje se ne uzgaja u kibucu.

— Što radite u kibucu Einat?

— Što god treba.

— Ljudi kažu da je ya abba najbolji poljoprivrednik u Izraelu — rekla je Yaffa.

— Nisam znao da kibuci upošljavaju.

— Nekoć nisu — rekao je Hazani. — Danas ne dolazi dovoljno mladih ljudi te moraju plaćati nekolicinu poput mene. — Podigao je šake. — Ej! Obradujem tlo Ereca!

Harry je klimnuo.

— To vam zacijelo pruža zadovoljstvo.

Hazani se prijezirno nasmiješio.

— Ovdje smo svi Židovi. Arapi bi nas rado pobili, no dođu li, Židov će se boriti rame uz rame s drugim Židovom. Kada su u Temanu trčali ulicama i ubijali Židove sjedili smo u našem stanu bez jela, drhteći iza zakračunatih vrata.

Toga se sjećamo.

— Moj otac ima slična sjećanja. Hazani je zastao. — Koja zemlja?

— Njemačka.

— Hej! Još jedan yeheh. — On i njegava starija kći hladno su se pogledali. Okrenuo se prema Harryju. — Je li letio do Amerike?

— Išao je brodom.

— Ha. Mi smo išli brodom od Hodeide do Adena. Sjećaš li se, stara? Ya ummaje klimnula, smiješeći se.

— Otišli smo iz Sane na devama, karavanom koja je nosila kavu u Hodeidi. Moja žena i ja smo hodali i nosili našeg sina Ibrahima koji je onda bio beba. Ova ovdje — rekao je pokazujući Yaffu — još nije bila rođena, ona je naša sabra. Posjeli smo Tamar na devu, na vrh vreće u kojoj su bila zrna kave koja su ostavila traga na njezinoj malom takatu.

Nasmiješili su se jedni drugima čuvši očigledno dobro poznatu priču. Harry je bio fasciniran.

— Koliko ste dugo hodali?

— Samo jedan dan. Imali smo problem. Kada su se prvi put zaustavili da se pomole primijetili su da nismo klečali. Mnogo su se došaptavali, a ja sam bio siguran da će nas ubiti i opljačkati. Kada smo došli u grad kupio sam naramak kata te su goniči popustili zbog korova i zatupili žvačući ga. Onda je došao kamion; dao sam vozaču rijal da nas odvede u Hodeidu.

— Jeste li tako izašli iz nepritike?

Hazani se nasmiješio.

— Ne, ne. No barem više nismo bili sami, činilo se kao da su svi Jehudi u Temanu u Hodeidi. Židovska je agencija rekla da će nas oni odvesti do hareca ako uspijemo sami doći do Arana. Tako se veliki broj obitelji udružio te smo unajmili čovjeka koji je imao dau da nas odvede niz obalu Crvenog mora.

— Aj — rekla je ya umma. — Toliko ljudi na tako malom brodu. Povraćali smo. Vidjeli smo morske pse. Trajalo je pedeset tri sata, a nama je nestalo prosene kaše. Majke koje su imale mlijeka u prsima davale su ih nepoznatoj djeci dok mlijeko nije presušilo. A onda smo napokon došli u Aden. — Zatrešla je glavom. — Yafakrifakra, jao, jao, kako li je to bilo.

Ya abba je srknuo kavu.

— Ljudi iz židovske agencije odveli su nas kamionima do velikog polja. Ondje je bilo čučalo srebrno čudovište u obliku ptice! Tko je čuo za takvo nešto? Otvorili su rupu u njezinom boku i zapovijedili nam da uđemo. Rekli su da će nas odvesti u Zemlju. Odnijeti nas na krilima! Zamalo smo umrli od straha.

— No ušli ste? — rekao je Harry koji se već posve zabavljao.

— Kuku meni, jeste li poludjeli? Ja sam se najviše bojao. Ljudi iz židovske agencije tjerali su nas da uđemo. Rekli su da Egipat ne dopušta Jehudima prolazak kroz Sueski kanal. Ne odletimo li nikada nećemo stići u Jizrael.

— S nama je bio čuveni mori, tako mi zovemo naše rabine. Zvao se Shmuel. Bio je tu rabin godinama poslije, sada je mrtav, počivao u miru. Mori, pitali smo, što da radimo? On je čupkao bradu. — Hazani je pokazao to cupkajući vlastitu.

— Doći ću u Erec Izrael — rekao je rabin onako kako mi je moj djed, počivao u miru, često opisivao. Otići ću onamo u društvu svih Jehudina na svijetu plešući iza bijelog magarca na kojem jaše Mesija.

— Zamislite vi to. Stajali smo na vrelom suncu poput glupana. Onda je neki čovjek, nevažan tip, trgovac kozama, ne znam što je bilo od njega, rekao Imena i sreće mi, priče djedova i baka neće me držati daleko od Erec Izraela. Ući ću u leteću napravu žive mi Tore. Jer zar nije zapisano da je Sveti Šekina rekao Mošeu, *Vidio si što sam učinio Egipćanima i kako sam te na orlovim*

krilimo odnio i donio k meni. I taj je trgovac kozama uzeo ženu i djecu koja su plakala i drhtala i oni su ušli.

— Tako je zapisano — prošaputao je ya mori. I on je ušao.

— Zatim smo svi pohitali unutra bojeći se da on i njegova obitelj ne ostanu. Zavezali su nas za stolce sve dok nas svih nisu zarobili.

Začula se buka kakvu bi Onaj bez imena načinio kad bi odlučio da zaurla. Velika utroba leteće naprave zatresla se i napregnula kao da nas probavlja nakon što nas je pojela i uskoro će nas posrati zajedno s našim jaucima i molitvima na polje koje se pržilo na suncu. Stvar se pomakla. Pojurila prema naprijed. Poskočila uvis!

— Što da vam kažem? Sat poslije gledali smo od gore Hode-idu iz koje nam je brodom trebalo dva dana. Uskoro nam je usred svakojakih pucketanja glas snažan poput anđelovog rekao da letimo iznad Divljine kroz koju su se probijali naši preci prije više od tri tisuće godina. Prije no što smo se uspjeli smiriti, odvedeni smo u Zemlju na krilima orla.

Lica oko stola bila su zadovoljna.

Harry je pogledao Taman

— Na divan si način došla u Izrael.

Hazani se nagnuo prema naprijed.

— Da vam nešto kažem, Amerikance. U Izrael je divno doći na svaki način.

Dok su žene raščišćavale stol njezin je otac zapalio nargilu. Ponudio ju je Harryju koji je odmahnuo glavom pitajući se hoće li zbog odbijanja ispasti prostak. Na njegovo olakšanje i Shalom je odbio lulu.

— A što vi radite? — upitao je njegov domaćin.

— Prodajem dragulje.

— Ah, prodavač. U dućanu?

— Ponekad — rekao je zabavljen.

— U Temanu sam izrađivao nakit. Moja je obitelj to uvijek radila.

— Zašto to više ne radite?

Hazani je napravio grimasu.

— Kada sam došao ovamo Židovska

agencija mi je našla posao. Mjesto u Tel Avivu koje proizvodi bakreni filigranski nakit. Tamo uglavnom rade žene. Upravljaju malim strojevima koje brzo izbacuju imitacije temanskog nakita.

Rekao sam šefu da mogu izraditi pravu stvar. Pitao me zašto bi me plaćao da to radim sporo kada američki turisti kupuju i loše načinjene stvari za veliki novac.

— Zato što su moje lijepe, rekao sam, ali on se nasmijao. Hazani je slegnuo ramenima. — Nisu mi se svidjeli strojevi, a I dugo sam se morao

voziti autobusom. Bio sam sretan kad sam dobio posao u obližnjem kibucu. Njihov me kamion odvodi i dovodi kući.

— Imate li nešto što ste vi izradili?

— Da. Znam gdje — rekao je Shalom. Izašao je iz sobe i vratio se s dva uratka svojeg punca, bakrenom iglom i zlatnom naušnicom.

Harry ih je proučio.

— Prekrasno.

— Ljudi ne vide razliku.

— Neki vide. Neki su još uvijek spremni platiti za kvalitetu izrade. Mogao bih vam pomoći da ih nađete.

Tamar je iza oca odmahнула glavom.

— Javit ću vam ako za nekoga čujem — rekao je Harry. Hazani je cinično klimnuo.

— Mogu mu pomoći da proda svoje stvari. Zašto si me zaustavila? — upitao ju je poslije u autu.

— Molim te, ostavi ga na miru. Prihvatio je svoj život. Zdrav je, radi vani. Počne li više zarađivati potrošit će sve na arak.

— Bude li radio ono što najviše voli bit će sretniji.

— Nesretnim ga ne čini samo posao. Ja pripomažem. Dodirnuo ju je. — Na koji ga način ti unesrećuješ?

— Tora je za ženu ludost. Običavao je vikati. Zabranio mi je da odem iz Rosh Ha'avina. Kada bi odlučio, očeva je riječ bila zakon. Usprotivila sam mu se i otišla na fakultet. Dvije godine nije razgovarao sa mnom.

— Da, ali sada? Moj Bože. Kustosica u muzeju. Mora da je van sebe od ponosa.

Nasmiješila se.

— Veoma je u sebi, a ne van sebe. Kada sam bila na drugoj godini studija kratko je vrijeme gajio nade. Nećak jednog od njegovih starih prijatelja se želio oženiti sa mnom. Benvamin Sharabi. Imao je vlastiti taksu, bio je prilika. Dolazio je u dom s darovima, cvijetovima kaktusa, pokojom narančom, žemljama od prosa s Hilbehom. Uvijek s nečim za jelo. No ja sam ga otjerala. Oženio se rabinovom kćerkom, a ja sam mislila da će mi otac umrijeti.

Zamrzio je Yoela čim ga je vidio zato što nije bio Jemenac.

— To je njegov problem — rekao je Harry. — Nije tvoja zadaća da ublažavaš njegove predrasude. — Osjećao se bespomoćnim. Želio ju je utješiti. — Osim toga, ima još dvoje djece.

— Svi smo ga izdali. Vidio je Yaffu ispod bračnog čupea kako se smješka s Habibom u truhu. U prošlim vremenima to bi bila njezina propast, nešto neizrecivo. Sada je gotovo zaboravljeno. A njegov jedinac? Ibrahim nosi

parole na prosvjednim paradama na Sabat umjesto da ide u sinagogu. — Zatrešla je glavom. — Ne shvaća što se dogodilo s njegovim životom.

Skrenuo je i ugasio auto. Bili su u industrijskom predgrađu Tel Aviva ispred prljave tvornice.

— Zašto si me odvela?

— Htjela sam da vidiš što sam još osim što sam kustosica.

— Vidio sam što si. — Pogledao je kroz prozor auta tvornicu.

Izgledala je kao pogon za proizvodnju plastike. Izabrao je krivo mjesto za zaustavljanje; bilo je romantično koliko i industrijski New Jersev. — Može uspjeti.

— Što je s tvojom ženom?

— Neće joj biti drago — rekao je bezbojnim glasom. — No neće biti iznenađenje.

— Spremna sam ponovno se udati, Harry.

— Znam.

— Da. Bojim se. Želim da mi obećaš da se možemo slobodno predomisлити. Ako se to dogodi onaj drugi mora prihvatiti tu odluku bez galame. Ne podnosim scene.

— Bože, Tamar... U redu. Obećavam.

— Još jedna stvar. Moj muž nikad neće trebati brinuti za mene. Znaš. Ni trenutka.

— Ni žena koja će živjeti sa mnom kao moja supruga. Nasmiješila se.

— Primile ti usne mnogo poljubaca — rekla je kao ya umma.

— Izvanredna zamisao — rekao je.

GOLAN

Te je noći ležao pokraj nje slušajući njezino plitko disanje I razmišljajući o svojem sinu.

Morat će naći drugu kuću, ne može je odvesti u veliku kolonijalnu vilu u Westchesteru. Bio je to Dellin dom. Iako je on u njoj živio, a Della ne, Della je izabrala namještaj i zavjese. Kao i srebrni pribor za jelo. Čak su i sluge bile njezine.

Manja bi kuća mogla biti zgodna. Ili bi mogli putovati.

Prevrtao se ne mogavši zaspati. Na tamnom ih je stropu vidio kako u džunki plutaju niz Žutu rijeku, hodaju po Kineskom zidu, upoznaju neobičnu i drevnu kulturu koja im je oboma bila strana, a ne samo jednome.

— Bi li željela otići u Kinu? — upitao ju je sljedećeg jutra.

— Naravno. — Oči su joj bile tamne i snene ali ne od strasti. Ni ona nije dobro spavala.

— Ozbiljno to mislim. Odvest ću te onamo ako me ti danas odvedeš negdje gdje je svježije.

Odvezli su se prema sjeveru. Cijelim je putem vrućina išla ispred njih. Golan je bio lijep ali smeđ. Prošli su dva vojna logora. Ta I tamo bi se mimoišli s nekim vozilom koje je obično bilo vojno.

Počelo je biti svježije kada su došli na veću visinu. Na pola Golana zaustavio je auto uz valovito polje gdje su pojeli ručak koji im je pripremila. Bilo je veoma tiho, čule su se samo ptice te se činilo nemogućim da je to mjesto okusilo išta osim mira. No prije no što su pojeli sendviče začuli su pucanj.

— Ova je cesta navodno sigurna — rekla je zabrinuto no nije pokazala nikakvu nakanu da pokupi stvari pa nije ni on. Sjedili su i dovršavali ručak.

Malo poslije, u vidokrug im je ušao neki čovjek koji je nosio staru zračnu pušku. Preko njegove grube košulje križala su se dva remena o koja je bila pričvršćena mrtva jarebica, a za strukom je nosio pojas s manjim pticama. Harry je prepoznao drozda i ševu.

— Druz — rekla je. Povikala je na arapskom zapitavši lovca hoće li se okrijepiti. Uljudno je odbio i nestao im iz vida.

Uskoro su začuli još jedan pucanj.

— Ne volim kad ubijaju ptice — rekla je.

— Ne.

— Znaš li na što mislim kada kažem prepelica?

— Da. — Nasmiješio se. — Mi imamo prepelice.

— Svakog kolovoza velika jata majušnih prepelica dolijeću iz Europe na Sinaj. Uvijek su to činile, i Biblija to opisuje. Lete preko cijelog Sredozemlja što je dugi let za ptice te veličine. Kada napokon dođu do obale iscrpljene su. Oko el-Arisha Arapi rašire mreže i skupljaju ih kako bi ih ubili ili prodali. Ptice se tako namuče da prežive ocean, a onda ne mogu odletjeti od čovjeka.

— Jednoga dana možda više neće imati što sakupljati.

— To se već nekim vrstama dogodilo. Na Sinaju je bilo mnogo kozoroga — znaš, planinskih koza? Sada su gotovo nestale kao i gazele i antilope. One su izlovljene. No u Negevu gdje su zaštićene izraelskim zakonima životinjska stada rastu.

— Kako znaš tako mnogo o životinjama?

— Ze'ev je lovac — rekla je. Mirno gaje pogledala. Njegovo je prokletstvo oduvijek bilo to što su ga privlačile iskrene žene.

Brdo Hermon se pojavilo u daljini, bijela točka na nebu. Rasla je sve dok na kraju nisu došli dovoljno blizu da vide kako na masivu postoji niz vrhova, od kojih je samo jedan još uvijek bio bijel.

— Hajdemo na onaj sa snijegom.

— Ne možemo. On je u Siriji — rekla je.

U podnožju brda nalazila su se polja i voćnjaci i nekoliko sela Druza i Alaouita. Rekla mu je da ih prođe i vozi daleko uz obronak, do mošav šitufija ili zajedničkog naselja koje se zvalo Neve Ativ.

— Zimi se ovdje skija — rekla mu je.

U kolovozu je bilo gotovo prazno: bili su sami u restoranu u kojem su popili kavu i gledali stijenama prekriveni planinski obronak. Bilo je toplo no kroz otvorenije prozor ulazio prohladni povjetarac.

— Prenoćimo — predložio je.

— Dobro.

Čovjek koji ih je poslužio sjedio je za stolom i popravljao skijaške vezove. Harry je od njega unajmio sobu i uzeo ključ no rekao je da će je pogledati poslije. — Prvo ćemo se prošetati.

— Kamo? — rekla je kada su izašli.

— Ravno gore. Želim naći snijeg.

— Ljeti je prekasno.

— Izraelci ne znaju mnogo o snijegu. Ako misliš na snijeg, naći ćeš ga.

Išli su ispod skijaške žičare. Obronak je bio očišćen od stijena zbog skijanja te je bilo lako hodati. Kada su se popeli iznad skijaškog područja postalo je teže.

Što je visina bila veća to je vjetar bio snažniji. Nije bilo stabala. Tu i tamo je na malim komadićima zemlje rasla biljka ili cvijet, ostatak je bio gola stijena, kosti planine s kojih je vjetar otpuhao meso. Nakon nekog vremena došli su do dobre ceste te je opet bilo lako hodati.

No dvojica vojnika došla su do njih u bučnom džipu.

— Lan atem holchimi Kamo idete? — rekao je suvozač.

— Na vrh — rekao je Harry.

— To je zabranjeno, gospodine. To je vojno područje. Zabranjen je pristup civilima.

— Ima li gore snijega?

— Samo u ponikvama u kojima ga sunce ne može otopiti.

— Ima li ovdje u blizini neka ponikva do koje smijemo otići?

— Tamo prijeko.

— Toda.

Vojnik je pogledao svojeg pratitelja i nasmiješio se. Sjedili su u džipu i gledali ludog Amerikanca dok su on i Tamar odlazili.

— Što nam to ne dopuštaju vidjeti? — upitao ju je Harry.

— Mislim, elektronsku opremu za nadzor, ali nas i štite. Libanon i Sirija imaju postrojbe na ovoj planini. Muslimani i kršćani se bore samo nekoliko kilometara odavde.

Došli su do ponikve. Nije bilo snijega no blizu vlažnog dna rastao je mak, jedan jedini plavi cvijet. Spustio se i ubrao ga za nju.

Jedva gaje pogledala.

— Neću otići iz Izraela.

Počeli su se vraćati prema Neve Ativu.

— Mislim da bi ti se svidjela Amerika.

— Znaš li kako zovemo Izraelce koji otiđu? Jordim. Što znači onaj tko se duhovno spusti. To bi odlazak značio i za mene.

— Ne bismo trebali živjeti u New Yorku. Neko bismo vrijeme mogli putovati i planirati. Mogli bismo otići u Kinu kao što sam rekao jutros.

— Ti si to spomenuo? — Zurila je u njega smetena. Rekao joj je za Muzej palače u Pekingu, carsku zbirku dragulja. — Ti bi mogla proučavati kinesku umjetnost i pisati o njoj.

Odmahnula je glavom.

— Ne poznaješ me, ja ništa ne pišem. Mi smo poput dvoje djece koji su prvi put zaljubljeni. Nismo se potrudili razmišljati možemo li živjeti zajedno.

Uhvatio se pobjede u porazu.

— Jesi li doista zaljubljena u mene?

Nije odgovorila. Vjetar je opet zapuhao i šibao njihovu odjeću. Zagrlio ju je.

— Stvarno te volim — rekla je nesigurno. Privila se uz njega. — Volim te, Harry! — U njezinom je glasu osjetio silnu radost i neku vrstu iznenađenja.

Kad se već nisu mogli popeti na planinu spustili su se u selo koje se zvalo Majdal Shams. Zaustavili su se na farmi najzgodnijeg starca kojeg je Harry ikada vidio, plavookog Druza ravnog nosa, isklesanog lica; imao je gustu sijedu kosu na kojoj je nosio crveni fes i duge zavrnutе brkove.

Imao je voćnjak s dvije vrste jabuka, crvenim i žutim, vinograd i pinije. Jabuke mu nisu bile poznate, bile su okruglije i mekše od Macoun, Macintosh i Delicious jabuka koje su rasle u Westchesteru. Kušao je jednu i zaključio da je dosta dobra. Bilo je prerano za izvrsne jabuke.

— Kako se ove zovu?

— Hmer.

— A ove?

— Sfer.

Tamar se nasmiješila.

— Hmer znači crveno — rekla je mirno. — A sfer...

— Žuto?

— Da.

Na kući je bio čavlima pričvršćen limeni krug na kojem je bila naslikana jabuka izvanredne ljepote koja je izgledala kao da ju je naslikao Modigliani, izuzetno duga i uska, blijedožuta prošarana purpurnim.

— Turkiyyi — rekao je farmer.

Odveo ih je u stražnji dio voćnjaka u kojem su rasla tri stable turskih jabuka, teška od plodova, koje je od zrelosti dijelilo još mjesec dana ali koje su bile vidljivo duguljaste. Harry je otrgnuo jednu nezrelu jabuku tvrdu poput zelenog porculana. Kupio je košaru drugih jabuka, hmer kao i sfer jabuka, veliki grozd žutog grožđa koje je bilo jedino koje je Druz uzgajao.

Odnijeli su košaru do Neve Ativa. Ispostavilo se da je njihova soba u skijaškoj kolibi bila čista ali neukrašena u kojoj je iz zidova i podova još uvijek izlazio jedva zamjetni miris novog drva. Stavio je zelenu tursku jabuku i crveni levi kamen jedan pokraj drugoga na prozorsku dasku što je bila zgodna kompozicija. Uskoro su ležali na krevetu i uživali u mrtvoj prirodi.

— Bi li mogao ovdje živjeti? — upitala je.

— Ne znam.

Podigla je svoje usko lijevo stopalo, on je stavio svoje desno ispod njega.

— Što činiš? — upitala je.

— Pridržavam te.

— Mogu to i sama.

Pomaknula je stopalo no on ga je slijedio sa svojim.

— Zadovoljstvo mi je pridržavati te. — Njegovi su ga prsti ispitivali lagano milujući njezin potplat. — Mogli bismo šest mjeseci živjeti tu, šest kod kuće.

— Za to treba mnogo novca. Imaš ga više nego što ti treba?

— Da. Smeta li ti to?

— Gotovo nimalo. Uživala bih trošiti novac. Samo...

— Što?

— Ti uvijek kupuješ previše svega — rekla je oštroumno. — Previše vina, previše sira, previše grožđa, previše jabuka.

— Nisam kupio previše jabuka. — Ustao je i donio košaru do kreveta. Raširio joj je noge i počeo slagati jabuke oko nje, označavajući obris njezinog tijela hmer i sfer jabukama.

Žuto je grožđe stavio na njezin tamni grm, kao ukras.

— Imaju oblik kao tvoje grudi i takat. Da bar imamo kruške, one su najerotičnije.

— Postoji li na hebrejskom riječ za nekoga tko je lud za kruškama?

— Zovemo ga pri, vočka — rekla je. Mjehurići njezinog smijeha ušli su mu u usta. Žestoko ga je poljubila a on je sačuvao grožđe.

Oboje su postali ozbiljni i marljivi. Nježno gaje dodirivala kao da traži oštećenja. Mišići u njezinim listovima su se zategnuli, njezine su bradavice bile poput Hermona, oči su joj postale otvoreni prorezi.

— Akhshav — rekla je no hebrejska mu riječ nije bila poznata te je nastavio činiti ono što je činio.

Snažno ga je ugrizla.

— Neka dragi moj dođe u vrt svoj.

Nije loše, uspio je zadivljeno promisliti jedan dio njega: biblijska seksualna igra. — Popet ću se na palmu — rekao je prikovavši pogled za tople oči na smeđem licu. Oboje su se opirali ne mičući se. A onda bi svaki put jedna ili dvije jabuke pale na pod. Tup. Tup. Tup — tup. Tup. I otkotrljale se po cijelom podu u apstraktnom uzorku.

Poslije su jedno drugoga hranili grožđem, a on je pojeo crvenu, a ona žutu jabuku. Soba je mirisala na nju, na voće i na novu borovinu.

— Moram ostati tu, u ovoj zemlji — rekla je.

— Jer će bez tebe Izrael propasti?

— Moglo bi se i tako reći.

— Morat ćeš mi objasniti. Smisao za humor ću izgubiti nakon toga.

— Izrael bi mogao postati poput onih prepelica koje se obrušavaju na plaži u el-Arishu. Borba ga može iscrpiti, ostaviti bespomoćnog.

— Prema onome što sam vidio Izrael nije bespomoćan — rekao je suho.

— Loši uvjeti stanovanja i otrcana odjeća mogu učiniti ono što meci ne mogu, Harry. Više ljudi odlazi nego što dolazi.

Smračivalo se. Nagnuo se i upalio svjetiljku, a ona je izašla iz kreveta i navukla zavjese. Obukla je ogrtač i vratila se k njemu.

Znojio se od vođenja ljubavi, no sada je bilo hladno. Rastvorio je ogrtač i privio se uz nju no ogrtač nije bio dovoljno velik da ih oboje pokrije.

Na vratu joj je kucalo malo bilo koje prije nije primijetio.

— Živi tu sa mnom — rekla je.

Pogledali su se.

— Nemoj reći ni da ni ne, samo razmisli o tome — rekla je. — Bit će teško živjeti u Izraelu — rekla je presavjesno. — Budeš li živio ovdje neki će te u Americi nazvati ugnjetavačem.

— To me ne bi ni najmanje brinulo.

— Teško je to podnijeti. Cijeli je svijet znao da su prvi nasljednici bili junaci te su to i oni znali. To im je davalo hrabrosti da se bore, pa čak i starcima i djeci. Ze'evov je otac došao ovamo kao dvanaestogodišnji sirotan i u toj se dobi već borio.

— Zašto stalno spominješ Ze'eva?

— Ne spominjem.

— Učini mi uslugu? Ne želim razgovarati o Ze'evu Kaganu. Ni o njegovim hobijima ni o njegovim političkim nadama i ambicijama, a ni o njegovom ocu.

— Učini ti meni uslugu. Idi do đavola. Ili u New York. — Zatvorila je oči. Ležali su šuteći.

Ugrijala ga je s prednje strane. Ogrtač mu je skliznuo te se po leđima naježio.

— Otuširat ću se — rekao je napokon. Iz obje slavine u kupaonici izlazila je hladna voda. Stajao je pod raspršenim kapljicama i drhtao kada je i posljednji ostatak dobrog osjećaja otekao.

Kada je izašao bila je na koljenima i sakupljala jabuke.

— Neka ostanu gdje jesu.

— To je hrana.

Pomogao joj je.

— Nećemo ih baciti. — Trebalo mu je neko vrijeme da shvati kako ona plače.

— Tamar.

Podigla je pogled.

— Zašto si se morao upustiti sa mnom? — rekla je ogorčeno.

Po noći se probudio i ležao i sam iznenađen intenzitetom ljubavi koju je osjećao. Bilo je drugačije od onoga što je osjećao za nju; odavno si je priznao da je voli.

Izrael.

Zašto ne?

Još je uvijek mlad. Mogao bi biti dio ovoga. Promatrao je svoj život poput nacrtu na tamnom stropu. Mogao bi zarađivati na dijamantnoj burzi u Ramat Ganu. Možda bi mogli kupiti komad zemlje ovdje negdje odakle bi vidjeli Hermon I uzgajali turske jabuke.

Bilo na njezinom vratu borilo se pod njegovim usnama koje su je lagano dodirivale te se promeškoljila.

— Spavaj — prošaputao joj je na hebrejskom.

BUNAR U GHAJARU

Ujutro ih je probudio zvuk granata u Libanonu. Rano su otišli iz Neve Ativa i spustili se niz planinu do Ghajara, gdje su doručkovali u kavani na otvorenom i gledali, činilo se, sveukupno stanovništvo.

Nekoliko im je ljudi uzvratilo poglede no većina je držala pogled prikovan na seoskom bunaru u koji su spustili jednog čovjeka. Vlasnik kavane im je objasnio da radnik čisti nakupljeni mulj s dna kako bi sljedećeg proljeća bunar mogao primiti što više vode. Kada su bili pri kavi, u vjedrima koja su podizali iz bunara pojavila se umjesto prljavštine blatna voda te su gledatelji zasjali od sreće i odobravajući klimnuli.

— To su Alaouti, veoma dragi ljudi — rekla je Tamar.

— Muslimani?

— Jedan izdanak. Oni štiju Alija, Muhamedovog zeta. — Objasnila mu je neka načela te vjere.

— Što to tako pozorno promatraš?

— Mislit ćeš da sam budala — rekla je.

— Nauči se imati povjerenja.

Nasmiješila se.

— Vrlo dobro. Pogledaj ono dijete.

Između dva pražnjenja vjedra kojim su se koristili pri čišćenju bunara neki je dječak gradio brežuljke od blata. Nije blatna voda iz svakog vjedra pogađala njegove hrpe, no budući da ih je smjestio upravo ondje gdje se praznilo vjetro, tu i tamo bi, na njegovu veliku radost, omanja poplava uništila njegove humke.

— Pretpostavimo da je veoma davno voda odnijela manji od dva brežuljaka na mjestu gdje iskapanja vrši David Leslau?

— Ondje su još uvijek dva, a ne jedan brežuljak — podsjetio ju je.

— Ova je zemlja puna telova, umjetnih humaka koji su rasli onako kako su nove generacije gradile na ostacima zajednica koje su živjeli prije njih. David vrši iskapanja istočno od izvora što je prirodno mjesto za tu vrstu trajne naseobine. Recimo daje brežuljak koji se spominje u svitku odnijela voda. I da on iskapablizu umjetnog humka koji je izrastao u blizini. — Oči su joj sjale. — Što misliš?

— Ne mislim da si luda. Ali...

Uzdahnula je i nalila još kave dok su ljudi podizali čovjeka s dna, blatom zamazanog mladića koji je, činilo se, bio sretan što izranja na površinu.

— Odvest ćeš me u Ein Gedi, zar ne? — rekla je. — Želim razgovarati s Davidom Leslauom.

— Ne.

— Odvedeš li me, veoma ću te usrećiti poslije toga — rekla je vragolasto. — Bilo čime. Lubenicama. Šipcima. Dvjema vrstama agruma.

— Izraelci imaju ljudi smisao za humor.

— Ah, Harry.

— Ne mogu. Moj je amaterski žar Davida već koštao vremena I mnogo novca. No ti ćeš me poslije u svakom slučaju veoma usrećiti zato što ću ja usrećiti tebe.

Uzeo ju je za ruku no ona ju je povukla.

— Alaouiti ne vole da se žena dodiruje u javnosti.

— Šteta.

— Odvest ćeš me u Ein Gedi. — Sjedila je lijepa i zdrava na jutarnjem suncu i nježno mu se rugala. — Odvest ćeš me zato što me voliš — rekla je.

Malo je toga ostalo na mjestu iskapanja. Leslauov je šator još bio tu no ostala dva su nestala. Arheolog im je rekao da je dva čovjeka poslao natrag u Jeruzalem s kamionom i većim dijelom opreme. Pomoćnici koji su ostali, engleski postdiplomant i dva arapska radnika, lopatama su vraćali zemlju s mnogo kamenja u rovove koje su iskopali u podnožju nižeg brežuljka.

— Ostavite tako kako jest, u redu? — rekao je Leslau.

— Davide — rekla je Tamar.

Slušao je otpuhujući dimove iz lule dok mu je objašnjavala zašto su došli.

— Priznajem, nije u pitanju prokleta planina — rekao je gledajući niži brežuljak. — Ali zašto bismo trebali pretpostaviti da se radi o umjetnom humku?

— To bi mogli lako otkriti, zar ne, Davide? — rekla je.

— Draga moja Tamar, to ne bi bilo preteško. No priznajem da je obeshrabrenje donijelo sa sobom i nedostatak entuzijazma. — Uzdahnuo je. — Do vruga, budimo još jednom nerazboriti.

Krenuli su za njim preko neravnog tla. Harry se znojio i srdio zato što joj je dopustio da ga nagovori.

— Oprosti, Davide — mrmljao je.

— Shvaćam — rekao je Leslau.

Posrtali su iza njega. Harryju se počelo vrtjeti u glavi. Onaj vic o ludim psima i Englezima potpuno je točan, pomislio je. — Juriš na vjetrenjače.

— Što? — rekao je Leslau.

— Prokleti juriš na vjetrenjače.

— Oh — rekao je Leslau odsutno. Zaustavio se i počeo dizati kamenje, proučavati ga, a zatim odbacivati kako bi podigao drugo.

Čudnovato je zurio u Tamar.

— Hajdemo — progundao je Harry.

— Harry? — rekao je Leslau.

— Što?

— Švajg.

Išli su za njim još tridesetak metara.

— Znete li u čemu stojimo? — rekao je Leslau.

— Ne — rekao je Harry, nastojeći ne zvučati mrzovoljno.

— U koritu rijeke — rekla je.

— Da, u suhom koritu. — Odveo ih je natrag do mjesta na kojem je uzimao kamenje. — Vidiš li? — rekao je Harryju.

Pokušao je vidjeti no izgledalo mu je potpuno isto kao i ostali dijelovi pustinje. Odmahnuo je glavom.

— Ovdje je nekad tekla voda — Leslau je podigao kamen i pokazao im ga.

— Vidim samo komad vapnenca — rekao je Harry. — Usred vapnenačke pustinje. Što ti komad vapnenca može reći?

— Zapravo, dosta — rekao je arheolog. — Kamenac na ovim brežuljcima potječe uglavnom iz cenomana ili turona, što znači da je nastao prije otprilike sto trideset milijuna godina u doba krede. Tvrd je k'o vrag i veoma trajan. Čak i tvoje neizvježbano oko može uočiti koliko je ovaj vapnenac mekši u usporedbi s drugim. Ovaj je vjerojatno nastao prije nekih pedeset pet milijuna godina u eocenu.

Ili možda senonu, točno vrijeme nije ni bitno. Bitno je to što je voda koja je stoljećima zimi tekla lako uništavala vapnenački brežuljak. Kada se voda povukla kamenja su ostala razasuta i veoma čitljiva.

Harry je trepnuvši maknuo znoj s očiju.

— Za ime Boga, govoriš li mi da ima pravo?

Leslau je pogledao Tamar.

— Ne.

— Onda što do vraga govoriš?

— Samo da je tu doista nekoć stajao još jedan brežuljak. Što bi moglo značiti da su prvobitno postojala tri, a ne dva brežuljka i da smo cijelo vrijeme kopali na pogrešnom mjestu. Ali... — Duboko je uzdahnuo. — .. Moglo bi se ispostaviti da je onaj mali brežuljak umjetni humak. — Uzeo je Tamarine ruke

u svoje. — A ako to jest umjetni humak, onda imaš apsolutno pravo — rekao je. — Apsolutno pravo. A ja sam možda bliže nego ikada prije.

Čekali su u šatoru. U početku, nakon što se pojavilo sunce unutrašnjost je bila nalik hladnoj zelenoj spilji.

— Oprosti — rekao je. Poljubila gaje.

— Kako si gledajući kako se neko dijete iga u blatu mogla...?

— To mi se događa u poslu. Ne dođem ja na tu zamisao, ona dođe k meni. — Oklijevala je. — Pa ipak, još nismo sigurni da sam imala pravo, zar ne?

— Ne.

Leslau je pomnjivo proučavao površinu manjeg brežuljka. Prema njegovim uputama postdiplomac i dva radnika nisu više punili rovove nego su kopali na tri različita mjesta na sjevernom obronku, koja su se, međutim, sva nalazila u blizini neke blage udubine. Ta vrsta površinske razvedenosti, objasnio im je, moglo bi značiti da se negdje ispod zemlje smjestila pokraj čvrstog predmeta ili strukture.

— Koliko će to trajati? — upitala je Tamar.

Leslau je slegnuo ramenima.

— Možda satima, možda danima. U umjetnom humku svaki sloj nastaje na ostacima drugoga. Kuće se uruše, ali građa ostaje. Kiša i vjetar donose u to otpatke i prašinu, a naraštaji truleće vegetacije obogaćuju tu mješavinu. Kada se čovjek opet nastani na tom mjestu gradi drugi sloj na humusu koji pokriva prvi sloj i tako dalje. Slojevi su različite debljine. Ako je ovaj mali brežuljak umjetni humak, a tragovi njegovih posljednjih stanovnika pokriveni tankim slojem mogli bi imati sreće i brzo ih naći. Ako je veoma debeo na mjestima na kojima kopamo... moglo bi dosta potrajati.

Harry i Tamar su odlučili ostati i ostatak dana gledati.

Ona se mogla opustiti čitajući. On je napeto trljao granat iako ga je već s mukom ispolirao do crvene ljepote. Povremeno bi porazgovarao s Leslauom, no nijednom nije bilo do razgovora.

Sjedili su sa svojim sklopivim stolcima oko platnene vreće s vodom koja je visjela sa šatorske motke poput tri šutljiva stanovnika Nove Engleske oko trbušaste željezne peći. S vremena na vrijeme neki bi kopač smrdeći na znoj ušao u šator da se napije i odmori.

Postdiplomac i jedan Arapin bili su mladi no Leslau je rekao da je Arapin u srednjim godinama najbolji radnik.

Kada je stariji čovjek ušao da se odmori Harry mu je rekao da malo ostane.

— Ja ću vas zamijeniti.

— Ne — rekao je oštro Leslau. On i Harry su se pogledali. — Naviknuti su na to, a ti nisi — rekao je Leslau.

Ni on sam nije bio siguran da je to dobra zamisao no projurio je mimo njih i počeo se uspinjati brežuljkom. Arapin je izašao i sjeo u sjenu šatora smiješeći se.

U početku nije bilo loše no uskoro je shvatio da je u nevolji. Već godinama nije upotrebljavao pijuk i lopatu. Sjetio se da ritam pomaže. Pijuk se dizao i spuštao.

Kao prvo, dlanovi su mu bili mekani. S disanjem nije imao poteškoća zato što je trčao no za trčanje je koristio drugu vrstu mišića.

A najvažnije je bilo sunce. Kada je malo poslije podigao pogled krajolik je izgledao spljošteno i izbljedio poput loše slike na starim crno bijelim ekranima.

Naposljedku se Leslau popeo.

— Prekini s tim sranjem — rekao je.

Išao je za Harryjem do šatora i gledao kako se srušio na otrcani molitveni sag na kojem je ležao dok su se njegovi tjelesni sokovi sušili jednako brzo kao što su tekli. Činilo mu se kao da ga je netko uronio u sol, a na oba su mu se dlana pojavili žuljevi veliki poput polovica malih boba grožđa.

Gledala ga je ne sa zabrinutošću nego kontemplativnim zanimanjem što gaje na neki način uznemirilo.

Leslau je poslao natrag veći dio namirnica no još je uvijek imao par pilećih konzervi, a podijelili su i jabuke koje su od vrućine već postale brašnaste.

Komešanje na brežuljku pobudilo im je nadu no bio je to postdiplomac koji se prepirao s Arapima jer se nakon obroka nisu htjeli vratiti na posao dok ne bi popili kavu. Stariji ju je radnik napokon skuhao na primusu u prekrasnom starom loncu iskrivljenog kljuna, toliko starom da se kroz istrošenu oplatu od nikla vidio bakar.

Harry je pitao čovjeka bi li ga prodao, a Tamar je rekla nešto na arapskom.

— Što si mu rekla?

— Rekla sam mu da je veoma vrijedan. I upozorila ga da ga ne proda prejeftino.

Čovjek ju je pitao na arapskom hoće li Harry platiti toliko da može kupiti novu kuću.

— Samo želim kupiti lonac, ne želim oženiti njegovu sestru. Radnik je očito razumio te je odmah odgovorio.

— I lonac je kao i njegova sestra pripadao njegovom ocu — rekla je Tamar. — Kaže da neće prodati nijedno.

Kava je bila dobra, a odgovor ju je učinio još boljom. No kratko vrijeme nakon što su nastavili s poslom Harry je shvatio da je kasno popodne. — Moram u Jeruzalem — rekao je. S nelagodom je pogledao Leslaua. Kada se popeo na brežuljak uništio je nešto nesigurno i dobro između njih.

Leslau je ispod ležaja izvukao bocu viskija i ponudio je.

— Gutljaj prije no što odete? Tamar je odmahнула glavom.

— Ja ću malo — rekao je Harry.

— Jesi li siguran da si se oporavio od sunca? — upitala je Tamar. — Jer ako nisi, to je najgore što možeš učiniti.

— Dobro mi je.

Pili su iz plastičnih šalica. Bio je dobro no alkohol je odmah snažno djelovao na njega možda zbog vrućine. Zacijelo zato piju tako malo viskija od žitarica, pomislio je, a i zato što je skup.

Leslau im je ponovno natočio.

— Muški WC — rekao je Harry.

— Idem s tobom.

Sjene su postajale sve dulje.

— Morao si pokušati ono što radi taj jadni radnik? — upitao je Leslau. Dijelom je to iz njega progovarao alkohol. — Nisi mogao ni njega pustiti da nešto doživi, a da se ti ne umiješaš. Je li kod tebe neka bolest?

— Nije bolest — rekao je Harry.

Prešli su još nekoliko brežuljaka, a zatim stajali poput prijatelja dok je mokraća prskala.

Pomnjivo je otresao i posljednje kapi.

— Samo katkad ne mogu izdržati da ne budem šupak.

Pogledali su se.

Leslau se nasmiješio.

— Mislim da ima za tebe nade. — Kada su se vratili u šator između njih je opet sve bilo u redu.

No na obronku je došlo do novog nemira. Dva su kopača klečala pokraj mjesta na kojem je iskapao mladi Arapin.

— Što je? — povikao je Leslau te su se hitro počeli penjati uz brežuljak.

Nitko nije odgovorio. Sada su oboje Arapa bili u rupi i nestrpljivo radili zbog čega je uokolo letjela prašina.

Iskopina je bila duboka gotova dva metra no Harry nije video mnogo dna sve dok mlađi čovjek nije izašao. Stariji je Arapin pomnjivo radio s pijukom te su uskoro ugledali obrađeno kamenje koje je podsjećalo na

čtvrta kamenja za popločavanje, gornji red, a pod njim drugi; a ispod toga, gornji dio trećeg reda kamenja, koje je još uvijek ravno i okomito stajalo ondje gdje su ga jednoć postavile nečije ruke.

Bio je to zid.

On, Tamar i David vratili su se u pustinju.

— Zamislite samo — rekao je uzbuđeno Leslau. — Možda ćemo ipak naći ono što su ostavili. Gotovo da ih možete vidjeti, zar ne? Dok se strana vojska brzo približava, uzimaju najdragocjenije stvari iz Hrama — poput žutog dijamanta za kojim tragaš, Harry I najsvetijih predmeta — sakrivaju ih u zemlju i zapisuju skrovišta na bakrenom svitku.

— A dvije i pol tisuće godina poslije ti izvučeš svitak iz zemlje — rekla je Tamar.

— Davide, misliš li da su mnoge genize bile oskrnavljene poput one u dolini Akor u kojoj je bio skriven žuti dijamant? — upitao je Harry.

— Većina je predmeta još uvijek pod zemljom. Znam to, osjećam to u kostima. No siguran sam da se i određeni broj skrovišta nalazi na okupiranim područjima. Ako svijet poludi, ondje bi mogla biti utemeljena palestinska država i ja nikada neću moći tražiti našu baštinu. To je razlog zbog kojeg sada moram iskopati kao lud, sada kada zahvaljujući Tamar imamo odjednom mapu koja će nas odvesti do genize.

Pokazao je mjesta u pustinji po kojima je bilo rasuto tanko kamenje s vapnenačkog brežuljka.

— Voda je tekla u jednom smjeru, a mi možemo slijediti nanose do mjesta na kojem je počinjala teći. Kada jednom saznamo gdje je bilo podnožje brežuljka imat ćemo dobru i iskoristivu arheološku mrežu. Negdje dolje na dubini od kojih dvadeset tri lakta prva je od stvari koje tražim.

Zurio je u ljubičaste brežuljke. I zaprijetio šakom.

— Hert, alte momzerim! Slušajte, stari gadovi! — povikao je. — Ipak ću ih sve pronaći! — Ponovno je zaprijetio šakama prema... čemu?

— Davide? — rekla je tiho Tamar.

Leslau je trepnuo. Okrenuo se i vratio u šator.

Kada ga je poslije Harry zapitao bi li im dopustio da pogledaju originalni Bakreni svitak bio je zbunjen. — Sada nije potrebno. Daj nam priliku da tu nešto iskopamo.

Harry je zatresao glavom.

— Nije riječ o tvom poslu. Riječ je o dijamantu. Želim proučiti odlomak u kojem se opisuje geniza u kojoj je bio skriven dijamant. Na fotokopiji koju koristim dio nije čitljiv.

Leslau je slegnuo ramenima. — Johne — zaurao je postdiplomcu — hajde u Jeruzalem s ovim ljudima i pobrini se da dobiju ono što im treba. I reci onim drugim tipovima da želim ujutro vidjeti onaj kamion.

TIBERIAS

Bakreni svitak su divno očistili i ulaštali. Slova, jasno, nisu bila tako čitljiva kao kada su bila tek upisana no Tamar i Harry su ih lako odgonetnuli. Stajali su iznad svitka u Leslauovom neurednom malom uredu kao da su u crkvi, a ona je naglas pročitala prvi odlomak.

Ovo su riječi Baruha, sina Nerije ben Mahseja svećenika iz Anatota u zemlji Benjaminovoj, kojemu je preko Jeremije, sina Hilkije Koena, zapovjedbno da skloni blago Gospodinovo u dane Zidkije, sina Jošijinog, kralja Judina, devete godine vladanja njegova.

Kada su pronašli odlomak o genizi u dolini Akor, kratki opis dijamanta koji se na fotokopijama nije moglo pročitati bio je sasvim čitljiv.

Dijamant je bio opisan riječima haj a nega.

— Haja nega. To je nešto što ima manu — rekla je.

— Znam. — Zadržao je dah, ne želeći priznati očigledno. — Ima li mjesta sumnji?

— Ne, Harry — rekla mu je. — Tu je opisan dijamant koji u sebi ima veliku grešku.

— Bože moj — rekao je u očaju. — Na potpuno sam krivom tragu. Dijamant koji Mehdi nudi na prodaju nema većih grešaka. To znači da Mehdijev dijamant nije kamen koji je opisan u svitku — dijamant kojeg su odnijeli iz Hrama u Jeruzalemu i sakrili.

U hotelu ga je čekala poruka. Prepoznao je uglati rukopis - koji je naučio od europskog učitelja ili guvernante? — i prije no što je rastvorio kovertu.

Moj dragi gospodine Hopeman, Smijeni li vas zamoliti za još jedan susret? Veoma sam svjestan činjenice da ste vi više puta dolazili k meni ponekad na veoma nezgodan način. Uvjeravam vas da su te okolnosti bile nužne. U dugoročnim budućim transakcijama koje ćemo, nadam se, sa zadovoljstvom obavljati, obećavam da ću dolaziti k vama kad god to bude moguće. Molim vas, budite na autobusnoj postaji u Eilatu u srijedu, u dva poslijepodne.

S poštovanjem, Yosef Mehdi

Nećeš, naravno, otići? — rekla je Tamar.

— Mislim daje bolje da otidem.

— Ako Mehdijev kamen nije Inkvizijski dijamant onda to nije dijamant kojeg su željeli da kupiš. Zašto onda ići?

— To je veoma vrijedan žuti dijamant. A ja sam trgovac dijamantima. Shvaćaš?

Klimnula je.

— Ali... razvedri se. Hoćeš li? — rekla je nježno.

Unatoč njezinom poljupcu nije vidio nešto što bi ga razvedrilo.

— Mislim da neću dobiti ni krivi kamen, vjerujem da Mehdi ima drugog kupca.

— Zašto te onda želi vidjeti? — upitala je Tamar. Spominjanje dugoročnih budućih transakcija u pismu dalo mu je obeshrabrujući odgovor. — Ovaj posljednji susret nije moja posljednja prilika da kupim žuti dijamant. Njegov je smisao da ostanemo u dobrim odnosima tako da jednog dana možemo poslovati.

Ponovno je pročitao pismo nadajući se da je njegov prvi dojam možda bio pogrešan, no reagirao je na isti način. — To znači da moram čekati još pet dana.

— Ostanimo u Jeruzalemu — rekla je.

Osjećao je poraz, a taj osjećaj nikada nije primao dostojanstveno. Raspoloženje mu se popravilo nakon što je petak popodne proveo u Jeruzalemu — bilo je to kao da gleda Ameriku kako se priprema za Božić. Vladala je gungula kupovine u posljednjem trenutku. Uredi I dućani su se rano zatvarali kako bi uposlenici mogli prije zalaska sunca doći kućama, a ljudi su punili ulice noseći boce vina i cvijeće za stol. Bilo je impresivno vidjeti kako drevni grad juri, a onda se zaustavlja. Nisu vozili autobusi, a na ulicama nije bilo prometa budući da su gotovo svi bili za šabatnom večerom s prijateljima ili obitelji, oni koji nisu bili vjernici održavali su ugodnu tradiciju, ortodoksni su se spremali da odu u sinagogu kako bi dočekali Kraljicu Sabata.

Sljedeće jutro dućani su ostali zatvoreni no židovski je Jeruzalem u velikom broju bio izašao na ulice i šetao; ljubavnici su lunjali, obitelji su u smjenama gurali kolica, stariji su se mirno kretali po suncu. On i Tamar otišli su do Starog grada u kojem su arapski vlasnici dućana radili kao i obično za pretežito židovsku klijentelu, baš kao što su njihovi židovski kolege prodavali Arapima kada su se dućani zatvarali u petak na muslimanski sabat.

Otišli su u staru židovsku četvrt. Kada je za vrijeme rata za nezavisnost pao u ruke Arapa, sinagoge i kamene kuće bile su razorene. Sada su obnovljene s ljubavlju i pozornošću prema detaljima, a za Harryja je to bilo kao daje ušao u neko drugo vrijeme i mjesto neusporedivo ljepše od visokotnih grozota koje su zadesile dijelove Novog Jeruzalema.

Dugo je šutio.

— Zamisli da kupimo jednu od ovih lijepih kamenih kuća — rekao je napokon, obraćajući se sebi jednako koliko i njoj.

— Kao dom? Ili bi nam trebala velika obitelj ili manja kuća.

— Ne, ne kao dom.

Stajao je na sredini ulice i promatrao građevine u obnovljenoj četvrti. — To bi trebala biti izvanredna zgrada. Ili stara kuća koja je sve preživjela ili veoma dobra reprodukcija poput ovih. Unutra bi sve bilo jednostavno i srednjeistočno. Luksuzni detalji tek toliko da ublaže ukočenost. Nikakav znak na vratima, tako da svijet nauči kako mora pronaći vlastiti put do Alfred Hopeman & Son, Jeruzalem... ne znam. Moglo bi posebno.

Pomogla mu je da prebrodi bolno razočaranje da Mehdijev žuti kamen nije Inkvizicijski dijamant. Rekapitulirali su njezin trijumf u Ein Gediju, vodili ljubav, pojeli previše datulja i zamišljali najfiniju draguljarnicu na svijetu. No u ponedjeljak ujutro postala je zagrižljiva.

— Dobit ću menstruaciju — rekla je to poslijepodne. — Mislim da se moram vratiti u svoj stan, Harry.

Uhvatio se toga kao razloga njezinog raspoloženja.

— Ne, ostani sa mnom — rekao je zaglađujući joj kosu unatrag i ljubeći je u glavu.

— Pazit ću te, pomoći ti da se bolje osjećaš. Odvezimo se do Tiberisa i ostanimo do sutra navečer. Jest ćemo ribu, bit će super. Možeš gacati po Galilejskom jezeru.

Pogledala gaje zabavljajući se.

— Znam plivati.

— Onda će to biti još bolje.

— Znaš li što mi je posebno drago u ovoj vezi?

— Što?

— Tako odmara — rekla je.

Na jezeru Kinneret bilo je modernih odmarališta no oni su odsjeli u jednom od starijih luksuznih hotela. Bio je mrak kada su stigli. S prozora njihove sobe vidio je pod svjetlom električnih svjetiljki na lukobranu da je tu prije bilo leglo neke vrste kukaca. Uzduž čitave obale galilejske su vode bile prepune riba koje su izlazile na površinu

Te su noći njezine grudi bile bolne, a imala je i grčeve. Budući da je Della uvijek gubila zanimanje prije menstruacije, bio je naviknut na apstinenciju u tim razdobljima.

— Želim to — rekla je i iznenadila ga svojim nastojanjem. Poslije je zaspao držeći ruku na njezinom truhu, s otvorenim prozorom i povjetarcem gotovo vlažnim od isparavanja mora na kopnu koji im je ulazio u sobu. Ujutro

je prozor otkrio kamene kejeve, duge sive prste koji su se bućkali u jezeru; i debelu ribaricu koja je ispuštala dim kao na nekom crtežu iz slikovnice.

Bila je radosna na suncu. Plivali su od jednog keja za koji im je recepcioner rekao da su ga izgradili Rimljani. Dan je bio lijep, ali ne prevruć, s plavim nebom ispruganim bijelim prugama.

Vidjeli su samo nekolicinu drugih gostiju od kojih se činilo da su većina Izraelci. Trbušasti starac plivao je mirnim prsnim stilom, a Tamar je u njemu prepoznala čuvenog generala. Popodne se pojavio par s dva divna ruska hrta. Vlasnica je bila mala i mršava.

Imala je majušne grudi i čvrstu malu stražnjicu. Složili su se da mišići na njezinim listovima znače da je plesačica. — Bogati su — rekla je Tamar. — Ti moraš provoditi mnogo vremena s bogatima.

— To nije kazna. Zanimljivi su.

— Siromašni su zanimljiviji. — Nasmiješila se. — Zbog toga je Izrael toliko zanimljiva zemlja.

Te su večeri sjedili za stolom s generalom, vlasnicima hrtova I parom koji je imao turističku agenciju i koji je upao u vlastitu stupicu tako što je dan proveo u turističkom obilasku; ispričali su Harryju više no što je želio čuti o grobu mučenika rabina Meira.

Svi su jeli ribu koja je oblikom podsjećala na kontrabas, a okusom na pastrvu, kovač iz Galileje. General im je priopćio da se izliježu mlade kroz usta.

— Kako mudro — promrmljala je Tamar čiji su se grčevi pogoršavali.

Činilo se da se vlasnici putničke agencije u skupom Tiberias hotelu osjećaju kao kod kuće dok je par s hrtovima izgledao kao da živi u Monacu. Žena je bila ruska prognanica, bivša članica lenjingradskog Kirov baleta. Iselila se očekujući zastrašujuću borbu i kulturni šok no umjesto toga je našla bogatstvo, čovjeka koji je proizvodi televizore. Razgovor je skrenuo na proizvode njezinog muža. Svake je nedjeljne večeri cijeli Izrael jurio kućama kako bi gledao Ali in the Family s titlom na hebrejskom.

— Kako to uopće možete razumijeti? — upitao je zabavljajući se Harry.

— Razumijemo veoma dobro, radi se o strahovima simpatičnog zadržtog čovjeka zabrinutog zato što mu se kći udala za nekoga koga on zove Poljak. U cijelom su Izraelu simpatični bogomoljci zabrinuti. Neki su Aškenazi zabrinuti zato što se njihovi kćeri žene za Židove iz Maroka. — Industrijalac je proučavao Tamarinu tamnu kožu.

— Iako su Marokanci divni ljudi — rekao joj je.

— Kao i Jemenci — rekla je mirno, čovjek je podigao svoju čašu s vinom.

— Na kraju će naši pra-pra unuci biti židovska mješavina — rekla je Ruskinja.

— Ne, neće biti kao ostali Židovi — rekao je Harry. Ljudi oko stola su ga pogledali.

— Mislite da ćemo na kraju biti veoma slični Muslimanima? — upitao je pretjerano uljudno vlasnik putničke agencije. — Ili možda kršćanima?

Odmahnuo je glavom.

— Vi ste već Izraelci, veoma različiti od ostalih Židova. — Završio je jesti ribu.

General se doimao zainteresiranim.

— Recite nam kako različiti — rekao je.

— Vi ste pobjednici. Da bi postojali morate i dalje pobjeđivati. Mi ostali pripadamo dugom nizu gubitnika. Naši instinktivni osjećaji potječu od ljudi koji su zadržavali dah kada bi im vlasti pokucale na vrata. To je ona vrsta ljudi koja razvija ljubav za društvenu pravdu.

Ljudi oko stola su šutjeli.

— Potječemo od istih ljudi, duboko u sebi osjećamo isto. Mislite da smo, zato što smo preživjeli, zaboravili kako je to kada ne možeš upravljati svojom sudbinom?

— Uopće to ne mislim. Mislim da je to opasnost koje se treba čuvati.

— Ako vas toliko brine izraelska osobnost — rekao je industrijalac oprezno ali veselo — zašto ne živite tu?

— Upravo razmišljam o tome — rekao je Harry mirno.

Odobravajući žamor bio je poput pljeska.

— Recite mi, gospodine Hopeman, imate li djece? — upitao je General.

— Sina.

— Biste li ga žrtvovali? Tako da možete i dalje biti osjetljivo ljudsko biće?

— Ne vjerujem u žrtvu. Ako je priča o Abrahamu i Isaku istinita onda je Abraham bio lud, a ne religiozan.

General je klimnuo.

— Mi ne moramo žrtvovati našu djecu da bismo zadržali ljudskost. Ostat ćemo spremni. Izgubit ćemo što je moguće manje sinova. No Židovi u cijelom svijetu će i dalje znati da postoji Izrael u koji mogu doći bude li potrebno.

— Koliko vam je sin star? — upitala je žena vlasnika putničke agencije.

— Brzo će navršiti trinaest godina.

— Mi imamo tinejdžere. Nastanite li se blizu Haife javite nam se. Preporučit ćemo vam dobre škole.

— Ljubazno od vas. — Osjećao se primoranim da nastavi. — On će ostati u Americi. Dođem li, bit će to moja odluka. On će poslije morati odlučiti za sebe.

— Zar Izrael ne nudi dovoljno da možete odlučiti i za njega? — upitao je blago proizvođač televizora.

— Ja sam ono što nazivaju liberalom — rekao je Harry. — Prosvjedovao sam. Stupao sam u povorkama noseći parole. Mnogo sam kritizirao Sjedinjene Države. No u najmračnijim trenucima Amerika je i dalje bila najbolja, najuzbudljivija zemlja koja svima nosi najviše obećanja, uključujući i trinaestogodišnjem dječaku.

Tamar je postalo mučno te se ubrzo ispričala i pobjegla. Kada je došao za njom našao ju je na krevetu u fetus položaju.

— Da pozovom liječnika?

— Ne budi smiješan, već sam procurila. Uvijek je tako.

— Želiš li da ostanem večeras? — Upitao je nelagodno svjestan da sutra mora biti u Eilatu.

— Ne. Odvedi me, molim te, u Jeruzalem. Na povratku je sjedila zabačene glave.

Jednom ju je pogledao i shvatio da ga proučava.

— Žao mi je što nisi našao Inkvizijski dijamant, Harry. Stisnuo joj je ruku.

— Što misliš, postoji li još uvijek?

— Ne znam.

Zamolila ga je da je odvede u njezin stan.

— Moramo o mnogočemu razgovarati.

— Samo ne večeras.

— Nazvat ću te čim se vratim — obećao je. Na vratima ju je lagano poljubio. — Šalom-šalom. Oporavi se, Tamar.

— Šalom, slatki moj Harry — rekla je.

SJ DUESENBERG

Na recepciji je zamolio da ga probude u šest ujutro. Činilo mu se da ga telefon budi prerano te je ošamućen ležao u krevetu, a zatim se predugo tuširao no pijesak mu je nestao iz očiju, a čilost se vratila.

Vozit će se pet sati te je odlučio da ne vozi on. Nakon doručka izašao je i zaustavio prvi taksi koji je naišao.

— Eilat.

Vozač je izbečio oči.

— Mogu li nazvati ženu?

— Imate dvije minute.

Vratio se za manje od dvije minute smiješeći se od uha do uha. Harry se već izvalio na stražnjem sjedištu.

— Platit ću vas dodatno budete li šutjeli i imali ugašen radio. Želim spavati.

Vozač je okrenuo ključ.

— Ai-la-lu-lu, dušo — rekao je.

U osam do dva ugledao je na autobusnoj postaji u Eilatu Mehdijevog čovjeka.

— Tresca. Ovdje sam.

Albanac se široko nasmiješio kao stari prijatelj.

— Dobar dan, sair.

— Harry je krenuo za njim veseleći se Duesenbergu, no on ga je odveo do Chryslera nalik njegovom drugom autu, samo druge boje.

Jednu godinu mlađi, pomislio je.

— Je li se nešto dogodilo drugom autu?

— Ne, sair. Ne koristimo ga kada moram parkirati u gradu. Veoma se dobro brinemo za njega.

— Mmmmm.

Tresca gaje odveo u smjeru iz kojeg je došao taksi. Vozili su se više od sat vremena, a zatim skrenuli s glavne ceste no ovog puta nije trebalo mijenjati registarske oznake. Nastavili su ulaziti duboko u Izraelski Sinaj poskakujući po izrovanoj cesti, da bi na kraju stigli do male vile izložene vremenskim nepogodama koja se uklapala u istrošene brežuljke. Duesenberg je bio parkiran u hladu kuće na sjevernoj strani.

— Prijatelju moj — rekao je Mehdi na vratima.

— Kako ste našli ovo mjesto? — upitao je Harry dok su se rukovali.

— Nisam ga našao — rekao je Mehdi. — Bardyl ga je našao. Bardyl pronalazi sve moje kuće.

— Tu nema ničega.

— Apsolutno ničega — složio se Mehdi. — Mala tvornica bakra devet kilometara južnije.

Pojavio se Bardyl, poslužio limunadu s mentom i stidljivo ga pozdravio. Harry je popio tri čaše dok ga je Mehdi kao arapski domaćin ispitivao o pojedinostima njegovog neudobnog putovanja.

— Prodat ćete taj žuti kamen nekome drugome, zar ne? Mehdi ga je proučavao. — Jeste li spremni platiti moju cijenu, prijatelju moj?

— Ne. Previsoka je.

— To sigurno nije prevelika cijena za dijamant s takvom poviješću.

— Ne znam kakva mu je povijest. Siguran sam da vaš kamen nije Inkvizijski dijamant.

Šok na Mehdijevom licu nije bio hinjen, Harry je u to bio siguran.

— To je ispod vašeg nivoa, gospodine Hopeman.

— Istina nije nikad ispod nekoga — rekao je Harry.

— To jest dijamant Čaba!

— Ne.

— Što imate kao dokaz?

— Čaba ima grešku. Ozbiljnu manu. Vaš dijamant nema.

— Kako znate za manu?

— Ne mogu vam reći. Mehdi je prezirno otpuhnuo.

— Radi se o važnom arheološkom projektu koji je u tijeku. Ne mogu vam više reći, a da ne izdam povjerenje.

Mehdi je odmahnuo glavom.

— Žao mi je, prijatelju moj. Da mi date neki dokaz... Ali ljudi kojima ću prodati dijamant znaju da je to Čaba. I ja to znam.

— Prodat ćete ga lažno ga prikazujući.

— To samo vi mislite — rekao je Mehdi nepopustljivo. — Vaše me sumnje, naravno, zabrinjavaju. No one nisu kritične za prodaju mojeg dijamanta. Srećom, neću ga prodati vama.

— Nikad mi ga niste ni kanili prodati — rekao je Harry. — Zamolili ste me da dođem zbog nečeg drugog.

— Da.

— Zbog ostalog kamenja koje vam je dao Faruk?

— Želio bih da mi vi kažete kada da ih prodam. Želim da napravite raspored prema kojem ću ih prodavati. Spremam sam dobro platiti vaš savjet.

— Pa ipak, kada vam ga dajem besplatno u vezi Ćabe, ne želite ga poslušati.

Mehdi je šutio. Harry se predao.

— Ne prodajem savjete. Kanite li ostatak dragulja prodati meni?

— Tome se nadam.

— Onda ću tako zaraditi novac. Mogu li ih vidjeti?

— Ne sada. No imam ateste — rekao je Mehdi pokazujući neke papire na stolu.

Zbirka je bila veća nego što je očekivao. Mehdi je bio lukav i oprezan čovjek. Procjene su napravili mnogi ljudi u različitim dijelovima svijeta, a većina ovjerenih potpisa bila su ugledna i poznata imena. Dao si je vremena. Pomnivo je čitao opise kamenja obraćajući pozornost na to kada je obavljena procjena i što se od tada dogodilo s vrijednostima kao posljedica fluktuacija na tržištu.

Mehdi je priložio i kopije procjena četiri dragulja koje je već prodao i cijene koje je postigao.

Harry mu je rekao da je u dvije transakcije prošao vrlo loše.

Klimnuo je.

— Znam. Zbog toga i cijenim ovu uslugu.

— Teško je planirati raspored za prodaju jednog po jednog — rekao je Harry. — Ovisi o vašoj potrebi za novcem. Mnogim bi ljudima prodaja jednog od njih bila dovoljna za udoban život do smrti.

— Cijeli sam život živio kao kralj. Zašto bih prestao zato što je Kralj mrtav, a ja nisam? I što je još važnije, zbog nesigurnih okolnosti moja je egzistencija veoma skupa roba.

Tako je poput agenta osiguranja koji izrađuje sistem godišnjih otplata, Harry izradio plan prodaje od kojih se prva trebala dogoditi za tri godine.

— Naravno, kada biste ih prodali sve odjednom imali biste jednu prednost — rekao je. — Mogli biste umrijeti prije no što rasprodate cijelu zbirku.

— Umrem li, neće mi nedostajati novac.

— Ah, ali meni hoće — rekao je Harry.

Mehdi se nasmijao poput djeteta.

— Sviđate mi se, gospodine Hopeman.

— I vi se meni sviđate, gospodine Mehdi. — Sviđao mu se iako mu Egipćanin nije vjerovao za žuti dijamant. — Ne znam jeste mi se sviđali kad ste bili s Farukom. No sada mi se veoma sviđate.

— Ne, ne bih vam se sviđao — rekao je tiho Mehdi. — Na kraju se nismo sviđali ni sami sebi, znali smo da smo dvoje debelih i zasićenih razvratnika. Ali u početku... u početku smo bili čudesni.

Kada smo bili na Kraljevskoj vojnoj akademiji u Engleskoj najvažnijem umovi Europe dolazili su u Woolwich, sjedili dokasna u našim sobama i pomagali nam planirati kako poboljšati egipatsku monarhiju. Govorili su nam da proučavamo Švedsku.

— Što ste dogodilo s tim planovima?

— Ne bih rado čuo tu priču, a još manje je ispričao — Mehdi mu je uputio čudnovati i gorki smješak.

— No nekoć smo bili poput mladih lavova — rekao je.

Bardyl im je poslužio odličnu večeru uz koju su išle tri vrsta vina.

Kada su obavili posao mogli su se prvi put opustiti u društvu jedan drugoga. Egipćanin je bio odlično društvo te je Harry osjetio gotovo žaljenje kada mu je rečeno da neće prenoćiti.

— Odvest ćemo vas do udobnog hotela. Danas ste mnogo putovali — rekao je Mehdi suosjećajno.

— Ne, želim se vratiti u Jeruzalem. Samo me, molim vas, ostavite negdje gdje mogu uzeti taksi.

— Ah, možemo učiniti nešto bolje. Mi prolazimo pokraj Jeruzalema. Odvest ćemo vas.

Tako su se oprostili od Bardyla koji će počistiti i uzeti Chryslera. No kada su izašli, Harry se je skanjivao ući u Duesenberg. Hodao je oko njega diveći se stilu koji je Detroit pokušavao godinama oponašati.

Nije mogao odoljeti.

— Jeste li razmišljali o tome da prodate auto?

Mehdi je bio oduševljen.

— Čekao sam i čekao da to pitate. Tako sam sretan što ste to napokon učinili. — Nije se čak ni trudio odbiti.

— Automobil je razlog zbog kojeg sam prihvatio onako nisku cijenu za prvi dragulj.

— Rubin. Katarina II?

— Da. Ovaj je auto bio u Egiptu. Četiri se godine pekao u polju I služio svrakama kao gnijezdo. Nije bio čak niti podignut na klade, stajao je tako s raspucalim gumama. Bardyl je morao otići onamo i u mnoge ruke turniti gotovinu. Rastavili su ga na najmanje dijelove, a svaki je dio poslan zasebno. Kakva zadaća! Samo podvozje teži dvije i pol tone.

— Smijem li ga voziti?

— Morate — rekao je Mehdi. — Sjest ću do vas. — Otvorio je stražnja vrata kako bi propustio vozača. — Večeras će Tresca biti gospodar.

Počelo je s podrhtavanjem. Kada je pokušao okrenuti upravljač bilo je tako teško da nije mogao vjerovati. Trebalo je snage, bio je gori od teškog kamiona.

— Auto mora krenuti brzinom čovjeka koji hoda — rekao je zabrinuto Tresca sa stražnjeg sjedišta. — Onda se sve kreće na kugličnim ležaj evima.

Bila je to istina, kada ga je jednom pokrenuo bilo je lako upravljati. Osjećaj vožnje bio je neponovljiv. Bio je svjestan daje više iznad ceste nego obično. Krovovi običnih automobila dolazili su do vrha njegovih vrata. U početku je vozio odviše oprezno i odviše sporo zato što je kamenita cesta bila loša. No činilo se da Duesenberg oprezno bira kuda prijeći preko kamenja.

Kada su došli do popločane glavne ceste gume su zagrizle, a auto je divno odgovorio. Jedva je pritisnuo gas i već su vozili devedeset kilometara na sat, a motor je samo žuborio.

— Ići će dvostruko brže — rekao je Mehdi.

— Budete li odviše naglo zakočili, gospodine, udarit ćemo glavama — rekao je Tresca revno.

Kočio je nježno. Dok su se probijali kroz tminu mislio je o Ben Huru koji vozi kola u koja je upregnuto četiristo dvadeset velikih konja koji daju sve od sebe.

Uspravljao je cijelim putem dok su prolazili kroz selo. Nakon otprilike sata vožnje ugledao je pred sobom svjetla grada i ponovno dotaknuo kočnice.

Dok su mu se približavali stado sivih duhova komešajući je izašlo na cestu.

— Što je pak sad ovo? — upitao je Mehdi.

— Mislim da su ovce — rekao je gaseći motor kako bi uštedio gorivo.

Iza životinja kamion od jedne tone mučio se zatežući debeo konop preko ceste, konop koji je bio pričvršćen za Land-Rover s druge strane. Činilo se da veliki kamion s mukom vuče manji auto.

Tresca se naslonio preko stražnjeg sjedišta.

— Sjećate li se ovog mjesta? — rekao je Harryju. — Ovdje su nas zadržali kada sam vas vozio u Jordan.

Sjećao se, kamiona koji je pregazio kozu na cesti i zaustavio promet.

— Ovo mi se ne sviđa — rekao je Tresca Mehdiju. — Biti zaustavljen na istom mjestu dva puta. Možda traže vas. Dvaput nije slučaj.

Mehdi je otvorio pretinac u kojem je bio pištolj.

Harry se naprezao da vidi. Na vanjskom rubu odsjaja s prednjih farova ovce su se počele razdvajati; kroz stado su se probijali ljudi.

Razaznao je šest ili sedam figura. Trenutak poslije vidio je da jedan od njih ima turban od bijele tkanine s tamnim prugama. Nešto iza njega nalazio se drugi koji je na glavi imao platnenu kapu koja mu je prijanjala uz glavu. Čovjek u turbanu bio je možda nervozan ili preplašen. Stalno se okretao kao da provjerava slijede li ga ostali.

Sada im je Harry vidio ruke.

— Bože moj — rekao je.

Tresca je rekao nešto na arapskom, a Mehdi je posegnuo za pištoljem u pretincu no Arap u platnenoj kapi već je na auto bacio nešto što je pogodilo vjetrobransko staklo. Staklo je napuklo i prsnulo, ali se nije rasprsnulo, a granata je odskakutala. Događaji su se slili u jedan budući da se sve dogodilo odjednom.

Provukao je ruku pokraj Mehdija i otvorio vrata, stavio zatim nogu na bok drugog čovjeka i odgurnuo ga otkoprcavši se nakon njega sve dok oboje nisu ležali na tlu. Bio je to djelo čistog instinkta. Nije imao predodžbu na koju je stranu auta otišla granata te je mogao gurati Mehdija i na nju.

Eksplodirala je na drugoj strani upravo kada je počela užasna buka.

Svi su Arapi pucali na Duesenberg.

Harry je zgrabio Mehdija te su pobjegli od auta. Držeći se za ruke poput djece naslijepo su odjurili u mrak. Mehdi se nije dobro kretao čak i za debelog čovjeka. Jedva je trčao, Harryju se činilo kao da se kreću po ljepilu. Bojao se da ne doživi infarkt. Kroz pucnjavu je čuo teško hrapavo Mehdijevo disanje.

Pali su na ogradu od bodljikave žice te je posjekao ruku. Žica je bila stara i hrđava. Ukrali su je nesumnjivo nakon nekog rata; razmišljao je o tetanusu dok se migoljio i nespretno provlačio između dvije niti, još se više pozlijedivši.

Bodljikava se žica zakačila za Mehdijevu odjeću te se Harry pomučio da ga oslobodi.

— Alah — prodahtao je Mehdi. Napokon se njegova košulja razderala. Cijelo to vrijeme tridesetak metara dalje ljudi su i dalje pucali na auto. Spremnik goriva eksplodirao je upravo kada se Mehdi oslobodio te su se priljubili uz zemlju pokušavajući pobjeći od blistave svjetlosti.

Vidio je da Mehdi nosi Trescin pištolj debele cijevi. Harry se bojao da ne zapuca i ne otkrije gdje se kriju no kada mu gaje pokušao oduzeti nije ga mogao izvaditi iz prstiju drugog čovjeka.

— Nemojte ga upotrijebiti — rekao je no riječi mu je prigušila pucnjava.

Uštipnuo je Mehdija za punašnu ruku.

— Nemojte upotrijebiti pištolj — prošaputao je.

Mehdi ga je tupo pogledao.

Harry je pokušavao držati glavu nisko iza kamenja koje je stajalo uz ogradu. Očekivao je da ih nađu prije ili poslije. Kao mali dječak čuo je za čovjeka čije je prezime nosio i njegov otac i godinama poslije imao noćnu moru u kojoj je čučao u podrumu njihove zgrade dok je Bruno Hauptmann dolazio kako bi ga oteo. Bilo je kao da se san tek neznatno promijenio.

No umjesto Hauptmanna do njega je dolazio nepravilni zvuk vozila, a zatim još glasnija pucnjava. Podigao je glavu dovoljno visoko da vidi kako Arapi više ne pucaju na auto u plamenu. Pucali su preko automobila, a što je važnije, drugi su pucali u njih. Harry je vidio samo dvojicu u krugu svjetla no dok ih je gledao, pogodili su ih. Ležali su mirno no onaj tko je pucao u njih nije popuštao te bi se meta trnula svaki put kada bi je pogodio metak te se činilo kao da se dva tijela svijaju.

S ruba sjenki neki se drugi Arapin okrenuo i otišao ravno do njih.

Bio je u panici kao i oni. Kada im se približio začuli su njegovo teško disanje, a zatim njegovo gundanje kada je bio gotovo iznad njih i udario u bodljikavu žicu. Provukao je prvo svoju glavu i prsa kao što je učinio i Harry.

Pogledali su ga, a on je pogledao njih.

Mehdi je svojim punašnim rukama podigao pištolj, prislonio ga na čovjekov vrat i opalio.

Harry je stajao i držao zagrljenog debelog muškarca.

— Nikada ga nisam namjeravao nikome drugome prodati — prošaputao je Mehdi. — Samo vlastitom narodu. Vratiti im dio baštine.

Činilo se kao da ima tihi oblik histerije.

— Pa ipak mi ne dopuštaju da se vratim. Nikada nisu oprostili — rekao je Egipćanin. Izgubio je svoj fes.

— Haim atah margish besederl — upitao ih je vojnik. — Jeste li dobro?

Harry je klimnuo.

— Kajn — rekao je gledajući kako kemikalijama polijevaju auto.

Ono što ga je poslije mučilo — ono čega se stidio i što ga je ispunjavalo strahom — bilo je saznanje da, dok mu je Mehdi drhtao u zagrljaju, mrtvi ležali na tlu, a ono što je nekad bio Tresca još uvijek sjedilo u sjedištu koje se pušilo — on prvenstveno osjećao što je sada na cijelom svijetu ostalo samo dvadeset devet SJ Duesenberga.

SREĆA I BLAGOSLOV

Odveli su ih u vojnički logor gdje ih je ispitivao mladi tamni bojniki koji je imao strpljenja ponavljati ista pitanja sve dok nije sastavio izvješće o napadu i sekundu po sekundu opisao događaj onako kako su ga oni vidjeli. Časnik im nije postavio nikakvo osobno pitanje; Harry je bio uvjeren da zna sve o njihovim životima.

Još su samo dva napadača bila živa. Jednog su prevezli helikopterom do Jeruzalema zbog operacije. Odveli su ih da vide drugog u ćeliji.

— Poznajete li ga?

Arapin od devetnaestak godina. Na sebi je imao radne cipele, smeđe pamučne hlače i jednostavnu plavu košulju. Kosa mu je bila nepočešljana, pod očima je imao podočnjake, na neizbrijanoj vilici nejasnu modricu.

Odmahnuli su glavama.

— Bilo ih je jedanaest. Sve egipatski studenti. — Bojnik je pogledao Mehdija. — Mislili su da ubijaju vas na stražnjem sjedištu Duesenberga.

Mehdi je klimnuo.

— Kažu da prodajete sveti muslimanski predmet nevjernicima.

Na mladiću je sve osim njegovih očiju bilo opušteno.

— Nikada ga ne bih prodao van Islama — rekao je Mehdi na arapskom.

— Prodali biste ga — rekao je mladić. — Cjenkate se s njima poput bolesne kurve i prodajete našu dušu. Trgujete dijelom džamije u Akri s kršćanskom svinjom, sa židovskim gadovima koji uzimaju I uzimaju ono što je naše. Mi vidimo, promatrali smo.

— Nisam im ga prodao. Imao sam druge planove.

Bojnik je klimnuo.

— Obojica zatvorenika imaju informaciju da se također pregovaralo o vašem povratku u njihovu vladu.

Mladić se opet obratio Mehdiju.

— Znali smo da nećete doći. Ne bi mnogo izdržali.

— Šuti. Životinjo! Poginulo je devet mladih ljudi. Zašto? Nijedan od vas budala nije se rodio kada sam otišao iz Egipta.

— Naši te se očevi dobro sjećaju — rekao je mladić. Nije im želio ništa više reći.

— Gdje je bilo osiguranje? — upitao je Harry bojnika kada su izašli iz zatvorskog kompleksa.

— Stigli smo veoma brzo.

— To nije osiguranje. Da smo bili na stražnjem sjedištu... Bojnik je slegnuo ramenima. — Imali ste sreće. Onaj tko kaže da osiguranje može zaustaviti metke laže.

Kada je bojnik bio gotov s njima upitao ih je žele li da ih prevezu helikopterom u bolnicu Hadassah. Mehdi je energično odmahnuo glavom.

— Ne — rekao je Harry.

Vojni im je liječnik svakome dao dvije tablete za smirenje od pet miligrama.

— Ne trebaju mi — rekao je Harry.

Liječnik mu ih je tutnuo u ruku.

— Besplatne su — rekao je.

U stožernom su vozilu odvezeni do motela u Dimoni. Bila su gotovo dva ujutro kada su stigli, a ulice su bile prazne. Bilo mu je drago vidjeti motoriziranu vojnu patrolu.

Kada je naposljetku ostao sam u sobi Harry se počeo tresti. Pokušao je zaustaviti drhtanje no nije imao vlast nad sobom. Popio je jednu tabletu i počeo se razodijevati. Zatim je uzeo drugu i legao na krevet u donjem rublju čekajući da počnu djelovati.

Ujutro su on i Mehdi naručili veliki doručak i pojeli ga s osjećajem krivnje.

— Tijelo — rekao je Mehdi. — Moram natjerati vlasti da ga daju. — Igrao se s jajima. — Jadni moj Tresca. Telefonirao sam Bardyu.

— Jesu li bili rođaci?

— Još bliži. Prijatelji.

— Vama se sve promijenilo, zar ne?

— Nikada mi neće dopustiti da se vratim. Dobro. Posao koji mi je vlada pristala dati bio je posao tek nešto višeg državnog službenika. Nesumnjivo bih ga se zasitio. — Uzdahnuo je i ostavio jaja.

— Ironija je — rekao je Harry — u tome što su vas pokušali ubiti strahujući da ćete mi prodati dijamant Čaba. A vi međutim nemate Čabu.

Mehdi se nakreveljio.

— To je istina.

— Ne želim vas vrijeđati, prijatelju moj, ali...

— Kažem vam, Čaba ima manu! Ima veliku grešku. Zacijelo postoji način da to potvrdite.

Egipćanin gaje oštro promatrao.

— U džamiji u Akri postoje opsežni zapisi. Možda postoji opis dijamanta koji je jednoć ukrašavao Maksuru. Ali, shvatite... ako taj opis ne spominje manu, onda mane nema.

— Možete li nekoga zamoliti da pogleda te zapise?

Mehdi je slegnuo ramenima.

— Vjerniku je sve moguće — rekao je.

Mehdi je radio veoma brzo. Nazvao je Harryja neposredno prije deset navečer i oni su se opet sreli u kavani.

— Jeste li provjerili zapise?

Egipćanin je klimnuo.

— Onako je kako ste rekli — rekao je polako.

Harry je osjetio laganu vrtoglavicu.

— Čaba ima veliku grešku. Kamen koji ja posjedujem nisu iz džamije u Akri uzeli križari.

— Onda ga znači... možete prodati?

— Nisam više vezan vjerskim razlozima. To nije relikvija. Uspijemo li se složiti oko uvjeta, prodat ću vam ga.

Pazio je da duboko ne uzdahne kao što je želio.

— Kao što kažete, nije relikvija. Mogu vam platiti samo njegovu vrijednost kao dragulja — rekao je oprezno.

— Veoma je vrijedan. Oboje to znamo.

— Kvaliteta mu nije tako dobra. Ali ga veličina spašava. Mehdi je čekao.

— Milijun i sto tisuća. Mehdi je klimnuo.

— Želim vam sreću s dijamantom, gospodine Hopeman. — Ispružio je ruku.

Harry ju je čvrsto stegnuo.

— Mazel un broha, Bardissi Pasha — rekao je.

Kad god bi kupio dijamant sjetio bi se zlata koje je Maimonides morao nositi, a koje ga je činilo lakom metom za razbojnice na putovanju. Tehnologija je olakšala taj teret. Sljedećeg jutra u banci Chase Manhattan, a na zahtjev Saula Netschera specijalist je pritisnuo prave gumbe. Ubacio je u računalo brojeve koji su predstavljali kreditno pismo za koje se pobrinuo Saul Netscher, zatim dodao šifriranu poruku i identifikacijski broj Mehdijevog računa u Credit Suisse u Zuerichu i novac je elektronskim putem bio prebačen iz New Yorka na švicarski račun. U Dimoni je Harry napisao kupoprodajni ugovor kojeg su i on i Mehdi potpisali.

Sve je bilo jednostavno i čisto. No još uvijek je imao isti problem kao Moimonides-problem kako dopremiti kupljeni dijamant kući.

Bilo je gotovo podne kada je ušao u hotelsku sobu u Jeruzalemu. Ugledao je poruku gotovo odmah. Bila je vrlo praktična te ju je zalijepila za vrata kupaonice.

Najdraži Harry,

Oprosti što sam čekala da odeš. Već neko vrijeme znam da ne bi išlo, no užasno se bojim scena. Bila sam pod snažnim iskušenjem da probani zato što si drag no bilo bi gotovo za godinu dana. Draža mi je uspomena.

Ako osjećaš što i ja nemoj, ne pokušavaj me naći. Želim ti mnogo godina punih radosti.

T.

Sjeo je i nazvao je, no nitko se nije javio. U muzeju su mu rekli da je gospođa Strauss produžila svoj odmor.

Ne, nisu znali gdje je.

Imao je dobru predodžbu gdje bi je mogao naći. No kada je spustio slušalicu sjedio je dvadeset minuta i prisiljavao se da bude miran.

Vrlo metodično pobrinuo se za ono što je morao obaviti. Zamotao je prljavo rublje i poslao ga, a zatim se zaustavio u poslovnici zrakoplovne tvrtke u predvorju hotela i kupio dvije karte za zrakoplov koji je polijetao s Ben Guriona kasno popodne. Ostalo mu je malo vremena no brzo se spakirao i odjavio iz hotela.

Zatim je ušao u taksi i rekao vozaču da ga odvede u Rosh Ha'avin. Djevojčica je sjedila u prašini na ulici isto kao i kada ju je vidio prvi put. Harry je rekao vozaču da zaustavi taksi. Prišao je djetetu i kleknuo.

— Šalom, Habiba. Sjećaš li me se? Smeteno je zurila u njega.

— Je li teta Tamar tu?

Djevojčica je pokazala u smjeru bakine kuće. Kada je stigao, pokucao je na mrežasta vrata, a iznutra ga je pogledalo dvoje ljudi.

— Uđite ako želite — rekla je ya umma. Stajala je naslonjena leđima na zid. Ya abbaje sjedio za stolom i pio arak.

— Želim razgovarati s Tamar — rekao je Harry. Nitko mu nije odgovorio. Iza zatvorenih vrata druge sobe netko se zasmijuljio.

Čuo je kako je Tamar nešto kratko i žestoko rekla i kikotaње je prestalo.

Ya abba je odmahnuo glavom.

— Ona ne želi — rekao je na engleskom.

— Do vruga — rekao je Harry. — Neka mi to sama kaže.

— Ne razumijem tri stvari — rekao je ya abba na hebrejskom. — Da, četiri koje ne znam. Kako orao leti zrakom, kako zmija puže stijenom, kako brod morem plovi i kako muškarac postupa s djevojkom.

— Popio je svoje piće i nalio arak iz boce i vodu iz vrča. Svi su gledali kako se bezbojne tekućine miješaju u čaši i poprimaju mliječnu boju.

Harry je otišao do zatvorenih vrata i pokucao.

— Tamar — rekao je.

Bilo je tiho.

— Slušaj — rekao je — možemo barem porazgovarati o tome.

Nije odgovorila.

— Moram odmah oputovati, popodne. Imam avionsku kartu za tebe.
— Čekao je.

— Isuse, razgovaraj sa mnom. Jesi li ovakva svaki put kad dobiješ menstruaciju?

Čuo je struganje stolca, a onda ga je nešto udarilo. Kada se okrenuo, ya abba se spremao ponovno ga udariti.

— Hej! — Starac je bio snažan. Harry se nadao da mu jagodična kost nije slomljena. No bio je pijan te ga je Harry jednom rukom držao na sigurnoj udaljenosti.

— Odmaknite ga — rekao je. Ya umma je počela zavijati poput arapskih žena koje nariču. — Odmaknite ga od mene.

Vani je vozač taksija zatrubio kada su ya abbu odveli do njegovog stolca.

— Do vraga, zar ne shvaćaš? Volim te! — Vikao je Harry u zatvorena vrata.

Otvorila su se.

Tamarina je sestra prošla kroz njih onoliko brzo koliko joj je to dopuštao njezin trudnički trbuh. Yaffino je lice bilo zadovoljno od uzbuđenja. Tutnula mu je poruku u ruku, on ju je otvorio i uzdahnuo.

Harry neće nikada učiniti nešto što će me povrijediti.

Podigao je pogled i vidio kako ga Yaffa promatra sa suosjećanjem i zanimanjem što ga je smetalo više nego bol u obrazu.

— Šalom — prošaputala je ya umma kada je izašao kroz vrata.

Tri jemenske žene stajale su glavama prislonjenih jedna o drugu i mrmljale dok su ga pratile pogledom. Dijete je još uvijek sjedilo u prašini. Na obrazu joj je opet bila muha. Otjerao ju je prije no što je ušao u taksu i rekao vozaču da ga odvede u zračnu luku.

GREŠKA

Osjećao se kao da je godinama bio nesvjestan opni preko njegovih očiju i ušiju koje su otpale kad se vratio te je prvi put vrlo jasno vidio i čuo Ameriku, u Westchesteru polja i šume oko kuće, žabe, udaranje lještanke, rezanje udaljene motorne pile, na Manhattanu, oblik i visinu zgrada, zvukove prometa izvan dućana koji su bili barbarskiji nego ulična buka u Jeruzalemu, no gotovo utješni zato što su bili djelići koji su pristajali u slagalicu.

Mjesto na kojem ga je ya abba udario poprimilo je grimizno ljubičastu boju te je modricu oprezno mazao hladnom kremom.

Della je zurila u nju kada su se našli na ručku, ali ga nije ništa pitala.

— Srela sam nekoga, Harry.

— Je li... ozbiljno, Della? — Imao je dojam da je nepristojan kao da nekoga uhodi.

— Želi da se vjenčamo. — Bila je blijeda.

— Drago mi je zbog tebe. — I bilo mu je drago samo što nije tako zvučalo. Začudo, bio je pomalo pogođen.

Njih su troje tjedan poslije civilizirano večerali osjećajući veliku nelagodu. Čovjek se zvao Walter Lieberman. Bavio se analizom vrijednosnih papira na Wall Streetu. Razveden. Imao je dobar prihod i tanku kosu. Na licu je iz navike imao pomalo zabrinuti izraz poput Johna Chancellora, bio je nježan i postojan. Pod nekim drugim okolnostima Harryju bi se možda i svidio.

Bilo je jednostavno. Ona će zatražiti razvod, a Harry će pristati.

— Volio bih zadržati kuću — rekao je.

I ona ju je voljela no hrabro je klimnula i naveliko se raspričala o Walterovoj uviđavnosti i taktu kada je odlučio da ne prisustvuje bar micvi.

Bar micva je posve ispunila njihove živote. Della je učinila sve; rezervirala je dvoranu u hramu, unajmila dobavljača, odabrala jelovnik. Sve je bilo spremno osim Jeffryja Martina Hopemana koji je zapinjao u haftari kao da nikad neće naučiti trope, glazbene simbole iz svitka. Harry je s osjećajem krivnje shvatio da ga je, dok je on negdje daleko jurio za čudnim bogovima, njegov sin trebao.

Počeli su zajedno raditi na haftari koja se pjevala samo kada sabat padne za vrijeme Sukota, proslave žetve. Odlomak opisuje rat Goga i Magoga, a Jeffu je čak i engleski prijevod bio nerazumljiv.

— Tko je bio Gog?

— Vođa neprijatelja koji je napao Izrael — rekao mu je Harry.

— Tko je bio Magog?

— Što, a ne tko. Magog je zemlja iz koje je došao Gog. Možda to I nije bila stvarna zemlja. Možda samo predstavlja sve izraelske neprijatelje.

— Nisu čak ni sigurni o čemu se radi u mojem odlomku?

— Veliki dio značenja izgubljen je tijekom stoljeća, to je tajna — rekao je Harry. — Odviše je stara. To je stvarno zabavno, zar ne? Pričati priču koja se tako dugo prenosi.

Jeff je progundao.

No svidjele su mu se kipe koje je Harry kupio u Mea She'arimu.

Izabrao je plavu s izvezenim cvijećem u pastelnim bojama.

— Jesi li mu kupio taliti — pitala ga je Della.

— Nisam se sjetio — priznao je. Uzdahnula je. — Moraš mu nabaviti talit.

Stoga je otišao u židovsku knjižaru na Lower East Sideu i kupio svojem sinu molitveni šal napravljen u Izraelu.

Bilo je jasno što Jeff želi kao dar za bar micvu. Harry je na različitim mjestima naišao na stranice istrgnute iz časopisa o lovu i ostavljene tako da ih on otkrije, reklame u boji koje su pjevale hvalospjeve o puškama tipa .243 6-mm. Remington, .250-3000 Savage, .257 Roberts.

— Neću ti kupiti lovačku pušku — rekao mu je Harry.

— Zašto ne? Ako ne posmicamo jelene, zimi će gladovati.

— Vraćaju se grabežljivci. Oni to bolje rade.

— Mnogo se dobrih ljudi bavi lovom.

— Neki od njih trebaju meso. To priznajem. Ako želiš loviti iz sportskih pobuda, čekaj dok ja prestanem odgovarati za tvoje postupke.

Kupili su mu prijenosni pisaći stroj. Harry mu je naknadno kupio I mrežu od bambusa tešku manje od deset dekagrama, ljepoticu dugu dva metra no nije bio siguran da će to zadovoljiti dječaka koji je sanjao o tome da ubija jelene.

Počeo je s velikom pozornošću čitati članke u Timesu koji su mu nekoliko mjeseci prije mogli promaknuti. U Argentini su bande neonacista pucale iz mitraljeza i bacale bombe na židovske dućane i sinagoge, a oteli su i dvije židovske obitelji radi otkupa. U Bavarskoj su se mladi antisemiti obučavali u paravojnim društvima.

Sovjetska je vlada slala više židovskih disidenata u umobolnice.

Neki je profesor iz Wisconsin napisa knjigu u kojoj je Holokaust nazvao golemom židovskom prijevarom.

Predsjednik je osudio Izrael zbog naseljavanja na okupiranim područjima. Amerika se pridružila ruskim zahtjevima za osnivanjem palestinske domovine. Dan nakon što je objavljena zajednička izjava Harry je otišao do sefa i izvadio staklenku vazelina u kojoj je bilo sakriveno šest malih dijamanta. Stavio je staklenku ondje gdje ju je držao i njegov otac. Bio je to drugi radni stol, no on je kao I Alfred Hopeman drugu ladicu s desne strane koristio za marke, spajalice, gumice i male žute hirove koje čovjeku mogu spasiti život bude li morao bježati usred noći.

Pet tjedana nakon što je poštom poslao prljavo rublje iz Jeruzalema, paket je stigao. Razmotao ga je i izvadio žuti dijamant iz njegovog gnijezda između miomirisne sportske čarape i Jokey gaćica sa sramnom mrljom, a sljedeće je jutro otišao do svojeg carinskog posrednika i ispunio obrazac 3509 vlade Sjedinjenih Država, obavijest o formalnom ulasku i odnio to i potvrđeni ček u ured carinskog službenika koji se zvao McCue u Svjetski trgovački centar.

McCue je odmahnuo glavom kada ga je ugledao.

— Još uvijek krijumčarite, gospodine Hopeman?

Učinio je to mnogo puta. Iako je tehnički gledano prekršio zakon, Carina je shvaćala da se radilo o razlozima sigurnosti, a Harry je uvijek odmah dolazio k njima i plaćao uvoznu carinu, 4 posto kupovne cijene za kamenje manje od pola karata, 5 posto za veće dragulje.

Odmah se susreo sa Saulom Netscherom koji je sjetno proučio kamen.

— Ha, tako je velik. Jesi li siguran da to nije Inkvizijski dijamant?

Harry je klimnuo.

— Gdje je onda do vraga?

— Ne znam.

— Što da kažem ljudima koji su sakupili novac?

— Istinu. Mogu im ili vratiti novac ili mogu čekati dok ne prodam dijamant. Odluče li se za to, oduzet ću svoje troškove i podijeliti s njima profit — rekao je zlovoljno.

Kišilo je četiri dana za redom, uporna jesenska kiša. Onda je anticiklona donijela hladni zrak iz Kanade, a kada se pojavilo sunce nastupilo je bablje ljeto. Ono što je bilo zeleno odjednom je promijenilo boju. Iznenada je osjetio snažnu želju da vidi jelena.

Voćnjak je bio pokriven jabukama koje su pale sa stabla I fermentirale onako kako to vole bjelorepi jeleni. Njihovih je tragova bilo posvuda kao i kuglica od izmeta koje su pokazivale da dobro jedu no kada je tog jutra trčao

stazom uz rijeku vidio je samo ptice I vjeverice; jeleni su poput murje, nikada ih nema kada ih trebate.

Njegov je sin izašao i našao ga kako sjedi blizu obale naslonjen na stablo. Bili su u dobrim odnosima, on i Della su zajednički odradili teško objašnjavanje. Onoliko koliko je mogao Jeff je shvatio što se događa njihovoj obitelji i što se neće promijeniti.

Jeff je sjeo pokraj njega. Bukve su bile smeđe, breze i jablani žuti. Hrastovi i javori bili su poprskani crvenim i narančastim, neprorijeđena šuma bijelih jasena postala je gotovo ljubičasta, a tu i tamo je poput baklji izvirivala runjevina. Sve se to odražavalo u void koja je tekla.

— Razmišljao sam o tome što bih učinio da mi netko pokuša oduzeti ovo imanje zato što smo Židovi — rekao je.

Jeff je bio zbunjen.

— Hoće li to učiniti?

— Mislim da neće. — Bacio je kamenu vodu. — No to se mnogo puta događalo na drugim mjestima. U Izraelu sam nešto naučio. Da do toga dođe kupio bih ti pušku, a jednu i za mene.

— ... Ne bih je iskušao na ljudima.

— Tome puške služe — rekao je tiho. — Ubijaju životinje i ubijaju ljude. — Ocu je bilo teško vidjeti kakav učinak imaju njegove riječi no gledao je Jeffovo lice.

— Želiš reći da im ne bi dopustio da nam učine ono što bi željeli, onako kako su to napravili u Europi.

Klimnuo je.

Jeff je uvukao ramena.

— Bilo bi se bolje boriti. Mrzio bih to... no želio bih biti s tobom. — Dotaknuo je Harryjevu nadlakticu. — Doista, tata.

— Znam.

Kada su se vratili kući odlučio je izvaditi šest malih dijamanata iz njihovog skrovišta i prodati ih. Ljudi koji su spremni umrijeti za svoj komad zemlje nemaju potrebu za planom za bijeg.

Te je noći pokrio draguljarski stol ručnikom kako bi ga zaštitio od masti i izvadio staklenku iz ladice.

Šest je dragulja bilo malo, a zbog njihove ih je boje bilo teško pronaći u vazelinu te ih je morao napipati prstima i izvući što je bio prljav posao. Golemi umjetni dragulj nalazio se neposredno ispod površine poput čuvara. Izvadio ga je u gustoj i ljepljivoj masti i kopao uokolo sve dok nije jednog po jednog našao sve dragulje.

Bili su veoma lijepi. Prodat će se u zaručničkim prstenju. Kada ih je obrisao shvatio je da je vazelin ostavio na njima mutan sloj koji je umrtvio

njihov sjaj. Jedini ligroin koji je imao bio je ugljeni upaljač no nalio ga je malo u zdjelu i divno odstranio sloj.

Sušio ih je kada mu je pogled zapeo za veliki umjetni dijamant. Donji dio bio je premazan pozlatom i pokriven mašću no odjednom je vidio ono što mu nije bilo očito kada je kao dvanaestogodišnjak pronašao staklenku.

To nije bila staklena masa za umjetne dragulje.

Stao je iznad njega, pjevušeći zatvorenih usta, i bojao se uzeti ga. Gotovo da nije mogao dovoljno vladati sobom da bi obrisao vazelin s kamena.

Bio je brušen u obliku ljupke briolete. Fasete su bile slične onima na Mehdijevom kamenu. No ovaj je dijamant izbrušen čak I prije nego Mehdijev, u vremenu prije no što su znali mnogo o sofisticiranim tehnikama.

Niže dvije trećine dragulja bilo je pokriveno bojom te je drhtavim rukama ostrugao pozlatu s dna otvorivši prozor i oprao ga u kupki nalijevajući naftu.

Kada je upalio svjetiljku na postolju mikroskopa i stavio kamen iznad nje unutrašnja kristalna građa ispunila je njegovu lupu.

Boja je bila izvanredna, zlatna ali toplija od zlata. Snažna sunčana svjetlost. Komprimirana u kamenu.

Prekrasna vatra.

Čistoća. Koja je završavala u iznenadnoj mliječnosti i brutalnoj tami koja se protezala preko vrha.

I prije no što je ugledao grešku znao je koji je to dijamant.

— To si mi pokušavao reći! — rekao je svojem ocu.

Sjedio je.

I dodirivao ga.

Vršcima prstiju uspostavljao vezu sa sjećanjem i obećanjem Hrama u Jeruzalemu.

S dugom tišinom genize u dolini Akor.

Sa svetom maksurom iz džamije u Akri.

S krvavim grijesima španjolske inkvizicije.

Sa svetom uzvišenošću papinstva.

Sve je to veći dio života njegovog oca bilo u staklenci kemijskog želea.

Nakon kratkog vremena postao je svjestan da ispušta zvukove.

Lude zvukove.

Iznad njega Lawrensonovi su otvorili vrata svoje sobe.

— Kažem ti, to je on. Vjerojatno je bolestan — čuo je kako njegova domaćica govori mužu. Niz stepenice začuli su se koraci Sida Lawrensona.

Unatoč satu Harry je posegnuo za telefonom.

— Mehdijev je kamen ukraden iz Vatikanskog muzeja — rekao je Harry Saulu.

— ...Dovraga, odluči se! Rekao si da to nije Inkvizijski dijamant!

— Nije. Postoje dva dijemanta. Ovaj želim vratiti u Rim. Hoće li ga tvoji donatori darovati Vatikanu? Ja odustajem od mojih troškova.

Netscher je bio van sebe od bijesa.

— Što tražiš? Pristali su kupiti nešto što je važno za židovsku povijest. Reći će mi da odem i nađem hrpu bogatih katolika.

— Slušaj, Saule, dobit će više nego što su platili. — Dugo je I naporno govorio.

— Četrnaest je donatora — rekao je naposljetku ošamućeni Netscher. — S dvanaesticom ću se namučiti no možda nešto postignem. Dvojica ne bi donirala katoličkoj crkvi ni pod kojim uvjetima.

— Onda ću dva dijela dati ja — rekao je Harry.

— To je mnogo novca. Što tebi znači hoće li ili neće utrpiti taj dijamant natrag u papinu mitru?

— To je ukradena roba. To je... obiteljska obveza. — Mrzio je Petera Harringtona što je tako precizno ocijenio njegovu savjest. — Reci im da će biti spomenuti u papinskoj ceremoniji. Saule, ti ih možeš nagovoriti — rekao je Harry nježno.

Netscher je uzdahnuo.

Monsinjur Peter Harrington dočekao ga je u Rimu i odveo ga ravno Svetoj stolici.

Harry je poslao brzojav kardinalu Pesentiju u kojem mu je javio da je skupina filantropa kupila ukradeni žuti dijamant i da ga on vraća u Vatikanski muzej.

Sada im se kardinal zahvaljivao.

— Molto grazie — mrmljao je — Kako velikodušno i ljubazno! — Uveo ih je u svoju radnu sobu.

Kada su sjeli za stol u refektoriju, a Harry izvadio dijamant iz svoje aktovke kardinal ga je uzeo gotovo ne vjerujući. — Zahvaljujem Bogu što je poslao vas da vratite Aleksandrovo oko i Grgurovu mitru, gospodine Hopeman.

— To nije Aleksandrovo oko, Vaša Uzoritosti.

Kardinal je bio zbunjen. — U vašem je brzojavu stajalo da vraćate ukradeni dijamant.

— Ovo je kamen koji sam kupio u Izraelu — dijamant koji su kradljivci iščupali iz mitre u vašem muzeju. No to nije dijamant kojeg je izbrusio Julius Vidal, moj predak, a zatim darovao Crkvi.

— Ne razumijem.

— Dijamant koji držite zamijenio je original, Vaša Uzoritosti.

Davno prije sadašnje krađe.

Zurili su u njega u očaju.

Peter Harrington je odmahnuo glavom.

— Čuvamo odlične opise.

Teško mi je povjerovati da je moglo doći do takve zamjene.

— Dijamant je samo dvaput izašao iz Vatikana — rekao je Harry. —

Jedan je put moj otac popravio mitru u Berlinu i ponovno stavio dragulj. Vaši će zapisi pokazati da je dragulj koji je vratio preko draguljarske tvrtke Sidney Luzzatti & Sons iz Napulja bio ovaj dijamant koji mu je poslan. Već je tada znao da to nije pravi Inkvizijski dijamant koji se nalazio u njegovom sefu. No u svojem je dnevniku opisao besprijekorni dragulj iz mitre kao Inkvizijski dijamant odradivši svoj dio u šaradi staroj tristo pedeset godina.

— Zamjenu je mogao obaviti oko 1590. moj drugi predak Isaac Vitallo iz Venecije — draguljar koji je umetnuo dragulj kada je izrađena mitra.

Rekao im je što je prije dvije večeri otkrio u svojoj radionici.

— Možda je Vitallo bio obični lopov. Možda mu se činilo da ima dovoljno razloga da to učini. Znam samo da je od tada moja obitelj čuvala tajnu i dijamant.

— Dugo — rekao je Harrington.

Harry je klimnuo.

— Tijekom razdoblja koja su bila užasna za Židove. Možda ih je tješila mala osobna osveta.

— Zašto vam otac nije rekao?

— Predugo je čekao. Mislím da mu je postalo neugodno, bio je to anakronizam. — Slegnuo je ramenima. — Osveta je anakronizam. Vrijeme je da se prestane skrivati.

Kardinal Pesenti bio je fasciniran.

— Ovaj je kamen izuzetno vrijedan — rekao je podižući ga. — Stoga je dijamant koji je Vitallo zamijenio—pravo Aleksandrovo oko — mnogo vredniji?

— On je doslovno neprocjenjiv.

— Kanite ga vratiti Crkvi!? — rekao je odmah kardinal Pesenti.

— Ne, Vaša Uzoritosti.

On i kardinal su sjedili i gledali se. Ozračje se neznatno promijenilo.

— Ukraden je Majci Crkvi. Prihvatili ste se toga da nam vratite ovaj manje vrijedan kamen. Mi smo pravni vlasnici Aleksandrovog oka, zar ne?

— Mi ga zovemo Inkvizijski dijamant. Prije no što je postao vlasništvo Crkve pripadao je čovjeku koji je spaljen zato što je bio Židov.

U tišini, Peter Harrington je pročistio grlo.

— Nemaš pravo, Harry! — rekao je promuklo.

— Imam apsolutno pravo. Za razliku od Jeruzalema, moguće je podijeliti vlasništvo dijamanta. Poduzeo sam korake da se preda Izraelskom muzeju, vašem muzeju u Vatikanu i Jordanskom muzeju u Amanu. U svakom će muzeju biti naizmjenice izložen po pet godina.

Kardinalova usta su se stisnula u crtu. Vilica mu se ukrutila. No dok ga je gledao kako se bori da održi vlast nad svojim osjećajima Harry je čudeći se vidio da prelatove oči nije ispunila ljutnja.

Bernardino Kardinal Pesenti klimnuo je.

— Bilo je i vrijeme.

Ispružio je ruku i dotaknuo Harryja.

—Vrijeme je da zaliječimo rane, gospodine Hopeman — rekao je.

ČUVAR

Telefonirao je Davidu Leslau i dugo trošio skupe impulse odgovarajući na razdragana pitanja.

Na kraju se međutim David počeo smijati.

— Ponovi mi. Našao si ga gdje? U staklenci čega?... Bože moj, tu sam pogriješio. Nikad nisam iskapao u svojem stražnjem dvorištu u Cincinnatiju.

Nekako mu nije bilo drago što se Leslau zabavlja.

— Kako iskapanje? — uspio je upitati naposljetku.

— Obećava. Pronalazimo različite znakove. Ali još nema glavnog zgoditka.

— Kakve znakove?

— Pisat ću ti. Potpuno izvješće.

Pokušavao se vratiti u radnu svakodnevicu. Novinske priče o krađama iz muzeja dovode do još više krađa te su tri muzeja željela da se o Inkvizijskom dijamantu piše s oprezom i pomnjom i pod njihovim nadzorom. Složio se. Publicitet je dobar za posao ali nijedan trgovac dijamantima ne voli svoju sliku u novinama koja pokazuje put lopovima.

Počeo je provoditi više vremena nego što je bilo potrebno na Četrdeset sedmoj ulici privučen počecima. Kada bi se uvečer ateljei i dućani zatvorili i ostali samo redoviti čudaci sjeo bi za njihov stol u restoranu i procjenjivao njihovo drago kamenje kad bi ga za to zamolili, slušao i pričao priče o dijamantima. Susreo je ljude koje nije poznao. Činilo se da su svi Izraelci; češće je čuo hebrejski na ulicama nego ikada prije.

Znao je na što se mora prisliti. U Diamond Associationu upoznao je lijepu ženu koja je ugodno mirisala na sapun i na primjesu nečeg drugog te ju je dvaput izveo na ručak. Kada joj je predložio da na par dana ode s njim iz grada pristala je bez oklijevanja. Otišli su autom u Pennsvlvaniju, u motel blizu farmi Amiša koje su izgledale kao da su s razglednica. Spremala se diplomirati pravo na Fordhamu i željela se prebaciti iz odjela za istraživanje u pravni odjel udruge. Otvoreno mu je rekla da će prihvatiti njegovu pomoć.

Mnogo je govorila o ulozi prekršajnih djela u industriji. Njezino je mršavo tijelo bilo seksi no koža joj je bila blijeda kao i njezina osobnost.

Na povratku se zaustavio kako bi ručao u Newarku i vidio da gornji lijevi ugao The New York Timesa ispunjava vijest da je prije nekoliko sati David Leslau s Hebrew Union Collegea pronašao jednog od kerubina iz Solomonovog hrama.

Kip nije bio nevina bebica. Bio je malen, visok jedva četrdeset tri centimetra, a prikazivao je čovjeka zvijer s licem muškarca, tijelom lava i ovješanim krilima orla koji je jednoć — kakva li čuda! — pokrivao Zavjetni kovčeg.

Bio je načinjen od drva koje još nisu identificirali zato jer se pri dodiru raspadalo. Oko drveta je bila oplata od kovanog zlata. Times je navodio riječi metalurga iz Techniona koji je procijenjivao da sadrži 4 posto srebra kao prirodno onečišćenje, a da je 10 posto bakra dodano zbog čvrstine i krutosti. Zlatna slitina bila je dovoljno čista te gotovo uopće nije oksidirala no s površine su uklanjali sloj smeđe boje za koji se vjeruje da se radi o kemijskim solima.

Harry je htio otrčati do najbližeg aviona. Umjesto toga poslao je Leslau brzoglav od dvije riječi: Jašer koah. Tako valja. Zatim se vratio novinskim članicima.

Pri iskapanju, lopata jednog radnika oštetila je kerubina, a stari nazupčeni zasjek na donjem rubu dokaz je da je nekad bio spojen s nečim drugim — pokrovom kovčega. U prvim izvještajima nije se spominjao Bakreni svitak ni itko drugi tko je radio na projektu no to su popodne Harryja počeli nazivati novinari. Sve je upućivao na Hebrew Union College. Nakoliko dana poslije objavljena je većina pojedinosti uključujući i opis svitka. Bilo je očito da je David bio velikodušan no Time je spomenuo trgovca dijamantima I diletantskog znanstvenika Harryja Hopemana. Newsweek ga je nazvao amaterskim kriptologom.

U.S. News & World Report navodio je kako profesor Leslau smatra da mu je Tamar Strauss — Kagan, supruga Ministra unutarnjih poslova, pomogla pronaći genizu.

Udana je.

Pokušavao je ne misliti na nju no njegova je podsvijest odbijala odustati od nje. Prije nekoliko mjeseci ne bi bio vjerovao da je moguća takva bol.

AI138 BZ LB NY NOVINE SU BEZ VEZE STOP NISI DILETANT
STOP TAKO MNOGO POSLA USKLIČNIK DOĐI POMOĆI
LESLAU

Dragi Davide,

Ponosan sam što si pronašao svojeg zlatnog čuvara. Je li doista bio zakopan u ilovači na dubini od dvadeset tri lakta? To je detalj koji novine nisu spomenute.

Znam da ti ne moram reći kako ima još problema. Ne vjerujem da postoji ključ Bakrenog svitka. Svakoj će genizi trebati pristupiti kao posebnoj zagonetki. Čitao sam da si otkrio da je kerub bio licem okrenut prema sjeveru. Nema sumnje da je drugi kip zakopan okrenut licem prema jugu i da je kovčeg sakriven negdje između ove dvije genize. No drugi je kerubin možda daleko od Ein Gedija — možda na Heronu. To bi ograničilo tvoju potragu na cijelu prokletu zemlju.

Učeni će šakali pokušati dovesti u pitanje kerubinovu autentičnost; jedan stručnjak već govori kako je riječ o babilonskom kipu. Moraš početi pisati članke za učeno društvo.

Stvar je u tome da ti treba ekipa najboljih stručnjaka. Velike zvjerke. A istina je istina: kao znanstvenik ja sam diletant koji je do najvećeg otkrića došao u ladici svojeg radnog stola. Kao trgovac sam profesionalac (Dijamanti se zovu Hopeman), ono što je Dylan Thomas s velikim prezirom nazivao prokleti trgovački putnik. O mrtvima sve najbolje, no bio je veoma nadarena budala. Svijetu trebaju trgovci baš kao i pjesnici.

Kada sam dobio tvoj krajnje ljubazni brzoglav jedan sam čeznutljiv I nerealan trenutak pomislio kako bih sljedeće ljeto mogao raditi za tebe. No netko mora paziti na dućan, a sljedeće ljeto ću učiti mojeg sina kako se poliraju dijamanti.

Unaprijed se radujem što ćemo se vidjeti kada dođete u New York. Do tada pozdravi Rakhel u moje ime,

Tvoj prijatelj, Harry

Bilo mu je teško zaboraviti. U nekoj voćarni na Aveniji Madison vidio je duge, uske jabuke u Modiglianijevom stilu čija je kora izgledala kao da je od sjajnog žutog porculana, baš kao na slici na limu pribijenom na Druzovoj farmi jabuka u Maj dal Shamsu.

Kada je upitao prodavačicu rekla mu je samo da su turske. No u skladištu su znali o kojoj je sorti riječ.

Kandil Sinap. Čak mu se i ime sviđalo. Nazvao je Cornell, a pomolog mu je rekao da mogu uspijevati u državi New York i da kalemljene patuljaste cjepike može kupiti u Michigenskom rasadniku.

Jednog jutra dok je išao Park Avenijom vidio je Tamar.

Vlade stalno šalju svoje službenike u inozemstvo. Službenici vode svoje žene.

Bacio se u gomilu tijela, gurajući se mimo ljudi. Opet ju je ugledao I to je bila Tamar. Svuda će, dok ne umre, prepoznati taj hod.

Stas je tvoj kao palma, kako su krasni koraci tvoji u sandalama, kćeri kneževska!

Zaustavila se da pogleda haljine u izlogu, a on joj je prišao otraga, dotaknuo je po ruci i zazvao po imenu, a smeđe lice žene koju nije vidio nikada prije pogledalo gaje na trenutak bez riječi, a zatim nestalo.

Sjedili su u prvom redu svetišta. Della je sačuvala nekoliko iznenađenja; dopustila je Jeffu da odabere ljude kojima će ukazati čast.

Saula Netscher je pozvan da pročita blagoslov patrijarha umjesto njegovih pokojnih djedova. Harry nije osjetio ništa doli zadovoljstva kada je i sam pozvan. Nervoza je počela s haftarom no njegov je sin ozbiljno i dražesno otpojao priču o Gogu i Magogu kao da od toga živi. Kada je bio negdje na polovici Harryjeva je ruka pronašla Dellinu. Do đavola, Walter Lieberman nije bio tu. Čvrsto su se držali za ruke čak i kada ih je rabin zamolio da ustanu i ponove molitvu:

Blagoslovljen si, Vječni, Bože naš, Kralju svijeta koji si nas poživio i održao i doveo do ovog sretnog dana.

Ujutro ga je Jeff rano probudio. Uzeli su novi štap za ribolov i otišli do rijeke. Spustili su se niz stijene, a Jeff je privezao crveno bijelu usku zastavu. Vjetar im je puhao u leđa te je pri drugom pokušaju bacio udicu na dobru daljinu. Rijeka je bila obavijena maglom. Na drugoj se obali kretala neka mala životinja, možda lisica?. Harry nije znao da li ju je Jeff vidio.

— Bum — rekao je tiho njegov sin, rugajući mu se.

— Jučer je bio divan dan — rekao je.

— Mmm... — Jeff je izvukao udicu. — Znaš li što nisam shvatio? Zašto si drugi pozvan Tori?

— Pripadam plemenu Levija.

— Plemenu? Misliš, kao Indijanci?

— Upravo kao Indijanci. — Objasnio mu je kako je izvornih dvanaest plemena svedeno na tri. — Kahani, potomci svećenika se pozivaju prvi. Zatim Leviti čiji su preci bili službenici hrama, pjesnici i glazbenici. A zatim Izraeliti, sva ostala plemena spojena u jedno.

Jeff je opet bacio udicu. — Kako znaš da su Levi?

— Rekao mi je otac. Njegov je otac rekao njemu.

— Hej. — Jeff je izvukao ribu, brzo je izgubio, a zatim gotovo odmah uhvatio drugu. Ovaj je put namatao i izvukao veoma lijepu ribu.

— Dobra veličina, što misliš?

— Ručak.

— Reći ću mom sinu. — Dječak mu je dao ribu. Na trenutak su je oboje držali, tvrdu, hladnu i živu gotovo kao u obredu.

— Nadam se — rekao je Harry.

U studenom je dobio pismo u kojem se tražilo da pošalje deposit Dijamantnoj korporaciji za sljedeću pošiljku i da odredi datume kada će depoziti stići. To je značilo da je izabran da naslijedi svojeg oca kao član Dvjestopedesetorice. Nikada nije saznao zašto to nije išlo brže niti na temelju čega su se na kraju odlučili za njega no znao je da će od tada njegov život obilježavati dolazak paketa redovnom poštom iz Londona, deset puta godišnje.

Nije osjećao krivnju za svoj život, svoje bogatstvo i dobru sreću; no uznemirilo ga je kada je pročitao da je još Kirvat Shemona još jednom pogoden raketom i da ima ranjenih. Sjetio se rabina iz Kirvat Shemone koji mu je pomogao da pronađe nestalog supruga Rakhel Silitsky te se nadao da rabin, njegova žena i dijete nisu stradali.

Ujutro bi umjesto da ode ravno u dućan na Petoj aveniji ponekad parkirao blizu Četrdeset sedme ulice. Prolazio bi pokraj parova malih bradatih muškaraca koji su tiho razgovarali na pločnicima ili bijednim ulazima što su bili njihovi uredi izvlačeći iz džepova prelijepe dragocjenosti u prljavim kovertama. U Dijamantnom klubu prošao bi pokraj izložbene sobe u kojoj su ostali trgovci ispitivali kamenje na blagom sjevernom svjetlu i ušao u svetište.

Neki su Hasidi svako jutro održavali bogoslužje na ovlaštenim autobusima kojim su odlazili u Četrdeset sedmu ulicu iz svojih modernih geta no u kapeli je bilo uvijek dovoljno drugih da okupe minjan od desetero ljudi i izmole molitvu za pokojnika. Harry nije vidio smisla da moli kadiš za svojeg oca na neredovitoj bazi no osjećao je odbojnost prema logici.

Zima je bila oštra i zemlja je bezobzirno palila arapsku naftu. U mrtva su jutra on i Sid Lawrenson sjekli drva i obrezivali grane jabuka u voćnjaku. To mu je pružilo priliku da izabere mjesta na kojem će zasaditi nova stabla, Kandil Sinaps. Imao je osjećaj da je drvo koje je napokon pustilo korijen.

Njegov se život mjerio i obilježavao dragim kamenjem. Na groblju je shvatio da su drugi posjetitelji ostavili sedam kamenčića na grobu njegova oca na kojem će na proljeće, kada bude toplije, podići obilježje. Odlučio je granat dati Jeffu; možda će kamen njihovog plemena otvoreno prenositi s pokoljenja na pokoljenje što će biti zdravija tradicija. Gotovo nikada nije mislio na žuti dragulj koji je kupio u Izraelu, a koji je ponovno bio siguran u Grgurovoj mitri.

Češće je mislio na Inkvizijski dijamant i pitao se da li se za vrijeme svojeg radnog vremena u Muzeju žena tamne kože ponekad zaustavi da ga pogleda. U besanim satima kada su mu iz prošlosti I gena izlazili bezimni

strahovi drhtao je od bezrazložne studeni proganjan krikovima koje nikad nije čuo i mislio na šest dijamanta Alfreda Hopemana. No nikada nije zažalio što se više ne nalaze u radnom stolu stare kuće u okrugu Westchester.

Pripremili: ibs, *kika*, BABAC